

2024 GÖÇ OKULU YAZ AKADEMİSİ

GÖÇ VE İSTİHDAM ÜZERİNE ÇALIŞMALAR

Editörler:

Prof Dr. Yücel Karadaş
Doç. Dr. Sinan Erdoğan
Dr. Ercan Kılınç

2024 Göç Okulu Yaz Akademisi Göç ve İstihdam Üzerine Çalışmalar

Editörler:

Prof. Dr. Yücel Karadaş

Doç. Dr. Sinan Erdoğan

Dr. Ercan Kılınç

Katkı Sunanlar:

Merve Şahin

Sena Özcanlı

Abdullah Mercan

Hülya Öztaş

Published by

Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şehitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🌐 www.ozgurayinlari.com

✉ info@ozgurayinlari.com

2024 Göç Okulu Yaz Akademisi: Göç ve İstihdam Üzerine Çalışmalar

Editorler: Prof. Dr. Yücel Karadaş • Doç. Dr. Sinan Erdoğan • Dr. Ercan Kılınç

Language: Turkish-English

Publication Date: 2025

Cover design by Zeynep Özmen

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (PDF): 978-625-5757-56-2

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub925>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>
This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Karadaş, Y. (ed), Erdoğan, S. (ed), Kılınç, E. (ed) (2025). *2024 Göç Okulu Yaz Akademisi Göç ve İstihdam Üzerine Çalışmalar*. Özgür Publications. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub925>. License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozgurayinlari.com/>

Önsöz

Göç olgusu temel düzeyde bir insan hareketliliği olarak görülse de bu hareketliliğin arka planında karmaşık süreçler ve gerekçeler bulunmaktadır. Bu nedenle göç olgusunun ekonomik, siyasal ve toplumsal bağlamda ele alınması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylelikle, göçün bireyler, toplumlar ve devletler üzerindeki etkisi çok daha kolay kavranabilecektir.

Dünya genelinde yaşanan savaşlar ve çatışmalar, kitlesel yer değiştirmeleri tetiklemekte; bu bağlamda göç, toplumların sosyal dokusunu ve kimliğini dönüştüren temel bir olgu hâline gelmektedir. Bu çatışmalar arasında, yarattığı göç baskısı bakımından Suriye İç Savaşı öne çıkmaktadır. 2011’de başlayan bu süreç, milyonlarca insanı ülkesini terk etmeye zorlamıştır. Gaziantep, coğrafi konumu ve tarihsel birikimi nedeniyle göçün uzun süredir yoğun biçimde yaşandığı kentlerden biridir; söz konusu gelişmelerden de doğrudan etkilenmiş ve coğrafi yakınlığı ile tarihsel misyonu gereği sergilediği misafirperverlikle önemli bir sorumluluk üstlenmiştir.

Eğitim, sağlık, entegrasyon ve kültürel etkileşim gibi birçok farklı alanda disiplinlerarası çalışmayı gerekli kılan göç olgusuna ilişkin araştırmalar yürütmek, bilgi üretmek ve kamu politikalarına katkı sağlamak, bilim dünyasının öncelikli sorumlulukları arasındadır. Gaziantep’in şehir olarak üstlendiği tarihsel sorumluluk, akademik alanda da kendini göstermiştir. Bu çalışma, söz konusu sorumluluğun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İlk kez 2022 yılında Gaziantep Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilen Göç Yaz Akademisi, sonraki yıllarda göç olgusunu farklı temalar çerçevesinde ele almıştır. 3. Göç Yaz Akademisi’ne katılan öğrenciler tarafından hazırlanan makalelerden oluşan bu kitap, göç olgusunu; istihdam ve göçmenlerin şehir ve ülke ekonomisindeki konumları bağlamında incelemektedir. Dünya ve Türkiye örneklerinden hareketle, farklı araştırma yöntemleri ile disiplinlerin bakış açıları bir araya getirilerek, göç çalışmalarına gerekli olan bütünsel bir yaklaşım sunulmaktadır.

Bu değerli çalışmanın ortaya çıkmasına katkıda bulunan katılımcı öğrencilerimize; editörlük görevini yürüten Prof. Dr. Yücel Karadaş’a, Doç. Dr. Sinan Erdoğan’a ve Dr. Ercan Kılınç’a; paydaş kurumlar olan Şahinbey

Belediyesi'ne, Uluslararası Göç Örgütü'ne ve Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi'ne katkı ve destekleri için teşekkür ederim.

Kitabın okuyuculara faydalı olmasını temenni ediyorum.

Gaziantep, Ekim 2025

Prof. Dr. Sait Mesut DOĞAN

Gaziantep Üniversitesi Rektörü

Önsöz

Göç, insanlığın tarih boyunca yaşadığı en derin dönüşüm süreçlerinden biridir. Yalnızca coğrafi bir yer değiştirme değil; aynı zamanda ekonomik fırsatlara erişim, sosyal uyum ve ortak bir geleceğin inşası açısından küresel ölçekte değerlendirilen stratejik bir başlıktır. Kişinin psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve kültürel yapısını da derinden etkileyen çok boyutlu bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal yapıda yeni koşullar ve fırsat alanları doğuran, aynı zamanda her alanda alışılmışın dışındaki değişkenleri tetikleyen ve yeniden şekillendiren dinamik bir olgudur.

Ülkemiz, tarih boyunca coğrafi konumu itibarıyla büyük göç hareketine sahne olmuş; farklı medeniyetlerin, kültürlerin ve inançların buluşma noktası hâline gelmiştir. Yüksek insani duruşuyla, köklü misafirperverlik geleneğiyle bu sorumluluğu vicdanî bir bilinçle taşımaktadır. Bu yönüyle Türkiye, yalnızca bir geçiş güzergâhı değil; bir umut kapısı, bir sığınak olmuştur.

İpek Yolu üzerinde yer alan Gaziantep, kent kapasitesi, üretim hızı, sanayisi, ticareti ve kültürüyle Anadolu'nun cazibe merkezidir. Ve Gaziantep'te muhabbetin, selamın ve sohbetin değeri paha biçilmezdir. İnsanlık onurunun korunmasına dair de örnek bir dayanışma merkezi konumundadır. Şahinbey ilçemiz ise, 330.000 sığınmacıya ev sahipliği yapan, Türkiye'nin en büyük ilçesi olmanın sorumluluğunu her alanda verilen kaliteli hizmetin yanında; kardeşlik, paylaşma ve insani değerler ekseninde taşımaktadır. Bu anlamda örnek bir ev sahipliği ve uyum politikası geliştirmiştir.

Bu ölçekteki bir nüfus için yalnızca altyapı, barınma, ulaşım, sağlık ve eğitim hizmetlerinin yeterli olmayacağı açıktır. Sosyal uyum çalışmaları, toplumun huzuru, güveni, bireysel farklılıklara saygı ve ortak yaşam kültürünün inşası için en az fiziki yatırımlar kadar elzemdir. Sosyal uyum; aidiyet duygusunun güçlendirilmesi, toplumsal dayanışmanın artırılması ve hak-hizmetlere eşit erişimin sağlanması açısından, çağımızın en önemli sosyal politikalarından biridir.

Şahinbey Belediyesi olarak bizler, göçün ve uyum sürecinin merkezinde insanı görmekteyiz. Yerel yönetim sorumluluğumuzun bilinciyle, hem ev sahibi toplumun yaşam standartlarını korumak hem de misafir toplumun sosyal hayata katılımlarını kolaylaştırmak için göçün yükünü değil, potansiyelini gören çok paydaşlı bir anlayışla çalışıyoruz. Her bir insanın

onurlu bir yaşam hakkına sahip olduğuna inanıyor; misafir ve ev sahibi toplum arasındaki uyumu güçlendirmeyi, ortak yaşam kültürünü pekiştirmeyi asli görevlerimizden biri olarak görüyoruz. Sosyal oryantasyon ve uyum sürecini yalnızca bir kamu görevi değil, bir “medeniyet sorumluluğu” olarak ele alıyoruz. Farklılıklarımızı bir zenginlik olarak gören bir yaklaşımla, toplumun her kesimini kucaklayan politikalar üretmeyi öncelikli görev addediyoruz.

Bu kapsamda; eğitim, sosyal hizmet, mesleki destek ve kültürel paylaşım alanlarında yürüttüğümüz çalışmalarla, toplumsal dayanışmanın en güzel örneklerini sergiliyoruz. Amacımız, yerel halk ile misafir toplum arasında karşılıklı saygı, güven ve paylaşım temelli bir ortak yaşam kültürü inşa etmektir.

Bu kapsamda düzenlenen “Göç ve İstihdam Yaz Akademisi”, bilgiyle pratiği buluşturan, yerel deneyimlerle akademik birikimi harmanlayan kıymetli bir adımdır. Sadece akademik bir etkinlik değil; aynı zamanda bilgi, tecrübe ve vicdanı bir araya getiren anlamlı bir platform olmuştur. Genç araştırmacılara, akademisyenlere ve sahada görev yapan paydaşlara, göç olgusunu bütüncül bir yaklaşımla ele alma fırsatı sunmuştur.

Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü koordinasyonunda; Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Şahinbey Belediyemizin iş birliğiyle gerçekleşen bu program, göç, istihdam ve sosyal uyum konularını bilimsel, etik ve toplumsal bir perspektifle ele almış, uygulamalı ve sahaya dokunan bir bilgi paylaşımı sağlamıştır.

Akademiye katılan genç araştırmacılar, akademisyenler, kamu kurumları ve sivil toplum temsilcileri; göç olgusunun yalnızca sayısal bir istatistik değil, aynı zamanda bir insanlık hikâyesi olduğunu vurgulamış; empati, adalet ve dayanışma ekseninde önemli değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Katılımcılarla zenginleşen akademik ve saha temelli süreç, bilgi birikiminin güçlenmesinin yanında, farklı paydaşlar arasında gelecekteki sosyal uyum politikalarına ve yerel yönetim çalışmalarına önemli bir katkı sağlayacaktır.

Bu eser, “Göç ve İstihdam Yaz Akademisi” kapsamında yürütülen dersler, tartışmalar, saha çalışmaları ve akademik üretimlerin derlenmesiyle oluşturulmuştur. Kitap; farklı kurumların, farklı disiplinlerin ve farklı kültürlerin bir araya gelerek ortak akıl ürettiği, insan merkezli bir çalışmanın ürünü olarak önem taşımaktadır. Eserin göç ve sosyal uyum konularında çalışan araştırmacılar için değerli bir kaynak olacağına inanıyorum. Özellikle genç katılımcıların bu süreçten elde ettikleri bilgi, farkındalık ve insani tecrübelerin, yarının daha adil, barışçıl ve bütünleşmiş bir toplumunun inşasına vesile olmasını diliyorum.

Yalnızca akademik bir kaynak olarak değil; aynı zamanda barış, kardeşlik ve birlikte yaşama kültürünün güçlenmesine; hem göç politikalarına hem de yerel yönetimlerin vizyonuna katkı sunmasını temenni ediyorum.

Bu vesileyle, göçü insana dokunan bir gerçeklik olarak ele alan her çabanın, barışa ve birlikte yaşama kültürüne hizmet edeceğine yürekten inanıyor; akademinin hazırlanmasında ve kitabın ortaya çıkmasında emeği geçen Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü'nün kıymetli akademisyenlerine, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi'ne, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) temsilcilerine, Şahinbey Belediyesi proje ekibimize, gönüllü katılımcılara ve bilgi birikimlerini paylaşan tüm kurum ve paydaşlara, yürekten teşekkürlerimi sunuyorum.

Biz inanıyoruz ki, göçü yönetmenin en insani yolu, gönülleri buluşturmadır ve kardeşlik temelli sosyal uyum vizyonu ile çalışmalarımızı sürdürmeye devam edeceğiz. Adaletin, merhametin ve insan onurunun egemen olduğu bir dünya için, uluslararası toplumu her düzeyde sorumluluk almaya davet ediyorum. İnsanların göçe mecbur kalmadığı, zorunlulukların yerini gönüllülüğün, umutsuzluğun yerini dayanışmanın aldığı yarınlar dileğiyle...

Mehmet TAHMAZOĞLU

Şahinbey Belediye Başkanı

Önsöz

Uluslararası Göç Örgütü (IOM), başta 26–30 Ağustos 2024 tarihlerinde düzenlenen “Göç ve İstihdam” Yaz Akademisi olmak üzere, Şahinbey Belediyesi ile yürütülen tüm programlarda iş birliği yapmaktan gurur duymaktadır.

Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü ve Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi dâhil olmak üzere birçok paydaşın katkısıyla gerçekleştirilen Yaz Akademisi, katılımcıların göç, istihdam ve sosyal uyum konularında akademik ve pratik bilgilerini paylaşmaları için uygun ve etkili bir platform sunmuştur.

Türkiye’nin çeşitli illerinden öğrenciler, akademisyenler, sivil toplum kuruluşu temsilcileri ve kamu sektörü profesyonelleriyle bir araya gelerek, hukuki çerçeveler, göçün sosyal boyutları, işçi göçmenlerin entegrasyonu, kadın göçmenler ve diğer hassas grupların ihtiyaçları ile belediyelerin sosyal hizmetler, istihdam ve uyum politikalarını güçlendirmedeki rolleri gibi kritik temaları tartışmışlardır.

Etkileşimli oturumlar son derece canlı geçmiş, bilgi paylaşımını ve ortak düşünmeyi teşvik ederek çözüm yollarının belirlenmesine olanak sağlamıştır. Katılımcılar, göç ve istihdam konularında bilgi birikimlerini artırma, ağ kurma ve iş birliği fırsatlarına erişme, ayrıca gelecek girişimler için akademik ve operasyonel temeli oluşturacak pratik, saha odaklı bilgiler edinme imkânı bulmuşlardır. Katılımcılar tarafından ortaklaşa yayımlanan nihai bildiri ve tavsiye yol haritası ise bu kararlılığın güçlü bir göstergesi olmuştur.

Genel olarak, bu etkinliğin göç konusundaki söylemi güçlendirdiğine ve bunun da bütüncül, kapsayıcı ve hak temelli göç yönetimine yönelik ulusal vizyona katkı sağladığına tanık olmaktan büyük bir memnuniyet duyuyoruz.

David Savard

**IOM Senior Program Coordinator (Kıdemli Program
Koordinatörü)**

Önsöz

Gaziantep, sahip olduğu sanayi kapasitesi, demografik yapısı ve şehir gelenekleri bakımından Türkiye'nin kendine özgü karakteri olan önemli şehirlerinden biridir. Ayrıca bu şehir son 14 yıldır Suriye'de yaşanan iç savaştan en çok etkilenen, en fazla Suriyeli göçmene ev sahipliği yapan şehirlerinden biridir. Şehirde hem yoğun Suriyeli göçmen varlığı hem de yerli nüfus-göçmen arasındaki ilişkiler bağlamında benzersiz bir yapı oluşturabilmiştir. Dolayısıyla sahip olduğu bu özellikler nedeniyle Gaziantep, Türkiye'nin göç politikalarının başkenti olduğunu söylemek, bu şehirde oluşan göç modelinin Türkiye'nin diğer şehirlerine de örnek olabileceğini söylemek yanlış olmaz.

Bu itkidten hareketle 2022 yılında Gaziantep Üniversitesi, Şahinbey Belediyesi ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ortaklığında ilk Göç Yaz Akademisi, Gaziantep Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlendi. Gaziantep'in ürettiği benzersiz deneyimi Türkiye geneline yaymak için Türkiye'nin farklı şehirlerinden hem kamu hem de STK'larda çalışan göç uzmanlarına Gaziantep ve bölgedeki göçle ilgili kamu kurumları, yerel yönetimler, STK temsilcileri ve uluslararası kuruluş temsilcilerinin ders verdikleri bir ortam oluşturuldu. 5 gün süren bu etkinlikte öğrenciler ayrıca kurum ziyaretleriyle bu kurumların göç pratiklerini deneyimleme fırsatı buldular. Etkinlik sonucunda her katılımcı öğrenciden bir makale hazırlaması istenmiş ve bu makalelerden oluşan derleme kitap yayınlanmıştır. Etkinlik aynı formatta 2023 ve 2024'te devam ettirilmiştir. Şuan elinizde bulunan kitap, 2024 Göç Yaz Akademisine katılan öğrencilerin hazırladığı makalelerden oluşmaktadır.

Göç Yaz Akademilerinin temaları her seferinde, o yıl göç gündeminin baskın konusu bağlamında belirlendi. Göçmenler ile yerli nüfusun bir arada yaşama tartışmalarının tepe noktasına ulaştığı 2022'de tema, bu nedenle 'sosyal uyum' oldu. 2. Yaz Akademisinin teması, 6 Şubat 2023 Depremi nedeniyle 'göç ve dirençli kentler' oldu. 3. Yaz Akademisinin teması, göçmen işgücündeki kayıt dışılığın sorun olarak gündeme oturduğu, ayrıca hem işgücü hem de sanayici olarak Suriyelilerin ekonomide önemli bir alan kaplamasıyla bağlantılı olarak 'göç ve istihdam' olarak belirlendi. Uzun yıllardır Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin Türk ekonomisine pozitif ve negatif etkileri, bu varlığın yarattığı fırsatlar ve tehditler, Gaziantep'te oluşan deneyimlerin ışığında tartışıldı. Farklı şehirlerden gelen göç uzmanlarının aktardıkları şehirlerinin

deneyimleriyle Gaziantep deneyimlerinin birleşiminden oluşan sentez çıkarımlar, katılımcı öğrenciler sayesinde başka şehirlere taşındı.

Elinizde bulunan kitap, Gaziantep, Türkiye ve Dünyada göçmen istihdamı ve göçmenlerin şehir- ülke ekonomilerindeki yerleri konusunda katılımcı öğrencilerin hazırladıkları makalelerden oluşmaktadır. Göç uzmanı öğrencilerin hazırladıkları bu makalelerin 3. Göç Yaz Akademisinde oluşan pozitif sinerjinin, bu sinerji bağlamında oluşan deneyimler sentezinin bir ürünü olduğu, söz konusu makalelerin ruhuna bu sentezle ilişkili çıkarımların hakim olduğunu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. Katkı sundukları için yazarların her birine teşekkür ederiz.

Zevkle okumanız dileğiyle.

Editörler

İçindekiler

Önsöz

iii

Bölüm 1

What are the Individual Factors Determining Refugee Employment? A Case of the Sultanbeyli District 1

Sude Karanfil Tamer

Yüstra Ak

Bölüm 2

Geri Dönüş Göçünde İstihdam Faktörünün İncelenmesi: İspanya Örneği 19

Halime Cete

Bölüm 3

Avrupa Birliği'nin Göç Politikası: Frontex 31

Hacer Kaya

Bölüm 4

Zorunlu Göç Sürecinde Bir Sosyal Sermaye Olarak Çevrim İçi Sosyal Ağlar 53

Merve Ilgaz

Bölüm 5

Göç ve İstihdam: Göçmen İşçilerin Sosyal Güvenlik Hakları 65

Sena Özcanlı

Bölüm 6

Geçici Koruma ve Uluslararası Koruma Altındaki Kişilerin Çalışma Hakkının Değerlendirilmesi 77

Berken Özipek

Bölüm 7

Göçmen Kadınların İstihdama Erişimlerinin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkisi 95

Belma Nur Dağcılar

Bölüm 8

Evolving Roles and Regulations: The Role of International Ngos in Türkiye's
Response to the Syrian Crisis 109

Merve Es

Bölüm 9

Göçün Doğasını Anlamak: Avrupa Birliği Ülkeleri İçin Bir Yakınsama
Analizi 117

Sinan Erdoğan

Bölüm 10

Avrupa Birliği Ülkelerinde Göç, Dijitalleşme, Teknoloji ve İstihdam Üzerine
Değerlendirme 129

Ercan Kılınç

What are the Individual Factors Determining Refugee Employment? A Case of the Sultanbeyli District

Sude Karanfil Tamer¹

Yüstra Ak²

Abstract

Refugees face significant barriers to accessing employment, including language barriers, work permit limitations, social tensions with host communities, and economic challenges. Therefore, identifying the factors influencing refugees' participation in the labor market is crucial for developing solution-oriented approaches. To identify the individual factors influencing refugee employment in socio-economically disadvantaged districts, this study examines Sultanbeyli as a case study. Key variables analyzed include Turkish language proficiency, vocational training, current employment status, vocation, gender, age, marital status, education level, disability, in-kind assistance, cash assistance, household size, and household income. Employing binary logistic regression, the findings highlight that Turkish language proficiency is a critical determinant of employment, emphasizing the importance of linguistic integration for refugees. Additionally, being currently employed, having vocational training, and being younger were positively associated with employment likelihood. In contrast, receiving in-kind assistance and possessing higher levels of education were linked to lower employment rates, reflecting potential mismatches between refugee qualifications and the demands of the local labor market. These results align with the previous studies while revealing region-specific employment dynamics shaped by language barriers and economic conditions in Sultanbeyli. The study highlighted the necessity of targeted interventions, such as vocational language programs and tailored workforce development initiatives, to enhance refugee inclusion and integration into the labor market.

- 1 Master Student, Istanbul Medeniyet University, NGO Management, Istanbul, Türkiye, E-Mail: sudek.tamer@gmail.com
- 2 PhD Candidate, Istanbul University, Labor Economics and Industrial Relations, Istanbul, Türkiye, E-Mail: ysraak@gmail.com

1. INTRODUCTION

Türkiye has been hosting over 3.1 million Syrian refugees³ since the Syrian Civil War began in 2011, providing essential services such as healthcare, education, and employment through the Temporary Protection Regulation. Initially, many refugees were placed in border camps, but as the population grew and the need for more private living spaces emerged, refugees gradually integrated into cities across the country. While numerous cities have hosted refugees, Istanbul has become a primary destination due to its economic opportunities and social networks. Early humanitarian efforts primarily focused on meeting basic needs through in-kind and cash assistance programs. However, after 13 years, these programs are no longer sufficient, and the majority of refugees now need sustainable livelihood opportunities to survive. According to *Syrians Barometer* published by (Erdoğan, 2021: 270), 77,8% of Syrian refugees do not intend to return to Syria, a percentage that continues to increase each year, further emphasizing the importance of integrating Syrian refugees into the labor market.

Despite this need, significant barriers hinder Syrian refugees from accessing livelihoods. These include work permit costs, cultural norms, social tensions between host and refugee communities, and language barriers. These challenges are particularly acute in socio-economically disadvantaged districts like Sultanbeyli, which serves as a critical example of the compound difficulties faced by Syrian refugees in such settings. Sultanbeyli is unique due to its history as a hub for internal migration, with 97% of its population consisting of migrants (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022). This influx of internal migrants and Syrian refugees has created a distinct socio-economic dynamic, described as “poverty in turn⁴”, where disadvantaged groups repeatedly reshape the district’s demographic and economic landscape (Işık, & Pınarcıoğlu, 2001). These overlapping migration patterns have intensified the struggle to access sustainable livelihoods, further intertwining these challenges with broader economic and social pressures.

3 Although the term “refugee” is geographically limited in its formal definition in Türkiye, it will be used here as an umbrella concept. This is because, while Syrians in Türkiye are legally under temporary protection status, they fled Syria due to the risk of persecution, aligning with the broader understanding of refugeehood.

4 “Poverty in turn” describes how urban poor develop survival strategies that rely on passing their poverty onto others. In this cycle, the poor can improve their living standards and escape poverty when they find a group to take their place. In Sultanbeyli, this cycle continues as people who achieve better living conditions often move to other districts. Migration plays a key role in this process, with Syrian refugees becoming the new group that takes on the burden of poverty.

Recognizing these complexities, the Sultanbeyli Municipality supported the establishment of the Refugees and Asylum Seekers Assistance and Solidarity Association (RASAS) - Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği in 2014 to address the specific needs of refugees. RASAS provides a range of services, including livelihood support, mental health care, education, and protection, primarily in Sultanbeyli and neighboring Umraniye. Through its SUKOM data system, RASAS tracks individual cases, identifies needs, and implements targeted interventions, offering valuable insights into the challenges Syrian refugees face in achieving economic stability.

According to RASAS's 2023 Activity Report, 1,130 Syrian refugees applied to its RASAS Career Center, but only 270 secured employments (RASAS, 2024: 32), highlighting the significant difficulties Syrian refugees face in accessing livelihoods in Sultanbeyli. This study seeks to uncover the underlying reasons behind these low employment rates by examining the influence of individual factors on Syrian refugees' employment outcomes. That is particularly significant as it focuses on a socio-economically disadvantaged district and utilizes first-hand data provided by an implementing organization. While existing research often addresses refugee employment at a macro level, there is a lack of studies that explore how individual characteristics interact with socio-economic conditions in disadvantaged urban areas. By bridging this gap, this study offers a more understanding of the barriers and facilitators of employment for refugees, providing evidence-based insights that can inform targeted policy interventions and support programs.

To achieve this aim, the study is structured into three parts. The first part involves a literature review to explore similar studies globally and identify patterns and differences. The second part details the methodology, outlining the most effective approach to measure the influence of individual factors. The final part presents a discussion of findings on how these factors shape employment outcomes, offering insights that can inform future policy and practice.

2. LITERATURE REVIEW

Many refugees face multiple barriers that affect their employment status. Even when they have the legal right to work, their employment outcomes often lag behind those of other individuals. Refugees experience disadvantages not only in comparison to members of the host community but also relative to other migrant groups, a phenomenon Connor (2010) refers to as the "refugee gap." This gap highlights the economic disparities

faced by refugees, who are more likely to be employed in lower-skilled occupations and earn significantly less than their peers. Contributing factors include limited language proficiency, lower levels of education, restricted social support, and poorer mental and physical health, which are often exacerbated by living in socioeconomically disadvantaged neighborhoods.

These challenges align with the findings of Lee et al., who, in their comprehensive literature review, identify institutional, organizational, and individual factors as critical determinants of refugee employment. At the institutional level, they discuss both formal and informal components, including the influence of institutional regulations, institutional arrangements, and the broader socio-political climate. Organizational factors involve the role of employers and organizations that support refugees in resettlement efforts. On an individual level, factors such as demographics (e.g., gender and age), language proficiency, social networks, psychological responses, and motivation also play a significant role. Importantly, they emphasize “...it is the interplay of these various factors that cumulatively contributes to suboptimal employment outcomes” (Lee et al., 2020: 13).

Although institutional and organizational factors play significant roles, this study focuses specifically on individual-level factors influencing refugee employment. To this end, a targeted literature review was conducted, prioritizing studies that analyze multiple individual-level factors together, rather than isolating the impact of each factor separately. Thus, this literature review aims to identify which individual factors are determinants of refugee employment. Table 2.1 provides a description of the study characteristics and their corresponding outcomes, offering an overview of the existing study in this domain.

Table 2.1: Description of study characteristics and outcomes

Author, & Year	Study Method	Sample	Summary of Findings
Potocky-Tripodi (2001)	Quantitative Survey	4,241 East European, 4,748 Southeast Asian, and 4,707 Cuban refugees in the U.S.	Employment determinants included gender, education, and disability status. English proficiency and U.S. citizenship increased employment chances, while community-level factors showed no significant effect.
Kanas, & van Tubergen (2009)	Quantitative Survey	Turkish, Moroccan, Surinamese, and Antillean immigrants in the Netherlands	Host-country education yields higher returns on occupational status than origin-country education. Work experience in the host country improves both employment and occupational status. Returns to origin-country schooling vary by immigrant group, being higher for former colonies.
Yu et al. (2012)	Quantitative Survey	289 North Korean female refugees in South Korea	Young children reduce employment likelihood. Personal contacts are effective for job search. Vocational training may negatively impact employment. Government/private transfers lower employment rates.
Lundborg (2013)	Quantitative Survey	Blue collar workers in private sector in Sweden 4,881,955 individuals of which 162,110 are refugee	Refugees' unemployment duration exceeds that of natives, especially for culturally distant groups (e.g., Iran, Iraq, and Horn of Africa). Unemployment days decrease over time but remain higher than natives', particularly for older arrivals. Business cycle upturns benefit natives more than refugees.
Renner, & Senft (2013)	Quantitative Survey questionnaire	83 refugees in Austria	Participation in training courses and prior work experience in Austria predicted employment. Longer residence duration correlated negatively with employment, emphasizing the need for early vocational integration.
UNHCR & World Bank (2016)	Mixed methods	Refugees in Uganda across rural and urban sites	Barriers included language, legal challenges, and discrimination. Factors like education and host community support improved labor market participation.
Betts et al. (2017)	Quantitative Survey questionnaire	Syrian refugees in Austria, the Netherlands, and the UK	Gender, physical health, and social networks positively influence employment. Host-country language proficiency and higher education may not directly increase employment likelihood.
Khawaja, & Hebbani (2018)	Quantitative Survey	Former refugees from Ethiopia, Burma, and DRC resettled in Australia	Gender, education, English proficiency, and length of stay influence employment. Moderate education increases employment opportunities compared to high or low levels.

Kayaoglu, & Erdoğan (2019)	Quantitative Survey questionnaire	1,235 Syrian refugees in Türkiye	Employment is influenced by age, gender, education, Turkish proficiency, and income before migration. Women face higher inactivity rates. Self-settled refugees have lower unemployment, but higher inactivity compared to camp residents.
Knappert et al. (2020)	Qualitative interviews	18 refugees from Armenia, Eritrea, Senegal, and Syria in the Netherlands	Host-country language proficiency, social capital, and volunteer work facilitate inclusion. Corporate social responsibility and sympathetic media coverage also play roles.
Kosyakava et al. (2022)	Quantitative Survey	Refugees in Germany	Employment increases with stay length, more for men than women. The gender gap narrows over time but remains significant.
Senthanar et al. (2023)	Literature review	Refugees in Canada (1993–2018 studies)	Refugees struggle to find jobs matching prior skills. Highly educated refugees face limited career opportunities and dissatisfaction with job prospects.
Yükseker et al. (2023)	Qualitative interviews	Syrian refugees in Türkiye	Social, cultural, and material capital positively influences employment. Language skills (Turkish, Arabic, Kurdish) and year of arrival affect labor market participation. Social capital from Syria aids employment integration.
Lee, & Jung (2024)	Quantitative Survey	Refugees in the United States	Both pre- and post-migration factors influence employment. Vocational training and English proficiency are critical, while social assistance shows no positive relationship with employment.

3. METHODOLOGY

The study was designed to determine individual factors influencing refugee employment using a quantitative data analysis method. To analyze these factors, employment status was defined as the dependent variable, while various personal factors, such as education level, age, and vocational characteristics, were examined as dependent variables to understand their association with employment. Logistic regression was selected to analyze the data and identify factors. This method was chosen as it is particularly effective for analyzing relationships where the outcome variable is categorical or binary. That will allow for examining the impact of multiple explanatory variables on a binary outcome, making it ideal for this study.

The dataset, initially comprising 1,492 entries and provided by RASAS, was cleaned to address missing values, people who are residing in different districts, and non-Syrians. After this process, the data was reduced to a final sample of 591 entries, which were then analyzed in IBM SPSS Statistic 22. The data were coded based on the primary hypothesis that individual factors influence employment status. According to this hypothesis, thirteen different

variables were analyzed to examine the impact of each on employment outcomes. The thirteen independent variables included individual factors such as gender, age, marital status, education level, disability, current employment status, in-kind assistance, cash assistance, Turkish language proficiency, vocation, soft skills and vocational training, household size, and household income. Firstly, the data were analyzed descriptively using frequency analysis. Subsequently, all variables were tested through binary logistic regression, with each variable individually assessed as a dependent variable to examine its specific effect on employment status.

4. RESULTS

To provide an initial understanding of the refugee population seeking employment in Sultanbeyli, a descriptive analysis was conducted, highlighting key demographic characteristics presented in Table 4.1. This table offers a comprehensive overview of the demographic profile of these individuals, without distinguishing between those who are employed and those who are not. The data reveals key insights into the demographic composition of this group. The majority are male, and most graduated from a primary school or below, with smaller portions reaching middle school, high school, and undergraduate or postgraduate levels. Disability status indicates that a large majority of these refugees are not with disability. Additionally, more than half of the refugees do not speak Turkish, while a notable minority are proficient in the language. The data on soft skills and vocational training shows that the vast majority have not attended any training programs. In terms of household size, most refugees live in households with 5-10 people, and the majority fall within the lowest income.

Table 4.1: Demographic, Socioeconomic, and Employment Characteristics of the Refugee

Age				Frequency		Ratio	
	15-29			258		43.0%	
	30 - 54			305		51.60%	
	55 +			28		4.70%	
Education		Frequency	Ratio	Vocation		Frequency	Ratio
	Primary School and Below	304	51.40%		White Collar	38	6.40%
	Middle School	125	21.20%		Blue Collar	257	43.50%
	High School	106	17.90%		Unqualified	234	39.60%
	Undergraduate and Postgraduate	56	9.50%		Other	62	10.50%
Gender		Frequency	Ratio	Marital Status		Frequency	Ratio
	Women	133	22.50%		Single	260	44%
	Men	458	77.50%		Married	331	56%
Household Size		Frequency	Ratio	Household Income		Frequency	Ratio
	0-4 people	262	44.30%		0 - 17.002 TRY	389	65.80%
	5-10 people	315	53.30%		17.003 - 30.000 TRY	178	30.10%
	11 + people	14	2.40%		30.000 TRY +	24	4.10%
		Frequency	Ratio			Frequency	Ratio
Disability	Not with Disability	528	89.30%	Turkish Proficiency	Does Not Speak Turkish	324	54.80%
	With Disability	63	10.70%		Speak Turkish	267	45.20%
		Frequency	Ratio			Frequency	Ratio
Current Employment Status	Not Employed	299	50.60%	Attending Trainings	Not Attended	559	94.60%
	Employed	292	49.40%		Attended	32	5.40%
		Frequency	Ratio			Frequency	Ratio
In-kind Assistance	Not Receive	404	68.40%	Cash Assistance	Not Receive	178	30.10%
	Receive	187	31.60%		Receive	413	69.90%

of vocational skills (14.7%), and issues with registration and identification (13%). Additionally, a substantial number of refugees were not referred to employers primarily because they declined job offers. Among these, 63.7% cited that the wages offered by the sectors were below their expectations, and 10.6% declined referrals due to disabilities that limited their work options.

In addition to the descriptive analysis, Binary Logistic Regression was performed using SPSS to examine the impact of individual factors on Syrian refugees' employment in Türkiye. The analysis includes the Omnibus Tests of Model Coefficients, Model Summary, and Variables in the Equation tables for a comprehensive evaluation.

Table 4.2: Omnibus Tests of Model Coefficients

	Chi-square	Df	Sig.
Step	37.526	17	0.003
Block	37.526	17	0.003
Model	37.526	17	0.003

The Omnibus Tests of Model Coefficients table assesses the overall significance of the logistic regression model, examining whether the independent variables collectively have a meaningful effect on the dependent variable. The Chi-square value of 37.526, with 17 degrees of freedom, indicates the extent of variance explained by the model. The significance level ($p = 0.003$) is below the threshold of 0.05 (Demir, 2020: 430) confirming that the model is statistically significant. This shows that the independent variables, taken together, significantly contribute to explaining the outcome variable, validating the model's relevance for the data.

Table 4.3: Model Summary

-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
747.808 ^a	0.062	0.084
a. Estimation terminated at iteration number 4 because parameter estimates changed by less than 0.001.		

The model summary provides important insights into the logistic regression model's fit. The -2 Log Likelihood value, which reflects the model's goodness of fit, suggests that the model captures relevant relationships in the data. Lower values generally imply better fit, though this measure is typically not as informative in logistic regression. The Cox & Snell R-Square and Nagelkerke R-Square values offer pseudo-R-squared statistics, explaining approximately 6.2% and 8.4% of the variance in the dependent variable, respectively. Although these values are modest compared

to linear regression, logistic models often exhibit lower R-squared values due to their binary nature and normal (Hosmer & Lemeshow, 2000: 167). It will be used to determine the model. This limitation is also typical in social science data, where the complex influences on human behavior yield lower explanatory power. Nonetheless, these values provide valuable insight into the contribution of independent variables and are useful in model comparison and evaluation stages.

Table 4.4: Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I.for EXP(B)	
							Lower	Upper
Gender	-0.166	0.253	0.434	1	0.510	0.847	0.516	1,389
Marital Status	-0.019	0.224	0.007	1	0.934	0.982	0.633	1,523
Education - Elementary and Below			5.706	3	0.127			
Education - Middle School	0.388	0.225	2.963	1	0.085	1.474	0.948	2.292
Education - High School	0.230	0.254	0.820	1	0.365	1.258	0.765	2.068
Education - Undergraduate and Above	-0.394	0.383	1.060	1	0.303	0.674	0.318	1.428
Disability	-0.011	0.304	0.001	1	0.970	0.989	0.544	1.795
Current Working Status	0.409	0.213	3.680	1	0.055	1.506	0.991	2.288
Cash Assistance	-0.131	0.207	0.398	1	0.528	0.878	0.585	1.316
In-kind Assistance	-0.367	0.215	2.923	1	0.087	0.693	0.455	1.055
Language Proficiency	0.557	0.190	8.624	1	0.003	1.745	1.203	2.530
Soft Skills and Vocational Training	0.746	0.384	3.770	1	0.052	2.109	0.993	4.479
Age	0.021	0.011	3.714	1	0.054	1.021	1.000	1.043
Household Size	-0.045	0.040	1.263	1	0.261	0.956	0.885	1.034
Household Income	0.000	0.000	0.023	1	0.880	1.000	1.000	1.000
Vocation - Unqualified			1.250	3	0.741			
Vocation – Blue Collar	0.102	0.212	0.233	1	0.629	1.108	0.731	1.678
Vocation – White Collar	0.378	0.424	0.794	1	0.373	1.459	0.636	3.348
Vocation – No Vocation	-0.128	0.376	0.116	1	0.734	0.880	0.421	1.840
Constant	-1.214	0.509	5,680	1	0.017	0.297		

Table 4.4 provides coefficients for both constant and independent variables, along with their standard errors, Wald test statistics, significance levels (Sig.), odds ratios (Exp(B)), and confidence intervals for the odds ratios. It offers insights into the contribution and importance of each independent variable to the model. Variables with a Sig. value greater than 0.05 are considered statistically insignificant, while those with a Sig. value less than 0.05 are deemed significant (Demir, 2020: 432-433). According to Field (2013), the odds ratio, represented as Exp(B), provides a measure

of how changes in a predictor influence the likelihood of an outcome. Values greater than 1 indicate increased odds of the outcome as the predictor rises, while values less than 1 suggest decreased odds. For reliable interpretation, the confidence interval of $\text{Exp}(B)$ should not include 1. In this table, Language Proficiency is statistically significant ($p = 0.003$) with an $\text{Exp}(B)$ of 1.745, indicating that individuals proficient in Turkish are significantly more likely to be employed. Variables close to the threshold for significance include Current Working Status ($p = 0.055$), In-kind Assistance ($p = 0.087$), Workforce Training ($p = 0.052$), and Age ($p = 0.054$). These variables suggest possible, but not definitive, associations with employment outcomes. Conversely, Gender ($p = 0.510$), Marriage Status ($p = 0.934$), Education Level (generally above 0.05)- (While Middle School education shows a slight positive association with employment, it does not meet the criteria for statistical significance. However, the p-value being near 0.05 suggests that it might still play a minor role in influencing employment outcomes.), Disability Status ($p = 0.970$), Household Size ($p = 0.261$), Household Income ($p = 0.880$), and Vocation ($p = 0.741$) do not exhibit any statistically significant impact on employment in this model.

5. DISCUSSION

Among the findings, Turkish language proficiency emerges as the most significant factor affecting refugee employment. In other words, fluency in Turkish increases refugees' likelihood of finding employment. This aligns with previous studies in the literature (Potocky-Tripodi, 2001; Khawaja, & Hebbani, 2018; Kayaoğlu, & Erdoğan, 2019; Knappert et al., 2020) and is further supported by Sultanbeyli Municipality's *İş Piyasası İhtiyaç Analizi Araştırma Raporu*. According to the report, one of the primary reasons employers cite for not hiring refugees is the language barrier (Sultanbeyli Belediyesi, 2021: 24). However, this finding differs from Yüksek et al. (2023), who reported knowing additional languages, such as Arabic and Kurdish, serves as a competitive advantage for refugees in Gaziantep and other cities. This discrepancy may be attributed to regional differences. Sultanbeyli is characterized by low socio-economic development and limited second-language proficiency. The majority of workplaces in Sultanbeyli are concentrated in fast consumption, construction, and textile sectors, and small and medium-sized enterprises dominating the local economy (Sultanbeyli Belediyesi, 2021a: 24-25). Consequently, refugees lacking Turkish language skills face disadvantages in the labor market, while proficiency in other languages generally does not offer a competitive advantage.

Current employment status is another significant determinant of employment likelihood. Refugees who are already employed have a higher probability of finding an employment opportunity. This finding aligns with previous studies (Kanas, & van Tubergen, 2009; Renner and Senft, 2013) and can be attributed to several factors. First, social networks play a crucial role in finding new employment opportunities, as highlighted in previous studies (Yu et al., 2012; Knappert et al., 2020, Yüксеker et al., 2023) and employment expands access to these networks, which can facilitate the search for subsequent job opportunities. Second, prior work experience reduces training costs for employers, making experienced candidates more attractive. Third, employment status may address employer's concerns about refugees' adaptation into the workplace. Sultanbeyli Municipality's report (2021a) also highlights that some employers' express doubts about refugees' work ethic and adaptation to local workplace culture.

Participation in soft skills and vocational training is another critical factor that enhances refugees' employment likelihood. This finding diverges from Yu et al. (2012), who argue that such programs may inadvertently hinder employment by increasing the reservation wages of job seekers or creating a mismatch between the skills acquired through training and the demands of available jobs (Yu et al., 2012: 120). In contrast, it aligns with Renner and Senft's (2013) study, which underscores the dual advantages of these programs: not only do they provide participants with practical skills tailored to labor market needs, but they also serve as a signal of the participants' motivation and readiness to join the workforce (Renner and Senft, 2013: 268). Additionally, vocational training may enhance participants' confidence and expand their professional networks, further boosting employability. This finding also highlights the importance of vocational training, recommending the expansion of initiatives like the Ministry of National Education's Vocational Training for Employment Program. Encouraging participation in vocational high schools and sector-specific training programs could address the identified gaps. However, while soft skills and vocational training are determinants of employment, refugees' current vocations in Sultanbeyli do not appear to influence their employment outcomes significantly, indicating labor market demands in the district.

Formal education is not identified as a primary determinant of employment in this study. While education did not emerge as a significant determinant of employment at the aggregate level, a closer examination of subcategories reveals an inverse relationship between education levels and employment rates. Refugees with lower education levels demonstrated higher employment rates. This finding diverges from studies such as Potocky-Tripodi

(2001), Lundborg (2013), UNHCR, and Wold Bank (2016). However, it aligns with studies such as Senthana et al. (2023) and Betts et al. (2017). While Senthana et al. emphasize the broader challenges faced by refugees in securing employment, Betts et al. specifically analyzed the employment outcomes of Syrian refugees in Austria, the Netherlands, and the UK, highlighting barriers such as skill mismatches, certification requirements, and language proficiency demands in competitive industries (Senthana et al., 2023: 22). In Sultanbeyli, the local economic structure further accentuates this dynamic. The dominant industries, such as construction and textiles, create jobs that do not demand higher education. Employers in these sectors tend to prioritize practical skills over academic qualifications. Consequently, refugees with higher education may perceive these roles as misaligned with their aspirations, while employers may view overqualified candidates as less suitable. Supporting this perspective, Kocakaya et al. (2023) found that labor market-related factors, such as job requirements, working conditions, and sectoral dynamics, often play a more significant role in employment outcomes than individual characteristics in Sultanbeyli.

The study also explored the impact of social assistance on refugee employment. While no significant relationship was found between cash assistance and employment, contrasting with the findings of Yu et al. (2012), and Lee and Jung (2024), in-kind assistance was associated with a reduced employment likelihood. This may reflect a reciprocal dynamic: individuals may be less likely to find employment because they are receiving in-kind assistance, but at the same time, they may be receiving in-kind assistance due to difficulties in finding a job. Additionally, the provision of in-kind assistance by Sultanbeyli Municipality and RASAS could make these forms of support more accessible than cash assistance. Refugees receiving cash assistance might also opt for informal employment to retain eligibility, obscuring the relationship between cash assistance and formal employment (Mülteciler Derneği, 2024).

Age also influences refugee employment outcomes, with younger refugees being more likely to find a job, aligning with the findings of Kayaoğlu and Erdoğan (2023). Several factors contribute to this relationship. First, the nature of the local labor market plays a critical role. Most job opportunities for refugees in Sultanbeyli are in physically demanding, low-skilled sectors such as construction, textiles, and manufacturing. These jobs often require stamina and physical labor, making them more accessible to younger individuals. Second, cultural dynamics among refugee populations may contribute to this relationship. Many refugees in Sultanbeyli come from rural areas in Syria, such as Aleppo, where traditional family structures often

place greater responsibility on younger family members to provide financial support. As a result, older refugees may be less likely to seek employment actively, instead relying on younger household members for income. Finally, younger refugees tend to adapt more quickly to new environments. They are generally more proficient at learning the Turkish language and navigating cultural differences, giving them a competitive advantage in the local labor market.

In contrast to findings in previous studies (Lundborg, 2013; Kosyakova et al., 2022; Kayaoğlu & Erdoğan, 2023), gender did not emerge as a significant factor influencing refugee employment in Sultanbeyli. This result may reflect the unique cultural and social context of the district. Similarly, marital status, household size, and household income were also found to have no significant effect on employment outcomes, challenging traditional assumptions about the interplay between family dynamics and economic participation among refugees. The lack of a clear gendered divide in employment could be attributed to the overlapping challenges faced by both male and female refugees in accessing the labor market. However, for women, these challenges are often compounded by cultural expectations and caregiving responsibilities, which traditionally limit their workforce participation. Larger households, too, present a complex dynamic where caregiving and income-generation roles are fluid, making it difficult to establish direct correlations between household size, income levels, and employment outcomes. This nuanced reality may also be shaped by specific local initiatives, such as the Sultanbeyli Municipality's Hemdem Women's Cooperative, which might mitigate gender disparities. These findings may suggest that replicating such models in other low socio-economic districts could reduce the gender effect on employment outcomes.

Finally, disability status does not affect employment outcomes, contrasting with the findings of Betts et al. (2017). This is likely because refugees with disabilities often do not actively seek work, potentially due to a lack of hope for employment opportunities. The disabilities of those seeking employment are often related to chronic illnesses or "invisible" conditions, which may not limit their ability to engage in the labor market. These factors likely explain the lack of a significant relationship between disability status and employment in this context.

6. CONCLUSION

Employment has become a critical issue, especially after 13 years of Syrian refugees' presence in Türkiye. This study focused on understanding

the influence of individual factors on refugee employment. Using data directly obtained from the RASAS Career Center, the study employed binary logistic regression to analyze these factors, making it a significant example of a district-specific study based on primary data. While the study has relatively low explanatory power and limited generalizability, it provides valuable insights into the unique challenges and opportunities within the Sultanbeyli context. The study provides important insights for the Sultanbeyli cases. The study results highlighted the importance of Turkish proficiency, vocational and soft skills training, current employment, age, and in-kind assistance.

The findings reveal that Turkish language proficiency remains a significant barrier, with many refugees still lacking the skills necessary for employment. This shows the urgent need for targeted Turkish language training, particularly vocational language programs and speaking clubs. Interestingly, education showed no direct relationship with employment, except for middle school graduation, which has a slightly positive relation with employability. This outcome aligns with Sultanbeyli's labor market, which primarily demands unskilled, blue-collar workers. Additionally, employers may avoid hiring individuals with higher education due to perceived higher costs, suggesting the importance of designing vocational and soft skills training aligned with sectoral needs.

Being currently employed was positively associated with finding a job, highlighting the importance of sectoral engagement initiatives, such as job placement programs and on-the-job training. Conversely, in-kind assistance was negatively associated with employment, suggesting the need to restructure such support. Therefore, it is suggested that linking in-kind assistance to active job-seeking behaviors or vocational training participation could help shift assistance toward promoting employment readiness and self-sufficiency.

The study also emphasized the significant impact of sectoral conditions on employment. Non-governmental organizations (NGOs) could play a crucial role in advocating for better job opportunities, government incentives, and policies to improve sectoral conditions while supporting refugees in accessing decent work opportunities.

Despite existing programs by governmental bodies, local authorities, and NGOs, the study raises concerns about their limited impact on increasing employment. This may result from a lack of alignment with specific sectoral needs or an insufficient understanding of refugee contexts. Additionally, weak coordination among organizations could prevent these activities from achieving their objectives.

This study provided critical insights into individual factors influencing employment in low socio-economic districts using first-hand data. Future studies can focus on evaluating the implementation of employment-related programs to understand why they fail to achieve their intended outcomes and explore how better sectoral alignment, and inter-organizational collaboration can enhance their effectiveness.

References

- Betts, A., Sterck, O., Geervliet, R., & MacPherson, C. (2017). Talent displaced: The economic lives of Syrian refugees in Europe. *International Journal of Management Reviews*, 22(2), 193–216.
- Connor, P. (2010). Explaining the refugee gap: Economic outcomes of refugees versus other immigrants. *Journal of Refugee Studies*, 23(3), 377–397. <https://doi.org/10.1093/jrs/fcq025>
- Demir, İ. (2020). *SPSS ile istatistik rehberi*, Istanbul.
- Erdoğan, M. M. (2021). *Syrians barometer: A framework for achieving social cohesion with Syrians in Türkiye*. Ankara. Egiten Book Publishing.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (Fourth Edition). Sage Publications.
- Hosmer, D. W., & Lemeshow, S. (2000). *Applied logistic regression* (Second Edition). Wiley.
- İşık O., & Pinarcioglu, M. M. (2001). *Nöbetleşe yoksulluk*. İletisim Yayınları.
- Kanas, A., & van Tubergen, F. (2009). The Impact of origin and host country schooling on the economic performance of immigrants. *Social forces*, 88(2), 893–915. <https://doi.org/10.1353/sof.0.0269>
- Kayaoglu, A., & Erdoğan, M. M. (2019). *Labor market activities of Syrian refugees in Türkiye* (No. 1290). *Economic Study Forum Working Papers*.
- Khawaja, N. G., & Hebbani, A. (2018). Does employment status vary by demographics? An exploratory study of former refugees resettled in Australia. *Australian Social Work*, 71(1), 71–85. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2017.1376103>
- Knappert, L., van Dijk, H., & Ross, V. (2020). Refugees' inclusion at work: a qualitative cross-level analysis. *Career development international*, 25(1), 32–48. <https://doi.org/10.1108/CDI-01-2018-0021>
- Kocakaya, M., Karanfil Tamer, S., Yetkin, K., Korkmaz, A., Tozar, B., & Ak, Y. (2023). İş arayanların işe yönelmeme nedenleri: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(85), 127–142. <https://doi.org/10.26650/jspc.2023.85.1357939>
- Kosyakova, Y., Gundacker, L., Salikutluk, Z., & Trübswetter, P. (2022). Labour market integration in Germany: Refugee women take significantly longer than men. <https://www.iab-forum.de/en/labour-market-integration-in-germany-refugee-women-take-significantly-longer-than-men/>
- Lee, E. S., Szkudlarek, B., Nguyen, D. C., & Nardon, L. (2020). Unveiling the canvas ceiling: A multidisciplinary literature review of refugee employment and workforce integration. *International journal of management reviews*, 22(2), 193–216. <https://doi.org/10.1111/ijmr.12222>

- Lee, W., & Jung, J. (2024). The impact of post-migration support for refugees' job acquirement in the U.S. *Journal of international migration and integration*, 25(3), 1645–1665. <https://doi.org/10.1007/s12134-024-01143-y>
- Lundborg, P. (2013). Refugees' employment integration in Sweden: Cultural distance and labor market performance. *Review of International Economics*, 21(2), 219–232. <https://doi.org/10.1111/roic.12032>
- Mülteciler Derneği. (2024). *Sektörel ihtiyaç analizi*. İstanbul.
- Mülteciler Derneği. (2024). *Mülteciler Derneği 2023 faaliyet raporu*. İstanbul.
- Potocky-Tripodi, M. (2001). Micro and macro determinants of refugee economic status. *Journal of Social Service Study*, 27(4), 33–60. https://doi.org/10.1300/J079v27n04_02
- Renner, W., & Scnft, B. (2013). Predictors of unemployment in refugees. *Social Behavior and Personality*, 41(2), 263–270. <https://doi.org/10.2224/sbp.2013.41.2.263>
- Senthanar, S., Dali, N., & Khan, T. H. (2023). A scoping review of refugees' employment integration experience and outcomes in Canada. *Work*, 75(4), 1165–1178. <https://doi.org/10.3233/WOR-220221>
- Sultanbeyli Belediyesi. (2021a). *2021 Sultanbeyli gönüllü yerel değerlendirme raporu*. İstanbul.
- Sultanbeyli Belediyesi. (2021b). *İş piyasası ihtiyaç analizi araştırma raporu*. İstanbul.
- TUIK. (2022). Ülke içi göç. 20.11.2024, <https://biruni.tuik.gov.tr/mcdas/?kn=95&locale=tr>
- UNHCR & World Bank Group. (2016). *An assessment of Uganda's progressive approach to refugee management*. Washington DC.
- Yu, S. E., Kim, B. Y., Jeon, W. T., & Jung, S. H. (2012). Determinants of labor market participation and wages of North Korean female refugees in South Korea. *Asian economic policy review*, 7(1), 113–129. <https://doi.org/10.1111/j.1748-3131.2012.01224.x>
- Yükseker, D., Kurtuluş, H., Tekin, U., & Kaya Erdoğan, E. (2023). *Göçmen mahallelerinde yaşam: Türkiye'de 2010 sonrası göçler ve göçmenlerin toplumsal katılımı*. İstanbul.

Gerİ Dönüş Göçünde İstihdam Faktörünün İncelenmesi: İspanya Örneği

Halime Cete¹

Özet

Uluslararası göç, emek/işgücü piyasasını şekillendiren ana unsurlardandır. Geri dönüş göçü ise uluslararası göçün doğal bir sonucudur. Geri dönüş görece göç literatüründe daha az ilgi çeken bir konu olsa da son yıllarda bu alanda çalışmaların artmaktadır. Geri dönüş çalışmalarında genel olarak ekonomik temelli nedenler vurgulanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, ekonomik temelli göç kuramları bağlamında geri dönüş ve istihdam ilişkisini İspanya'daki göçmenlere yönelik geri dönüş programları üzerinden ortaya koymaktır. Bu amaca ulaşmak için nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi tercih edilmiştir. Çalışmada geri dönüş operasyonlarına en sık katılan Avrupa Birliği üye ülkelerinden İspanya ele alınmıştır. İspanya yakın geçmişte çeşitli geri dönüş programlarını uygulamış olması sebebiyle de çalışma önemlidir. Çalışma sonucunda; çalışma kapsamında ele alınan göç kuramlarının İspanya özelindeki geri dönüş programlarını açıklamadığı, söz konusu geri dönüş programlarının göçmenlerin kırılğan/dezavantajlı durumlarını görmezden geldiği ve geri dönüş programları kapsamındaki finansal desteklerin yanında yeniden entegrasyonu kapsayan modellerin geliştirilmesi gerektiği desteklenmiştir.

1. GİRİŞ

Göç insanın ve toplumun varoluşunu çok boyutlu olarak etkileyen ve girift dinamikler geliştiren bir süreçtir (Castles ve Miller, 2008: 30). Bu sebeple göçün karmaşık yapısını anlayabilmek maksadıyla çeşitli göç kuramları geliştirilerek göç süreçleri açıklanmaya çalışılmaktadır. Söz konusu göç kuramları, ele alınacak göçün türüne ve özelliklerine göre sınıflandırmaktadır. Genellikle; ekonomik temelli göç kuramları, tarihsel-yapısalcı göç kuramları ve sosyokültürel göç kuramları olarak sınıflandırılmaktadır (Apak ve

1 Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, halimecete@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4285-0877

Cete, 2023: 38). Her ne kadar Bovenkerk (1974)'e göre geri dönüş göçü göçmenin bulunduğu ülkedeki iktisadi durgunluk ile ilişki olarak ifade edilebilir; geri dönüşte iktisadi sebeplerden ziyade güçlü sosyal ağlar ve vatan özlemi, ayrımcılığın gibi ekonomik olmayan sebepler söz konusudur. Bu çalışmada geri dönüş ve istihdam ilişkisi ele alınacak olup bu doğrultuda ekonomi temelli göç kuramlarıyla ilişkiler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Genellikle göç edilen ülkenin ekonomik durumunun geri dönülecek ülkeye kıyasla iktisadi düzeyinin daha gelişkin olduğu bilinir. Frontex kapsamında geri dönüş operasyonlarına en sık katılan Avrupa Birliği (AB) üye ülkeler; Almanya, İtalya, İspanya, Fransa, Avusturya ve İsveç'tir (Council of the European Union, 2019: 6). Bu çalışmada söz konusu ülkelere İspanya'da geri dönüş programları ele alınacaktır. Bu çalışmanın amacı, ekonomi temelli göç kuramları bağlamında geri dönüş ve istihdam ilişkisini İspanya'daki göçmenlere yönelik geri dönüş programları üzerinden ortaya koymaktır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ile gerçekleştirilmiştir.

2. GERİ DÖNÜŞ VE İSTİHDAM İLİŞKİSİ

Son yıllarda çeşitli sebeplere bağlı olarak uluslararası göçün arttığı bilinmektedir. Ancak dünyanın birçok bölgesinde yasal uluslararası göçe dair güvenilir istatistiksel verilerin mevcut olmaması ve yasadışı göçün artışının bilinmesi uluslararası göçün artışını savunan görüşü reddetmektedir. İnsanların büyük bir kısmının doğdukları ülkelerde ikamet ettikleri bilinse de istisnai olarak ifade edilen (gönüllü göç veya sınır dışı edilme) durumlara bağlı biçimde uluslararası nüfus hareketliliği yaşanmaktadır. Bu doğrultuda uluslararası göç için dünyanın farklı bölgelerinde siyaseti ve toplumları yeniden şekillendiren etkiye sahiptir denilebilir. Uluslararası göçü bireylerin daha iyi bir yaşam sürmek için bulundukları yerden farklı bir yere göç etmesi, menşe ülkesiyle bağlarını koparması ve göç ettiği ülkeye entegre olması gibi basit bireysel bir eylem olarak görmek yüzeysel bir bakış açısı olarak değerlendirilebilir. En temelde göç, göç edeni ve çevresini, sonraki kuşaklarını etkileyen çok yönlü uzun bir süreçtir (Castles ve Miller, 2008: 11-29). Zaman içindeki dönüşümler ışığında uluslararası göç, ekonomik gelişmeler, sanayileşme ve teknolojik gelişmelerden doğrudan etkilenmiştir. Buna paralel olarak göç, işsizlik, nüfus artışı ve gelir yetersizliklerine bağlı biçimde istihdamla ilişkilendirilmektedir.

Uluslararası göçte sanayi devrimi ile belirgin artışlar yaşanmıştır. Nitekim sanayi devrimiyle birlikte emek gücüne olan ihtiyaç artış göstermiştir. Bu doğrultuda göçü harekete geçiren temel faktörlerden biri istihdam olanakları olmuştur (Kum ve Bozkaya, 2020: 20). İstihdam, formel veya enformel

sektörde, bağımsız olarak/serbest çalışanlar, ücret karşılığı çalışanlar, aile işletmelerinde çalışanlar gibi tüm çalışanlardan oluşan ekonomik faaliyet ve çalışma biçimleridir (Koç ve Şahin, 2020: 1295). Göçmenler bağlamında istihdama bakıldığında dikkat çekici olan kavram kayıt dışı istihdamdır. Kayıt dışı istihdam (Informal employment), ulusal çalışma mevzuatına, gelir vergisine, sosyal koruma veya diğer istihdam güvencelerine tabi olmayan çalışma düzenlemeleridir (ILO, 2023). Başka bir ifadeyle, devlet sistemine ve sosyal güvenlik sistemine dâhil olmamış, takibi yapılamayan istihdam kayıt dışıdır.

Bireyler daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak ve refah seviyesini arttırmak için ekonomik temelli olarak göç eder (Sarı, Ay ve Köksal, 2019: 210). Ancak bu yöndeki işgücü/emek göçü menşe ve hedef ülkeler için fayda sağlama potansiyeline sahiptir. Göç birçok ülke tarafından gelişim hedeflerine ulaşmada bir araç olarak görülebilir (ILO, 2021: 16). Göç çalışmalarında ekonomik büyümeyle doğrudan bir ilişkiye sahip olması sebebiyle istihdam önemli bir etken olmuştur (Kara, 2024).

2.1. Geri Dönüş Göçü

Geri dönüş tanımına dair genel bir kabul mevcut olmasa da Göç Terimleri Sözlüğünde “bir kişinin en az bir senesini başka bir ülkede geçirdikten sonra menşe ülkesine veya mutlak ikamet yerine gitmesi” olarak ifade edilmektedir (Perruchoud ve Redpath-Cross, 2013). Gmelch (1980: 137-138), belirli bir amaç uğruna göç eden belirli bir süre sonra geri dönüş gerçekleştiren göçmenleri üç gruba ayırmaktadır. i) Geçici niyetlerle göç edip amaçlarını yerine getirerek geri dönenler, ii) Kalıcı olma niyetiyle göç eden ancak dış faktörler sebebiyle geri dönenler ve iii) Kalıcı olma niyetiyle göç eden ancak vatan özlemi, uyum sağlayamama gibi sebeplerle geri dönenlerdir.

Dünya genelinde geri dönüş göçüne dair bilgi oldukça sınırlıdır. Geri dönüş göçlerinin büyük bir bölümü ekonomik temelli (Constant ve Massey, 2002; Rodríguez ve Egea, 2006) olup geri dönüşün sebepleri; bireysel özellikler (cinsiyet, medeni durum, yaş), ev sahibi ülkede kalış süresi (Waldorf, 1995: 216), dönüş ülkesinin özellikleri, bulunulan ülkede göçmenin asimilasyon düzeyi, sosyal ağlar ve geri dönenlerin etkilerine bağlı olduğu düşünülmektedir.

Kitlesel olarak geri dönüşün nedenleri arasından en önemlilerinden biri hedef ülkenin ekonomisidir. Hedef ülkedeki mevcut ekonomik bunalım geri dönüş göçüne yol açmaktadır (Bovenkerk, 1974: 21). Göçmenlerin varış ülkelerindeki ücret ve refah farklılıklarının ciddi boyuta ulaşması sonucunda yani ekonomik kriz durumlarında geri dönüş olasılıkları yüksek görülmektedir.

Bu durumu fırsata dönüştürmek isteyen bazı ülkeler geri dönüş göçünü kalıcı hale getirebilmek için ekonomik destekler de sağlamıştır (González-Ferrer, Baizán, Beauchemin, Kraus, Schoumaker ve Black, 2014).

Geleneksel manada geri dönüş göçü politika yapıcılar tarafından az ilgi görmesine karşın son yıllarda değişen ekonomik ve jeopolitik durumlara bağlı olarak gerçekleşen insan hareketliliği sonucu akademisyenler ve siyasetler tarafından ilgi çekici bir hal almıştır (Piqueras, 2017). Göç edenlerin menşe ülkelerine veya üçüncü bir ülkeye geri dönüş kararlarını etkileyen iki husus bulunmaktadır. Birincisi, göçmenlerin yatırım, yeniden yapılanma, dayanıklılık için sermaye amacıyla eğitim, beceri kazanma, taşınabilir mallar edinme imkânına sahip olmasıdır. İkincisi göçmenin geri dönmesinin ardında dönülen ülkede çeşitli durumlarda kötüleşmenin var olması halinde sığınılan ülkeye yeniden göç (re-emigration) garantisinin bulunmasıdır (Stepputat, 2004). Benzer biçimde Birleşmiş Milletler tarafından ifade edilen geri dönüşte geri dönenler geçimlerini sağlayabilecek, yaşamlarını idame ettirebilmeleri için politik, ekonomik, hukuki ve sosyal koşulların güvence altına alınmasıyla sürdürülebilir olması beklenmektedir (UNHCR, 2004).

Geri dönen göçmenler, gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkelerde iş kurma ve işletme maliyetlerini ve risklerini karşılayacak finansal kaynaklardan yoksundurlar. Göçmenlerin yurtdışında edindikleri iş deneyimi, dil becerileri ve sosyal ağlar kurmaları olasıdır. Ancak iş kurma için yeterli sermayelerinin, finansal kaynaklarının varlığı menşe ülkelerinde üretken olmalarını sağlar (de Hass ve Fokkema, 2011: 776). Bu sebeple geri dönüş programları kapsamında desteklenmeleri geri dönüşü güçlendiricidir.

Destekli gönüllü geri dönüş ve yeniden entegrasyon (AVRR) programları 1979'dan IOM tarafından uygulanmaktadır. AVRR programlarıyla genellikle yasal ve kalıcı profildeki göçmenlerin menşe ülkelerine geri dönüşlerini teşvik eder ve yardımcı olur. Söz konusu göçmenler arasından evine dönmek isteyen veya dönmesi gerekli olan bireyler için araçtır. Öyle ki bu araç göçmeni merkeze alan ve insan hakları temelindedir. Bu programlar geri dönecek olan göçmene lojistik, idari ve mali destek sağlama amacıdadır. Bu destek faaliyetleri; dönüş öncesi danışmanlık, bilet satın alma, seyahat ve yeniden entegrasyon yardımları şeklindedir (IOM, 2023; OECD, 2008). Verimli geri dönüş programları iki ülke paydaşlarının dâhil edilmesi gereklidir. Geri dönüş göçünün birbirine bağlı karmaşık aşamalarının (öncesi-sırası-sonrası) var olması sebebiyle Ancak bu durumda ortak ve koordineli olunması önemlidir. (Piqueras, 2017).

2.2. Ekonomik Temelli Uluslararası Göç Kuramları

Küresel bağlamda uluslararası göç, ülkelerarası temel bir olgu olmuştur. Uluslararası göçte bireyler ihtiyaçlarının karşılanması için tatmin edici bir iş bulma çabası içerisinde (İçduygu, 2006: 8). Bu durumda uluslararası göç ile istihdam arasında paralel bir ilişkinin varlığından bahsedilebilir. Bu doğrultuda göç olgusunu ekonomik nedenlere bağlı biçimde açıklamaya çalışan göç kuramları bulunmaktadır. Söz konusu kuramlar göç ile bağını işgücü, ücretler ve sermaye ilişkisi üzerine kurmaktadır.

Neoklasik ekonomi (NE) kuramı, uluslararası göçü ekonomik bağlamda işgücü göçünü açıklamaya çalışmaktadır. Kurama göre, yüksek ücret ile yetersiz işgücünün ve düşük ücret ile fazla işgücüne sahip ülkeler arasında dengeyi sağlayacak yönde göç yaşanabilir (Morawska, 2007). Neoklasik ekonomi kuramı da kendi içerisinde neoklasik ekonomi mikro kuramı ve neoklasik ekonomi makro kuramı olarak ikiye ayrılmaktadır. Mikro ve makro kuramın temel farklılığı göç hareketlerinin bireye veya birey dışı faktörlere bağlı olmasıyla ilgilidir (Massey, vd., 1993). Neoklasik ekonomi, göçmenlerin kalma veya geri dönme kararını maliyet-fayda ilişkisi olarak görür. NE'ye göre geri dönen göçmenler başarısızdır. Bu başarısızlık genellikle istihdam ve meslekidir. Yani göç edilen ülkede iş bulamama, beklenen kazancı sağlayamama ve bulunduğu yerde yaşamını idame edemem nedenlerine bağlı olarak geri dönüş gerçekleştirmesidir. NE'ye göre göçmenler eşleri ve çocuklarını menşe ülkede bırakır (Constant ve Massey, 2002; de Haas, Fokkema ve Fihri, 2014; de Hass ve Fokkema, 2011).

İşgücü göçünün yeni ekonomisi (the new economics of labour migration [NELM]) kuramına göre, bireyler sınırlı bir sürede birikim yapmak, kazancını arttırmak için geçici olarak göç eder ve belirli bir sürenin ardından evine geri döner (Piore, 1979). Göç edenin hedefi evdeki durumu iyileştirmektir. Göçmenin yatırım planlarını gerçekleştirmek için yeterli finansal destek ve insan sermayesi biriktirmektir. Bu nedenle geri dönüşü başarı olarak görmektedir (de Hass and Fokkema, 2011). NELM genellikle geçici göçü açıklamada, geçici göç akışlarını incelemede ve geri dönüş kararlarını tahmin etmede güçlüdür (de Hass and Fokkema, 2011; Riosmena, 2024).

İkili İşgücü Piyasası kuramına göre göçmenin göç etme kararı bireysellik sebebiyle değil sanayi toplumlarının işgücü talepleriyle ilişkilidir (King, 2012). Bu yönüyle kuram makro düzeyde değerlendirme içerir (Güzel ve Gencer, 2021: 56). Kuram genel olarak işgücü piyasasının kendi içerisinde yüksek ücretli/güvenceli/istikrarlı ve düşük ücretli/güvencesiz/güvencesiz işler olarak ikiye ayrıldığını savunur (Open University, t.y.).

3. İSPANYA'DAN GERİ DÖNÜŞ

İspanya 1990'lardan itibaren işgücü piyasasının genişlediği ve sürekli ekonomik büyümenin olduğu bir dönem yaşamaktadır. İstihdam oranları İspanya'da kademeli olarak yükselmiş ve 2007 yılında zirveye yaklaşmıştır (Alonso Pérez ve Furio Blasco, 2010). Ayrıca işgücü genişlemiş ve işsizlik en düşük oranlara dayanmıştır. Ancak İspanya 1970'lerin ortalarında patlak veren ekonomik krizden en çok etkileyen Avrupa ülkelerinden biri olmuştur. 1970'lerin ortasında ve 1990'ların başında ekonomik kriz ve yavaşlama iş kayıplarına sebep olmuştur (Ortega ve Peñalosa, 2012). Bu durum göç akışlarını da etkilemiş, göçmen akışlarında azalmalar ve geri dönüşler yaşanmıştır (Bermudez ve Brey, 2017: 95).

Geri dönüş göçünde hükümetlerin politikalarını etkileyen temel etkenlerden birincisi, göç ülkelerinde kriz durumunun yaşanmasıdır. Göç ülkelerinde yaşanan kriz durumları kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, göç sürecindeki menşe ülkede yaşanan kriz durumlarıdır. Bu kriz durumları ekonomik, siyasi gibi nedenler sonucunda göç eden vatandaşları çeşitli teşvikler ile anavatana geri getirmeye yönelik politikaları içerir. İkincisi ise göç sürecindeki ev sahibi ülkede meydana gelen kriz durumlarıdır. Ev sahibi ülkedeki kriz durumları (toplumsal huzursuzluk, ekonomik kriz, siyasi istikrarsızlık, doğal afetler vd.) sebebiyle göçmenlerin geri dönüşlerine yönelik politikalar oluşturulur (Parella, Petroff, Piqueras ve Speroni, 2015).

İspanya'da göçmenlerin geri dönüşü için uygulanan geri dönüş programlarına katılım sağlayan bireylerin menşe ülkelerinin; Arjantin, Bolivya, Brezilya, Kolombiya, Ekvador, Peru'dan oluştuğu bilinmektedir (Parella vd., 2015). Bu çalışma kapsamında Kolombiya'ya yönelik geri dönüş programları açıklanacak ve diğer ülkelere yönelik literatürde var olan geri dönüşlere de kısaca değinilecektir.

Bireylerin geri dönüş arzularını yerine getirebilmeleri için ekonomik kaynakların arttırılması bir araç olarak kullanılabilir. Bunun yanında ekonomik kaynakların arttırılması göç edenlerin kişisel arzuları ve gelişimleri için de teşvik edilir (Czaika ve Vothknecht, 2014). Bu doğrultuda İspanya'dan Kolombiya'ya geri dönüş politikalarını ele alan çalışmada çeşitli dönemlerde geri dönüş teşviki için fonların² bulunduğu ve İspanya'nın üç yardımlı gönüllü geri dönüş programı başlattığı bilinmektedir. Bu programların ikisi aşırı kırılgan gruba, üçüncüsü ise işsizlere yöneliktir (Piqueras, 2017).

2 2008- 2013 yılları arasında the European Return Fund (FER) ve 2014-2020 yılları arasında Fund for Asylum, Migration and Integration (FAMI)

Geri dönüşe yönelik ilk aksiyon 2003 yılında başlatılmış olan *Sosyal Dikkat İçin Gönüllü Geri Dönüş Programı* (*Program for Voluntary Return of Social Attention*)'dir. Başlangıç tarihi ülkedeki ekonomik durgunluk ve vatandaş olmayanların ikametlerindeki belirgin artışın olduğu zamanlardadır. Programın ilk yıllarında istenilen etkiyi görmese de 2009 yılında artan katılım görülmeye başlanmıştır. Programın büyük bir kısmı İspanya'nın sağladığı insani yardımlardan oluşup, geri dönenleri izlemeye yöneliktir. Programda ekonomik yardım kapsamında geri dönenlere seyahat ücretleri ve 450 € yerleşim desteği sağlanmaktadır. Geri dönüş süreci tek taraflı olup, protokolden yoksundur. Bu bağlamda programın geri dönüş öncesi kapsamına sahip olup hazırlık sürecini destekleyici olmuştur. Ancak Göç Kurulu (Migration Board) 2014 yılında aldığı kararda ilgili ülke kurumlarıyla ağ oluşturma stratejisinin olması gerektiğini belirtmiştir. Bilhassa menşee ülkede işletme geliştirilmesi geri döndüğünde göçmenlerle işbirliğinin sağlanması için kıymetlidir. Bu doğrultuda “One Stop Shops” projesi kapsamında İspanyanın yanı sıra İtalya, Portekiz ve sekiz Latin ülkesine geri dönüşü desteklemek amacıyla çalışmaya dâhil olmaları gerekmiştir. Söz konusu ülkelerin desteğiyle Projenin koordinasyonunu İbero-Amerikan Devletleri Örgütü (Organisation of Ibero-American States (OEI)) ve İspanya Ekonomi ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (Spanish Ministry for Economy and Social Security (MEYSS)) birlikte gerçekleştirmiştir. Program kapsamında psikososyal destek, eğitim ve çalışma yaşamına dair destekler sunulmuştur. Programın temel amacı geri dönenlere yönelik sağlanan hizmetlerin merkezî bir yapıdan uzaklaşarak farklı aktörler arasında dağılmasını engellemek ve danışmanlık sağlamaktır. (Parella vd., 2018; Piqueras, 2017: 115-116).

İspanya'da 2010 yılında *Üretken Geri Dönüş Programı* (*Productive Return Program*) ile geri dönenlerin menşee ülkelerinde mikro işletmeler kurmasına yönelik ekonomik destek yardımlarını içermektedir. Ekonomik destek kapsamında menşee ülkede işletme geliştirmek için en fazla 5,000 €, seyahat ödemesi ve iş planının geliştirilmesi için eğitim desteği mevcuttur. Geri dönüş sonrası sürece yönelik müdahalelerinde İspanya'daki kuruluş ile menşee ülke arasında ikili yönetim gereklidir. Bu hususta Sığınma, Göç ve Entegrasyon Fonu (Fund for Asylum, Migration and Integration (FAMI)) bireylerin entegrasyonu ve güçlendirilmesi vurgulanmıştır. Ancak menşee ülke ile İspanya'daki kurumlar arası ilişkide katılım eksikliği yaşanmıştır. Böylece programların ulusötesi doğası ihmal edilmiştir. (Piqueras, 2017).

2008 yılında *AB üyesi olmayan yabancı işçilere işsizlik yardımının kümülatif ön ödemesine yönelik Ek Yardım Programı* (*Additional Aid Program to the Cumulative advanced payment of unemployment benefit to non-EU foreign workers* (APRE)) ile öngörülen yardımlar hem tek taraflı hem de resmi/

yönetimsel niteliktedir. Program kapsamında birikmiş işsizlik ödeneklerinin ödenmesi, geri dönüşte bireylerin ekonomik sermayelerinin mevcut olması olumlu iken hükümetlerin yer almaması sadece işgücüne yönelik bir durumu işaret etmektedir. Yani, ülkeler geri dönen göçmenleri işgücü piyasasında rahatlama aracından ibaret görmektedir. (Piqueras, 2017).

Yukarıda İspanya'nın geri dönüş teşviki için istihdam temelli geri dönüş programları bulunmaktadır. Bu programların yanı sıra İspanya'da bulunan göçmenlerin geri dönüşü için menşe ülkelerinde geri dönüş programları da mevcuttur. Örneğin Kolombiya hükümeti menşe ülke olarak vatandaşlarının geri dönüşü için *Profesyoneller ve Teknisyenler için Geri Dönüş Programı (Return Program for Professionals and Technicians)* geliştirmiştir. Bu program ile yurtdışındaki vatandaşlara anayasal haklar tanımış ve vergi avantajları sağlamıştır. *Kolombiya Bizi Birleştiriyor Programı (Colombia Nos Une Programme (CNU))* ile devlet ve yurtdışında yaşayanlar arasındaki bağ güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Kolombiya göçünün işçi dövizleri, Kolombiyalıların ihtiyaçlarının karşılanması ve seçim potansiyeli için önemli olduğu ifade edilmiştir. Kolombiya hükümeti 2011 yılında 1465 sayılı Kanunla bağların güçlendirilmesi için Ulusal Göç Sistemi oluşturmuştur. Menşe ülkeye geri dönenlerin zorunlu olarak kalıcı olmalarını gerektirecek bir kısıtlamaya sahip değildir. Böylece göçmenlerin döngüsellğine³ alan yaratmaktadır (Piqueras, 2017).

İspanya'da göçmenlerin geri dönüşüne yönelik çeşitli programlar var olsa da başvuru sahiplerinin kriterlere uygun olması gerekmektedir. Söz konusu programlar için ortak göçmen özellikleri; İspanyol vatandaşı olmaması, İspanya'da 6 ay kalmaları, gönüllü geri dönüş niyeti ve oturma izninin geri iadesi gereklidir. Ayrıca göçmenin geri dönüş sonrası ikamet edebilmesi ve üretken faaliyetlerde bulunabilmesi için ev sahibi ülkeye üç yıl girmesi yasaktır⁴. Bu tavır döngüsel göçe ket vurmuş olacaktır. (Piqueras, 2017).

Bu çalışma kapsamında İspanya'dan Kolombiya'ya doğru gerçekleşen geri dönüş süreçleri ve geri dönüş programları ele alınsa da İspanya'dan başka ülkelere yönelik gerçekleştirilen geri dönüşler, ikinci kez göçü (second time emigration), de mevcuttur. Bunlardan bazıları; İspanya'dan Fas'a yönelik geri dönüşler (de Hass ve Fokkema, 2011), İspanya'dan Uruguay'a geri dönüşler (Koolhaas, 2024), İspanya'dan Bolivya'ya geri dönüşler (Parella vd., 2015) şeklindedir. İspanya'dan Fas'a doğru gerçekleşen göçte, göçmenin menşe ülkesine geri dönüş niyetlerini ekonomik bağlar oluşturmaktadır.

3 Döngüsellik genellikle işçi alan ve işçi veren ülkeler arasındaki iki veya daha fazla şekilde tekrarlara sahip yasal yer değiştirme hareketidir (Bkz. Koçak-Erat, 2023: 65).

4 Geri dönememe taahhüt süresinin dolmasının ardından geri alınma imkânı söz konusudur.

Ayrıca bireylerin İspanya'dan geri dönüş sebepleri aile ile ilgili nedenler, iş ile ilgili nedenler ve iş kurma isteği olduğu bilinmektedir (de Hass ve Fokkema, 2011: 775).

İspanya, Bolivyalı göçmenler için 2000'den itibaren hedef ülke haline gelmiştir. Ancak 2007'den sonraki ekonomik krizle göçmenlerin çalıştığı iş sektörlerinde işsizlik hızla artmış ve Bolivyalılar işsizlik ve ekonomik zorluklar sebebiyle geri dönüş göçünü düşünmeye başlamıştır. Bu doğrultuda İspanya hükümeti gönüllü geri dönüş programları ile dönüşleri teşvik etmiştir. Buna rağmen geri dönüş programlarının kısıtlayıcı ve yetersiz desteği birçok Bolivyalı göçmenin 'sessiz dönüş' (silent return) gerçekleştirmesine sebep olmuştur (Parella vd., 2015).

4. SONUÇ

Çalışmada İspanya'da göçmenlere yönelik geri dönüş programları ekonomik temelde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun için öncelikle uluslararası göç, geri dönüş, geri dönüş programları ve ekonomik temelli göç kuramlarına değinilmiştir. Ekonomik temelli göç kuramları arasından hiçbirinin geri dönüş göçünü tam olarak açıklamadığı fark edilmiştir. Ancak çalışma kapsamında değinilen ekonomik temelli göç kuramları arasından NE kuramının İspanya'daki göçmenlerin geri dönüşlerini açıklamaya daha uygun olduğu fark edilmiştir. NELM kuramı, birikim yapma amacıyla göç edilmesi ve geçici göçe olan vurgusu sebebiyle çalışmada bahsedilen geri dönüşe uygun görülmemektedir. İkili İşgücü Piyasası kuramı ise sanayi toplumlarının işgücü taleplerini açıklaması ve geri dönülen ülkelerin sanayi ülkesi olmaması yönüyle uygun görülmemiştir. İspanya'daki geri dönüş programlarından yararlanan göçmen profilinin ekonomik olarak kırılgan durumdakilere yönelik olmasına karşın diğer kişilik özelliklerinin (yaş, cinsiyet, aile durumu, göç deneyim süreci vb.) görmezden gelinişi göçmenlerin çeşitli durumlarda ihtiyaçlarının ihmal edilmesine sebebiyet verebilmektedir. (Piqueras, 2017).

Geri dönüş göçünde göç edenlerin motivasyon oluşumunda yeterli finansal kaynakların mevcudiyetinin önemli (Motlhatlhedhi ve Nkomazana, 2018; Yendaw, 2013) olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca geri dönenler için temel sorun ekonomik güvencesizlik olmasına karşın geri dönenlere yönelik yerel algılar, iş bulma ve yardımlara erişim de önemli (Khatharya, 2023) olduğu fark edilmiştir. Bu doğrultuda geri dönüş programlarında yeniden entegrasyonu kapsayan modellerin geliştirilmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır (Koolhaas, 2024: 30).

Kaynakça

- Alonso Pérez, M. and Furio Blasco, E. (2010). La economía española. Del crecimiento a la crisis pasando por la burbuja inmobiliaria. Cahiers de civilisation espagnole contemporaine. De 1808 au temps présent , 6. Electronic ISSN 1957-7761.
- Apak, H. ve Cete, H. (2023). Göç kuramları ve sosyal hizmet yaklaşımları. M. Zubaroğlu Yanardağ ve B. Erkoç (Ed.). Göç ve sosyal hizmet içinde (s. 37-54). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Bermudez, A. and Brey, E. (2017). Is Spain becoming a country of emigration again? Data evidence and public responses. *South-North migration of EU citizens in times of crisis*, 83-98.
- Bovenkerk, F. (1974). *The sociology of return migration: A bibliographic essay*. Martinus Nijhoff. The Hague, Netherlands.
- Castles, S. ve Miller, J. M. (2008). Göçler çağı – modern dünyada uluslararası göç hareketleri (B. U. Bal ve İ. Akbulut çev). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Constant, A. and Massey, D. S. (2002). Return migration by German guestworkers: Neoclassical versus new economic theories. *International migration*, 40(4), 5-38.
- Council of the European Union. (2019). Proposal for a [Frontex Regulation] – Revised financial statement following the Provisional Agreement between the co-legislators, 8354/19.
- Czaika, M. and Vothknecht, M. (2014). Migration and aspirations – are migrants trapped on a hedonic treadmill? *IZA Journal of Migration*, 3(1), 1. doi:10.1186/2193-9039-3-1
- De Haas, H. and Fokkema, T. (2011). The effects of integration and transnational ties on international return migration intentions. *Demographic research*, 25, 755-782.
- De Haas, H., Fokkema, T. and Fihri, M. F. (2014). Return Migration as Failure or Success? *Journal of International Migration and Integration*, 16(2), 415–429. doi:10.1007/s12134-014-0344-6
- Gmelch, G. (1980). Return migration. *Annual review of anthropology*, 135-159.
- González-Ferrer, A., Baizán, P., Beauchemin, C., Kraus, E., Schoumaker, B. and Black, R. (2014). Distance, transnational arrangements, and return decisions of Senegalese, Ghanaian, and Congolese migrants. *International Migration Review*, 48(4), 939-971. doi:10.1111/imre.12148
- Güz el, B. ve Gencer, T. E. (2021). Temel göç kuramları ve göçün değişen yüzü. Gencer, T.E. ve Güz el, B. (Ed.), Göç, göçmenlerle çalışma ve sosyal hizmet içinde (s. 41-73). Ankara: Nobel Yayınları.

- İçduygu, A. (2006). *The labour dimensions of irregular migration in Turkey*. European University Institute Research Report 2006/05.
- International Labour Organization. (2021). *Global estimates on international migrant workers: Results and methodology* (3rd ed.). International Labour Office. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40dgreports/%40dcomm/%40publ/documents/publication/wcms_808935.pdf
- International Labour Organization. (2023). What is informal employment? file:///C:/Users/Halime%20cete/Downloads/wcms_873094.pdf
- International Organization for Migration (IOM), 2023. Return and reintegration key highlights 2022. IOM, Geneva.
- Kara, E. (2024). Uluslararası göçlerin ekonomik büyümeye ve istihdama etkisi. *Fivezero*, 4(1), 72-80. <https://doi.org/10.54486/fivezero.2024.36>
- Khatharya, U. (2023). Refugee Return, Reintegration, and Sustainable Futurity: Politics, Pitfalls and Possibilities of Repatriation in Post/Conflict Situations, *Geopolitics*, 28:3, 1130-1160, DOI: 10.1080/14650045.2023.2170787
- King, R. (2012). Theories and typologies of migration: an overview and a primer. Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations 3/12, Malmö University, Malmö.
- Koç, N. ve Sahin, M. (2020). Türkiye’de istihdamın artırılmasına yönelik teşvik politikalarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(75), 1294-1313.
- Koçak-Erat, G. (2023). Döngüsel Göç. Y. Özkaya, V. Erat, K. Demirci ve A. Duran (Ed.). *Göç Ansiklopedisi içinde* (s. 65-66). Ankara: Nobel Akademik Yayınları.
- Koolhaas, M. (2024). Motivaciones de la migración de retorno de España a Uruguay. *Revista Latinoamericana De Población*, 17, e202318. <https://doi.org/10.31406/relap2023.v17e202318>
- Kum, H. ve Bozkaya, Ş. (2020), İstihdam ve göç ilişkisi; Avustralya örneği (1984-2018), 8th International Conference on Culture and Civilization, August 21–22, Trabzon 2020.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino A. and Taylor J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Morawska, E. (2007). *International migration: Its various mechanisms and different theories that try to explain it*. IMER/MIM, Malmö University.
- Motlathledi, K. and Nkomazana, O. (2018). Home is home—Botswana’s return migrant health workers. *PLoS One*, 13(11), e0206969.
- Open University. (t.y.). *Economics explains discrimination in the labour market: 6.2 Dual labour market theory*. OpenLearn. ht-

[tps://www.open.edu/openlearn/society-politics-law/economics/economics-explains-discrimination-the-labour-market/content-section-6.2](https://www.open.edu/openlearn/society-politics-law/economics/economics-explains-discrimination-the-labour-market/content-section-6.2)

- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2008). International Migration Outlook: SOPEMI. Annual Report. Paris: OECD Publishing.
- Ortega, E. and Peñalosa, J. (2012). Claves de la crisis económica española y retos para crecer en la UEM. Documentos Ocasionales , 1201. Madrid: Banco de España.
- Parella, S., Petroff, A., Piqueras, C. and Speroni, T. (2018). Employment crisis in Spain and return migration of Bolivians: An overview.
- Perruchoud, R. ve Redpath, J. (2013). Göç terimleri sözlüğü. *Uluslararası Göç Örgütü*, (18).
- Piore, M. J. (1979). Birds of passage: Migrant labor and industrial societies. Cambridge: Cambridge University Press.
- Piqueras, R. (2017). Return migration policies from a transnational approach: The case of Spain and Colombia. *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social*, 7(3), Número Especial, 104–130. <https://doi.org/10.25115/riem.v7i3.1959>
- Riosmena, F. (2024), Worlds in Motion *Redux*? Expanding Migration Theories and Their Interconnections. *Population and Development Review*. <https://doi.org/10.1111/padr.12630>
- Rodríguez, V. and Egea, C. (2006). Return and the social environment of Andalusian emigrants in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(8), 1377-1393.
- Sarı, S., Ay, A. ve Köksal, M. (2019). İşsizlik ve göç arasındaki ilişki: OECD ülkeleri uygulaması (2008-2018). In *International Conference on Eurasian Economies Session B* (Vol. 4, pp. 204-211).
- Steputat, F. (2004). *Dynamics of return and sustainable reintegration in a'mobile livelihoods'-perspective* (No. 2004: 10). DIIS Working Paper. <https://www.econstor.eu/handle/10419/84509>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2004). Handbook For Repatriation and Reintegration Activities. Geneva.
- Waldorf, B. (1995). Determinants of international return migration intentions. *The Professional Geographer*, 47(2), 125-136.
- Yendaw, E. (2013). A study of the underlying determinants of return migration of international return migrants to the Berekum Municipality, Ghana.

Avrupa Birliği'nin Göç Politikası: Frontex

Hacer Kaya¹

Özet

Tarih boyunca Avrupa Birliği (AB) tarafından pek çok ortak göç politikası girişiminde bulunulmuş ancak üye ülkelerin kendi ulusal güvenliklerini önceliklendirmeleri bu süreci yavaşlatmıştır. 2015 yılı itibarıyla Avrupa'ya varış odaklı göç girişimleri artmaya başlamış ve ortak çözümün gerekliliği tekrar gündeme gelmiştir. Bu bağlamda ilk olarak göç konusundaki çok sesliliğin tek sese indirilmesi² için “oybirliği” esasına dayalı karar verme mekanizması “nitelikli çoğunluk” olarak değiştirilmiştir. Bu yolla ortak bir iltica ve göç politikasının önü açılmıştır. 2004 yılında kurulan ve 2016 yılında “Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı” adını alan “FRONTEX” ise bu ortak girişimin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Çalışmada AB'nin ortak göç politika girişimi sonucunda oluşturulan FRONTEX'in operasyonları incelenmektedir. Çalışmanın amacı FRONTEX operasyonları ile AB mevzuatı arasında meydana gelen uyumsuzluğun ortaya koyulmasıdır. Çünkü bu ikilem Birlik'e olan güvenin sarsılmasına da neden olmaktadır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle AB göç politikası kapsamında FRONTEX'in operasyonları hakkındaki bilgilere yer verilmektedir. Ardından bu operasyonların AB mevzuatı ile olan uyumsuzluğu değerlendirilmektedir. AB'nin göç politikalarına yönelik eleştirilerin daha iyi anlaşılabilmesi için FRONTEX'in operasyonlarını analiz etmek oldukça önemlidir.

- 1 Doktora Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, e-posta: hcrkya95@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6677-1524.
- 2 Oybirliği tek sesliliği, nitelikli çoğunluk ise çok sesliliği nitelendirmektedir. Ancak burada AB içinde oybirliğine dayalı karar alma mekanizması ortak bir adımın atılabilmesini engellediğinden “çok sesli”, nitelikli çoğunluk sistemi ile ortak adımın atılması gerçekleştirildiğinden “tek sesli” anlamında kullanılmıştır. Bu kullanım yazar tarafından bilinçli olarak yapılmıştır. Çalışmada göçmen, mülteci, sığınmacı kavramlarının hukuki statüleri tartışılmamakta bunun yerine göç ve iltica politikası üzerine odaklanılarak göçmen kavramı çerçevesinde geniş bir perspektif sunulması amaçlanmaktadır.

1. GİRİŞ

İnsanlar çeşitli nedenlerden dolayı tarih boyunca göç etmektedir ve bu durum göç veren ve alan ülkeleri etkilediği gibi transit ülkeleri de ilgilendirmektedir. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte yaşanan göç dalgaları dünyanın gündemine oturmuştur. Bu göç yolculukları boyunca geçiş güzergahları da dahil olmak üzere kitlesel bir şekilde yer değiştirmeye çalışan bu insanlar varmak istedikleri hedef için hayatlarını tehlikeye atmaktadır. 2011 yılında Arap Baharı olaylarının başlaması ve çatışmaların kısa bir süre içinde Suriye'ye sığraması ile bu ülke kaynaklı yoğun bir göç dalgası meydana gelmiştir. Savaştan kaçan insanların ilk durakları ise komşu ülkeler olmuştur. Ancak zamanla, ana hedef haline gelen “Avrupa'ya varış” hayali yeni hareketlenmeleri beraberinde getirmiş, daha iyi yaşam koşulları ve ekonomik temelli istekler “özgür”, “demokratik”, “insan haklarına saygı duyan” Avrupa'yı çekici kılmıştır.

Avrupa Birliği (AB), 2015 yılı itibariyle artan göçe yönelik olarak daha fazla ortak hareket edilmesi gerektiğine dair birtakım önlemler almaya başlamıştır. Bu önlemlerden biri ve bu çalışmanın da konusu olan Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı (FRONTEX)'dir. 2004 yılında Avrupa Sınır Ajansı olarak kurulan FRONTEX'in faaliyetlerince, 2016 yılında özellikle deniz yoluyla Avrupa'ya göçlerin artmasından dolayı “sahil” alanı da dahil edilmiştir.

FRONTEX Tüzüğü her operasyonun insan haklarına saygı temelinde yürütülmesini içermektedir. Ancak uygulamaya bakıldığında özellikle FRONTEX tarafından gerçekleştirilen geri itme operasyonlarında çok sayıda göçmenin hayatını kaybettiği görülmektedir. Hem kara sınırı hem de sahil girişlerinde çoğu göçmenin şiddete ve zorla geri göndermeye maruz bırakıldığı görülmektedir. AB mevzuatına aykırı bir şekilde sirayet eden “AB ajansı”nın bu faaliyetleri pek çok sivil toplum kuruluşu tarafından da eleştirilmektedir.

Çalışmada AB'nin geçmişten günümüze yönelik olarak oluşturmaya çalıştığı ortak göç politika girişimlerinden kısaca bahsedilmekte ve bu girişimler neticesinde oluşturulan FRONTEX'in operasyonları incelenmektedir. Örnek olay olarak seçilen FRONTEX'in operasyonları konunun daha net bir şekilde ortaya koyulmasını ve anlaşılmasını sağlamaktadır. AB'nin teoride hazırlamış olduğu göç politikasının uygulamadaki karşılığından biri olan bu ajansın faaliyetlerinin incelenmesi göç politikasının işlevselliği açısından önem arz etmektedir.

2. AB'NİN GÖÇ POLİTİKASI

1 Ocak 1958 tarihinde Roma Antlaşması ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu, malların serbest dolaşımının sağlanması, ticareti kısıtlayıcı engellerin kaldırılması, üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesini belirleyen Gümrük Birliği'nin kurulması gibi düzenlemeleri içeren ve entegrasyon modeli olarak görülen “Ortak Pazar'ın” oluşturulmasına ön ayak olmuştur. Ayrıca üye ülkelerin mevzuatlarının ve politikalarının hizmetler, kişiler, mallar ve sermayenin serbest dolaşımı için uyumlaştırılmasını içeren hükümler de yer almaktadır³. Böylece Birlik içerisinde hareket serbestisi artmış ve emek gücüne dayalı göç hareketleri başlamıştır. Yer değiştirme her ne kadar Birlik içerisinde olmuş olsa da bu durum Avrupa Birliği temelinde göç politikası oluşturulmasında bir mihenk taşı olarak yorumlanabilmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra işgücüne artan ihtiyacın dış göçün önünü daha da açtığı görülmektedir. Durgun ekonomileri ve yüksek işsizlik oranlarından dolayı İrlanda, Güney Avrupa (Yunanistan, Portekiz, İspanya ve İtalya), Türkiye, Kuzey Afrika ve Eski Yugoslavya ülkelerinden Batı Avrupa'ya göçmen işçi akımı olmuş ancak 1973 yılında meydana gelen petrol krizi nedeniyle aktif işe alım politikalarının durdurulduğu, işçi kategorilerinin sınırlandırıldığı ve yıllık kotalar getirildiği görülmektedir. Dahası hükümetler göçmen işçilerin kendi ülkelerine dönmelerini teşvik eden politikalar uygulamaya başlamıştır (Garson ve Loizillon, 2003: 3). İstihdama bağlı göç 1980'lerin sonuna kadar önemli ölçüde azalmış olsa da diğer göç giriş kategorileri, özellikle de aile birleşimi akışları ve siyasi amaçlı sığınma önemli ölçüde artmıştır. Bu durum istenildiğinde göçün hemen durdurulabilecek bir şey olmadığını ortaya çıkarmaktadır (Samur, 2008: 3).

Gelişmiş ülkeler, düşük nitelikli işgücüne artık ihtiyaç duymamalarından dolayı göçmenlerin gelişlerine yönelik engelleri artırmaktadır. Bu durum göçmenlerin yasal olmayan yollara başvurmalarına neden olmaktadır (Gençler, 2005: 176). Bu yüzden her üye ülke göçmenlerle ilgili olarak kendi yasal düzenlemelerini yapmaktadır (Koçak ve Gündüz, 2016: 69). Fransa Ocak 1972'de “Fontanet” genelgesiyle yasal ve yasadışı yabancı işgücü istihdamı üzerindeki kontrolleri sıkılaştırmakta; İsveç 1972 yılında yabancı işgücü alımını durdurmakta; Batı Almanya 1970'lerin başında ve Hollanda 1970'lerin sonunda göç kontrollerini artırmakta ve Birleşik Krallık 1962'den itibaren “yeni” Commonwealth göçünü azaltmaktadır (Dearden, 1997: 5).

3 Roma Antlaşması'nın üçüncü maddesi için bkz. İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV). “Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma.” [Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma \(ikv.org.tr\)](http://www.ikv.org.tr). (Erişim Tarihi: 05.09.2024).

1980'li yılların ortalarından itibaren⁴ AB bütünleşmesi, göç politikalarının üye devletlerin ulusal mevzuatları ile uyumlaştırılmasını ve Birlik çerçevesinde ortak bir göç politikasını içermektedir (Güleç, 2015: 83). Bu durum Birliğin bütünlüğünü sağlayacak iç ve dış göçü kontrol altında tutacak düzenlemeler yapılması sağlamaktadır (Koçak ve Gündüz, 2016: 69). Böylece tarih boyunca göç alan devlet nezdinde belirlenen göç politikası kavramının iç sınırların kaldırılması ile birlikte ortak yetki alanına dahil edildiği görülmektedir.

1985 yılında imzalanan Schengen Anlaşması, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa ve Almanya arasındaki sınır kontrollerini kaldırmayı amaçlamakla birlikte, dış sınır kontrollerinin uyumlaştırılması ve güçlendirilmesini içermektedir. Schengen Anlaşması Mart 1995'te yürürlüğe girmiş ve 1999'da Amsterdam Antlaşması'na dahil edilerek AB kurumlarıyla bütünleştirilmiştir. Schengen Bilgi Sistemi aracılığıyla AB vatandaşı olmayanlar hakkında bilgi alışverişi yapılmasını ve her bir üye devletin güvenlik servisleri tarafından tanımlanan ortak bir istenmeyen kişiler listesinin oluşturulmasını (Dearden, 1997: 25) öngören anlaşma "ortak" bir göç politikasına yönelik atılan ilk adımdır (Apap, 2001: 2).

1986 tarihli Avrupa Tek Senedi, iç sınırların ortadan kaldırıldığı, malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını sağlayan tek pazarın oluşturulması yoluyla mevcut "ortak pazarın" derinleştirilmesine işaret etmektedir. Haziran 1990 tarihli Dublin Sözleşmesi'ne göre ise üye ülkelerden birine yapılan sığınma talebi reddedildiği takdirde diğer üye ülkelerde bu başvuruyu reddedebilme hakkına sahiptir. Bu durum sığınma başvurusunun tek ülkede toplanmasını neden olmaktadır (Lönnback, 2002: 29).

Avrupa Toplulukları (AKÇT, AET, EURATOM) Maastricht Antlaşması ile tek bir çatı altında toplanarak Avrupa Birliği (AB) adını almıştır. 1 Ocak 1993 tarihinde Tek Pazar'ın oluşturulması, tüm üye ülkeler arasında serbest dolaşımı tam anlamıyla sağlamıştır⁵. Mehmet Ugur (1995: 977)'a göre, AB içi dolaşım özgürlüğünün tesis edilmesi birbiriyle ilişkili şu üç sonucu doğurmuştur: AB vatandaşı olmayanlara karşı tanımlanan bir Avrupa kimliğinin ortaya çıkması, beklenmedik AB içi göç akımlarının önlenmesi ve üçüncü ülke göçü alanında hükümetler arası prosedürlerin sürdürülmesi.

4 Ayrıntılı bilgi için bkz. Helene Pellerin, Regionalisation of migration policies and its limits: Europe and North America compared. Third World Quarterly, cilt: 20, sayı: 5, 1999, p. 995–1000.

5 İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV). "Avrupa Birliği-Tarihçe." AVRUPA BİRLİĞİ » TARİHÇE | İKV - İKTİSADİ KALKINMA VAKFI (ikv.org.tr). (Erişim Tarihi: 06.09.2024).

15 üye ülke 2 Ekim 1997 tarihinde bir araya gelerek “özgürlük, güvenlik ve adalet” bölgesi temelinde Amsterdam Antlaşması’nı imzalamıştır ve antlaşmada “Avrupa Birliği Vatandaşlığı” kavramı vurgulanmıştır. 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren antlaşma ayrıca işçi çalıştırma ile ortak dışişleri ve güvenlik politikalarını da içermektedir. Bu antlaşma ile AB, göçmenlik konusunda yasa çıkarma yetkisine sahip olmuştur⁶. Antlaşmanın 61. maddesi, üyelerin ulusal mevzuatları içerisinde yer alan göç ile iltica ve dış sınır kontrolleri konularını topluluğun yetki alanında öncelikli sıraya yükseltmiştir (Genç, 2010: 10).

15-16 Ekim 1999 tarihli Tampere Toplantısı, insani gayeler ile iktisadi endişeler arasında denge sağlayıcı bir perspektif sunmaktadır. Topluluk dışı ülke vatandaşlarının da yaşadıkları ülkenin vatandaşları ile eşit haklara sahip oldukları adil bir sistemin önerildiği toplantıda göç veren ülkelere yardımcı olmak, Cenevre ve diğer uluslararası antlaşmalara bağlı kalma şartıyla ortak iltica politikası geliştirmek gibi konular üzerinde anlaşılmıştır (Lönback, 2002: 29).

2000 yılına gelindiğinde Temel Haklar Şartı⁷ medeni, siyasi, ekonomik ve sosyal hakları düzenlemekte, 14-15 Aralık 2001 tarihindeki Lacken Zirvesi’nde ise ortak göç ve sığınma politikasının geliştirilmesi noktasında yavaş hareket edildiği kabul edilmektedir. 21-22 Haziran 2002 tarihinde düzenlenen Sevilla Zirvesi’nde de AB Göç Politikasının kaynak ve transit ülkelere genişlemesi ve Avrupa Komisyonu tarafından daha uzun vadede, ortak bir AB sınır muhafızları birliği ile entegre vize ve pasaport formatlarını öngören daha iddialı bir “sınır stratejisi” önerilmektedir⁸.

1 Şubat 2003 tarihli Nice Antlaşması ile sığınma hakkı ve göç konularında bazı yenilikler yapıldığı ve karar alma yöntemi olarak nitelikli oy çoğunluğu sistemine geçildiği görülmektedir⁹. 29 Ekim 2004 tarihli Avrupa Anayasası

6 Amsterdam Antlaşması 63. Madde göç ile ilgili düzenlemelerden bahsetmektedir. Antlaşmaya ulaşmak için bkz. Cenk Bolayır (2000). Amsterdam Antlaşması, Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları. İKV: 162, İstanbul. A6-tr.pdf (ikv.org.tr). (Erişim Tarihi: 06.09.2024).

7 Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı (7 Aralık 2000). (2000/C 364/01). AVRUPA BİRLİĞİ TEMEL HAKLAR BELGESİ (ceidizleme.org). (08.09.2024).

8 Radio Free Europe/Radio Liberty (18 June 2000). “EU: Prodi Welcomes Putting Immigration On Top Of Summit Agenda.” EU: Prodi Welcomes Putting Immigration On Top Of Summit Agenda (rferl.org). (Erişim Tarihi: 09.09.2024).

9 İKV. AVRUPA BİRLİĞİ » TARİHÇE | İKV - İKTİSADİ KALKINMA VAKFI (ikv.org.tr). (Erişim Tarihi: 10.01.2024); Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. “AB’ye Genel Bakış.” No: 02. 02_rehber.pdf (ab.gov.tr). (Erişim Tarihi: 06.09.2024); European Union Agency for Fundamental Rights (2014). Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/handbook-law-asylum-migration-borders-1_tr.pdf. (Erişim Tarihi: 04.01.2024).

Antlaşması ortak göç politikasının oluşturulması için önemli bir adım olmuş ancak Fransa ve Hollandalılar antlaşmayı veto etmiştir (Bigo vd., 2009: 301). 2005 tarihli Lahey Programı'nın ise belgesiz göçmenlerin gönüllü ya da zorunlu olarak geri gönderilmesiyle sonuçlandığı görülmektedir. Lahey Programı'nda özgürlük, "davetsiz misafirlerin olmadığı güvenli bir alanın" yaratılması olarak tanımlanmaktadır¹⁰. Böylece "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı"¹¹, Avrupa ülkeleri dışından gelen kişilerin, güvenliği yönelik tehdit olarak algılanması düşüncesi ile aynı anlama gelecek şekilde somutlaştırılmaktadır (Ağaoğlu, 2021: 1425). 25 Eylül 2008 tarihinde imzalanmış olan Göç ve İltica Avrupa Sözleşmesi'nin, AB içerisinde onaylanmasına rağmen yasal bağlayıcılığı bulunmayan bir belge olduğu görülmektedir¹².

1 Aralık 2009 Lizbon Antlaşması ile "çifte çoğunluk" olarak tanımlanan yeni bir nitelikli çoğunluk oylama sistemine geçildiği ve Temel Haklar Şartı'nın da bu antlaşma sayesinde hukuki olarak bağlayıcılık statüsü kazandığı görülmektedir¹³. Bunlara ek, iç güvenliğin ve sınırların entegre edilmesi konuları ilk kez Lizbon Antlaşması sayesinde tek bir antlaşma ile düzenlenmektedir. Antlaşmada yasal olmayan yollardan yapılan göçle mücadele, izinsiz ikamet durumunda sınır dışı etme ve geri gönderme gibi yöntemlerin kullanılacağına da altı çizilmektedir (Arslan, 2012: 108).

Bu gelişmeler çerçevesinde AB ülkelerinin göç ve iltica politikalarını temelde iki aşamaya ayırmak mümkün olmaktadır: Bunlardan ilki,

-
- 10 Didier Bigo, 'Liberty, whose liberty? The Hague Programme and the conception of freedom', Liberty, whose liberty? The Hague Programme and the conception of freedom | didier bigo - Academia.edu. (Erişim Tarihi: 09.09.2024).
 - 11 24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik Faslı, Avrupa Birliği'nin dış sınırlar, adli iş birliği, polis iş birliği, vize politikası, uluslararası koruma, göç, örgütlü suçlarla mücadele alanlarındaki müktesebat ve politikalarını kapsamaktadır. Avrupa Birliği'nin "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı" çerçevesinde, AB içerisinde güvenliğin, kişi haklarının ve kişilerin serbest dolaşımının güvence altına alınması amacıyla oluşturulmuş olan müktesebat ve politikalar, Avrupa Birliği katılım müzakereleri kapsamında 24. Fasil altında toplanmaktadır. Bkz. 24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik (ab.gov.tr). (Erişim Tarihi: 10.09.2024).
 - 12 Bkz. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union - PART THREE: UNION POLICIES AND INTERNAL ACTIONS - TITLE V: AREA OF FREEDOM, SECURITY AND JUSTICE - Chapter 2: Policies on border checks, asylum and immigration - Article 77 (ex Article 62 TEC) Official Journal 115 , 09/05/2008 P. 0075 – 0076. Article 77 TFEU 1(b): "Kişiler üzerindeki kontrollerin gerçekleştirilmesi ve dış sınırların geçişinin etkin bir şekilde izlenmesi ve 1(c) dış sınırlar için entegre bir yönetim sisteminin kademeli olarak uygulamaya konulması." Bu birincil hukuk hedefleri ve düzenlemeleri, Birliğin dış sınırlarına çok özel nitelikler ve özellikler kazandırmakta ve onları Avrupa entegrasyonuna içkin, gelişen ve temel bir yapı haline getirmektedir (Del Valle Galez, 2019: 126).
 - 13 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. "Lizbon Antlaşması." Lizbon Antlaşması / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). (Erişim Tarihi: 10.09.2024).

göçmenlerin ve iltica edenlerin sayısını sınırlandırmak ve müracaat edenleri vazgeçirmek için tasarlanmış üye ülkelerin kendi yerli politikalarıdır. Bu politikalar ülkelerin kendi iç hukuklarına göre düzenlenmekte olup diğer üyeler ile bir bağlantısı bulunmamaktadır. İkinci aşama ise entegre ve koordine edilen ortak bir Avrupa iltica ve göç politikası oluşturulmasıdır. Göç politikalarında Avrupalılaştırılma için ilk olarak, göçmenlerin sayısında meydana gelebilecek artışı sınırlandırarak kontrol etmek ve bir tarafa bağlı göç yönetiminden kaynaklanan olumsuz etkileri engellemek, ikinci olarak ise üye devletlerin birbirleri arasında sınır geçişlerinin serbestleştirilmesini sağlayacak bir Avrupa Pazarı girişiminin adımları amaçlanmaktadır (Bingöl, 2006: 47).

Dublin sistemi (Dublin II ve III de dahil) çerçevesinde sığınmacılar hangi devletin sınırından içeri girerse o ülkeye sığınma talebinde bulunabilme hakkına sahiptir. Bu durum özellikle İtalya ve Yunanistan gibi denize kıyısı bulunan ülkelerde göç yoğunluğunun yaşanmasına neden olmaktadır. Sığınmacıların diğer üyelere dağıtılması konusu ise çözüm için uzlaşının sağlanması gerekliliğini beraberinde getirmektedir¹⁴. Mayıs 2016'da Dublin Sistemi'ni daha etkin kılmak ve şeffaflaştırmak için hazırlanan Dublin IV Tüzüğü ile aşırı sayıdaki sığınma başvurularının üye devletin büyüklüğü ve zenginliği dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi ve belirlenen oranın üzerinde başvuru yapılması durumunda (%150) yeni başvuruların kabul edilebilirlik doğrulamasının ardından sığınmacıların (vatandaşlıkları önemli olmadan) AB genelinde yeniden yerleşimine karar verilmesi konusunda görüşülmüştür (Akdoğan, 2018: 57). Bu bağlamda, orantısız göç ile mücadeleye ve sınır kontrollerinin güvenliğine odaklanan AB, göç ile mücadelede üçüncü devletlere de geri kabul antlaşmaları¹⁵ ile sorumluluk yüklemektedir (Özsöz, 2014: 145).

14 Göç alan üye ülkeler tarafından sağlanan entegrasyon desteği ve bu ülkelerde sığınmacıların dağılımı hakkında daha fazla bilgiye ulaşmak için bkz. Zehra Hoppyar, Avrupa'da Göç ve Mülteci Olgusu, Diaspora Araştırmaları Merkezi, Ocak 2016 Raporu, ss. 5-6.

15 Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında, Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması 16 Aralık 2013 tarihinde Ankara'da imzalandı. AB'den Türkiye'ye ilk iadelerin ise üç yıl sonra başlamasına karar verildi. Bkz. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2013). "Türkiye ile AB Arasında Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Antlaşması İmzalandı." Türkiye ile AB arasında Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması imzalandı / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). (Erişim Tarihi: 12.09.2024).

AB tarafından göç kontrolü için EUROSUR¹⁶, SCHENGEN¹⁷, FRONTEX¹⁸ ve Göç Ajandası¹⁹ gibi ortak göç politikasını somutlaştırmaya yönelik kayda değer bir adımlar atıldığı görülmektedir (Ağaoğlu, 2021: 1425-1426). Bu çalışmada Avrupa Birliği'nin göç politikalarının pratikteki yansımalarının incelenmesi adına Avrupa Sınır ve Sahil Güvenliği Ajansı'nın (FRONTEX) çalışmaları ele alınmıştır.

3. AB'NİN GÖÇ POLİTİKALARININ UYGULAMAYA YANSIMALARI: FRONTEX

2001 Ekim'inde Belçika, Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya, "Avrupa Sınır Polisi" fikri üzerinde çalışmalar başlatmış ancak sınırlar üzerinde devlet egemenliğine ilişkin geleneksel algılarından dolayı Birleşik Krallık bu fikre karşı çıkmıştır (Neal, 2009: 340). 2003 yılının ikinci yarısında Konsey'in Yunanistan Dönem Başkanlığı tarafından AB çevre sınırlarının ortak güvenliği için bir sistem geliştirilmesi fikri tekrar gündeme getirildiği görülmektedir (Council of the European Union, 2003: 4). Buna karşılık olarak ise FRONTEX fikri Kasım 2003'te Komisyon içinde ilk olarak ortaya atılmış ve büyük ilgi gören bu fikirden dolayı ajans bir yıldan daha az bir süre içerisinde kurulmuştur. Bu tarihten itibaren AB dış sınırları yönetiminin, ortak sorumluluk olduğu fikri kabul görmeye başlamaktadır²⁰. 26 Ekim 2004 tarihli Konsey kararı ile oluşturulan ve 3 Ekim 2005'te Polonya Varşova'da faaliyetlerine başlayan "Avrupa Sınır Güvenliği Ajansı", Avrupa Komisyonu tarafından özellikle denizde yaşanan felaketlerden sonra göç ve iç güvenliği yönelik olarak Aralık 2015 Brüksel AB liderler zirvesinde "Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı (FRONTEX)" adı ile yeniden önerilmiş ve kısa sürede kabul edilmiştir.

-
- 16 EUROSUR (2013), Kara, deniz ve havalimanı sınırlarının gözetiminin yanı sıra sınır geçiş noktalarındaki kontroller, sınır operasyonları ve entegre planlama da dahil olmak üzere sınır yönetiminin pek çok yönünü kapsamaktadır. Bkz. Eurosur - European Commission (europa.eu). (Erişim Tarihi: 12.09.2024).
 - 17 Schengen Vize Kuralları: Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönetmeliği (AB) 2016/399 (9 Mart 2016). "Sınırları aşan kişilerin hareketini düzenleyen AB kurallarına ilişkin kural (Schengen Sınırlar Kanunu)." Schengen Vize Kuralları – Schengen Anlaşmasının Detayları (saltvisa.com.tr). (Erişim Tarihi: 12.09.2024).
 - 18 FRONTEX (3 Ekim 2005). Avrupa Birliği Sınır ve Sahil Güvenliği Birimi. Frontex | European Union Agency (europa.eu). (Erişim Tarihi: 12.09.2024).
 - 19 European Commission. (13 May 2015). Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, "A European Agenda On Migration", Brussels, COM(2015) 240 final. eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0240. (Erişim Tarihi: 12.09.2024).
 - 20 European Commission, Migration and Home Affairs. "Effective Management of External Borders." Effective management of external borders - European Commission (europa.eu). (Erişim Tarihi: 14.09.2024).

FRONTEX, Avrupa'nın sınırlarında neler olup bittiğini, tehditlerin nerede olduğunu, nasıl tepki verileceğini ve bir sonraki adımın nerede atılacağını hesaplayan bir AB ajansıdır. Ajans hem sınır hem de sınır ötesini 7/24 izlemekte ve böylece potansiyel zayıf noktalar tespit edilerek Avrupa'nın dayanıklılığının güçlendirilmesine yardımcı olmaktadır. Bu durum hem FRONTEX'in kendi kaynakları ile hem de çok sayıda farklı kaynaktan istihbarat alınarak yapılmaktadır. Bu entegre iş birliği, Deniz Hava Gözetimi (MAS) operasyonları için de oldukça önemlidir. MAS, AB ve Schengen dış sınırlarından gözetleme uçakları ve insansız hava araçları vasıtasıyla elde edilen verileri doğrudan Varşova'daki merkeze aktarmakta ve Varşova'daki Avrupa İzleme Odası'nda, çeşitli ülkelerden uzmanlar, gelen verileri izlemek ve incelemek için birlikte çalışmaktadır. Ayrıca FRONTEX uçakları, denizde tehlikede olan tekneleri tespit ederek, ulusal makamların kurtarma çalışması başlatmasına olanak tanımaktadır²¹. Kısaca FRONTEX²², AB'nin dış sınırlarında devriye gezmek, kaçakçılık yolları ve suç şebekelerinin uygulamaları hakkında veri ve istihbarat toplamak, diğer AB ajansları ile iş birliği içinde uydu görüntülerini paylaşmak, AB üyesi olmayan ülkeler ile ortak operasyonlar yürütmek gibi çok yönlü faaliyetlerde bulunmaktadır²³.

FRONTEX hakkında, Yüksek Temsilci ve Komisyon Başkan Yardımcısı Federica Mogherini şu ifadeyi kullanmıştır: “Bu güçlü programla Avrupa Birliği savaş, zulüm ve yoksulluktan kaçan insanların durumunu ele almaya hazır olduğunu göstermiştir.” Ayrıca Mogherini konuşmasında, “Göç tüm üye devletlerin ortak sorumluluğudur ve şimdi herkes bu tarihi sorunun çözümüne katkıda bulunmaya çağırılmaktadır. Bu sadece bir Avrupa sorunu değil, aynı zamanda küresel bir sorundur. Bu gündemle, insan hayatını kurtarmak, kaçakçılık şebekelerinin faaliyetlerini önlemek ve ihtiyaç sahibi insanları korumak amacıyla menşe ve transit ülkelerle iş birliğimizi yeniden onaylatarak genişletmekteyiz. Ama hepimiz biliyoruz ki gerçek ve kalıcı bir müdahale ancak açlık savaşlarının yol açtığı istikrarsız duruma, Libya ve Suriye'deki krizlere kadar temel nedenlerle mücadele edildiğinde gerçekleşecektir. Avrupa Birliği olarak bu alanda uluslararası toplumla

-
- 21 The European Border and Coast Guard Agency (FRONTEX). “Monitoring and Risk Analysis.” Monitoring and risk analysis (europa.eu). (Erişim Tarihi: 15.09.2024).
 - 22 Avrupa'daki mevcut göç durumunu gösteren haritaya ulaşmak için bkz. FRONTEX (2023). “Migratory Map.” <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-map/> (Erişim Tarihi: 15.09.2024). Her daire, AB'ye giden ana göç yollarından birini temsil etmektedir. Daha fazla ayrıntıya, bir daireye veya menşe ülkelerden birine tıklayarak ulaşabilirsiniz.
 - 23 European Commission Migration and Home Affairs (2021). “Migrant Smuggling.” Migrant smuggling - European Commission (europa.eu). (Erişim Tarihi: 15.09.2024).

birlikte çalışmaya kararlıyız.” ifadelerine de yer vermiştir²⁴. Bu yüzden 2015 gündeminde acil önlemler olarak FRONTEX Ajansı'nın Yunanistan-FRONTEX Ortak Operasyonu Poseidon; İtalya ve Orta Akdeniz'deki Ortak Operasyonu Triton ve Fas'tan İspanya'ya gelen düzensiz göçe ilişkin düzenlenen Ortak Operasyonu Indalo için kapasite ve kaynakların üç katına çıkarılması kararlaştırılmıştır (Kesel, 2017: 66). FRONTEX'in bütçesi 2005 yılında 6 milyon Euro'nun biraz üzerinde (yönetimsel ve operasyonel) iken 2015 yılına gelindiğinde göçmen krizi ile birlikte bu rakam 140 milyon Euro'nun üzerine çıkmış ve 2022 yılında ise 750 milyon Euro'ya ulaşmıştır (Bayrak, 2022: 31-33). 2021 yılında üye devletler tarafından mavi sınırlarda 112.616, yeşil sınırlarda ise toplam 87.485 yasadışı sınır geçişi tespit edilmiştir. Bu rakamlar 2020'ye göre sırasıyla %29 ve %124 oranla daha fazladır (FRONTEX, 2022: 14-15).

AB ülkelerine Batı Balkanlar bölgesinden yasadışı geçişlerin artmış olması Avrupa Komisyonu'nu harekete geçirmiş ve Batı Balkanlar Eylem Planı hazırlanarak FRONTEX görevlendirilmiştir. FRONTEX tarafından, 2022 yılında Batı Balkanlardan AB sınırlarına 128 bine yakın kaçak geçişin (2021'e göre %168'lik bir artıştan bahsedilmektedir) olduğu tespit edilmiştir (Euronews, 2022b).

4. AB'NİN GÖÇ POLİTİKASI BAĞLAMINDA FRONTEX'İN FAALİYETLERİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

İnsanlığın kendisi kadar eski olan insan göçü, bugün bildiğimiz dünyanın şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Göç etme nedenleri ne olursa olsun, çok sayıda yabancı vatandaşın yeni bir ülkeye gelmesi, o ülkenin ulusal güvenliği üzerinde olumsuz bir etki yaratabilmektedir. Ayrıca bu insanların nihai varış noktasına giderken topraklarından geçmek zorunda oldukları transit ülkeler de risk altındadır. Bazı ülkelerde göçmenlerin işgücü artışına önemli katkıları olsa da birçok kişi onları sosyal uyum ve istikrar için bir tehdit, ekonomik refah için bir yük, yerel konut kaynaklarını, sağlık sistemini ve eğitimi tüketen, sonuç olarak yerel halkın kızgınlığına ve düşmanlığına yol açan bir unsur olarak algılamaktadır. 2015'te Avrupa'ya gelen bir milyondan fazla göçmen, göçmen akınıyla mücadele eden ülkelerde krize neden olmuş ve göç sorununu çözmenin en iyi yolu konusunda bir bölünme yaratmıştır (Kuvekalovic, Stojanovic and Filipovic, 2017: 28). Özellikle liberal yönetimlerin uzun zamandır liberal olmayan yönetim, polislik ve sosyal kontrol uygulamalarına başvurduğu görülmektedir (Bigo vd., 2009:

24 Council of the European (13 Mayıs 2015). Lepšie riadenie migrácie vo všetkých jej aspektoch: Európska migračná agenda (europa.eu). (Erişim Tarihi: 16.09.2024).

284). Son on yılda sosyal güvenlik yardımlarına yapılan erişim engelinin, istenmeyen göçmenleri dışlamak için giderek daha fazla kullanılan bir araç haline gelmeye başladığı görülmektedir (Minderhoud, 2006: 366).

Göçmen ve mültecilerin kabulü konusunda Avrupa ülkelerinin uyumsuz yaklaşımları ve Avrupa Birliği'nin bazı üyelerinin bu konuda verdikleri farklı tepkiler insan güvenliği, özgürlük ve medeni hakların yanı sıra Avrupa Birliği'nin dayandığı temel dayanışma ve hoşgörü ilkelerinin korunmasını tehlikeye atmaktadır (Kuvekalovic, Stojanovic and Filipovic, 2017: 27). Yine de AB'nin tepkisinin, aşırı Avrupa-merkezcilik ve üçüncü ülkelerin çıkarlarını dengeli bir şekilde dikkate almayan güvenlik algısından kaynaklansa da belirli bir stratejik perspektife sahip olduğu göz ardı edilmemektedir. Göç için harcanan büyük ekonomik çaba, kaynak ve transit ülkelerde ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için geniş kapsamlı bir stratejinin temelini oluşturmaktadır. Öte yandan, göçmenlerin insan haklarına saygı gibi konular bu stratejide henüz kapsamlı bir şekilde ortaya koyulmamaktadır (Del Valle Galez, 2019: 119).

Yüz binlerce insanın ani gelişine yönelik olarak başlangıçta anlayışlı bir yaklaşım sergileyen Almanya, sayının daha da artması ile arka planda iç sınırlar boyunca çitler ve bariyerler kurmuş ve güçlü giriş kontrolleri uygulamaya başlamıştır (Del Valle Galez, 2019: 136). Mülteci krizi sırasında acil kabul ve barındırma için tasarlanan ve “sıcak noktalar” olarak bilinen sistem de kabul edilebilir bir şekilde uygulanmış görünmemektedir. Yunanistan ve İtalya'daki sıcak noktalar ya da göçmen tanımlama merkezleri de yabancıların insan haklarına saygı göstermedikleri gerekçesi ile yaygın bir şekilde eleştirilmektedir²⁵. Ayrıca Libya karasularında veya açık denizlerde kurtarılan göçmenleri taşıyan STK ve ticari gemilerinin limanlara girişine izin verilmemesine ilişkin vakalar da (2018'deki Aquarius veya 2019'daki Open Arms vakaları) mevcuttur (Del Valle Galez, 2019: 142).

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün de içinde bulunduğu Avrupalı ve uluslararası sivil toplum grupları ve medya kuruluşları, FRONTEX'in faaliyet gösterdiği AB sınırlarına gelen insanlara karşı AB üye ülkeleri tarafından yapılan kötü muameleleri sürekli olarak rapor etmektedir. Bunlar arasında şiddet, yasadışı geri itmeler ve Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Yunanistan, Macaristan ve Malta gibi ülkeler tarafından sığınma erişiminin

25 European Council on Refugees and Exiles (ECRE). (2016). The Implementation of the Hotspots in Italy and Greece – A Study. HOTSPOTS-Report-5.12.2016..pdf (ecrc.org). (Erişim Tarihi: 16.09.2024); Fernández Rojo, D. (2018). Los hotspots: expansión de las tareas operativas y cooperación multilateral de las agencias europeas Frontex, Easo y Europol. Revista de Derecho Comunitario Europeo 61: 1013-1056. doi: <https://doi.org/10.18042/cepc/rdce.61.06>.

reddedilmesi olayları yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) Macaristan'ın sığınmacılara ve göçmenlere kötü muamelede bulunduğu dair raporlar hazırlamış, Avrupa Komisyonu'nu da Macaristan'a karşı yasal işlem başlatmıştır. FRONTEX Tüzüğü'nün 46. maddesi uyarınca, ajansın ciddi suistimaller durumunda faaliyetlerini askıya alma veya sona erdirmeye hakkı vardır. Ancak FRONTEX, operasyonlarının askıya alınması çağrılarını dikkate almadığı gibi Macaristan'da dört yıl boyunca insan hakları ihlallerini önlemek veya durdurmak için de önlem al(a)mamıştır. AB Adalet Divanı'nın Aralık 2020'de sığınmacı ve göçmenlerin ülkeye girişini kısıtlayarak onları Sırbistan'a geri ittiği gerekçesi ile Macaristan için aldığı "AB hukukunu ihlal ettiği" kararının ardından FRONTEX, 27 Ocak 2021'de operasyonlarını askıya almıştır. Ajans hakkında, geri itmeler ile ilgili suç ortaklığı iddiaları bulunmakla birlikte raporlama ve izleme mekanizmaları konusunda da ciddi eksikliklerin varlığından endişe duyulmaktadır. Operasyonlar hakkında Avrupa Parlamentosu, Avrupa Ombudsmanı ve Avrupa Dolandırıcılıkla Mücadele Ofisi gibi AB organları tarafından çok sayıda soruşturma açılmıştır (Human Rights Watch, 2021).

Nisan 2020'de Uluslararası Af Örgütü de dahil olmak üzere diğer birçok sivil toplum örgütü, Yunanistan tarafından sığınmacıların AB'ye girişini engellemek için "geri itme" yönteminin kullanıldığını ve diğer insan hakları ihlallerinin de gerçekleştirildiğini belgelemiştir. Bu belgeleme ise Haziran ve Aralık 2020 tarihleri arasında gerçekleşen 21 geri itme olayıyla birlikte diğer insan hakları ihlallerinin yaşandığını söyleyen 16 kişinin tanıklıklarına dayanmaktadır. Uluslararası Af Örgütü tarafından Türkiye-Yunanistan kara sınırında (Meriç) bu ihlallerin sık sık yaşandığına dikkat çekilmektedir (Amnesty International, 2021: 5).

Belgelenen 12 vakada bireylerin, geri gönderilmeden önce telefon görüşmelerine ve avukatlara erişimleri olmaksızın ve kayıt işlemleri yapılmaksızın gözaltında tutulduğu kaydedilmiştir. Görüşülen kişiler çoğunlukla hijyenik olmayan, aşırı kalabalık, temiz suyun ve tuvaletlerin bulunmadığı tesislerde tutulduklarını belirtmektedir. Bu kişiler çoğunlukla şiddete tanık olmakta veya şiddeti doğrudan yaşamaktadır. Bildirilen kötü muameleler arasında sopa darbeleri, cop izleri, tekme, tokat ve yumruklar ile el ve ayakla itmeler yer almaktadır. Çıplak veya soyarak arama da dahil olmak üzere arama olayları da rapor edilmiştir. Tanıklar, aramalar sırasında kaba muamele yapıldığını, erkek görevliler tarafından kadınların üstlerinin arandığını ve bu işlemin kadınların ve çocukların gözü önünde -bazen şiddet içeren şekilde- çıplak olarak gerçekleştirildiğini anlatmaktadır (Amnesty International, 2021: 6).

Topraklarına yasadışı yollardan giren herkese 3-5 yıl hapis cezası öngören Macaristan, ayrıca artan göçmen akını nedeniyle Haziran 2015'te Sırbistan ile olan 175 kilometrelik sınır boyunca ve Hırvatistan ile olan sınırın bir kısmında 4 metre yüksekliğinde çitler inşa edilmesine karar vermiştir (Kuvekalovic, Stojanovic and Filipovic, 2017: 30). Macaristan Başbakanı Viktor Orban, "Göçü yönetmek yerine onu durdurmalıyız. Onlara sınırları geçemeyeceklerini göstermemiz gerek." Diyerek sınırlarından 250 binden fazla izinsiz geçişin gerçekleştiğine dikkat çekmiştir. Cumhurbaşkanı Aleksandr Vucic, başta Sırbistan olmak üzere Avrupa'yı da güvenli kılmak için sığınmacıları Kuzey Makedonya'ya yönlendirmeye hazır olduklarını vurgulamıştır (Euronews, 2022a).

İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2016 yılından itibaren Hırvatistan tarafından göçmen ve sığınmacıların toplu olarak sınır dışı edilmesini ve sık sık kötü muamele içeren geri göndermelerini belgelemektedir. Sınır görevlilerinin -zaman zaman kadın ve çocuklara da yönelik olarak- göçmelere ve sığınmacılara şiddet uyguladıkları ve göçmenleri AB sınırının dışında kalan Bosna-Hersek'te bulunan (dondurucu) nehirden geçmeye zorladıkları raporlanmıştır (Human Rights Watch, 2021). Macaristan ile olan sınırından dolayı göçmen dalgasından en çok etkilenen ülkelerden biri de Slovakya'dır. Slovakya bu durum karşısında Dublin Sözleşmesi'ni askıya alarak Sırbistan ve Hırvatistan ile arasına tel örgü çekmiştir (Kesel, 2017: 64).

Bir AB ajansı olarak FRONTEX, tüm faaliyetlerini AB Temel Haklar Şartı (sığınma hakkı dahil), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve diğer uluslararası hukuk normlarına uygun olarak yürütmekle yükümlüdür. İnsan Hakları Hukuku, FRONTEX'i kimseyi doğrudan veya dolaylı olarak insan hakları ihlallerine maruz bırakmamak ve insanları kötü muameleden korumak için gerekli önlemleri almakla yükümlü kılmaktadır. FRONTEX Tüzüğü'ne göre de operasyonlarında görev alan tüm personelin temel haklara saygı duymaları zorunludur. Ciddi Olay Raporlama (The Serious Incident Reporting-SIR) mekanizması FRONTEX operasyonları sırasında temel hak ihlallerinin raporlanması için kilit kurumdur. FRONTEX Davranış Kuralları'na göre, bir FRONTEX operasyonu sırasında temel hakların ihlal edildiğini düşünen herhangi bir FRONTEX görevlisinin bunu SIR mekanizması aracılığıyla rapor etme yükümlülüğü vardır. Ancak, Yönetim Kurulu Çalışma Grubu tarafından Yunanistan'da yürütülen soruşturmanın da gösterdiği üzere çok az olay rapor edilmekte ve rapor edilenler de uygulamada değişikliklere yol açmamaktadır (Human Rights Watch, 2021).

FRONTEX'in resmî web sitesinde operasyonların nerede ve nasıl yürütüldüğüne dair bilgiler yer almamaktadır. Bu durum ajansın

faaliyetlerinin şeffaflığını tartışmalı hale getirmektedir (Turgay, 2021: 21). Öte yandan ajansın kapatılması yönünde de söylemler artmaya başlamıştır. “FRONTEX İptal Edilsin” (AbolishFrontex) ağı tarafından AB hükümetleri, Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu ve FRONTEX yönetimine bir mektup yazılmış ve bu mektupta “AB’nin insanları korumak yerine sınırlarını güçlendirmeye saplanıp kaldığı” bu saplantısı yüzünden de göçmenlerin hayatlarını kaybettiği vurgulanarak AB “eli kanlı” olarak ifade edilmiştir²⁶.

AB göç yönetimi hem göç sorununun temeline inmeyip soruna daha kısıtlayıcı bir pencereden bakarak kısa vadeli çözümlere odaklanması yönüyle hem de çözüm için AB dışındaki ülkelere yönelmesiyle çeşitirilmekte ve suçlanmaktadır (ORSAM, 2012: 13).

5. TARTIŞMA

Andrew Geddes tarafından yazılan ve 2000 yılında yayınlanmış olan “Immigration and European Integration: Towards Fortress Europe” başlıklı kitapta Avrupa Birliği’nin göç politikaları ve Avrupa entegrasyonu üzerine odaklanılmaktadır. Kitap, Avrupa’nın “Kale Avrupa” yaklaşımını ele almakta ve göçmenlerin Avrupa’ya girişini sınırlamak için alınan önlemleri incelemektedir. Geddes, “Kale Avrupa” kavramını Avrupa entegrasyonu ve içme-dışlama kavramları ile ilişkilendirmektedir. Bu uluslarüstü yapının entegrasyon süreci, sıkı sınır kontrolleri ve yerleşik göçmenlerin dışlanmasına yönelik inşa edilen bir “kale” gibi görünmektedir. “Sahte” sığınmacılar ve belgesiz göçmen işçiler AB güvenliğine yönelik algılanan tehditler arasındadır (Geddes 2000: 6 ve 172 akt. Bermejo, 2009: 211). Dolayısıyla, “Kale Avrupa” kavramının, Avrupalı olmayan vatandaşlara yönelik dışlayıcı uygulamaları nedeniyle “açık” veya “misafirperver” Avrupa’ya karşıt olduğu ortaya çıkmaktadır (Bermejo, 2009: 211). Guild (2003: 395-396), 11 Eylül sonrası yabancılar hakkındaki görüşleri analiz etmekte ve “sınırların kapatılmasına dair enstrümanların arkasındaki esas nedenin milli güvenlik ile ilgili olduğunu” belirtmektedir. Sonuç olarak yabancılar tehdit olarak temsil edilmektedir. Avrupa’da göçe yönelik düşmanca tavır²⁷ zamanla artmaktadır (Sönmez, 2014: 227).

26 Övgü Pınar (19 Haziran 2021). “AB sınır gücü Frontex’in Feshedilmesi İçin Kampanya Başlatıldı.” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57537640>. (Erişim Tarihi: 17.09.2023).

27 Özellikle yabancı düşmanlığının (xenophobia) artmaya başlaması ile radikal sağın oyunun yükselmesi.

Sonuç olarak Avrupa Birliği, oluşturmaya çalıştığı ortak iltica ve göç politikası ile “Kale Avrupa”yı²⁸ yeniden inşa ediyor gibi gözükmektedir. İç sınır kontrollerinin azaltılması ile dış sınır kontrollerinin artırılması doğru bir orantı ile ilerlemiş ve AB, içi dışarıdan ayırabilmek adına politikalar yürütmüştür.

6. SONUÇ

AB üye ülkelerinin göçmenlere yönelik uygulamaları AB mevzuatına ters düşmektedir. Bir AB kurumu olan FRONTEX’in operasyonları incelendiğinde temel hak olan yaşama hakkına saygının dahi işlemediği görülmektedir. Göç sorunu tarih boyunca ulusal bir sorun olarak görülmüş ve devletler bu sorunu kendi iç hukuklarına göre çözmüştür. Bu durum ortak bir politikanın oluşturulmasını yavaşlatmaktadır.

Üye ülkeler tarafından göçün çözümüne ilişkin farklı fikirlerin sunulması tek bir önerinin ortaya çıkmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle oybirliğine dayalı karar alma mekanizmasından nitelikli çoğunluğa dayalı sisteme geçilmiştir. Bu AB içerisinde göç sorununun çözümüne yönelik olarak atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Böylece AB ülkeleri arasında göçün getirdiği yükümlülüğün daha orantılı bir şekilde paylaşılması amaçlanmaktadır.

AB tarafından göçle mücadele için oluşturulmuş kurumlardan biri olan FRONTEX hem kara hem deniz hem de havalimanlarında faaliyetlerini yürütmektedir. FRONTEX bu operasyonlarını insan hakları ihlallerine sebep olmadan yerine getirmekle yükümlüdür. Ancak FRONTEX’in operasyonları incelendiğinde başta yaşama hakkı olmak üzere işkence ve zorla gözaltında tutulma gibi pek çok ihlalin gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu nedenle FRONTEX hem diğer AB kurumları hem de sivil toplum kuruluşları tarafından eleştirilmektedir. FRONTEX, üye ülkeler tarafından gerçekleştirilen ihlalleri engelleyemediği ve hatta bu ihlallere karıştığı yönünde açılan soruşturmalara yanıt olarak FRONTEX Yönetim Kurulu tarafından bir Çalışma Grubu (8 üye ülke temsilcisi ve Avrupa Komisyonu’ndan yetkililer) oluşturmuş ve bu grup 2020 yılında Ege Denizi’nde meydana gelen 13 olayı incelemiş -tüm

28 “Kale Avrupa” hakkında daha fazla bilgi için bkz. Jey Huysmans, The European Union and the Securitization of Migration, *Journal of Common Market Studies*, cilt: 38, sayı: 5, 2000, pp.751-77; Mehmet Ugur, Freedom of Movement vs. Exclusion: A Reinterpretation of the “Insider”-“Outsider” Divide in the European Union, *International Migration Review*, cilt: 29, sayı: 4, 1995, pp. 964-99; Patrick R. Ireland, Facing the True “Fortress Europe”: Immigrants and Politics in the EC, *Journal of Common Market Studies*, cilt: 29, sayı: 5, 1991, pp. 457-80.

delillere rağmen- Yunanistan veya FRONTEX tarafından herhangi bir ihlalin gerçekleşmediği sonucuna varmıştır.

Hem üye ülkeler hem de AB tarafından yürütölen göç politikalarının AB'nin kendi mevzuatına ters düştüğu aşıkardır. Kaldı ki AB almış olduğu önlemler ile geçilmesi zor bir kale inşa etmektedir. Dahası AB, küresel bir güç olma yolunda ilerlerken daha kendi içerisindeki göç sorununu dahi çözemeyen bir kurum durumuna düşmektedir. AB, çözümlü kalesinin duvarlarını örmekte görmektedir ve bu duvarın örölmesinde FRONTEX operasyonları her türlü yolu mübah görmektedir. Birlik olarak göç ile ilgili ortak kararın alınamıyor olması Birlik'in çözümcü tarafına zarar vermektedir. Bu durumun önüne geçilebilmesi için üyelerin kendilerinden çok Birlik'in varlığını düşünmeleri ve göç politikasını orantılı bir paylaşımila yönetmeleri gerekmektedir.

Kaynakça

- Ağaoğlu, C. (2021). Avrupa Birliği'nin Yeni Göç ve İltica Paktı ve Pak'tın Göçmen Çocuklar Konusundaki Düzenlemelerine İlişkin Değerlendirmeler. *Marmara Dergisi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 27(2): 1424-1446.
- Akdoğan, M. (2018). Avrupa Birliği'nin Sınırlarına Dayanan Mülteci Krizi ve Yönetimi. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi* 1(1): 48-74.
- Amnesty International. (2021). Greece: Violence, lies and pushbacks-refugees and migrants still denied safety and asylum at Europe's borders. Amnesty International Ltd.
- Apap, J. (2001). Shaping Europe's Migration Policy, CEPS Working Document No: 179.
- Article 77 TFEU (ex Article 62 TEC). Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal* 115, 09/05/2008 P. 0075 – 0076. EUR-Lex - 12016E077 - EN - EUR-Lex (europa.eu). (Erişim Tarihi: 10.01.2024).
- Arslan, M.İ. (2012). The Paradoxes of European Union Immigration Policy and Its Repercussions on Turkish-EU Relations. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı (7 Aralık 2000). (2000/C 364/01). AVRUPA BİRLİĞİ TEMEL HAKLAR BELGESİ (ccidizleme.org). (08.09.2024).
- Bayrak, M. (2022). FRONTEx'in Varoluşsal Krizden En Etkili Politika Aracına Dönüşümü. *Protokol Dergisi* 3(1): 28-37.
- Bermejo, R. (2009). Migration and Security in the EU: Back to Fortress Europe? *Journal of Contemporary European Research* 5 (2): 207-224.
- Bigo, D. (2006). Liberty, whose liberty? The Hague Programme and The Conception of Freedom. Liberty, whose liberty? The Hague Programme and the conception of freedom | didier bigo - Academia.edu. (Erişim Tarihi: 09.09.2024).
- Bigo, D., Carrera, S., Guild, E., Walker, R.B.J. (2009). The Changing Landscape of European Liberty and Security: The Mid-term Report of The CHALLENGE Project. *International Social Science Journal* 59(192): 283-308.
- Bingöl, A.S. (2006). Almanya ve Hollanda'da Türk Göçmen İşçi Çocuklarına Dönük Eğitim Politikaları ve Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı*, Ankara.
- Bolayır, C. (2000). Amsterdam Antlaşması, Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları. İKV: 162, İstanbul. A6-tr.pdf (ikv.org.tr). (Erişim Tarihi: 06.09.2024).

- Council of the European (13 Mayıs 2015). Lepšie riadenie migrácie vo všetkých jej aspektoch: Európska migračná agenda (europa.eu). (Erişim Tarihi: 16.09.2024).
- Dearden, Stephen J.H. (1997). Immigration Policy in the European Community. European Development Study Group Discussion Paper 4: 1-38.
- Del Valle Galvez, A. (2019). Refugee Crisis and Migrations at the Gates of Europe: Deterritoriality, Extraterritoriality and Externalization of Border Controls. *Paix et Sécurité Internationales* 7: 117-160.
- Euronews. (17.11.2022a). “AB’yi Göçle Mücadelede Yetersiz Bulan Avusturya, Macaristan ve Sırbistan Pakt Kurdu”. <https://tr.euronews.com/2022/11/17/abyi-gocle-mucadelede-yetersiz-bulan-avusturya-macaristan-ve-sirbistan-pakt-kurdu>. (Erişim Tarihi: 01.09.2024).
- Euronews. (06.12.2022b). “AB Yasadışı Göçle Mücadele İçin Frontex’i Batı Balkanlar’da Konuşlandırmayı Planlıyor”. <https://tr.euronews.com/2022/12/06/avrupa-komisyonu-frontexi-bati-balkanlarda-ab-sinirlarinin-otesinde-de-konuslandirmayi-pla>. (Erişim Tarihi: 01.09.2024).
- European Commission. (13 May 2015). Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, “A European Agenda On Migration”, Brussels, COM(2015) 240 final. eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0240. (Erişim Tarihi: 12.09.2024).
- European Commission, Migration and Home Affairs. “Effective Management of External Borders.” Effective management of external borders - European Commission (europa.eu). (Erişim Tarihi: 14.09.2024).
- European Commission, Migration and Home Affairs. “EUROSUR” (2013). Eurosur - European Commission (europa.eu). (Erişim Tarihi: 12.09.2024).
- European Commission Migration and Home Affairs (2021). “Migrant Smuggling.” Migrant smuggling - European Commission (europa.eu). (Erişim Tarihi: 15.09.2024).
- European Council on Refugees and Exiles (ECRE). (2016). The Implementation of the Hotspots in Italy and Greece – A Study. HOTSPOTS-Report-5.12.2016..pdf (ecre.org). (Erişim Tarihi: 16.09.2024).
- European Union Agency for Fundamental Rights (2014). Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/handbook-law-asylum-migration-borders-1_tr.pdf. (Erişim Tarihi: 04.01.2024).
- Fernández, R.D. (2018). Los hotspots: expansión de las tareas operativas y cooperación multilateral de las agencias europeas Frontex, Easo y Europol.

- Revista de Derecho Comunitario Europeo 61: 1013-1056. doi: <https://doi.org/10.18042/ccpc/rdce.61.06>.
- FRONTEX (3 Ekim 2005). Avrupa Birliği Sınır ve Sahil Güvenliği Birimi. Frontex | European Union Agency (europa.eu). (Erişim Tarihi: 12.09.2024).
- FRONTEX (2022). Risk Analysis for 2022/2023. Risk Analysis for 2022/2023 (europa.eu). (Erişim Tarihi: 08.09.2024).
- FRONTEX (2023). "Migratory Map." <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-map/> (Erişim Tarihi: 15.09.2024).
- FRONTEX News (12 Kasım 2023). "Irregular border crossings into EU so far this year highest since 2016." Irregular border crossings into EU so far this year highest since 2016 (europa.eu). (Erişim Tarihi: 07.01.2024).
- Garson, J.P., Loizillon, A. (2003). Changes and Challenges Europe and Migration from 1950 to Present, The Economic and Social Aspects of Migration, Conference Jointly Organised by The European Commission and the OECD, 21-22 January 2003, Brussels. ss. 2-31.
- Geddes, A. (2000). Immigration and European Integration. Towards fortress Europe?, Manchester: Manchester University Press.
- Genç, H.D. (2010). Europeanization of National Immigration Policies. ECPR Graduate Conference, Dublin. (PDF) Europeanization of National Immigration Policies (researchgate.net). (Erişim Tarihi: 05.01.2024).
- Gençler, A. (2005). Avrupa Birliği'nin Göç Politikası. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 49.
- Guild, E. (2003). "Editorial", European Journal of Migration and Law, 4, pp.395-398.
- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları. *Tesam Akademi Dergisi* 2(2): 81-100.
- Hopyar, Z. (2016). Avrupa'da Göç ve Mülteci Olgusu, Diaspora Araştırmaları Merkezi, Ocak 2016 Raporu, ss. 5-6.
- Human Rights Watch. (23 Haziran 2021). "Frontex Failing to Protect People at EU Borders." Frontex Failing to Protect People at EU Borders | Human Rights Watch (hrw.org). (Erişim Tarihi: 10.01.2024).
- Huysmans, J. (2000). The European Union and the Securitization of Migration. *Journal of Common Market Studies* 38(5): 751-77.
- Ireland, P.R. (1991). Facing the True "Fortress Europe": Immigrants and Politics in the EC. *Journal of Common Market Studies* 29(5): 457-80.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV). "Avrupa Birliği-Tarihçe." AVRUPA BİRLİĞİ » TARİHÇE | İKV - İKTİSADİ KALKINMA VAKFI (ikv.org.tr). (Erişim Tarihi: 06.09.2024).

- İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV). “Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma.” Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma (ikv.org.tr). (Erişim Tarihi: 05.09.2024).
- İktisadi Kalkınma Vakfı E-Bülten. (7-21 Aralık 2009). “Stockholm Programı Kabul Edildi.” İKV E-Bülteni | 2009 » 7-21 ARALIK » STOCKHOLM PROGRAMI KABUL EDİLDİ (ikv.org.tr). (Erişim Tarihi: 06.09.2024).
- Kesel, J. (2017). European Security in the Context of Migration - Measures to Protect Borders and Security Aspects Connected with Migration. *European Scientific Journal* 13(35): 62-77.
- Koçak, O., Gündüz, R. (2016). Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 6(12): 66-91.
- Kuvekalovic, J., Stojanovic, G., Filipovic, M. (2017) *Security implications of the migrant crisis in Europe 2015-16*. In: 3rd International Conference on Human Security. Faculty of Security Studies, Belgrade, pp. 27-35.
- Lönneback, J.L. (2002). “Ortak Bir Avrupa İltica ve Göç Politikasına Doğru”, Avrupa Birliği Hukuku, Avrupa Birliği Hukuku Semineri (Çev. İdil Işıl Gül ve Lami Bertan Tokuzlu), İsveç Başkonsolosluğu, İstanbul. s.29-39.
- Minderhoud, P. (2006). The “other” EU Security: Social Protection. *European Journal of Social Security* 8(4), 361–380.
- Neal, A.W. (2009). Securitization and Risk at the EU Border: The Origins of FRONTEX. *JCMS* 47(2): 333–356.
- ORSAM (2012). Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi. Rapor No:22.
- Özsöz, M. (2014). *Türk Vatandaşlarının Vizesiz Avrupa Yolculuğu: Vize Sorunu, Geri Kabul ve Sonrası*. Türkiye-AB İlişkileri: Yeni Gündem, (Ed. Belgin Akçay), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Pellerin, H. (1999). Regionalisation Of Migration Policies and Its Limits: Europe and North America Compared. *Third World Quarterly* 20(5): 995–1000.
- Pınar, Ö. (19 Haziran 2021). “AB sınır gücü Frontex'in Feshedilmesi İçin Kampanya Başlatıldı.” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57537640>. (Erişim Tarihi: 17.09.2023).
- Radio Free Europe/Radio Liberty (18 June 2000). “EU: Prodi Welcomes Putting Immigration On Top Of Summit Agenda.” EU: Prodi Welcomes Putting Immigration On Top Of Summit Agenda (rferl.org). (Erişim Tarihi: 09.09.2024).
- Samur, H. (2008). Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 5(2): 1-16.

- Schengen Vize Kuralları: Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönetmeliği (AB) 2016/399 (9 Mart 2016). “Sınırları aşan kişilerin hareketini düzenleyen AB kurallarına ilişkin kural (Schengen Sınırlar Kanunu).” Schengen Vize Kuralları – Schengen Anlaşmasının Detayları (saltvisa.com.tr). (Erişim Tarihi: 10.01.2024).
- Sönmez, P. (2014). Avrupa Birliği’nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyaloğu. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. 24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik, Faslın Kapsamı. 24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik (ab.gov.tr). (Erişim Tarihi: 10.09.2024).
- The European Border and Coast Guard Agency (Frontex). “Monitoring and Risk Analysis.” Monitoring and risk analysis (europa.eu). (Erişim Tarihi: 15.09.2024).
- Turgay, S. (2021). Avrupa Birliği’nin Göçü Güvenlikleştirme Politikasında Frontex’in Rolü. *Journal of International Relations and Political Science Studies* 3: 5-26.
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. “AB’ye Genel Bakış.” No: 02. 02_rehber.pdf (ab.gov.tr). (Erişim Tarihi: 06.09.2024).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2013). “Türkiye ile AB Arasında Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Antlaşması İmzalandı.” Türkiye ile AB arasında Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Antlaşması imzalandı / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). (Erişim Tarihi: 12.09.2024).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. “Lizbon Antlaşması.” Lizbon Antlaşması / T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr). (Erişim Tarihi: 10.09.2024).
- Ugur, M. (1995). Freedom of Movement vs. Exclusion: A Reinterpretation of the “Insider”–“Outsider” Divide in the European Union. *International Migration Review* 29(4): 964–99.

Zorunlu Göç Sürecinde Bir Sosyal Sermaye Olarak Çevrim İçi Sosyal Ağlar

Merve Ilgaz¹

Özet

Bu kitap bölümü kapsamında, zorla yerinden edilen mültecilerin bir sosyal sermaye olarak çevrim içi sosyal ağları nasıl kullandıkları bilgisine erişmek amaçlanmıştır. Çevrim içi sosyal ağlar, bu çalışma kapsamında internet tabanlı Facebook, Instagram, TikTok gibi sosyal medya araçlarını ve WhatsApp, Telegram, Viber gibi anlık mesajlaşma uygulamalarını kapsayan üst bir kavram olarak kullanılmıştır.

Bu çerçevede, çevrim içi sosyal ağlarla ilişkili olan mevcut çalışmaların göç sürecinin ilk iki aşaması olan göç öncesi ve göç sırası aşamaları üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Buradan hareketle, göç sürecinin son ve en uzun evresi olan göç sonrası aşamanın bir unsuru olarak ekonomik kaynağa erişim sürecinde çevrim içi sosyal ağların rolünü anlamak alt hedeftir.

Çalışmanın yöntemi, literatür taraması ve dokümanların betimsel değerlendirmesidir. Bu kapsamda, uluslararası kuruluşların raporları (UNHCR, GSMA ve ITU) ve resmi haber kaynağı (The Guardian) yoluyla ilgili konu hakkında anlayış geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın sonucunda, mültecilerin çevrim içi sosyal ağlardan iki biçimde yararlandıklarına ulaşılmıştır: istihdam arama yöntemi olarak çevrim içi sosyal ağlar ve geçim kaynağının kendisi olarak çevrim içi sosyal ağlar.

1. GİRİŞ

Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU), 2018 yılının sonunda dünya nüfusunun yaklaşık %51'inin, farklı bir ifadeyle 3,9 milyar insanın çevrim içi olduğunu raporlamıştır (ITU, 2018: 2). Sosyal medya, mobil uygulamalar, çevrim içi haritalar, anlık mesajlaşma uygulamaları, çeviri siteleri, para transferi, cep telefonu şarj istasyonları ve Wi-Fi noktaları

1 Doktora öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü: merveilgaz@hacettepe.edu.tr

internet tabanlı dijital iletişim teknolojileri olarak dünya nüfusunun yarısı tarafından kullanılmaktadır.

Bu kapsamda, çalışmaya zorla yerinden edilmiş ve çevrim içi ağlara erişim sağlayabilen kişiler dahil edilerek ve mülteci veya sığınmacı olmadan dijital iletişim araçları kullananlar dışlanarak kitap bölümü sınırlandırılmıştır.

Çevrim içi sosyal ağlar (online social networks), bu çalışma kapsamında internet tabanlı Facebook, Instagram, TikTok gibi sosyal medya araçlarını ve WhatsApp, Telegram, Viber gibi anlık mesajlaşma uygulamalarını içeren şemsiye kavram olarak işlevselleştirilmiştir. Metin içerisinde *çevrim içi sosyal ağlar* kavramı, okuyucunun dikkatini dağıtmamak amacıyla (ÇSA) şeklinde kısaltılmıştır.

Sosyal medya uygulamaları, coğrafi açıdan dağılmış insanlar arasındaki iletişimi kolaylaştıran (Dekker ve Engbersen, 2014: 403), henüz etkinleştirilmemiş latent (gizil) bağları içeren bir zemin sunduğundan (Haythornthwaite, 2002: 385) erişebilen herkesin bilgi paylaşımına açık bir kamusal alan sunmaktadır. Böylelikle, çevrim içi sosyal ağlara katılan mültecilerin zorunlu göç sebebiyle daralan sosyal sermaye rezervlerini güçlendirdiği ve sosyal ağlarını zenginleştirerek göç etme kabiliyetlerini artırdığı anlaşılmaktadır.

Zorunlu göç süreci ile sosyal medya uygulamaları, dijital iletişim teknolojileri veya anlık iletişim araçlarıyla ilişkisinden yola çıkarak yapılan araştırmalar mevcuttur. Çevrim içi sosyal ağların nasıl kullanıldıklarını, yararlarını ve zararlarını irdeleyen çalışmaların bilhassa göç öncesi aşama olan karar verme ve göç için hazırlık yapma sürecine ve transit geçiş dahil olmak üzere sınır geçişlerine (Thulin ve Vilhelmson, 2014; Dekker, Engbersen ve Faber, 2016; Borkert, Fisher ve Yafi, 2018; Gillespi, Osseiran ve Cheesman, 2018; Latonero ve Kift, 2018) ağırlık verdiği görülmektedir.

Bu çalışmada, mültecilerin göç sonrası aşamada varılan ülkenin sosyopolitik bağlamı içerisinde geçim kaynağı yaratma faaliyetleri ekseninde çevrim içi sosyal ağları nasıl etkinleştirdiklerine odaklanılmıştır. Ancak bu değerlendirme yapılmadan önce göç sürecinin kendisi birbirinden kategorik olarak ayıramayan bir süreç olduğundan göç öncesi ve esnasındaki aşamalarda çevrim içi sosyal ağların kullanımına da yer verilmiştir.

2. ÇEVİRİM İÇİ SOSYAL AĞLARIN ZORUNLU GÖÇ SÜRECİNDEKİ YERİ

2011 yılında Suriye’de ve 2014 yılında Irak’ta artan terörize faaliyetler ve genişleyen eylem alanı sebebiyle yoğunluğunu artıran kitlesel göç akınları,

dijital teknolojilerin ve bilhassa çevrim içi iletişim araçlarının mültecilerin ve sığınmacıların hareketliliği üzerindeki başat rolü araştırmalara yeni bir alan açmıştır (Gillespi, Osseiran ve Cheesman, 2018).

Zorunlu göç, doğası itibarıyla Bourdieu'nün "birikmesi zaman alan birikmiş emek ürünü" olarak tanımladığı (Field, 2006: 21) sermaye hacminde kayıplara yol açar. Tıpkı zorunlu göçün ekonomik kaynaklara ve maddi birikimlere zarar vermesi gibi göçmenlerin sosyal sermayeleri de bu durumdan olumsuz etkilenir.

Bireylerin sahip oldukları sosyal sermayenin değeri (bireyin sosyal bağlarının değeri), etkin bir biçimde harekete geçirebileceği bağlantı ağının büyüklüğüyle ve diğer bağlantı sahiplerinin ekonomik, kültürel, sosyal sermayelerinin hacimleriyle doğrudan ilişkili olduğundan (Bourdieu, 1986; Lin, 1999; Field, 2006'den Akt. Ilgaz, 2024: 91) zorla yerinden edilme süreci göçmenlerin bulunduğu sosyal ağlardaki diğer katkı sağlayıcıların da sosyal sermaye hacminde küçülmeye neden olmaktadır.

Buradan hareketle, göçmenlerin ÇSA'ları kullanım biçimleri yeni sosyal ağlara bağlanmasının ve var olanı sürdürmesinin yolunu açmaktadır. Zorla yerinden edilen mülteciler arasında ÇSA'ların yaygın kullanımı, göç öncesinde göç niyetinin oluşmasında, göç esnasının planlanmasında ve gerçekleşmesinde ve göç sonrası aşamada ihtiyaç duyulan bilgilerin edinimini sağlar.

Latonero (2015), geçmişte yolların (özellikle demiryollarının) kritik bir altyapı işlevi gördüğü gibi günümüzde göçmenler için çevrim içi uygulamaların, çeviri sitelerinin, para transfer merkezlerinin, WiFi ve cep telefonu şarj istasyonlarının önemli dijital yapılar halini aldığını ifade etmektedir. Ancak Larkin'in *dijital geçit* kavramına atıfta bulunarak "altyapı" kelimesi yerine "geçit" kelimesinin kullanımı tercih edilecektir. Çünkü bu kavram, bu geçitlerin bir hak, eylem arayışının sonucu olduğu ve geçici olduğu anlamını barındırmaktadır (Larkin, 2013'ten Akt. Latonero ve Kift, 2018: 3)

Borkert, Fisher ve Yafi'nin (2018: 7), Avrupa'ya göç eden yerinden edilmiş kişilerin çevrim içi sosyal ağları kullanımını irdelediği bir araştırmada; göç esnasında izlenecek en iyi yolculuk rotasını belirlerken Facebook, Youtube ve Twitter gibi sosyal medya araçlarını kaynak olarak kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Araştırmaya katılan mültecilerin %89'unun Avrupa'ya ulaşırken göç esnasında WhatsApp ve Viber (anlık mesajlaşma uygulamaları) üzerinden bilgi paylaşımında bulunduğunu, bu paylaşımların da %42'sinin günlük olarak yapıldığını bulgulamıştır (Borkert ve diğerleri, 2018: 9).

Dekker, Engbersen, Klaver ve Vonk'un (2018: 5), Suriyeli sığınmacıların göç öncesinde ve göç sırasında çevrim içi sosyal ağların kullanımını araştırdığı çalışma, Borkert ve arkadaşlarının (2018) yaptığı çalışmanın bulgularını destekleyecek biçimdedir. Buna göre, katılımcıların %80'inin göç öncesinde Facebook, LinkedIn gibi sosyal medya sitelerini kullanırken %38'inin göç esnasında bu sitelerden faydalandıkları saptanmıştır. Aynı doğrultuda, katılımcıların göç öncesinde %63'ünün WhatsApp, Ping gibi anlık mesajlaşma uygulamalarını kullanırken göç sırasında bu oranın %66'ya çıktığı belirlenmiştir.

Varış ülkesi hakkında ihtiyaç duyulan bilgilerin temini için sosyal medya ve anlık mesajlaşma uygulamalarını yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin, 2013 yılında Suriye bir mülteci tarafından açılan "The Asylum and Immigration Without Smugglers" (*Kaçakçılar olmadan İltica ve Göç*) adlı Facebook grubu sığınma, sınırların durumu, güvenli konaklama yerleri ile ilgili bilgiler vererek The New Yorker dergisinin tabiriyle bir nevi TripAdvisor görevi görmüştür (Schmidle, 2015'ten Akt. Latonero ve Kift, 2018: 3).

Sosyal medya uygulamaları ve anlık iletişim araçlarının göç esnasının planlanmasında insan kaçakçıları ve mültecileri birbirine bağlayan bir işlevi vardır. Bu türden uygulamaların dijital gözetime yakalanmamak için sahte ilanlar aracılığıyla mültecilerle iletişime geçtikleri anlaşılmaktadır. Örneğin, "Gelecek hafta İtalya'ya büyük, hızlı bir turist yatıyla bir gezi." başlıklı Facebook paylaşımının bir tatil paketi izlenimi vererek insan kaçakçılığı yapan bir Facebook sayfası olduğu tespit edilmiştir (The Guardian, 2015).

Buradan hareketle, zorunlu göç sürecinin gerçekleşmesinde bir sosyal sermaye formu olarak çevrim içi sosyal ağların doğru ve hızlı bilgi erişimini kolaylaştırma işlevinin yanı sıra göçmen kaçakçılarına ulaşmayı kolaylaştırması gibi örtük işlevlerinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Zorla yerinden edilen göçmenlerin bir sosyal sermaye olarak yararlandıkları ÇSA'lar kimi zaman göçmenlerin insan kaçakçılarıyla temasını önleyerek hareket halindeki diğer kişilerin bilgilerinden yararlanmasını sağlarken kimi zaman uluslararası göç ağının düğüm noktalarında bulunan insan kaçakçılarıyla bağlantıyı kurabilir. Ancak erişilen bilgiler hangi türden olursa olsun güvenilir ve sürdürülebilir olmaktan uzak da olabilir.

2.1. İstenen Sosyal Ağlarda Görünmezlik İhtiyacı

Zorunlu göçmenler, göç kararını alma aşamasında ve göç yolculuğunun tamamlanmasında devamlı olarak güvenilir bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Yanlış veya eksik bilgi almak, finansal kayıplara, ailenin yitimine, fiziksel hasara ve ölüme yol açabilmektedir.

Bu bağlamda, bilhassa en iyi göç rotasının takibi ve Akdeniz geçişinin izlenmesi için AB ve Türkiye arasındaki anlaşmalarla düzenlenen “güvenlikli rotalar” veya göçmenler ve insani yardım kuruluşlarının çalışanları arasındaki ilişkileri düzenleyen “bağlantılı rotalar” göçmenlere güvenli geçiş olanağı sağlamaktadır (Sánchez-Querubín ve Rogers, 2018: 10).

Fakat göç süreci yönetiminin kâğıt üstünde durduğu haliyle gerçekleşmesi sebebiyle çoğu göçmen ya insan kaçakçıları ya çevrim içi sosyal ağlardan edindikleri bilgiler aracılığıyla güvenli olmayan göç yollarını kullanmaktadır. Göçmenler aynı anda hem ÇSA’lardan faydalandıklarından hem bu ağlara katkıda bulunduklarından bu ağlar bilgi bakımından zenginleşmektedir. Bu zenginleşme, yanlış veya kusurlu bilgilerin ayıklanmasını zorlaştırırken hükümetlerin dikkatini de çekmektedir.

Hükümetler, sınır kontrol ajanlarını çeşitlendirerek sosyal medya verilerinin erişilebilirliği, bu verilerin izlenmesi ve analizi üzerine çalışmaktadır. Bu türden çalışmalardan yine ÇSA’lar üzerinden haberdar olan göçmenler, dijital göç gözetimi ve dijital sınır yönetimine takılmamak için kendilerini sınırlandırmaktadır (Zijlstra ve van Liempt, 2017).

Mülteciler, ihtiyaç duydukları bilgilere ulaşmak için çoğu hâlde dijital kimliklerini gizlemektedir ve bunu kapalı Facebook gruplarını ve WhatsApp gibi şifreli anlık iletişim uygulamalarını kullanarak sağladıkları görülmektedir. Benzer biçimde, mültecilerin hükümetlerin çevrim içi gözetimlerini aşmak amacıyla Facebook’ta avatarlar ve takma adlar kullanıldıkları bilinmektedir. (Gillespie ve diğerleri, 2016; Moss, 2016’dan Akt. Gillespie ve diğerleri, 2018: 5). Bazı mültecilerin ulaştıkları Avrupa ülkelerinde sınır kontrolünden geçebilmek için sosyal medya profillerini silerek veya temizleyerek kendi kendilerine sansür uyguladıkları anlaşılmaktadır (Leurs, 2017: 692).

3. ZORUNLU GÖÇ VE İSTİHDAM İLİŞKİSİNDE ÇEVİRİM İÇİ İLETİŞİM ARAÇLARI

Yerinden edilmiş kişilerin göç sonrası aşamada, hedef ülkeye sosyopolitik, kültürel ve ekonomik uyumunun gelişmesinde; istihdam, kültürel aidiyet, dil yeterliliği, sosyal ağların çeşitliliği, eğitimin devamlılığı, sosyal haklar ve vatandaşlık gibi çeşitli alanların yerleşim sürecini biçimlendirmede çevrimiçi medya araçlarıyla ilişkisine dair araştırmalar mevcuttur (McGregor & Siegel, 2013; Alencar, 2017).

İnternet ve mobil bağlantıların mültecilerin refahını nasıl iyileştirebileceği ve insani yardımı nasıl dönüştürebileceği üzerine yapılan bir UNHCR raporuna (2016) göre, mülteciler için internet bağlantısı hem ev sahibi ülkede hem de kendi ülkelerinde zorla yerinden edilmemiş topluluklara

kiyasla kritik bir rol oynamaktadır. Sosyal çevrelerinde güvende olduklarını bilmeleriyle beraber internet bağlantısı mültecilerin eğitim alması, boş zamanlarını değerlendirmesi ve geçimlerini sağlaması açısından da önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda, Facebook ve Facebook Messenger en sık tercih ettikleri sosyal medya uygulamasıyken WhatsApp, Skype ve Viber en çok kullanılan anlık iletişim araçları arasındadır (UNHCR, 2016: 16-17).

Ev sahibi toplumun kaynaklarına ve üyelerine dijital erişim olanağının olmadığı büyük mülteci bölgelerinin bulunduğu bilinmektedir. Kişisel cep telefonlarının ve uygun fiyatlı bağlantıya erişimin ve cep telefonu kapsama alanının dışında kalan mültecilerin ev sahibi topluma dijital katılımları sağlanamadığından mültecilerin hayati becerilere ve bilgilere; eğitime, geliştirilmiş insani koruma yollarına; istihdam seçeneklerine ve dolayısıyla geçim kaynaklarına erişimi engellenmekte veya sınırlandırılmaktadır. Bu bağlamda, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Lüksemburg, GSMA ve Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU), hükümetler, özel şirketler ve diğer kuruluşlarla birlikte 2030 yılına kadar tüm büyük mülteci barındıran bölgelerde erişilebilir ve uygun fiyatlı bağlantı sağlanmasını ve 20 milyondan fazla zorla yerinden edilmiş insan ile yerel ev sahibi toplumların dijital katılımının ilerletilmesini sağlamayı hedeflemektedir (GSMA, 2023).

Büyük ölçekli uluslararası kuruluşların ve bazı ulus-devletlerin, yoğun kitlesel ve bireysel göç akışını “yönetme” ve “denetleme” yetersizliğinden veya gönülsüzlüğünden kaynaklı olarak mültecilerin yaşadıkları mağduriyeti hafifletmek için yine göçmenlerin kendi sosyal ağlarından ve sosyal sermayelerinden faydalanmaya yöneldikleri anlaşılmaktadır. Bu bölümde, ekonomik uyumun bir unsuru olan “istihdama erişim”in çevrim içi sosyal medyayla ilişkisi mercek altına alınmaktadır.

Mülteciler ve sığınmacılar, varış ülkesine ulaştıktan sonra zorunlu göç sebebiyle kayıplar yaşadıkları geçim kaynaklarının yerine yenilerini ikame etmek durumunda kalmaktadır. Bu durum, çoğu halde vardıkları ülkelerdeki hukuki statüleriyle ve ülkenin sosyopolitik bağlamıyla şekillenmektedir.

Düzensiz göçmen olarak hedef ülkede bulunan, düzenli göçmen olup varılan ülkenin çalışma izni koşullarını karşılayamayan veya karşılamaktan kaçınan mültecilerin kayıt dışı istihdama eklemlenme eğilimi olduğu bilinmektedir.

Bu bağlamda, mültecilerin vardıkları ülkede kendilerine yeni bir yaşam kurarken çevrim içi sosyal ağlardan iki biçimde yararlandıkları belirlenmiştir: iş gücü piyasasına erişim yöntemi olarak çevrim içi sosyal ağlar ve geçim kaynağının kendisi olarak çevrim içi sosyal ağlar.

3.1. İş Gücü Piyasasına Erişim Yöntemi Olarak Çevrim içi İletişim Araçları

Zorunlu göç sebebiyle ekonomik kaynaklarında ve birikimlerinde kayıplar yaşayarak yoksulluk riskiyle karşılaşan yerinden edilmiş kişiler, kendi durumlarını iktisadi teorinin belirttiği biçimiyle yalnızca ekonomik sermayeleriyle ilişkilendirmekle kalmayıp beşerî ve sosyal sermayelerini sınırlı yapısal koşullar içerisinde harekete geçirmeye çabalar. Bu aşamada çoğu halde sosyal sermayeleri kendilerine kısıtlı bir manevra alanı sunar.

Göç kararının alınması ve göç sırasının planlanmasında olduğu gibi hedef ülkede karşılaşılan engellerle başa çıkmak için başvurulmuş ilk seçenek, aile, akrabalar, arkadaşlar veya etnik kökene dayalı sosyal sermaye olmaktadır.

Fakat göç ağları üzerine yapılan araştırmaları kişilerin birincil ilişkilerine sıkıştırmak, dar bir bakış açısını beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, sosyal medya ve anlık mesajlaşma uygulamalarıyla donanan çevrim içi sosyal ağlar, benzer durumda bulunan ve coğrafi olarak aynı yerde bulunmayan mültecileri birbirlerine kolaylıkla bağlayarak sosyal ağları canlandırmaktadır (Dekker ve Engbersen, 2014: 414). Böylelikle, çevrim içi resmi olmayan mülteci ağları gayri resmi bir bilgi havuzuna dönüşmektedir.

Örneğin, Hollanda hükümetinin sığınma sistemi kapsamında, mültecilere COA (Mülteci Kabul Merkezi) tarafından temel yönlendirme ve kaynaklar (barınma, sağlık hizmetlerine erişim, yiyecek ve giysi için cep harçlığı gibi) sağlanmaktadır. Kaldıkları süre boyunca mülteciler çalışmayı veya eğitim almayı seçebilmektedir fakat kendi işlerini ve eğitim finansmanlarını kendileri bulmak zorundadır. Bu sebeple, bilhassa “Refugee Start Force” (*Mülteci Başlangıç Gücü*) adlı Facebook sayfasının mültecilerin iş gücüne katılımları noktasında işlevsel olduğu düşünülmektedir (ICMC, 2013’ten Akt. Alencar, 2018: 1596).

Benzer biçimde, Ilgaz’ın (2024: 93) Ankara ilinde Iraklı göçmenlerin hane geçim stratejilerini irdelediği yüksek lisans tez çalışmasında; mültecilerin çeşitli isimlerle açılan Facebook sayfalarına, kurulan farklı Telegram ve WhatsApp gruplarına ekonomik kaynak arama amacıyla dahil oldukları ve bu sayede iş gücü piyasasına katıldıkları saptanmıştır. Mültecilerin geleneksel sosyal destek ağlarının dışına çıkarak sosyal medya ve anlık mesajlaşma uygulamaları üzerinden seyrek ve uzak ağlarını aktive ettiği anlaşılmaktadır.

3.2. Geçim Kaynağının Kendisi Olarak Çevrim içi İletişim Araçları

Yerinden edilen düşük gelirli göçmenlerin boş zaman faaliyetlerinde dijital medyayı benimsendiğini ve kullandığını ortaya koyan UNHCR

(2022) raporu, mültecilerin dijital medya kullanımının ekonomik kaynağa dönüşebilirliğinin altını çizmektedir.

Boş zaman faaliyetleri sosyal medya ve anlık mesajlaşma uygulamaları aracılığıyla doğru kullanılarak içerik üretiminden dijital ticarete, kitlesel fonlamadan kaynak kullanımına kadar çeşitli sayıda geçim kaynağı üretebilmektedir (UNHCR, 2022: 27). Bu kapsamda, mültecilerin dijital boş zaman aktivitelerinin politika alanının dışında bırakılmaması hem ekonomik hem teknolojik ilerlemeye destek olmaktadır.

UNHCR İnovasyon Ekibi, etki alanını genişleterek yerinden edilmiş kişilerin dijital katılımını güçlendirmek amacıyla içerik üretimi eğitimleri vermektedir. UNHCR Ruanda'nın ise mülteci gençlerin yaşam becerilerini geliştirmek ve istihdam olanaklarını artırmak için topluluk temelli “sosyal medya etkileyciliği” (bilinen adıyla “influencerlık”) eğitimleri verdiği bilinmektedir. Bu eğitimleri alan gençlerden, göçmenlikle ilgili yayılan yanlış veya eksik bilgilere karşı mücadele eden paylaşımlar yapmaları beklenmektedir (UNHCR, 2022: 28).

Benzer şekilde, UNHCR Şili, TikTok, Facebook, Instagram ve Twitter platformları için 100 kişilik bir sosyal medya “influencer” ekibi belirleyerek veri koruma ve güvenlik, öz bakım, psikolojik ilk yardım ve insani yardım gibi konularda doğru bilgi sağlamak amacıyla eğitimler vermektedir. Söz konusu influencer'ların takipçi sayıları 50.000 ile 100.000'in üzerinde değişmektedir (UNHCR, 2022: 29).

Bu örnekler, UNHCR'nin mültecilerin dijital boş zaman faaliyetlerini yalnızca bir eğlence aracı olarak değerlendirmelerinin ötesine geçerek özellikle marjinalleşmiş gruplara geçim kaynağı sağlamayı ve durumlarını iyileştirmeyi amaçladığını göstermektedir.

Ulusal veya uluslararası kuruluşların eylem planının haricinde, bireysel olarak mültecilerin TikTok ve Instagram uygulamaları başta olmak üzere YouTube ve Twitch platformları üzerinden içerik üreterek sosyal medya uygulamalarını geçim kaynağı olarak kullandıklarına rastlanmaktadır (Sharma, 2021).

SONUÇ

Dijital okur-yazarlığı olmayan, akıllı telefonu bulunmayan, internete erişimi olmayan veya kısıtlı olan mültecilerin zorunlu göç sürecindeki akıbeti yaşamları söz konusu olduğunda çevrim içi sosyal ağlarla sınırlandırılmayacak kadar karmaşıktır. Bu sebeptendir ki çevrim içi sosyal ağlar, mutlaka sosyal sermayeyi temsil etmemektedir. Temsiliyeti bireyin bu ağların sunduğu

kaynakların kullanabilme donanımı, becerisi, kullanım alanı ve kapasitesiyle ilintilidir (Portes, 1998'den Akt. Dekker ve Engbersen, 2014: 412).

Çevrim içi sosyal ağlara dahil olmak veya sosyal sermaye birikimine sahip olmak çoğu halde bireysel veya kolektif açıdan mültecilere ne kadar kolaylık sağlıyorsa bunların noksanlığı göç sürecini bir o kadar zorlaştırmaktadır. Geleneksel sosyal ağlara olan bağımlılığı artırarak hareket edebilme olanağını kısıtlamaktadır.

Çevrim içi sosyal ağlara erişimi olan mültecilerin kurdukları bağlantıların çoğu halde işlevsel olduğu bilinir ancak bu ağlar istismara ve sömürüye açıktır. Göçmen ağlarında var olan bilgi asimetrisi (bilgiye ihtiyacı olanla bilgiyi arz eden arasındaki dengesiz muhtaciyet ilişkisi), özellikle iş gücü piyasalarına ve evlilik piyasasına katılım noktasında oldukça riskli alanları oluşturmaktadır. Bu sebeple, işlevselliği açısından çevrim içi sosyal ağların uluslararası göç hareketlerindeki kritik rolü yadsınamamakla beraber göçmenlerin birincil sosyal gruplarında kurdukları güçlü sosyal bağlar zayıf bağlara göre genellikle daha güvenilirdir (Dekker ve Engbersen, 2014: 412-413).

Tüm bu belirtilenler, uluslararası göç hareketleri ve sosyal ağlar üzerinden yükselen literatürü yeniden düşünmeye sevk etmektedir. Zorla yerinden edilen mültecilerin kısıtlı yapısal koşullar sebebiyle aktör olarak kullandıkları manevra alanı oldukça kısıtlıdır. Büyük ölçüde sosyopolitik, siyasi ve ekonomik yapısal koşulların etkisiyle şekillenmiş sorunların mültecilerin kişisel sorunları olarak değerlendirilmesinden uzaklaşılmalıdır.

Kaynakça

- Alenca, A. (2018). Refugee integration and social media: a local and experiential perspective. *Information, Communication & Society*, 21(11), 1588-1603.
- Borkert, M., Fisher, K.E. ve Yafi, E. (2018). The Best, the Worst, and the Hardest to Find: How People, Mobiles, and Social Media Connect Migrants In(to) Europe [SI: Forced Migrants and Digital Connectivity]. *Social Media + Society*.
- Dekker, R. ve Engbersen, G. (2014). How social media transform migrant networks and facilitate migration. *Global Networks*, 14(4), 401-418.
- Dekker, R., Engbersen, G. ve Faber, M. (2016). The Use of Online Media in Migration Networks. *Population, Space And Place*, 22, 539-551.
- Dekker, R., Engbersen, G., Klaver, J. ve Vonk, H. (2018). Smart Refugees: How Syrian Asylum Migrants Use Social Media Information in Migration Decision-Making [SI: Forced Migrants and Digital Connectivity]. *Social Media + Society*.
- Field, J. (2006). Sosyal Sermaye. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gillespie, M., Osseiran, S. ve Cheesman, M. (2018). Syrian Refugees and the Digital Passage to Europe: Smartphone Infrastructures and Affordances [SI: Forced Migrants and Digital Connectivity]. *Social Media + Society*.
- GSMA. (2023). *Connectivity for Refugees: The Foundations of a 21st Century Humanitarian Response*. Erişim adresi: <https://refugeeconnectivity.org/wp-content/uploads/Connectivity-for-Refugees-A-21st-Century-Humanitarian-Response.pdf>
- Haythornthwaite, C. (2002) Strong, Weak, and Latent Ties and the Impact of New Media. *The Information Society*, 18(5), 385-401.
- Ilgaz, M. (2024). *Iraklı Göçmenlerin Hane Geçim Stratejileri: Ankara İli Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- ITU. (2018). *Measuring the Information Society Report*. ITU web sitesinden erişildi. Erişim adresi: <http://handle.itu.int/11.1002/pub/8114a552-en>
- Latonero, M. (2015, Aralık 27). For refugees, a digital passage to Europe. *Thomas Reuters News*. Erişim adresi: <http://news.trust.org/item/20151227124555-blem7/> Erişim tarihi: 16.09.2024
- Latonero M. ve Kift, P. (2018). On Digital Passages and Borders: Refugees and the New Infrastructure for Movement and Control [SI: Forced Migrants and Digital Connectivity]. *Social Media + Society*.
- Leurs, K. (2017). Communication rights from the margins: politicising young refugees' smartphone pocket archives. *the International Communication Gazette*, 79(6-7), 674-698.
- McGregor, E., & Siegel, M. (2013). *Social media and migration research* (Working Paper No. 2013 068). Maastricht: United Nations University-Ma-

- astricht Economic and Social Research Institute on Innovation and Technology (MERIT).
- Sánchez-Querubín, N. ve Rogers, R. (2018). Connected Routes: Migration Studies with Digital Devices and Platforms [SI: Forced Migrants and Digital Connectivity]. *Social Media + Society*.
- Sharma, Y. (2021, Ekim 6). *Instagram has largely replaced TikTok in India, and erased working-class creators*. Erişim adresi: <https://bit.ly/3BuYEUy>
- UNHCR. (2016). *Connecting Refugees*. Erişim adresi: https://www.unhcr.org/innovation/wp-content/uploads/2018/02/20160707-Connecting-Refugees-Web_with-signature.pdf
- UNHCR, (2022). *The Digital Leisure Divide and the Forcibly Displaced*. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/innovation/wp-content/uploads/2022/05/The-Digital-Leisure-Divide-and-the-Forcibly-Displaced.pdf>
- The Guardian. (2015, Mayıs 8). *People smugglers using Facebook to lure migrants into Italy trips*. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/world/2015/may/08/people-smugglers-using-facebook-to-lure-migrants-into-italy-trips> Erişim tarihi: 18. 09. 2024
- Zijlstra, J. ve Van Liempt, I. (2017). Smart (phone) travelling: Understanding the use and impact of mobile technology on irregular migration journeys. *International Journal of Migration and Border Studies*, 3, 174–191.

Göç ve İstihdam: Göçmen İşçilerin Sosyal Güvenlik Hakları

Sena Özcanlı¹

Özet

Göç meselesi uzun yıllardır en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Göç tarihi, insanlık tarihi kadar eskilere dayanmaktadır. Göç etmeyi etkileyen faktörler çok boyutludur ve bu sebeple göç meselesi birçok alanda tartışılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, göç olayının tarihsel gelişimini incelemek, göçü etkileyen faktörleri belirlemek ve bu faktörlerin toplum üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Çalışma, literatür taraması ve sosyolojik analiz yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Göç politikalarının daha etkili ve insan odaklı bir şekilde tasarlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Sonuç olarak, göçmen işçilerin sosyal güvenlik haklarının güçlendirilmesi, toplumsal eşitlik ve adaletin sağlanmasında önemli bir adım olacaktır.

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca varlık gösteren göç olgusu, günümüzde de en çok üzerinde durulan meselelerden biridir ve farklı alanlarda incelenmektedir. İnsanlar sebepleri farklı olmakla beraber gönüllü veya zorunlu olarak ülkelerini terk etmektedir. Bu sebepler, ekonomik, eğitim, sağlık, iç karışıklıklar, istikrarlı bir siyasetin olmayışı gibi nedenlerle göç etmektedir. Küreselleşme, göç hareketlerini artırarak uluslararası boyuta taşımıştır. “Kenndy’nin (2022) araştırmasına göre, her yıl milyonlarca insan, hem kendileri hem de aileleri için daha iyi yaşam koşullarına ve insan onuruna uygun şartlara ulaşmak amacıyla yaşadıkları bölgeleri terk ederek uluslararası sınırları geçmektedir. Pek çoğu, daha iyi iş olanakları, yüksek gelir ve çeşitli fırsatlar arayışıyla göç etmeyi tercih etmektedir.”. Göç etme isteğinde temel dayanak noktası hedef ülkenin ekonomik koşullarıdır. Göçmenler ekonomik koşullarını iyileştirmek istiyor. “*Kalayıcı ve diğerlerinin (2021) çalışmaları, uluslararası iş gücü*

1 Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü Göç Çalışmaları Yüksek Lisans Öğrencisi
ozcanlisena@gmail.com

*göçünün temel nedenleri arasında bireylerin kendi ülkelerinde iş bulamaması veya mevcut iş koşullarında ekonomik ve sosyal zorluklar yaşaması yer almaktadır. Göç, nedeni ne olursa olsun, hem kaynak ülke hem de hedef ülke için çeşitli avantajlar ve dezavantajlar sunmaktadır. Hedef ülke açısından, göçmen iş gücü mevcut iş gücü açığını kapatma fırsatı sunarken, aynı zamanda ücret düzeylerinde düşüşe ve vatandaşlar arasında göçmenlere yönelik önyargıların neden olduğu kültürel çatışmalarayolaçabilmektedir.”*Göçmenemeğinin ücretlerinin düşük olmasında cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve dil kullanımı etkili olmaktadır. Maalesef göçmen işçiler çalışma hayatında temel haklardan çok yararlanamamaktadır. Göçmen işçiler genelde güvencesiz ve düşük ücretli çalışıyor. Göçmenlerin işgücü piyasalarında 3D olarak tanımlanan kirli, tehlikeli ve vasıfsız işlerde çalıştırılmaktadır. Çalışma hayatında 3D terimi zor, tehlikeli ve kirli işleri ifade etmektedir. Bu işler genellikle işçinin fiziksel ve zihinsel sağlığını olumsuz etkilemektedir. Örneğin, göçmen işçilerin çok çalıştığı inşaat işçiliği bu kategoride yer almaktadır. Niteliklerine uygun olmayan işlerde çalışmak zorunda kalmakta ve genellikle bu işler yerli nüfusun çalışmak istemediği işler olarak tanımlanmaktadır. Bu işlerde çalışmalarına rağmen düşük ücretler almaktadırlar. Göçmen işçilerin katkıları ve çalışma koşulları incelenmelidir. Son yıllarda Türkiye’ye çok sayıda düzensiz göçmen gelmiş ve çoğu tarım, inşaat, tekstilde çalışmaktadır. Düzensiz göç, işgücü piyasasında haksız rekabetin artmasına sebep olmaktadır. Göçmen işçiler, genellikle kayıt dışı çalışarak sosyal güvenceden yoksun kalmaktadır. Bu durum, hem yerli iş gücünü hem de yasal göçmen işçileri olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda Karaca (2020), göre kayıt dışı çalışan göçmen işçiler, haksız rekabet nedeniyle yerli işçilere ve yasal göçmenlere göre daha olumsuz koşullarda çalışmaktadır. Göçmen işçiler genelde kayıt dışı, ağır koşullarda çalışmaktadır. İş kazalarına ve meslek hastalıklarına yerli işçilere oranla daha fazla maruz kalabilmektedirler. Bu açıdan çalışmanın temel konusu göçmen işçilerin sosyal güvenlik haklarıdır. Göçmen istihdamı ve sosyal güvenlik hakları, gelişmiş modern toplumların karmaşık yapısını anlamada büyük bir öneme sahiptir. Bu çalışma, göçmen işçilerin çalışma koşullarını ve bu işçilerin sosyal güvenlik haklarına erişimdeki sıkıntıları ele almayı amaçlamaktadır. Göçmen işçilerin, ülkelerin ekonomik kalkınmasında oynadıkları rollerin yanı sıra, sosyal güvenlik haklarına erişimlerinin sağlanması, hem insan hakları hem de sosyal adalet perspektifinden incelenecektir. Çalışmada, göçmen işçilerin karşılaştıkları zorlukları ve bu zorlukların üstesinden gelinmesi için hangi önlemlerin alınması tartışılacaktır.

2. GÖÇMEN İŞÇİ KAVRAMI

Küreselleşme ile beraber günümüz dünyasının en önemli konularından biri göç olmaktadır. “Göç, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) sözlüğünde, bir bireyin veya bir grup insanın uluslararası sınırları aşarak ya da bir ülke içinde yer değiştirdiği bir nüfus hareketi olarak tanımlanmaktadır. İnsanların hareket süresi, yapısı veya nedeni değişkenlik gösterebilir. Bu kapsama, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, ekonomik amaçlı göçmenler ve aile birleşimi gibi farklı sebeplerle yer değiştiren kişiler dahildir.” (IOM, 2020: 35-36). Göç bireylerin, ailelerin, toplumun ve ülkelerin ekonomilerini etkilemektedir. Göçmenler toplumda var olan sorunlardan daha fazla etkilenme olasılığı daha yüksek olan kesimdir. Ekonomik krizlerden, afetlerden, salgınlardan ve toplumsal olaylardan daha fazla etkilenmektedirler. Uluslararası literatürde genel olarak kabul görmüş bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Bu tanım, turistler ve iş insanları gibi kısa süreli göç eden bireyleri de kapsamaktadır. Aynı zamanda, tarımsal üretim süreçlerinde, ekim ve hasat gibi işlerde çalışan mevsimlik tarım işçilerini de içermektedir” (IOM, 2020: 37). Göçmenler çalışma hayatında hassas ve dezavantajlı konumda bulunmaktadır. Bu nedenle çalışma hayatında olumsuz durumlarla karşılaşma oranları daha yüksektir. Göçmenler genellikle kültürel özellikleri, ırkları ve dilleri nedeniyle çalışma yaşamında ayrımcılığa uğramaktadırlar. Göçmen işçiler küresel işgücünde önemli bir yere sahiptir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 2021 raporuna göre, dünyada 169 milyon göçmen işçi bulunmaktadır ve bu, küresel işgücünün %4,9’unu oluşturmaktadır (ILO, 2021). Küresel işgücünde göçmenlerin yeri yadsınamaz. Genellikle göçmen işçiler ağır koşullarda ve düşük ücretlerde çalıştırılmaktadır. Göçmen işçilerin karşılaştıkları sorunlar çok yönlüdür. “Kennedy’nin (2022) araştırması, eşitsizliğe maruz kalan işçilerin iş gücü piyasasına erişim ve çalışma hayatında çeşitli zorluklarla karşılaştığını göstermektedir. Bu işçilerin, herhangi bir yasal veya sosyal güvenceye sahip olmadan çalıştırıldıkları için iş güvencesi, tatil ve dinlenme haklarından yoksun bırakıldıkları ve düşük ücretle uzun saatler boyunca çalışmaya zorlandıkları belirtilmiştir.” Göçmen işçi kavramı tanımında da farklılıklar bulunmaktadır. “IOM’a göre “göçmen işçi bir faaliyette istigal edecek olan, vatandaşı olmadığı bir devlette ücretli bir faaliyetle istigal edecek olan, istigal eden veya istigal etmiş olan kişi olarak tanımlanmıştır” (IOM, 2020). Civan ve Gökalp’e (2011) “göçmen işçilerin yasal durumları incelendiğinde iki grup olarak incelenmektedir. Birinci gruptaki göçmen işçiler ve aileleri, göç ettikleri ülkede gerekli yasal şartları sağlayarak sürekli oturma izni alabilmekte ve sonunda o ülkenin vatandaşlığına geçiş yapabilmektedir. İkinci grup ise genellikle geçici çalışma izniyle sınırlı kalmakta, bu izin kapsamında belirli işlerde çalışabilmektedir. Özellikle sınır işçileri ile mevsimlik işçiler bu grupta yer almaktadır. Ama bu

tanımda sadece yasal olarak ülkeye gelen işçilerden bahsedilmektedir. Kaçak yollarla ülkeye giriş yapan ya da çalışma vizesi olmayan göçmenlerde çalışma hayatında var olmaktadır. Kaçak göçmen işçi olarak hayatta kalmaya çalışmaktadırlar. Uluslararası sözleşmelerde de göçmen işçi tanımlamaları yapılmaktadır. Uluslararası sözleşmelerde de göçmen işçiye dair tanımlar yapılmaktadır. “Birleşmiş Milletler tarafından 1990 yılında kabul edilen ‘Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme’nin 2. maddesi, göçmen işçileri, vatandaşlık bağı bulunmayan bir devlette ücret karşılığında çalışmakta olan, çalıştırılan ya da geçmişte çalışmış olan kişiler şeklinde tanımlamaktadır” (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2022). Yapılan bu tanım izinli ya da izinsiz bütün göçmen işçileri kapsamaktadır. Göçmen işçiler için kapsamlı bir sözleşmedir. Babayigit (2014) çalışmasında, sözleşmenin, düzenli ve düzensiz göçmen işçilerin temel haklarının tanınmasını hedeflediğini vurgulamaktadır. Ayrıca düzenli göçmen işçiler ile aile üyelerine, istihdam edilen ülkenin vatandaşlarıyla bazı alanlarda eşit muamele görme gibi ek hakların sağlandığını ifade etmektedir. Bu sözleşmede göçmen işçiler arasında yasal ya da yasal olmayan şeklinde ayırım yapılmamıştır. Kaçak göçmenlerinde hakları koruma altına alınmıştır. Çünkü kaçak göçmenlerde çalışma hayatında aynı sorunlarla karşılaşmaktadır. Hatta kaçak göçmenler yapılan bazı haksızlıklara daha da sessiz kalmaktadır. Yasal güvenceleri yoktur. *“Sözleşmenin temel hedefi, göçmen işçilerin ve ailelerinin haklarını korumaktır. Buna ek olarak, göçmen işçilere yönelik hukuk kurallarının uyumlu hale getirilmesi, tamamlayıcı belgelerin düzenlenmesi ve göçmen işçi ile ailelerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, yasadışı göçmen işçiliği ve işçi kaçakçılığı gibi sorunları önlemek ve ortadan kaldırmak için uygun tedbirlerin teşvik edilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.”* (Akıntürk,2007:7-8). Uluslararası Çalışma Örgütü, göçmen işçiye, kendi hesabına çalışmak dışında bir amaçla başka bir ülkeye göç eden ve istihdam amacıyla düzenli göçmen olarak kabul edilen birey olarak tanımlamaktadır.” (ILO, 2022a). *“Avrupa Konseyi’nin 24 Kasım 1977 tarihli Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsü’ne İlişkin Avrupa Sözleşmesi’nin 1/1. maddesinde, göçmen işçi; sözleşmeye taraf bir ülke tarafından, kendi topraklarında ücretli bir iş yapması için yerleşmesine izin verilen ve sözleşmeye taraf başka bir ülkenin vatandaşı olan kişi olarak tanımlanmaktadır.”* Bu anlaşmaya göre sınır işçileri, mevsimlik işçiler, sanatçılar ve staj yapanları kapsamamaktadır (Resmi Gazete,1980). Göçmen işçi kavramını halen birçok tanımı bulunmaktadır. Üzerinde uzlaşmış bir tanım bulunmaktadır. Göçmen işçiler emek piyasasında birçok ülkenin kalkınmasında önemli bir yere sahiptir. Ekonomik faktörler uluslararası işçi göçüne neden olmaktadır. Göçmen daha iyi yaşam şartları, daha iyi iş fırsatları, eğitim ve sağlık gibi alanlara erişimin iyi olması gibi faktörler işçi

göçünü arttırmaktadır. Ülkelerin göçmen işçilere yönelik politikaları da bir başka önemli etmendir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde yeniden ayağa kalkmak isteyen Batı Avrupa devletleri ülkelere yabancı işçiler kabul etmişlerdir. Bu sayede hızlı bir şekilde kalkınmışlardır. Birçok Batı Avrupa ülkesi işgücü ithal etmiştir. Türkiye’de özellikle Almanya ile ikili anlaşmalar yaparak işgücü ihraç etmiştir. Bu anlaşmalar sayesinde Almanya ülkesini kalkındıracak ucuz işgücünü bulmakta Türkiye ise işsizliği azaltmakta ve döviz girdisi sağlamaktadır. Göçmen işçiler genellikle yerel halkın yapmak istemediği 3D adı verilen pis, tehlikeli ve nitelsiz işlerde çalışmaktadırlar. *“Kendi niteliklerine uygun işlerde iş bulamayan göçmen işçiler ağır şartlar altında, az ücret ile güvencesiz olarak çalışmaktadır”*(Gültaş,2023:416). Özellikle göçmen işçilerin en önemli sorunların biri sosyal güvenlik haklarından yoksun olmalarıdır.

3.Göçmen İşçilerin Sosyal Güvenlik Hakları

Göçmen işçiler çalışma hayatında hassas gruplardan biridir. Bu nedenle göçmen işçilerin sosyal güvenlik hakları büyük önem taşımaktadır. Kırılgan ve hassas olan bu grup tehlikelere karşı da savunmazdır. “Akyıldız ve diğerlerine (2020) göre, göçmen ve mülteci işçiler genellikle ağır fiziksel iş yükü, yaralanma riski, zararlı maddelere maruz kalma gibi riskli koşulların yanı sıra, psikososyal açıdan yüksek zihinsel yük, olumsuz sosyal ilişkiler, ücret sıkıntıları ve mobbing gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda, sosyal güvenlik kavramı, çalışan bireyler açısından kritik bir öneme sahiptir.” Sosyal güvenlik kavramı toplumda çalışan bireyler için önem arz etmektedir. Kavram genel olarak şöyle tanımlanmaktadır: *“İnsanların, hastalık, analık, işsizlik, yaşlılık ve ölüm gibi kontrol edilemeyen riskler karşısında güvende olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanması önemine dikkat çekilmektedir.”* (Ayhan,2012: 43). Sosyal güvenlik hakları bireylerin güvencesidir. Devlet toplumda var olan dezavantajlı grupları ekonomik risklere karşı korumalıdır. Gelir eşitsizliğini dengede tutmak zorundadır. Sosyal güvenlik kavramı dezavantajlı gruplar için önemi daha büyüktür. Göçmen işçiler yerel halklara göre çalışma hayatında daha fazla sosyal güvenlik haklarına ihtiyaç duymaktadır. Göçmen işçiler genellikle yeteneklerine ve kapasitelerine uymayan işlerde düşük ücretler alarak çalışmaktadırlar. ILO her bireyin kapasitesine ve yeteneklerine göre çalışmasının altını çizmektedir. “ILO’nun ‘insana yakışır iş’ kavramı, bireyler için adil gelir sağlama, işyerinde güvenlik koşullarını iyileştirme ve çalışanların aileleri için sosyal koruma önlemlerini içeren bir çerçeve sunmaktadır” (ILO, 1999). Bu kavram sadece göçmenler için değil herkes için önemlidir. Her birey insana yakışan işlerde çalışmalıdır. Bu sayede

verimliliğin artması da kesindir. Sosyal güvenlik standartları, sağlık, işsizlik, yaşlılık ve iş kazası gibi alanlara odaklanılarak şekillendirilmekte ve sosyal koruma politikalarının temelini oluşturmaktadır. Günümüzde, göçmen işçilerin korunması bu politikalar kapsamında hayati bir öneme sahiptir. Göçmen işçilerin bulundukları ülkelerde ekonomik büyümeye ve kalkınmaya önemli ölçüde katkı sağladığı bilinmektedir. *Ancak göçmen işçilerin küresel rekabet koşullarında kendileri ve aileleri açısından sosyal güvenlik ve sosyal koruma şartlarını sağlayan işler bulması çok kolay değildir*” (Gültaş,2023:408).

Sosyal güvenlik kavramı Ayhan’a (2012) göre, modern insanın endüstri devrimi ile hayatına girmiştir. Endüstri devrimi ile insanlar mesleki, fizyolojik ve sosyo-ekonomik risklerin şiddeti artmış ve zamanla yeni bir takım sosyal riskler ortaya çıkmıştır. Bu nedenle devlet halkın tamamını her zaman güvence altına alacak bir sistem yaratmıştır.

Küreselleşme ile beraber yaşanan sorunlar nedeniyle sosyal güvenlik kavramı önemi her geçen gün arttırmaktadır. Göçmen işçiler bir ülkenin sosyal güvenlik politikalarından tam anlamıyla yararlanmaları kolay değildir. Göçmenler hem yerel halk ile aynı risk ve tehlikelerle karşı karşıyadır hem de göçmenlere özgü risklerle de karşı karşıyadırlar. *“Örnek olarak, göç sırasında rahatsızlanan göçmen için sağlık hizmetleri gibi sosyal güvenlik önlemleri gelebilmektedir. İşe giriş ve yerleştirme süreçlerinde göçmenlerin işsizlik ödeneği ya da yaralanma riski durumlarında sakatlık ödeneği gibi desteklere ihtiyaç duyması muhtemeldir”*(Kennedy ve Ark., 2022: 2430). Maalesef göçmen işçiler sosyal güvenlik haklarından tam anlamıyla yararlanamamaktadırlar. Çoğu göçmen işçi zor koşullar altında 3D işleri yapmasına rağmen haklarını alamamaktadır. Bu nedenle yoksullukla daha fazla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Göçmen işçiler çalışma yaşamına adapte olmadıkları zaman topluma uyum sağlama süreçleri de uzamaktadır. Ev sahibi ülkenin vatandaşları ile aynı sosyal güvenlik haklarına sahip olmadıklarını kendilerini unutulmuş ve ikinci planda hissetmektedirler. Bu durum aidiyet hissinin önüne geçmektedir. Göçmenlerin çalışma hayatında ne gibi sorunlarla mücadele ettiklerini Gökçek Karaca’nın (2010) araştırmasında görebiliriz. Bu araştırmaya göre göçmen işçilerin genel olarak karşılaştıkları sorunlar:

- *Mevcut yetkinlikleri yalnızca sınırlı bir ölçüde değerlendirme ve kullanma durumu,*
- *Güvencesiz çalıştırma,*
- *Yasal Çalışma Süresinin Üzerinde Çalıştırılma,*
- *Düşük Ücretle Çalıştırılma,*
- *İşsizlik sorunlardır.*

Bu sorunlar göçmen işçilerin genel sorunlarıdır ve bu sorunlara çözüm beklenmektedir. Türkiye’de iş hukuku ile göçmen işçiler ile ilgili mevzuatlar ortak sorunlara yer vermemektedir. Sorunların çözümünün ağır ilerlemesi nedeni ise sorunların ortak mevzuatlarda birleşmemesidir. Göçmen işçiler en çok inşaat sektöründe çalışmakta ve bu alanda genel olarak güvencesiz bir şekilde düşük ücret alarak çalışmaktadırlar. Bu alanda genel olarak büyük bir rekabet vardır ve bu nedenle işçi ücretlerini önemli ölçüde düşürmektedir. İşçiler genel olarak düşük ücret karşılığında hızlı çalıştırılırlar, İşçilerin yaşamsal öneme sahip olan iş güvenliği, barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarını mümkün olduğunca minimize etmek hedeflenmektedir. *Bu yaklaşım, işçilerin daha düşük ücretlerle ve daha hızlı bir şekilde çalıştırılmasını, böylece işlerin daha kısa zamanda ve düşük maliyetle tamamlanmasını amaçlamaktadır. Ancak bu durum, işçiler açısından sosyal güvenlik ve iş güvenliği gibi hayati konularda zaaflıyetlere yol açabilmektedir. Ayrıca, işçiler arasındaki sınıfsal dayanışmayı zayıflatarak akrabalık, hemşerilik ve etnik köken gibi unsurlar temelinde yeni dayanışma biçimlerinin gelişmesine ve bu eksenlerde bölünmelerin oluşmasına neden olabilmektedir.*” (Çınar,2018:125). İnşaat sektöründeki çok çetin olan rekabet nedeniyle işçiler düşük ücretlerde çalışmayı kabul etmektedir. İşçiler arasında olan rekabet sebebiyle işçiler arasında zıtlasma artmaktadır. Bu nedenle işçiler arasında olumlu bir iletişim olmamaktadır. Belki bu sorun nedeniyle iki taraf birbirini dışlamaktadır. Göçmen işçilerin yoğun olarak çalıştığı bir diğer sektör tarımdır. Tarım alanında farklı etnisitelerden kişiler çalışmaktadır. *“Dedeoğlu’nun (2018) Türkiye’de göçmen emeği üzerine yaptığı çalışmaya göre, 2015 ve 2016 yılları arasında gerçekleştirilen alan araştırması Suriyelilerin diğer göçmenlere kıyasla daha düşük ücretle çalıştığını ve daha uzun çalışma saatlerine maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Araştırmada, göçmen işçiler arasında ‘yoksulluk nöbetinden yoksulların rekabetine’ doğru bir süreç yaşandığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca, Suriyelilerin ücretleri düşürmede önemli bir rol oynadığı ifade edilmiştir.* Civan (2017), göçmen işçilerin çalışma hayatındaki en büyük sorunlardan birinin dil engeli olduğunu belirtmektedir. Göçmen işçiler, bulundukları ülkenin dilini yeterince anlayamadıklarında, işyerindeki iş sağlığı ve güvenliği kurallarına uyum sağlayamamakta ve bu durum daha fazla iş kazası yaşamalarına yol açmaktadır. Ayrıca, göçmen işçilerin genellikle daha tehlikeli işlerde çalıştırıldığı, bu işlerde eğitimlerin seyrek olarak yapıldığı ve geleceğe yönelik kariyer planlarının yapılamadığı ifade edilmektedir. Bunun sonucunda, göçmen işçilerin tükenmişlik sendromu, depresyon gibi psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalma riski artmaktadır.

“Mutlu ve arkadaşlarının (2018) araştırmasına göre, Türkiye’deki tekstil sektöründe göçmen işçiler yoğun bir şekilde çalıştırılmaktadır. Çalışma

saatleri, ücretler ve sigortalılık gibi faktörler göçmen işçilere güvencesiz çalışma koşulları dayatmakta ve bu durum, iş yaşamında çeşitli olumsuz deneyimlere yol açmaktadır. Araştırmada, Suriyeli ve Türk işçilerin iş arama sürecinde veya halihazırda çalıştıkları işyerlerinde, ayrımcılık yaşama, ücret alamama, düşük ücretle çalışma, işyerinde işveren ya da iş arkadaşları kaynaklı ayrımcılığa uğrama, psikolojik veya fiziksel şiddet görme gibi olumsuz durumlara göçmen işçilerin daha sık maruz kaldığı belirtilmiştir.”

Şen ve Tunç (2016),” göçmen çalışanların, farklı bir güvenlik kültürüne sahip olmalarından dolayı, bu davranışlarını bulundukları ülkeye taşımaya devam ettiklerini belirtmektedir. Bu durum, işyerlerinde karşılaşılabilecek tehlikelerin seviyesini artırmaktadır. Bu nedenle, göçmen çalışanların karşılaşılabileceği risklerin dikkate alınması ve onlara ortak bir iş güvenliği bilinci kazandırılması amacıyla eğitimlerin sunulması gerekmektedir”. “Ayrıca, göçmen çalışanların karşılaştığı önemli sorunlardan biri de dil bariyeridir. İş sağlığı ve güvenliğine yönelik yerleştirilen uyarı levhalarının çoğunlukla Türkçe olması, bu levhaların göçmen işçiler tarafından anlaşılmasını güçleştirmektedir.” (Civan ve Gökalp,2011:251-252). Yukarıdaki araştırmalar incelendiğinde göçmen işçilerin sorunları genel olarak aynıdır. Aynı sorunlarla mücadele edilmektedir. Göçmen işçilerin ülke ekonomilerine katkıları göz ardı edilmemelidir. Genel olarak işçiler kayıt dışı ve düşük ücretler alarak çalışmaktadırlar. Güvencesiz çalıştıkları nedeniyle herhangi bir iş kazasında hiçbir haklarından yararlanmamaktadırlar. Temel olarak bakıldığında göçmen işçilerin genel bazı sosyal güvenlik hakları bulunmaktadır.

Bu haklar genel olarak bunlardır;

- İş kazaları ve meslek hastalıklarına yönelik sigorta,
- Sağlık hizmetlerini kapsayan sigorta,
- İşsizlik durumunda destek sağlayan sigorta,
- Emeklilik Hakkı,
- Aile ve Sosyal Yardım haklarıdır.

Bu haklar göçmen işçilerin temel haklarıdır. Sosyal güvenlik hakları göçmenleri iş hayatındaki sorunlardan korumaya çalışmaktadır. Bazı durumlarda yoksulluk sarmalında hapsolmuş durumda olabiliyorlar. Ekonomik kriz dönemlerinde özellikle kayıt dışı çalışan göçmenler daha fazla savunmasız kalmaktadırlar. Mevzuatlar göçmen işçilerin ihtiyaçlarına göre ayarlanabilir. Göçmen işçilerin genel olarak dil ve iş yaşamına uyum problemleri yaşamaktadırlar. İşyerleri belki göçmen işçilerin ihtiyaçlarına göre düzenlenebilir. *“Göçmen çalışanların anlaması adına bu uyarı levhalarının*

anadilin dışında farklı dillerde de düzenlenmesi ve iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin eğitimlerin yabancı işçilerin anlayacağı bir dilde de yapılması işyerlerindeki göçmen çalışanlara yönelik tehlike ve riskleri azaltması yönünde önem arz etmektedir”(Cihan ve Gökalp,2011:252). Göçmen işçilerin sosyal güvenlik haklarına erişimi, hem insani hem de ekonomik açıdan büyük öneme sahiptir. Bu hakların korunması ve geliştirilmesi, göçmen işçilerin yaşam kalitesini arttıracak, toplumsal uyumu güçlendirecek ve ekonomik büyümeye katkı sağlayacaktır. Göçmen işçilerin sosyal güvenlik sistemlerine tam erişimini sağlamak için uluslararası standartlara uyumlu yasal düzenlemeler yapılmalı bu düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanması sağlanmalıdır. Bu bağlamda, işverenlerin ve hükümetlerin ortak sorumluluk alması, göçmen işçilerin haklarının korunmasında kritik bir rol oynamaktadır. Böylece, hem göçmen işçiler hem de ev sahibi ülkeleri için daha adil ve sürdürülebilir bir çalışma ortamı oluşturulabilir. Göçmen işçilerin iş hayatına uyum sağlamaları ve onların kabulü göç alan ülke için olumlu etkileri bulunmaktadır. Bu kişiler yaşadıkları ülkenin kültürüne daha hızlı adapte olmakta, toplumsal uyum daha hızlı gerçekleşmektedir. Göçmenler ve yerel halk iş yaşamında ortak alanlarda birbirlerinin hayatlarına dâhil olmaktadır. Bunun için her iki tarafı ayırmadan eşit davranılmalıdır.

SONUÇ

Göçmen işçilerin sosyal güvenlik hakları, toplumların adil ve kapsayıcı bir şekilde gelişmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu çalışma boyunca ele alınan veriler ve tanımlar, analizler, göçmen işçilerin sosyal güvenlik sistemlerine erişimlerinin artırılmasının, hem bireysel refah hem de toplumsal uyum açısından büyük bir önem taşıdığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, göçmen işçilerin karşılaştığı zorluklar ve bu zorlukların aşılması için önerilen politika ve uygulamaların, sürdürülebilir ve adil bir işgücü piyasası yaratmak için temel teşkil ettiği görülmektedir. Göçmen işçilerin sosyal güvenlik hakları, sadece ekonomik kalkınma ve işgücü piyasasının sürdürülebilirliği açısından değil, aynı zamanda insan hakları ve sosyal adalet bakımından da büyük bir öneme sahiptir. Bu çalışma, göçmen işçilerin çalışma koşullarını ve sosyal güvenlik haklarına erişimini değerlendirmiştir. Görülen odur ki, göçmen işçilerin sosyal güvenlik haklarına erişimi birçok açıdan ve uygulama noktasında önemli eksiklikler barındırmaktadır. Bu bağlamda, göçmen işçilerin iş sağlığı ve güvenliğinden, işsizlik sigortası ve sağlık hizmetlerine erişimine kadar geniş bir yelpazede desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca, uluslararası işbirlikleri ve politika geliştirme süreçlerinde göçmen işçilerin haklarına öncelik verilmesi, bu hakların daha etkin korunması sağlanmalıdır. Özellikle göçmen işçilerin sosyal güvenlik haklarına erişimini artırmak için bazı önerilerde bulunmak gerekirse:

1. **Hukuki düzenlemelerin iyileştirilmesi:** Göçmen işçilerin sosyal güvenlik haklarının korunması için yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi gerekmektedir.
2. **Eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları:** Göçmen işçilerin hakları konusunda bilinçlendirilmesi ve bu haklara nasıl erişebileceklerinin öğretilmesi önemlidir.
3. **Uluslararası işbirliği:** Göçmen işçilerin haklarının korunması için uluslararası düzeyde işbirliği yapılmalı ve ortak politikalar geliştirilmelidir.
4. **İşverenlerin sorumluluğu:** İşverenlerin göçmen işçilerin haklarını koruma sorumluluğu üstlenmesi ve bu konuda duyarlı olması gerekmektedir.

Göçmen işçilerin sosyal güvenlik haklarının güçlendirilmesi ve adil bir toplum olabilmek için çok önemlidir.

Bu öneriler, göçmen işçilerin sosyal güvenlik haklarının güçlendirilmesine katkı sağlayabilir.

Kaynaklar

- Akıntürk, E. (2007). Birleşmiş Milletlerin Göçmen İşçilere İlişkin Sözleşmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2).
- Akyıldız, C., Ekmekçi, İ., & Başlıgil, H. (2020). Göçmen İşçilerin İSG Faktörlerinin İncelenmesi, Sonuçlar Üzerinde Tartışma ve Öneriler: Kapsam Belirleme Derlemesi. *Gazi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 2, 145-159.
- Ayhan, A. (2012). Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 1(1), 41-55.
- Babayiğit, Z. K. (2014). İşgücü Göçü Yönetimi: Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Göçmen İşgücü Politikaları, Uzmanlık Tezi, Ankara
- Cihan, O. E., & Gökalp, A. (2011). Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği. *Çalışma ve Toplum*, 1(28), 233-264.
- Çınar, S. (2018). İnşaat İşgücü Piyasasında Yeni Aktörler ve Yeni Çatışmalar: Türkiye’li İşçilerin Gözünden Suriyeli İnşaat İşçileri. *Çalışma ve Toplum*, 1(56), 121-138.
- Dedeoğlu, S. (2018). Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine. *Çalışma ve Toplum*, 1(5 DEĞERLENDİRİLMESİ 6), 37-67.
- Duruel, M. (2021). Çalışma Hayatında Göçmen İşçiler: Hukuki Yapı, Sorun Alanları Ve Çözüm Arayışları. *Premium E-Journal Of Social Sciences*, 5(17), 594-609.
- Gültaş, A. S. (2023). İşgücünde Konuşulmayan Taraf: Göçmen İşçiler, İnsana Yakışır İş Ve Sosyal Güvenlik. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 405-420.
- ILO (2021b). Labour Migration in Asia: Impacts of the Covid-19 Crisis and The Post-Pandemic Future, Geneva: International Labour Office.
- ILO (2022a) Migration for Employment Convention (Revised), 1949, (No 97), https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::p12100_instrument_id:312242. (Erişim Tarihi:24/10/2024).
- ILO (2022b) Migrant Workers (Supplementary provisions), 1975, (No.143), https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312288. (Erişim Tarihi:24/10/2024)
- Kalaycı, C., & Civelek, G. (2021). Uluslararası İşgücü Göçünün Emek Piyasasına Etkileri. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 7(2), 313-326.
- Karaca, N. G. (2010). Türk Göçmen İşçilerin Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlar: Giresun’dan ABD’ne Göç Etmiş Türk Göçmen İşçiler Üzerine Bir İnceleme. *Journal of Social Policy Conferences*(56).
- Kennedy, E. Y., Çelik, A., & Kayagil, M. E. (2022). Uluslararası Standartlar Işığında Göçmen İşçilerin Sosyal Güvenlik Hakkı ve Sosyal Koruma Po-

litikaları. *GAZİANTEP UNIVERSITY Journal Of Social Sciences*, 4(21), 2426-2445

MUTLU, P., MISIRLI, K. Y., KAHVECİ, M., AKYOL, A. E., EROL, E., GÜ-MÜŞCAN, İ., et al. (2018). Suriyeli Göçmen İşçilerin İstanbul Ölçeğinde Tekstil Sektörü Emek Piyasasına Eklemlenmeleri ve Etkileri. *Çalışma ve Toplum*, 1(56), 69-92

Resmi Gazete, Göçmen İşçinin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, 06.01.1980, Sayı 16862; https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d05/c012/mm__05012082ss0279.pdf, (Erişim Tarihi:24/10/2024).

Şen, M., & Tunç, Y. E. (2017). TÜRKİYE'DE ÇALIŞMA YAŞAMINDA ÖZEL GRUPLARIN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ. *Emek ve Toplum*, 6(16), 569-595.

TBMM (2022) Tüm Göçmen İşçiler ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100953bm_50.pdf, (Erişim Tarihi: 25/10/2024)

https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf(Erişim Tarihi: 24/10/2024)

<https://www.ilo.org/tr/media/86626/download>,(Erişim Tarihi:25/10/2024).

Geçici Koruma ve Uluslararası Koruma Altındaki Kişilerin Çalışma Hakkının Değerlendirilmesi¹

Berken Özipek²

Özet

Türkiye'nin de içinde bulunduğu coğrafya tarih boyunca konumu nedeniyle pek çok savaşa tanıklık etmiş ve bu savaşların ardından insanlar bulunduğu bölgeleri terk ederek göç hareketleri meydana getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti de özellikle son yıllarda, Suriye'de 2011 yılından beri devam eden savaş ve bu duruma bağlı olarak yaşanan kitlesel göç dalgasının yanında Irak, İran, Afganistan, Afrika ülkeleri gibi çeşitli coğrafyalardan gelen çok sayıda kişinin gerek varış ülkesi gerekse Avrupa'ya geçerken transit ülke olarak kullandığı bir konumda olması nedeniyle hem sığınma taleplerini karşılamak hem de düzensiz göç hareketlerini engellemeye çabalamaktadır. Özellikle söz konusu çeşitli coğrafyalardan gelip sığınma başvurusunda bulunan kişilerin 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve buna bağlı olarak oluşturulan mevzuattaki hak ve yükümlülükleri temelde geçici ve uluslararası koruma olmak üzere iki farklı koruma statüsünde değerlendirilmektedir. Bu kişilerin hem YUKK hem bu kanuna bağlı geliştirilen çeşitli yönetmelikler hem de 6735 sayılı Uluslararası İş Gücü Kanunu (UİGK) ve bu kanuna bağlı geliştirilen mevzuattaki koşulları sağlamaları durumunda yasal olarak çalışma hayatına katılmaları ve istihdam edilebilmeleri de mümkündür. Ancak anayasada yabancılar dahil herkese hem bir hak hem bir ödev olarak tanınan çalışma hakkından yararlanmak geçici ve uluslararası koruma sahibi yabancılar açısından başta çalışma izni olmak üzere vatandaşlardan farklı prosedür ve süreçlere tabidir. Çalışma bu bağlamda öncelikle mevzuattaki düzenlemeler doğrultusunda söz konusu yabancıların statüleri özelinde çalışma haklarının kapsamı ve sınırlılıkları üzerinde duracaktır. Bu kapsam

- 1 Bu çalışma Doç. Dr. MESUT ŞÖHRET danışmanlığında hazırlanmakta olan “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Sahiplerinin Hak ve Yükümlülüklerinin Yargı Kararları Bağlamında Değerlendirilmesi” başlıklı tezden üretilmiştir.
- 2 Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü Göç Çalışmaları Anabilim Dalı, e-posta:avberken82@gmail.com, ORCID: 0009-0009-9469-8393

ve sınırlılıklar mevzuattaki düzenlemelerle literatürdeki çalışmalar incelenerek tahlil edilmiş olup yapılan analiz sonucunda yasal düzenlemelerin yarattığı birtakım yetersizlikler ve boşluklar tespit edilmiştir. Bu çalışmayla da yasal düzenlemelerde tespit edilen yetersizlik ve boşlukların uygulamaya yansiyarak meydana getirdiği sorunlara çözüm önerileri getirebilmek amaçlanmıştır.

GİRİŞ

Göç kavramı, insanlık tarihi boyunca sürekli tartışılan ve konuşulan bir kavram olmuştur. Bu kavram tarihsel süreç içinde kimi zaman insanların yaşamış oldukları sosyal, siyasal sorunların etkisiyle bulundukları coğrafya ve ülkeler arasındaki nüfus hareketlerini ifade etmek için kullanılmış kimi zaman da sadece refah içinde bir yaşama sahip olma arzusu taşıyan insanların ekonomik sebeplerle yarattıkları nüfus hareketleri için kullanılmıştır (Castles ve Miller, 2008).

Geçmişten günümüze bakıldığında göç türleri ve göçün arkasındaki nedenler birbirinden farklı ve oldukça çeşitli olsa da insanların göç konusundaki temel saikinin bulunduğu koşulları iyileştirme arzusu olduğu söylenebilir. Tarihsel süreç boyunca Anadolu coğrafyası ise konumu itibarıyla çok kez gerek küresel gerek bölgesel çok sayıda savaşa tanıklık etmiş ve bu savaşların sonucunda insanların bulunduğu bölgeleri terk ederek topraklarına sığınması durumunu yaşamıştır.

Türkiye, son yıllarda başta komşusu Suriye’de 2011 yılından beri süren savaş ve buna bağlı kitlesel göç dalgası dışında farklı coğrafyalardaki devletlerden gelen çok sayıda kişinin düzenli ve düzensiz göç hareketlerini yönetmeye çalışmaktadır (İçduygu, 2015). Çok sayıda düzenli ve düzensiz göç hareketine maruz kalan Türkiye Cumhuriyeti özellikle Ortadoğu’da Arap Baharıyla mevcut rejimlere karşı başlayan isyan hareketlerinin 2011 yılında Suriye’de iç savaşa dönüşmesinden bir süre sonra oluşan göç hareketlerini yönetmek konusunda 2013 yılında yayımladığı YUKK ile kendi mevzuatında bütüncül bir çözüm geliştirmeye çalışmıştır.

Bu kapsamda çeşitli coğrafyalardan gelerek sığınma başvurusunda bulunan yabancıların başvurularının değerlendirilmesi sonucunda hak ve yükümlülükleri açısından birbirinden ayrılan geçici ve uluslararası koruma adında mevzuatta temelde iki ana koruma türü bulunmaktadır. Bu kişilerin hak ve yükümlülükleri mevzuat içinde ayrılsa da Anayasa’da herkese sağlanan çalışma hakkından gerekli koşulları yerine getirmeleri durumunda yararlanmaktadırlar. Ancak yasanın hazırlandığı süreç içinde özellikle 2013 yılında Türkiye’de bulunan geçici koruma başvurusunda bulunan sayısı 224.655 iken bugün aradan geçen 10 yıl içinde 2024 yılında güncel sayı

2.936.369'dur (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Bu da YUKK ile buna bağlı geliştirilen mevzuatın zaman içinde doğal olarak ihtiyaçlara cevap verme de yetersiz kalması sonucunu doğurmaktadır. Bu yetersizlikler yabancıların çalışma hakkından yararlanmasını düzenleyen 2016 yılında yayımlanan 6735 sayılı UİGK ve buna bağlı mevzuatta da doğal olarak etkisini göstermektedir.

2013 yılında Suriye'deki çatışmalar henüz iç savaşa evrilmeden önce sayısı Türkiye'de şimdiki gibi milyonlarla ifade edilmeyen koruma talep eden yabancı sayısı bugün tek başına geçici koruma sahibi kişilerle milyonları aşmaktadır. Yıllar içinde aldığı düzenli ve düzensiz göçlerle beraber göç hareketleri açısından transit ülkeden hedef ülkeye dönüştüğü tartışılan Türkiye'de söz konusu yabancıların ülkeye uyum ve entegrasyonu konuşulduğunda bu kişilerin çalışma hayatına katılımı ve istihdamı kuşkusuz gündemdeki en önemli parametrelerden biri olmaktadır.

Geçici ve uluslararası koruma altındaki yabancıların istihdama katılımlarının Türkiye'de sadece emek piyasasında sonuç doğurmayacağı bu durumun kültürel, siyasal, sosyal alanda da etkilerinin olacağı muhakkaktır. Ancak bu çalışmada Geçici Koruma ve Uluslararası Koruma statüsü altındaki yabancıların Türkiye'deki çalışma hakkı, çalışma izni süreçleri mevzuattaki düzenlemeler ve düzenlemelerin uygulamaya yansıyan eksiklikleri ele alınarak literatüre katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde yabancı, geçici koruma ve uluslararası korumanın temel kavramlarına yer verilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise anayasada vatandaş yabancı ayrımı yapılmadan herkes açısından bir hak ve ödev olarak tanımlanan çalışma hakkının geçici koruma ve uluslararası koruma sahibi yabancılar açısından çalışma izni süreçleri özelinde kapsam ve sınırlılıkları incelenecektir.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise mevzuattaki düzenlemelerin geçici koruma ve uluslararası koruma sahibi yabancıların iş ve istihdam süreçlerinde yaşanan sorunların çözümüne etkisi tartışılarak devam eden sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

1. TÜRK GÖÇ HUKUKUNDA YABANCILAR, GEÇİCİ KORUMA VE ULUSLARARASI KORUMA STATÜSÜ

Çalışmanın bu bölümünde yabancı kavramı başta olmak üzere YUKK' da uluslararası koruma başlığı altında yer alan mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma gibi statüler ile kanun ve kanuna bağlı yönetmeliklerde ayrıca düzenlenen geçici koruma statüsünün ulusal mevzuattaki tanımı yapılmış ve ayrıca bu kavramlar literatürdeki çalışmalara atıflarla da açıklanmış olup

daha sonrasında söz konusu statülerdeki yabancılara ilişkin veriler grafikler, tablolar aracılığıyla da ortaya konularak açıklananlar desteklenmiştir.

Yabancı kavramı, YUKK’da “Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi” olarak tanımlanmıştır (YUKK, md.3). Genel olarak literatürde yabancı tanımı bulunduğu ülkenin vatandaşlığı dışında bulunan kişi olarak açıklanmaktadır (Ekşi, 2018:34).

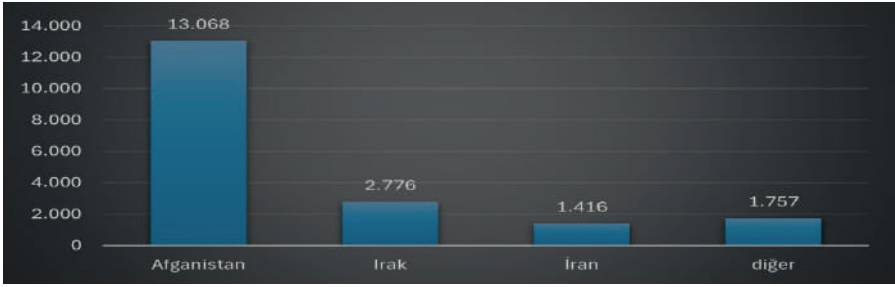
YUKK adından da anlaşılacağı üzere genel olarak yabancılarla ilgili iş ve işlemleri düzenlemesinin yanında, aynı zamanda Türkiye’ye bireysel olarak sığınma talebinde bulunan yabancılara tanınan uluslararası korumayı da kapsamaktadır. (YUKK, md.2) YUKK, Türkiye Cumhuriyeti’nin imzalamış olduğu 1951 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi) ve bu sözleşmeye ilişkin 1967 Protokolünde de devam ettirdiği coğrafi sınırlama doğrultusunda uluslararası koruma statülerini “mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma” olarak düzenlemiştir.

Türkiye Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Ek Protokolde devam ettirdiği coğrafi sınırlama uyarınca mülteci statüsünü Avrupa Konseyi ülkelerinden gelenlere tanımaktadır. Bu kapsamda mülteci statüsü YUKK md. 61’de; Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir. (Cenevre Sözleşmesi, md.1) Türkiye Cumhuriyeti’nin hem 1951 Sözleşmesi hem de 1967 Protokolünde devam ettirdiği coğrafi sınırlamanın YUKK’a yansması “şartlı mülteci” kavramı üzerinden olmuştur.

Şartlı mülteci kavramı YUKK md.62’de düzenlenmiş ve md.61’de düzenlenen mülteci tanımının hemen hemen aynısı olmasına rağmen Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olayları esas alması ve bu statüdeki kişilerin üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmasına izin verilir denmesi yönüyle mülteci tanımından ayrılmaktadır. Şartlı mülteci kavramı, Türkiye’nin ortaya koymuş olduğu coğrafi sınırlama nedeniyle Türk İltica Mevzuatı olan YUKK a özgü bir koruma türü olmuştur. (Çelik, 2015:72) Türkiye’nin koymuş olduğu coğrafi çekincenin ayrımcılık yarattığı iddiasıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) önüne gelen başvuruda, mahkeme bu iddianın esasına girmeden başvuruyu usul bakımından kabul edilemez bulmuştur. (Ekşi, 2018:148)

İkincil koruma kavramı ise mülteci ya da şartlı mülteci sınıflandırılması kapsamında bulunmayan ancak geri gönderilmesi YUKK md.4'te düzenlenen "Geri Gönderme Yasası" kapsamındaki kişiler için sağlanan bir koruma olarak, aynı zamanda tamamlayıcı koruma olarak değerlendirilebilir. (Çelik, 2015:78) YUKK'da düzenlenen ikincil koruma statüsü, md.61 ve md.62 kapsamında olmayan ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine dönerse, hakkında ölüm cezası verilecek veya uygulanacak, işkenceye, onur kırıcı ceza veya insanlık dışı muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir şeklinde açıklanmıştır (YUKK, md.63) .

Tablo 1.1: Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan İlk Üç Üyruk

*Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İnternet Sayfası:
<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler> (Erişim:01.12.2024)*

Tablo 1.1'de belirtilen uluslararası koruma türlerine başvuran yabancılar daha çok Türkiye'ye yakın coğrafyalardan gelenler olup, bunların başında yakın zamanda Taliban'ın iktidarı ele geçirdiği Afganistan'dan gelen Afganlar gelmekte daha sonrasında ise Iraklılar ve İranlılar gelmektedir. Bu ülkelerde etnik, mezhepsel ve siyasi gerilimler devam ettiği için menşe ülkesinde can güvenliği riski bulunan yabancılar güvenli olarak gördükleri Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda bulunmaktadır.

Türk İltica mevzuatında geçici koruma statüsü de YUKK'un yürürlüğe girmesiyle beraber ilk kez düzenlenmiştir. Buna göre geçici koruma statüsü; Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir şeklinde

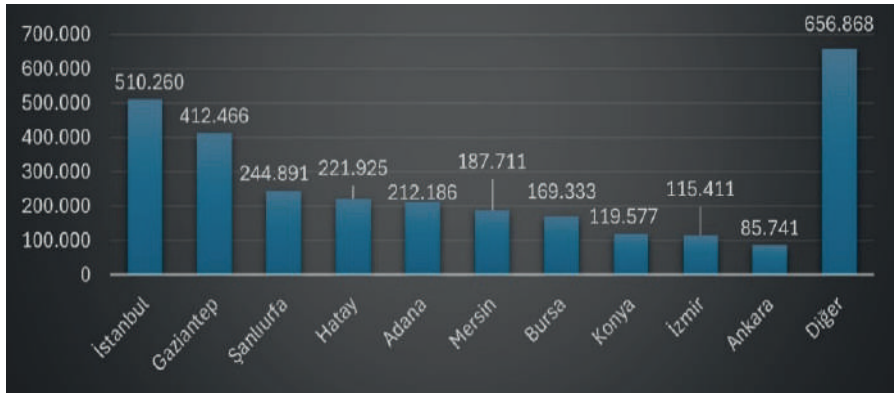
tanımlanmıştır (YUKK, md. 91). Geçici Koruma statüsünün tanımı YUKK md. 91’de yapılmışsa da geçici koruma ile ilgili ayrıntılı tanım ve düzenlemeler aynı maddeye atıfla çıkarılan 22.10.2024 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliğiyle mümkün olabilmektedir.

Geçici Koruma statüsü, Uluslararası Koruma statüsüne göre kitlesel bir göç akını sonucunda durumlarının bireysel olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığı kişilere verilen özel bir statüdür. (Çiçekli, 2016:305-308) Geçici koruma statüsü merkezine kitlesel olarak oluşan göç akınları sonucunda durumları bireysel değerlendirilemeyen kişileri alsa da Türkiye’de sadece geçici koruma statüsündeki kişiler Suriye’den gelen Suriye uyruklu, vatansız ve mültecilerdir.

Bunun bir nedeni Türkiye’nin komşusu Suriye’den sınırlarına dayanan kitlesel göç akını dışında başkaca kitlesel bir göç akınına maruz kalmaması olup bir nedeni de Geçici Koruma Yönetmeliğinde geçiş hükümlerinde düzenlenen Geçici madde 1’dir.

Madde açıkça geçici koruma statüsünün uygulandığı süre zarfında 28.04.2011 tarihinde Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar nedeniyle sınırlara gelen veya sınırları geçen kişilerin uluslararası koruma başvurularının işleme konulmayacağını ancak talepleri halinde geçici koruma statüsü alabileceklerini düzenlemektedir.

Tablo 1.2: Geçici Koruma Kapsamında Bulunanların İllere Göre Dağılımı

*Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İnternet Sayfası:
<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638#> (Erişim:17.12.2024)*

Tablo 1.2’de görüleceği üzere Suriyelilerin Türkiye’de bulunduğu iller çoğunlukla büyükşehirler ve Suriye sınırındaki illerdir. Bu durumun sebepleri

arasında kitlesel göç esnasında gelenlerin bir kısmının sınırda bulunan illere yerleşmesi, bir kısmının da zamanla iş imkanlarının ve istihdamın fazla olduğu büyükşehirler göç etmesi gösterilebilir. Türkiye’de istihdamın ve özel sektörün en yoğun olduğu İstanbul’da en çok geçici koruma altındaki Suriyelinin bulunması sonrasında sırasıyla Suriye sınırındaki Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay’ın gelmesi coğrafi yakınlığın ve muhtemel akraba ilişkilerinin göç hareketlerine etkisi olarak da yorumlanabilir.

Elimizdeki verilere bakıldığında güncel olarak Türkiye’nin birçok şehrinde ikamet eden toplamda 3 milyona yakın geçici koruma ve uluslararası koruma statülerine kayıtlı bir nüfus görmektedir. Bu kişilerin gerek aile olarak gerek bireysel olarak Türkiye’de yaşamlarını sürdürebilmeleri ve ekonomiye katkı sunabilmeleri için kendilerine Anayasa ve yasalar doğrultusunda tanınmış olan çalışma hakkını kullanmaları gerekmektedir.

2.ÇALIŞMA HAKKI VE ÇALIŞMA İZNI

Türkiye’de çalışma hakkı anayasa ve ulusal mevzuatta düzenlenmesinin yanı sıra taraf olunan milletlerarası sözleşmelerle de düzenlenmektedir. Halen yürürlükte olan 1982 Anayasasının 49.maddesine göre çalışmanın hem bir hak hem de bir ödev olduğu ve bu konudaki hakkın da ödevin de vatandaş yabancı ayrımı yapılmadan herkes açısından geçerli olduğunun belirtildiği görülmektedir.

Her ne kadar çalışma hakkı yabancılar dahil herkese tanınsa da yabancıların çalışma hakkını kullanırken vatandaşlardan farklı olarak birtakım sınırlamalara ve prosedürlere tabi olmasının dayanağı yine Anayasanın 16.maddesinde temel hak ve hürriyetlerin yabancılar açısından uluslararası hukuka uygun biçimde kanunla sınırlanabilir hükmünde belirtilmiştir.

Yabancılar açısından Anayasa’da belirtilen çalışma hakkının kapsamı ve sınırlılıklarını düzenleyen mevzuatlar ise YUKK’un yayımında sonra yayım tarihine göre genel olarak sırasıyla YUKK md.91’e atıfla 15 Ocak 2016 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 29594 sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (GKSYÇİDY), YUKK md. 89’a atıfla 26 Nisan 2016 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, 13 Ağustos 2016 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu (UİGK) ve bu kanuna bağlı olarak 2 Şubat 2022 tarihli 31738 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Uluslararası İşgücü Kanunun Uygulama Yönetmeliği’dir. (UİGKUY)

Söz konusu mevzuatlarla genel olarak yabancıların istihdamının kolaylaştırılması, çalışmalarının izne bağlanarak kayıt dışı istihdamın

önlenmesi, mevzuatın tarafı olunan uluslararası anlaşma ve sözleşmelerle uyumlu hale getirilmesi ve göçe bağlı oluşan işgücü potansiyelinin değerlendirilerek sahada oluşan yeni ihtiyaçlara cevap verilmesinin amaçlandığı söylenebilir.

Bu kapsamda çalışmanın konusunu oluşturan geçici koruma ve uluslararası koruma sahibi yabancıların mevzuatta Türk vatandaşları dışında yabancıların çalışmasının yasak olduğu mesleklerde çalışabilmeleri için çalışma izni belgesi veya çalışma izni muafiyet belgesine ihtiyaçları vardır (ÇSGB,2024). 6735 sayılı kanunda çalışma izinleri genel olarak düzenlenmiştir. Ek ve geçici madde dışında toplamda 29 maddeden oluşan kanunda çalışma izni, çalışma izni türleri, çalışma izni muafiyeti, istisnalar ile bu süreçlerde izlenecek usul ve esaslar düzenlenmektedir.

Kanunda çalışma izni, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) tarafından düzenlenen geçerli olduğu süre zarfında yabancı kişiye çalışma ve ikamet hakkı sağlayan belge olarak tanımlanmıştır. Çalışma izninin uluslararası işgücü politikası doğrultusunda Bakanlıkça verileceği dolayısıyla bu konudaki süreçleri yürütebileceği belirtilmiştir. Çalışma izni başvurularının da nasıl ve nereye yapılacağını belirten kanuna göre yurt içindeki çalışma başvuruları doğrudan bakanlığa yapılırken yurt dışından yapılacak başvuruların Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçilikleri veya başkonsolosluklarına yapılabileceği belirtilerek, dolayısıyla yurt dışındaki başvuruların bu şekilde bakanlığa iletebileceği ifade edilmiştir. Çalışma izni başvuru sürecinin yabancı kişi dışında yetkili aracı kurumca da yürütülebileceği kanunla hüküm altına alınmıştır. Çalışma izninin uzatılması amacıyla yapılan başvuruların sürenin dolmasına 60 gün kalmasından başlanarak çalışma izni bitene kadar yapılması gerekmektedir. Eğer bu süre dolmuşsa yapılan başvuruların reddedileceği açıklanmıştır. Başvuru sırasında eksiklikler tespit edilmesi halinde değerlendirme eksiklikler tamamlanana kadar ertelenir. Söz konusu erteleme süresi, eksikliğin mücbir bir sebepten kaynaklanması ve bu sebebin resmi olarak belgelenmesi dışında 30 günü aşamayacaktır. Bu süre sonunda eksikliği tamamlanmayan başvuruların reddedileceği belirtilerek eksiklik bulunmayan başvuruların da değerlendirilmesinin otuz gün içinde yapılacağı belirtilmiştir. (UİGK, md.7)

Kanunda ayrıca sağlık ve eğitim hizmetlerinde çalışacak yabancılar açısından çalışma izni başvurusundan önce ön izin alınması gerektiği ifade edilerek, bu konuda Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığının yetkili olduğu belirtilmiştir.

Kanunda ayrıca çalışma izninin red sebepleri sırasıyla belirtilmiş bunun yanında bağımsız çalışma izni ile süresiz çalışma izni de açıklanmıştır.

Bağımsız çalışma izni kanuna göre, yabancının Türkiye’de kendi adı ve hesabına çalışabilmesi hakkını veren izinken, süresiz çalışma izni alabilmenin şartları da yabancı açısından en azından sekiz yıl yasal çalışma izni olması veya uzun dönem ikamet izni olmasıdır. Bu şartları sağlayan yabancının kanunda belirtilen süresiz çalışma iznine başvurabileceği belirtilirken yine de bu şartları sağlamanın mutlak olarak süresiz çalışma izni hakkını kişiye sağlamadığı ifade edilmiştir. Süresiz çalışma izni olan yabancının uzun dönem ikamet izninin sağladığı tüm haklardan yararlanabileceği ve ayrıca özel kanunlardaki düzenlemeler dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan da yararlanabileceği belirtilmiş olup, bağımsız çalışma izninin ise ancak süreli olarak düzenlenebileceği yine mevzuatta ifade edilmiştir (UİGK, md 8).

Türkiye’de yabancının çalışabilmesi için kural olarak çalışma izninin gerekli olduğu belirtilmekle birlikte, müttekabiliyet ilkesi ve uluslararası düzenlemeler gereğince bazı yabancılar çalışma izni almaktan muaf tutulmuştur. Muafiyet uygulamasıyla birlikte ÇSGB’ye uluslararası konjonktür ve sosyoekonomik gelişmelerde yaşanabilecek değişimlere bağlı olarak gerekli gördüğü yabancıları çalışma izninden muaf tutabilmesi imkanı verilmiştir (Çiçekli, 2016:126).

UİGK md.13’te düzenlenen çalışma izni muafiyetiyle ilgili hükümler genel olarak kanunun 7.maddesinde belirtilen çalışma izni başvurusu ve değerlendirilmesine benzer olarak düzenlenmiş olup başvuruların yapılması ve değerlendirilmesinde de çalışma iznini düzenleyen 7.maddeye atıf yapılmaktadır. Muafiyet kapsamındaki yabancıların diğer yabancıların aldığı çalışma izni gibi muafiyet belgesi olarak çalışabileceği belirtilmektedir. Kanunda çalışma izni ve çalışma izni muafiyetine ilişkin başvuru şartlarının ve işlemlerin, muafiyet kapsamında değerlendirilecek yabancılar ile çalışma alanlarının ÇSGB’ce çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği ifade edilerek bu yönetmelik 6735 Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği (UİGKUY) olup yönetmelik md.48’de çalışma izninden muaf tutulacak yabancılar ayrıntılı olarak çalışabilecekleri alanlar ve sürelerle beraber belirtmiştir.

UİGKUY’de 6735 sayılı kanundaki çalışma izni ve çalışma izni muafiyet belgesinin başvuru usul ve esasları bu başvuruların detaylı olarak nasıl yapılacağı yine bu konudaki değerlendirme kriterleri de açıklanmıştır.

15 Ekim 2024 tarihli ve 32693 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelikle, UİGKUY’de çalışma izninden muaf tutulacak yabancılar başlıklı md.48, çalışma izni muafiyeti başvurusu başlıklı

md.49. ve çalışma izni muafiyetine ilişkin hususlar başlıklı md.53 olmak üzere değişiklikler yapılmıştır. 48.maddenin 3 bendinde yapılan değişikliklerle geçici koruma ve insani ikamet izni kapsamındaki yabancılardan İçişleri Bakanlığı tarafından sistem üzerinden bildirilenlerin bildirimde belirtilen kapsam ve sürelerde çalışma izni muafiyeti kapsamında değerlendirileceği belirtilmiştir. Aralık 2024 tarihi itibarıyla bu konudaki uygulama henüz başlamamış olup kanaatimizce geçici koruma altındaki ve insani ikamet izni altındaki kişilerin ÇSGB web sitesinde bulunan e-muafiyet sistemi üzerinden giriş yaparak kendileri adına çalışma izni muafiyet belgesi üretmeleri üzerine kurulu bir sistem uygulamaya konulması muhtemeldir. Aynı maddede ekonomik, sosyo-kültürel ve teknolojik alanlar ile eğitim konularında Türkiye'ye önemli hizmet ve katkı sağlayabilecekleri ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınınca bildirilen yabancılardan altı aya kadar çalışma izni muafiyeti kapsamında değerlendirilebileceği hususu üç yıla kadar olacak şekilde güncellenmiştir. Bu güncellenmenin, yeni yürürlüğe giren Türkiye'de teknoloji sektöründe start-up kuracak yabancılara getirilen TechVisa uygulaması ile ilgili olabileceği kanaatindeyiz. (ÇSGB, 2024)

49. maddede yapılan değişikliklerle Yurt içinden yapılacak çalışma izni muafiyeti başvuruları, eskiden vize veya vize muafiyeti süresinin aşılmasıyla kaydıyla yabancının Türkiye'ye giriş tarihinden itibaren en geç otuz gün içinde yapılabiliyor iken düzenlemeyle bu husus, yurt içinden yapılacak çalışma izni muafiyet başvurularında yabancının Türkiye'de yasal olarak bulunduğu süreler içerisinde yapabileceği şeklinde güncellenmiştir.

53. maddede yapılan değişiklikler de yönetmeliğin 48.maddesine eklenen 3 bendi kapsamındaki kişilerin çalışma izni muafiyeti başvurusunun değerlendirilmesi ve çalışma izni muafiyetindeki sürelerden ayrı tutularak İçişleri Bakanlığınca bildirilen kapsam ve sürelerde çalışma izni muafiyeti kapsamında değerlendirileceğiyle ilgili olup bu konudaki usul ve esasların ÇSGB ve İçişleri Bakanlığınca belirleneceği şeklindedir. Belirttiğimiz üzere ilgili yönetmelikteki özellikle yeni eklenen 3 bendindeki değişiklikler henüz uygulamaya yansımamıştır.

Çalışmanın esasını oluşturan geçici koruma ve uluslararası koruma statüsü kapsamındaki yabancılardan ise çalışma izni almaları ve çalışma hakkını kullanabilmeleri diğer yabancılara kapsamlı daha farklı hak ve yükümlülüklerle tabidir.

ÜİGK'de her ne kadar md.16 ve md.17'de uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamındaki yabancılardan çalışma izni ve muafiyetleriyle ilgili birtakım hükümlere yer verilse de bu konudaki detaylar yönetmelikte yer almıştır. Bu sebeple geçici koruma sahipleri ve uluslararası koruma

statüsündeki yabancılarla ilgili YUKK'a atıfla çıkarılan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (GKSYÇİDY) ile Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelikteki düzenlemeler daha ayrıntılı olmuştur.

2.1 Uluslararası Koruma Kapsamında Bulunan Kişilerin Çalışma Süreçleri

Uluslararası Koruma Kapsamındaki yabancıları YUKK'ta düzenlendiği haliyle genel olarak mülteciler, şartlı mülteciler, ikincil koruma statüsündeki kişiler ile uluslararası koruma başvuru sahipleri olarak ele almak gerekecektir. İlgili statülerin çalışma hayatına katılımıyla ilgili düzenleme ilk olarak yine YUKK'ta md.89/4'te düzenlenmiştir. İlgili maddede uluslararası koruma başvuru sahibi ve şartlı mülteci birlikte mülteci ve ikincil koruma statüsü birlikte ele alınarak uluslararası koruma başlığı altındaki 4 grupta kendi içinde ikiye ayrılmıştır.

Uluslararası koruma başvuru sahibi veya şartlı mültecinin koruma başvurusundan itibaren 6 ay sonra çalışma izni almak için başvurabileceği düzenlenmişken, mülteci veya ikincil koruma statüsündeki kişiler ise statü aldıktan herhangi bir süre sınırlamasına tabi tutulmadan bağımlı ya da bağımsız olarak çalışabileceği belirtilmiş ayrıca mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi kişilerin kimliklerinin çalışma izni belgesi olarak da kullanılabileceği ve kimliklerinde bu durumun da belirtileceği ifade edilmiştir. Ayrıca mülteci ve ikincil koruma statüsündeki kişilerin şartlar gerekli olduğu takdirde iş piyasasına erişimi sınırlandırılabilirken bu sınırlamaların Türkiye'de üç yıl ikameti bulunan, Türk vatandaşı çocuğu bulunan veya Türk vatandaşıyla evlilik yapmış mülteci ve ikincil koruma statüsündeki kişilere uygulanmayacağı da belirtilmiştir.

YUKK'un md.89'una atıfla 2016'da çıkarılan Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelikte de mülteci, ikincil koruma ve uluslararası koruma başvuru sahibi, şartlı mülteci şeklindeki ayrımın md.4 ve md.6 ile devam ettiği görülmektedir. Burada da tıpkı YUKK' ta olduğu gibi mülteci, ikincil koruma statüsü sahibi kişilerin statü sahibi olmalarından itibaren çalışabilecekleri düzenlenmişken, uluslararası koruma başvuru sahibi, şartlı mülteci kişilerin çalışma hakkını kullanmaları için izin almaları gerekmektedir. Dolayısıyla mülteciler ve ikincil koruma sahibi kişilerin çalışmak için ÇSGB'den izin alması gerekme de yine de özel kanunlarla yabancılara yasaklanan iş ve meslekleri yapamayacaklardır. (Çelikel& (Öztekin) Gelgel,2018:206)

Yönetmeliğin çalışma izni başvuru şartları başlıklı 6. Maddesinde uluslararası koruma başvuru sahibi ve şartlı mültecilerin çalışma izninin geçerli olmasının bu kişilerin farklı bir işveren ya da bağımsız çalışma izni başvurusu yapmasında yeterli olmayacağını öncelikle statülerini gösteren kimlik belgelerinin geçerli olmasını belirtmiştir. Uluslararası koruma başvuru sahibi ve şartlı mültecilerden belirli bir ilde ikamet yükümlülüğü getirilenlerin, bu il dışında çalışma izni alarak çalışmak için yaptığı başvuruların da İçişleri Bakanlığının görüşü alındıktan sonra sonuçlandırılacağı söylenmiştir. Yabancıların çalışma izni başvurularının UİGK gereği doğrudan ÇSGB'ye yapılacağı belirtilmişti. Yönetmelik md.7 ve 8'de hem ilk başvuruların hem de uzatma başvurularının doğrudan bakanlığa e-devlet üzerinden yapılacağı da ifade edilmiştir.

Yönetmeliğin çalışma izni muafiyet başvurusu başlıklı 9.maddesinde uluslararası koruma başvuru sahibi ve şartlı mültecilerin mevsimlik tarım işlerinde veya hayvancılıkta çalışmasının çalışma izni muafiyeti kapsamında olduğu, bu konudaki muafiyet başvurularının da kayıtlı olunan ildeki Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğüne yapılacağı ve ÇSGB tarafından bu sektörlerde çalışacak kişilere ilişkin il ve kota konusunda sınırlamalar getirilebileceği belirtilmiştir. (Öztürk, 2018:332)

Çalışma İzni başvurularının reddi başlıklı 11.maddesinde ise UİGK md.14'teki hükümlerinin yanında ayrıca red sebepleri olarak uluslararası koruma başvuru sahibi veya şartlı mülteci olan kişilerin uluslararası koruma başvurusu tarihi üzerinden altı ay geçmemesi, kişi hakkında kesinleşmiş deport (sınır dışı) kararı bulunması, belirli ilde ikamet yükümlülüğü getirilen kişilerin bu il dışında çalışmak için yaptığı başvuruların İçişleri Bakanlığınca olumlu olarak değerlendirilmemesi, başvuru işlemleri bitiminde kimlik belgesinin geçerliliğinin 30 günden kısa bir süresinin kalması gibi sebepler gösterilmiş bu durumların tespitiyle beraber çalışma izni veya uzatma başvurularının reddedileceği belirtilmiştir.

2.2 Geçici Koruma Kapsamındakilerin Çalışma Süreçleri

6458 sayılı kanun madde 91'de değinilen ancak hak ve yükümlülüklerinin ayrıntılı olarak yönetmeliklerde düzenleneceği belirtilen geçici koruma statüsündeki yabancıların çalışma süreçlerine ilk kez 2014 yılında yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliğinin (GKY) iş piyasasına erişim başlıklı 29.maddesinde rastlamaktayız. Maddede tıpkı şartlı mülteci ve uluslararası koruma başvuru sahipleri gibi geçici koruma sahibi kişilerin de çalışma izninin geçerliliğinin statünün geçerliliğine bağlı olduğu ve geçici koruma statüsü sona erince çalışma izninin de sonlanacağı belirtilerek, çalışma izninin

bu anlamda YUKK’ da düzenlenen ikamet izinlerinin yerini almayacağı ifade edilmiştir.

Ancak geçici koruma sahibi kişilerin çalışma iznine ilişkin ayrıntılar YUKK md.91’e atf yapan ve GKY 29.maddesine dayanılarak hazırlanıp 2016’da yayımlanan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (GKSYÇİDY) de düzenlenmiştir.

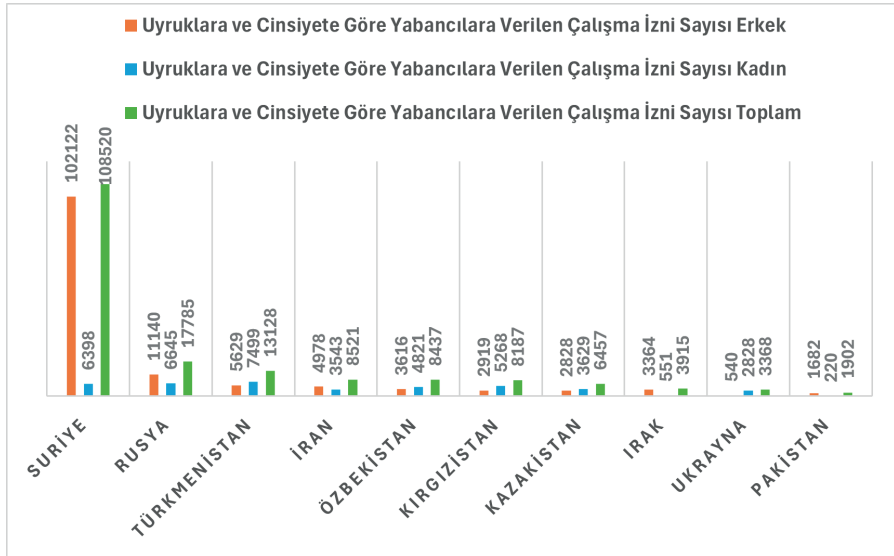
Yönetmeliğin çalışma izni ve çalışma izni muafiyeti başvurusu başlıklı 5.maddesinde, geçici koruma sahibi yabancıların kayıt tarihinden ancak 6 ay sonra çalışma izni almak için başvurabilmesi durumu şartlı mülteci ve uluslararası koruma başvuru sahiplerinin çalışma izni alma süreciyle büyük oranda benzerlik göstermektedir. İlgili maddede ayrıca mevsimlik tarım veya hayvancılıkta çalışacak geçici koruma kapsamındaki yabancıların çalışma izni muafiyeti kapsamında olacağı belirtilmiştir. Bu konudaki muafiyet başvurularının kayıtlı olunan İl Valiliğine yapılacağı ve bu başvuruların valilikler tarafından bakanlığa bildirileceği düzenlenmiştir.

İstihdam kotasını düzenleyen yönetmeliğin 8.maddesinde ise çalışma izni başvurusu yapılan işyerinde geçici koruma altında bulunan yabancı sayısının o işyerindeki Türk vatandaşının yüzde onunu geçemeyeceği, çalışan sayısı onun altında olan işyerlerinde ise en çok bir geçici koruma sahibi yabancının çalışacağına izin verilmiştir.

Bu konudaki istisna da yine aynı maddede işverenin işyerinin kayıtlı olduğu Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğünden yabancının yaptığı çalışma izni başvurusundan önceki dört hafta içinde bu işte çalıştırılacak aynı yeterlilikte başka bir Türk vatandaşı bulunmadığını belgelemesi halinde çalışma izni başvurularında istihdama ilişkin kota uygulanmayabilir denilmiştir. Ayrıca istihdam kotası açısından bir başka düzenlemede mesleki eğitim başlıklı md.12’de belirtilmiş olup mesleki eğitim kapsamında verilecek başvurularda işyeri istihdam kotasının farklı uygulanabileceği ifade edilmiştir.

Hem geçici koruma sahibi yabancılara hem uluslararası koruma kapsamındaki yabancılara asgari ücretin altında ücret ödenemeyeceği ilgili mevzuatlarda ayrıca da belirtilmiştir.

Tablo 2.2.1: Türkiye’de yabancılara verilen çalışma izni sayıları, 2023

Kaynak: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İnternet Sayfası: <https://www.csgeb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/calisma-izin-istatistikleri/> (Erişim:17.12.2024)

En çok çalışma izni alan yabancıların uyruklarının sıralandığı bu tablonun verilerine bakıldığında birinci sırada Türkiye’deki en çok yabancı nüfusunu oluşturan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin geldiği görülmekte ancak güncel olarak ülkedeki geçici koruma altındaki sığınmacı nüfusunun 3 milyona yakın olduğu bilindiğinden toplam 108.520 kişinin çalışma izniyle bulunması yüzde 3 ile yüzde 4 arasındaki bir nüfusun ancak kayıtlı çalışma izniyle çalıştığını göstermektedir. Bu da özellikle Suriyeliler arasında kayıtsız çalışmanın esas kayıtlı çalışmanın istisna olduğunu göstermektedir. Ancak sayıların sürekli değişkenlik göstermesi ve kaçak durumda bulunan sığınmacıların hangi sektörlerde, hangi şartlarında iş piyasasında bulundukları belli olmadıklarından bu durum yaşanan sorunların çözümüne ilişkin ayrıntılı bir projeksiyonu ve politika üretmeyi zorlaştırmaktadır. (Dikkaya & Dinçer, 2023:195)

SONUÇ

Türkiye’nin çalışmanın başında da ifade edildiği üzere yıllar içinde göç rotasında transit bir ülkeden hedef ülkeye dönüşmesi ve çok sayıda göç hareketliliğine ev sahipliği yapması ve bulunduğu coğrafyadaki siyasi,

sosyo ekonomik değişimlerin sürekli değişime uğraması bu konuda kalıcı değerdendirmelerde bulunmayı zorlaştırmaktadır.

Ancak Türkiye’de geçici koruma ve uluslararası koruma sahibi statüsü kapsamında değerdendirilen yabancıların özelinde ele alınan bu çalışmada yasal mevzuatta zaman içinde getirilen değişikliklerin uygulamadaki sorunları çözmede yetersiz kaldığı yine de söylenebilir. Örnek vermek gerekirse, bağımsız çalışma izni dışındaki çalışma izni başvurularının işverence yapılacağının düzenlenmesi yabancıyı bir anlamda işverenin insafına bırakmaktadır. Çünkü zaten ucuz iş gücü olarak görülen bu kişilerin istihdama katılması konusunda işverence adil bir anlaşma yapma şansları ev sahibi topluluktaki kişilere göre çok daha zordur. Bu durum da istihdama katılabilmek için söz konusu yabancıları ister istemez işverenlerin kendileri açısından daha uygun bir ekonomik maliyet olarak gördüğü işçinin kayıtsız çalışması durumuna mecbur bırakmaktadır. Bu sebeple bağımsız çalışma izni dışındaki çalışma izni başvurularının da kişinin işverene bağılı olmadan tek başına yapabileceği konusunda düzenlemelerin geliştirilmesi halinde bu konuda atılacak adımların emek sömürüsünü ve kayıt dışı çalışmayı azaltabileceği değerdendirilmektedir.

Özellikle YUKK’un 54. Maddesinde çalışma izni olmadan yabancınn çalışmasının bir sınır dışı sebebi olduğu belirtilmesi yabancıyı işverence yaşadığı olası ücret ve iş anlaşmazlıklarında zor durumda bırakmaktadır. Bu konuda kayıtsız yabancı çalıştıran işverenlerin uygulamada yeterince denetlenmemesi, denetlense dahi karşılaşacakları ceza ve yükümlölüklerin ağırlığının yabancınnki kadar caydırıcı olmadığı da görölmektedir. Söz konusu uygulama bu yönüyle sorumluluğun çok büyüğünü yabancıya yüklemektedir. Bu sebeple kayıt dışı çalışan yabancınn bu eyleminin ilk kez tespiti halinde sınır dışı işlemi yerine para cezası uygulanması aynı eylemin tekrerrü halinde sınır dışı kararı alınarak idari gözetim uygulanması sahadaki ihtiyaçlar ve gerçekliğe kanaatimizce daha uygun olacaktır.

Bunun yanında geçici koruma sahibi kişilerin ve uluslararası koruma başvuru sahibi ile şartlı mültecilerin mülteciler ve ikincil koruma sahiplerinin aksine çalışma iznine başvurabilmeleri için kayıt tarihinden itibaren 6 ay beklemek zorunda kalmaları da ciddi bir sorundur. Çünkü bu yabancıların çalışma iznine başvuracakları ve başvurduktan sonra değerdendirme, 6 aylık süre dolana kadar işe başlayamama durumunda geçimlerini sağlayabilecekleri hukuki bir yol bulunmamaktadır. Türkiye’deki korunma ihtiyacı içinde bulunanların yüzdesel olarak hemen hemen tamamı denilebilecek geçici koruma sahibi yabancılar ile şartlı mülteci ve uluslararası koruma başvuru sahiplerinin büyük oranda refakatinde çocukların da bulunduğ

düşünüldüğünde bu kişilerin sosyal yardımlara, kayıt dışı çalışmaya ve geçimlerini sağlamak için illegal faaliyetlere muhtaç olma durumu ortaya çıkacaktır. Bu sebeple tüm statüler açısından kayıt tarihinden itibaren çalışma izni başvurusunda bulunulması konusunda düzenlemenin de izinsiz çalışmayı ve kayıt dışı istihdamı azaltabileceği düşünülmektedir.

Ev sahibi topluluklar ile yabancıların istihdama katılım konusunda yaşadıkları sorunlar giderek ortaklaşmakta olup haksız rekabet, emek sömürüsü ve güvencesiz çalışma durumun olağanlaşması riskine karşın göç yönetimi sivil toplumun da içinde olduğu bütüncül bir anlayışla yürütülmelidir.

Düzensiz göç hareketleriyle sınırları geçen sığınmacıların istihdam piyasasında ev sahibi topluluklar açısından oluşturduğu sorunlar küresel düzeydedir. Küresel düzeydeki bu sorunların ve çözüm önerilerinin bir makaleyle ortaya konamayacağı için çalışmanın kapsamı Türkiye ve Türkiye'deki geçici koruma ile uluslararası koruma kapsamında bulunan kişilerle sınırlandırılmıştır. Çalışmada nitel yöntem tercih edilmişse de kavramların ve sorunların daha iyi anlaşılabilmesi adına tablolardan ve verilerden de yararlanılmıştır.

Kaynakça

- Castles, S. ve Miller, J. M. (2008). *Göçler çağı – modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (B. U. Bal ve İ. Akbulut çev). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2024). *Nitelikli Start-Up Girişimlerini Ülkemize Kazandırma Yönelik Türkiye Tech Visa Programı Hayata Geçirildi*. <https://www.csgeb.gov.tr/uigm/haberler/nitelikli-start-up-girisimlerini-ulkemize-kazandirmaya-yonelik-turkiye-tech-visa-programi-hayata-gecirildi/>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2024). *Kamunlarla Türk Vatandaşlarına Hasredilen ve Yabancıların Çalışmalarının Yasak Olduğu Meslek ve Görevler*. <https://www.csgeb.gov.tr/uigm/calisma-izni/turk-vatandaslarina-hasredilen-meslekler/>
- Çelik, N. B. (2015). Türk hukukunda uluslararası koruma başvurusunda bulunan veya uluslararası korumadan yararlanan yabancıların hak ve yükümlülükleri. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 6(3): 67-148.
- Çelikel, A & Gelgel, G.Ö.; Yabancılar Hukuku, Beta Yayınları, Yenilenmiş 24.Bası, İstanbul, 2018
- Çiçekli B. (2016). 6458 Sayılı Kanunla Güncellenmiş Yabancılar ve Mülteci Hukuku, (6. bs). Seçkin Yayıncılık.
- Dikkaya, M., & Dinçer, S. (2023). Türkiye İş Gücü Piyasasında Suriyeli Sığınmacılar. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 187-198.
- Ekşi, N.; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2018
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2024). *Geçici Koruma*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Geçici Koruma Yönetmeliği (22.10.2014 tarih ve 29153 sayılı Resmi Gazete)
- Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (15.01.2016 tarih ve 29594 sayılı Resmi Gazete)
- İçduygu, A. (2014). Bir siyaset ve siyasa alanı olarak uluslararası göç: Son yüzyılda dünya ve Türkiye. (Ed.), *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere içinde* (26-76). Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.
- Öztürk, A. İ. *6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu Uyarınca 100 Soruda Yabancı Uyrukluların Türkiye'de Çalışması*, 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi,
- Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik (26.04.2016 tarih ve 29695 sayılı Resmi Gazete)

Uluslararası İş Gücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği (02.02.2022 tarih ve 31738 sayılı Resmi Gazete)

Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik (15.10.2024 tarih ve 32693 sayılı Resmi Gazete)

1951 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (05.09.1961 tarih ve 10898 sayılı Resmi Gazete)

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazete)

6735 sayılı Uluslararası İş Gücü Kanunu (13.08.2016 tarih ve 29800 sayılı Resmi Gazete)

Göçmen Kadınların İstihdama Erişimlerinin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkisi

Belma Nur Dağcılar¹

Özet

Göçmen kadınların iş gücüne katılımı, ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirmenin yanı sıra psikolojik iyilik hallerini de iyileştirebilmektedir. Ancak dil engelleri, ayrımcılık ve toplumsal dışlanma gibi zorluklar, istihdam olanaklarını sınırlamakta ve ruhsal sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Bu bağlamda, göçmen kadınların iş gücü piyasasına daha kolay entegre olmalarını sağlamak, hem bireysel hem de toplumsal sağlık açısından büyük bir öneme sahiptir. Araştırmamız, bu ilişkileri derinlemesine inceleyerek, göçmen kadınların karşılaştığı engelleri aşmalarına yönelik etkili stratejiler geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu çalışma, göçmen kadınların yaşam kalitesini yükseltmekle birlikte, toplumun genel sağlık düzeyine de katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

1. GİRİŞ

Göçmen kadınlar, toplumsal ve ekonomik yaşamın önemli bir parçasını oluştururken, karşılaştıkları zorluklar onların ruh sağlığını derinden etkilemektedir. Çalışma hayatına katılım, sadece ekonomik bağımsızlık sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda bireylerin kimlik gelişimi ve toplumsal entegrasyonu açısından da hayati bir rol oynamaktadır. Ancak, göçmen kadınlar, dil bariyerleri, ayrımcılık ve sosyal dışlanma gibi pek çok engelle karşı karşıya kalmaktadır. Bu engeller, yalnızca istihdam fırsatlarını sınırlamakla kalmayıp, aynı zamanda stres, kaygı ve depresyon gibi ruh sağlığı sorunlarını da tetikleyebilir.

Pierre Bourdieu'nun belirttiği gibi, “sağlık hakkında konuşmak, yaşam hakkında konuşmaya eşdeğerdir.” (1995, s.183) Bu nedenle, göçmen

1 Sosyal Hizmet Uzmanı, Gaziantep Üniversitesi, Göç Enstitüsü Göç Çalışmaları Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep/Türkiye, belmadagcilar@outlook.com, <https://orcid.org/0009-0006-0672-9961>

kadınların istihdama erişimlerinin ruh sağlıkları üzerindeki etkilerini incelemek, toplumsal cinsiyet çeşitliği, sağlık politikaları ve sosyal adalet açısından kritik bir öneme sahiptir.

Öte yandan göç; temelleri insanlık tarihinin başlangıcına dayandırılabilen bir kavramdır. En genel anlamda göç “anamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşen bütün yer değıştirmeler” olarak tanımlanmaktadır (Erder, 1986:9). (Yılmaz, 2019)

Fakat genel anlamda halen tek bir göçmen kavramından bahsedebilmek mümkün değildir. Bu bağlamda göç, “...bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar...” (IOM, 2013:37) Ancak Birleşmiş Milletler bu tanımlı daha genişleterek sebebi ne olursa olsun, göç edilen ülkede bir yıldan daha fazla süredir ikamet eden kişileri göçmen olarak kabul etmiştir (IOM, 2013:37).

Öte yandan göç; temelleri insanlık tarihinin başlangıcına dayandırılabilen bir kavramdır. En genel anlamda göç “anamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşen bütün yer değıştirmeler” olarak tanımlanmaktadır (Erder, 1986:9). Fakat genel anlamda halen tek bir göçmen kavramından bahsedebilmek mümkün değildir. Bu bağlamda göç, “...bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar...” (IOM, 2013:37) Ancak Birleşmiş Milletler bu tanımlı daha genişleterek sebebi ne olursa olsun, göç edilen ülkede bir yıldan daha fazla süredir ikamet eden kişileri göçmen olarak kabul etmiştir (IOM, 2013:37). (Şahin & Çapar, 2022)

Göç, biyopsikososyal bir varlık olan insan ve toplumlar üzerinde derin etkiler bırakan çok boyutlu bir süreçtir. Birden fazla katman ve boyutu olan bu süreçte bireylerin sağlıklı olma hali göç süreçlerinde göçe neden olabileceği gibi göçün sonucu olabilmektedir. Dünya Sağlık örgütü tarafından sağlıklı olma hali “Sağlık sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, bedence, ruhça ve sosyal yönden tam iyilik halidir.” şeklinde ifade edilmiştir. Bilinen tanımlara ek kişilerin sosyal ve psikolojik iyilik durumunda olması durumu yeni eklenen kavramlar olmakla birlikte kişilerin göçe hazırlık, göç etme süreci ve göç sonrası süreçlerinde değışkenlikler gösterebilmektedir. Kişi bulunduğu yerde psikolojik olarak iyilik halini sağlayamıyorsa veya bulduğu yerde savaş, kriz, iç karışıklıklar, sosyal dışlanmışlık gibi nedenlerle sosyal iyiliğini sağlamakta zorluk çektiği süreçler nedeniyle göç etmek durumunda kalmış olabilmektedir.

Bireyin iyilik halinin sağlanmasında iç ve dış etkenler büyük rol oynamaktadır. Sosyal hizmet disiplininde sıkça kullanılan ekolojik yaklaşıma göre; Carel Germain çevre ile insan organizması arasındaki karşılıklı uyumun önemine dikkatleri çekerek ve ilgili durumu uyum dengesi (goodness of fit) olarak nitelendirmiştir. (Germain, 1979:326) Bahsi geçen bileşenler arasında bir uyumsuzluk oluştuğunda, bireyin fiziksel, psikolojik ve sosyal gereksinimleri ile çevresel kaynaklar arasındaki etkileşim zayıflamakta; bu durum birey üzerinde çeşitli düzeylerde stres ve baskı yaratmaktadır. Göç sürecinde kişinin mekanla olan bağında zayıflamalar görebilmek mümkündür. Bireyin bağ kurduğu mekandan çeşitli nedenlerle kopması yada kopmak zorunda bırakılması ardından yeni geldiği yerde tekrar mekan bağı kurabilmesi her bireyde aynı düzlemde ilerleyememektedir. Bu durumda göçmenin demografik özellikleri belirleyici olabilmektedir. Göç eden bireyin eğitim durumu, engel durumu, gelir düzeyi, cinsiyeti gibi belirleyicilere göre geldiği yere uyumları farklılık göstermektedir. Bazı sosyal gruplar tüm bu süreçten diğer gruplara göre çok daha fazla etkilenebilmekte, hatta kadınlar, insan ticareti gibi bir insanlık suçunun temel ögesi haline getirilmektedirler (UNODC, 2016:7)

Küreselleşmeyle beraber göç eden erkek faktörünün yön değiştirerek göç eden kadın yoğunluğunun yaşanmaya başlanıldığı söylenilebilir.

Göçmen kadınlar, yeni bir ülkeye yerleşirken karşılaştıkları zorluklar nedeniyle özel bir ilgi alanı haline gelmiştir. İş bulma olanakları, sosyal entegrasyon süreçleri ve ruh sağlıkları arasındaki ilişki, bu alandaki araştırmaların önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Göçmen kadınların istihdama erişimi, ekonomik bağımsızlıkları ve sosyal entegrasyonları için kritik bir faktördür. Hızla değişen ekonomik koşullar ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, göçmen kadınların işgücü piyasasındaki yerlerini etkileyen önemli unsurlardır. kadın göçmenler, genellikle düşük ücretli ve düşük prestijli işlerde çalışmakta, bu da ekonomik güvenliklerini tehdit etmektedir. (Koffman, 2000: 417) İstihdamın ruh sağlığı üzerinde birçok olumlu etkisi olduğu pek çok araştırma ile desteklenmektedir. İşsizlik, ruhsal hastalıkların gelişimi için önemli bir risk faktörü olup, depresyon ve anksiyete gibi sorunların sıklığını artırabilir. Ayrıca, iş sahibi olmak bireylerin özsaygısını güçlendirerek genel ruh sağlıklarını iyileştirebilir. Bu nedenle, göçmen kadınların istihdama erişimlerinin ruh sağlıkları üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu anlamak büyük bir öneme sahiptir. İstihdamın ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkileri, birçok çalışma tarafından desteklenmektedir. İşsizlik, ruhsal bozukluklar için önemli bir risk faktörüdür ve depresyon, anksiyete gibi sorunların artmasına yol açabilmektedir (Warr, 1987). Choi (2010), iş sahibi olmanın bireylerin özsaygısını artırarak ruh sağlıklarını

olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir. Bu bağlamda, göçmen kadınların istihdama erişimlerinin ruh sağlıkları üzerindeki etkilerini anlamak önemlidir.

Göçmen kadınların sosyal destek ağları, ruh sağlıkları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. O'Brien (2012), sosyal destek sistemlerinin göçmen kadınların stresle başa çıkmalarında ve ruh sağlıklarını korumada önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Sosyal bağlantılar, göçmen kadınların işgücü piyasasına entegrasyonunu kolaylaştırmakta ve ruh sağlıklarını iyileştirmektedir (Fischer & Kahn, 2005).

Kültürel faktörler, göçmen kadınların istihdama erişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Göçmen kadınlar, yeni bir kültüre adapte olmanın zorluklarıyla karşılaşmakta ve bu durum, iş bulma süreçlerini olumsuz etkilemektedir (Berry, 1997). Özellikle, kültürel farklılıklar, iş yerindeki sosyal dinamikleri etkileyerek ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Hofstede, 1980).

Göçmen kadınların istihdama erişimini kolaylaştıracak politikaların geliştirilmesi, ruh sağlıklarını korumada önemli bir adım olacaktır. Önerilen politikalar arasında, istihdam hizmetlerine erişim imkanı, sosyal destek programları ve kültürel entegrasyon stratejileri yer almaktadır (Martin & O'Brien, 2015).

Bu çalışmanın amacı, göçmen kadınların istihdama erişimini kolaylaştıracak ve ruh sağlıklarını iyileştirecek politika önerileri geliştirmektir. Göçmen kadınların iş gücüne katılımını engelleyen yapısal engelleri ve toplumsal zorlukları ele alarak, istihdam hizmetlerine erişim, sosyal destek programları ve kültürel entegrasyon stratejilerinin önemini vurgulamaktadır. Çalışma, bu politikaların bireysel yaşam kalitesini ve toplumsal refahı artırmaya yönelik potansiyelini ortaya koymaktadır. Ayrıca, önerilen politikaların, göçmen kadınların ruh sağlığı üzerinde de olumlu etkiler yaratabileceği ve toplumsal eşitliği destekleyeceği öngörülmektedir. Sonuç olarak, bu araştırma, göçmen kadınların entegrasyonunu teşvik etmek için gerekli politika reformlarına katkıda bulunmaktadır.

GÖÇÜN FEMİNİZASYONU

Kadın göçmenlerin göç hareketleri içerisindeki sayısal yoğunluğu, genel kanının aksine yeni bir gelişme özelliği taşımamaktadır. 1960'lı yıllardan günümüze kadınların göç olgusu içerisindeki oranı ağırlığı erkeklerle büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Bu bağlamda, özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika gibi gelişmiş bölgelerde kadın göçmen oranlarında kayda değer bir artış gözlemlenmektedir. Bazı bölgelerde bu oran %70-80'lere ulaşmakta; bu durum ise literatürde "göçün feminizasyonu" kavramının ortaya çıkmasına

neden olmaktadır (Fleury, 2016, s. VI). Türkçe akademik yazında bu kavrama genellikle “göçün kadınlaşması” ifadesiyle yer verilirken, bazı çalışmalarda “göçün kadınsılaşması” terimi de tercih edilmektedir (Ünlütürk Ulutaş & Kalfa, 2009; Selim, 2017; Welcommunities, 2017).

Göçün feminizasyonu olgusu olarak ifade edilmekte olan bu durum temel olarak beş basamak altında ele alınabilmektedir. Bu bağlamdaki basamakların ilkinde özellikle yüksek gelir düzeyine sahip ülkelerde, kadın göçmenlerin sayısındaki artış belirgin bir eğilim olarak öne çıkmaktadır. İkinci basamakta, genel anlamda kadın göçmen sayısındaki artış, bu dönüşümü pekiştiren önemli bir dinamik olarak değerlendirilmektedir. Üçüncü basamakta, kadınların göç hareketlerine katılımı yalnızca geleneksel biçimlerle, örneğin evlilik ya da aile birleşimiyle sınırlı kalmamakta; bunun ötesinde, iş gücü göçü, insan ticareti ve sığınma talebi gibi daha çeşitli ve karmaşık göç biçimlerinde de yer almaktadırlar. Dördüncü basamakta, birçok ülkede erkeklerin tam zamanlı ve güvenceli istihdam olanaklarına ulaşmada yaşadığı zorluklar, kadınları alternatif coğrafyalarda iş aramaya yöneltmektedir. Son ve beşinci basamakta, hedef ülkelerde genellikle kadınlara özgü olarak kabul edilen bakım, temizlik, yaşlı ve çocuk bakımı gibi sektörlerde artan iş gücü talebi, kadın göçmenlerin bu alanlara yönelmesine ve dolayısıyla göçün cinsiyet temelli bir boyut kazanmasına katkı sağlamaktadır (Piper, 2006, ss. 24–25; Yılmaz, 2019).

Göçmenlerin içindeki kadın varlığının belirginliği sonrası literatürde yeni terimlerle kendine yer bulan bu göç durumunun nedenleri nelerdir diye incelersek ve kadın göçü üzerine yapılmış araştırmaların çıktılarını maddeleşmiş haldedir.

Göç ile ilgili sınıflandırmalarla benzer şekilde kadın göçleri kategorize edilmiştir. Bu başlıklar şöyle sıralanabilir;

(a) İstekli olarak yapılan ya da bir başka deyişle zorlayıcı dış etkilere “bağımsız göçler,

(b) Zorunlu olarak yapılan göçler.

“İstekli” olarak yapılan göç türü:

(1) “İşçi göçü”, (kendi içerisinde yasal –yasal olmayan, uzun süreli / mevsimlik gibi farklı alt kümelere ayrılabiliriz)

(2) Aile birleşmesi amacı ile yapılan göçler

(3) Evlenme amacı ile yapılan göçler olarak üç grupta toplanabilir.

Zorunlu olarak yapılan göç grubunda ise şu gruplar yer alır:

- (1) Mülteci/sığınmacı göçü,
- (2) İnsan ticareti mağdurlarının zorunlu göçleri.

Göç literatürü incelendiğinde bazı öncüllerin çoğu zaman sadece kadın göçmenlere özgü kavramlar olduğunu görebilmek mümkündür. Bunları özel olarak belirtecek olursak; aile birleşimi için gerçekleştirilen göçler, evlenme amacıyla gerçekleştirilen göçler ve insan ticareti mağdurlarının zorunda kaldıkları göçlerdir. Kadının bazı durumlarda mecbur bırakıldığı ve edilgen olarak katılmak zorunda kaldığı göçler olarak bu durumlardan bahsedebilmek mümkündür.

Göçün sebeplerini irdelenecek olursak ise ilk faktörümüz ekonomi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik boyutun ardından can güvenliği tehlikesinin oluşması, çocukları çetelere kaptırma durumunun ortaya çıkması (Yalçın, 2015, 52) sonucu güvenlik ihtiyacını ortaya çıkararak organizmanın kendini koruma ihtiyacı sebebiyle bireyi göçe iten sebep olmuştur.

Göçmen kadını göçe iten sebeplerin ardından göç süreci başlamaktadır. Göç yolu esnasında göçmen kadının kendi can mal güvenliğini sağlamakta zorlanması ve cinsel şiddete maruz kalma riskleri bulunmaktadır. Göçmen kadınların bu süreçte bir erkekle göç etmesi bazı durumlarda bu yolculuğu daha kolay bir hale getirebilmektedir. Bu sebeple eşi ölen kadınların göç edebilmek için evlendikleri vakalara tanık olabilmek mümkün olmaktadır.

Göç olgusu, cinsiyet fark etmeksizin yaşamının her dönemindeki bireyi etkisi altına alan ve etkileyen travmatik bir süreçleri içermektedir. Bireyler, önceki toplumsal değer yargılarını sorgulayıp dönüştürürken, aynı zamanda mevcut kurumsal yapıların davranış biçimlerini ve değer sistemlerini de yeniden tanımlamakta ya da şekillendirmektedir (Jabbar & Zaza, 2014, s. 1515; Bimay, 2023)

2. GÖÇMEN KADIN İÇİN PSİKOSOSYAL RİSK UNSURLARI

Kadın göçmenlerin hedef ülkeye ulaşmalarının ardından karşılaştıkları başat problemlerden biri de “aidiyet” duygusunun yeniden tesisidir. Yerleşik yaşamın başlangıcından itibaren bireylerin temel ihtiyaçları arasında yer alan aidiyet, yalnızca fiziksel güvenlik ve barınma koşullarının sağlanmasıyla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda bireyin bir topluluğun parçası olma, bu topluluğa dâhil olma ve o topluluk içerisinde anlamlı bir varlık geliştirme ihtiyacını da kapsamaktadır. Psikolojik açıdan değerlendirildiğinde aidiyet, insanın varoluşunu sürdürebilmesi ve sosyal uyum sağlayabilmesi adına,

sevgi, kabul görme ve değer atfedilme gibi ihtiyaçlarla yakından ilişkilidir (Levett et al., 2007; Yılmaz, 2019). Göç deneyiminde ise bu ihtiyaç, bireyin yeni sosyal, kültürel ve kurumsal yapılar içerisinde kendini yeniden konumlandırması sürecinde daha da belirgin hale gelmektedir. Özellikle kadın göçmenler özelinde incelenecek olduğunda aidiyet duygusunun eksikliği, hem bireysel hem de toplumsal uyum süreçlerinde ciddi zorluklara sebebiyet verebilmektedir.

Hedef noktaya varılan durumda göçmen kadının geldiği yere entegre olabilmesi için aidiyet duygusu geliştirmesi gerekmektedir. Maslow'un insani ihtiyaçlar hiyerarşisi incelendiğinde ihtiyaçlar; fizyolojik gereksinimler, emniyet gereksinimi, ait olma ve sevgi gereksinimi, değer gereksinimi, kişisel gelişim ve olgunlaşma gereksinimi şeklinde sıralanabilmektedir. Maslow'a göre, bireyler ihtiyaçlar hiyerarşisinde bir düzeydeki gereksinimlerini karşılamadan bir üst aşamaya ilerleyemezler. İlgili şemayı göçmen kadın için yorumlayacak olursak birey en temel fiziksel ihtiyaçlarını ve güvenliğini sağlayamadığı için göç etmektedir kendisine ihtiyaçlarını karşılayacak bir hedef seçerek göç yoluna çıkmaktadır ve hedef noktaya ulaştığında bu iki aşamayı sağlayabileceği öngörülmüştür.

Yeni basamak olacak ait olma durumu için Maslow'un ilgili hiyerarşisinde aidiyet, fizyolojik ve emniyet gereksiniminden sonra gelmekte ve sevgi ihtiyacı ile bir bütünlük kurmaktadır (Suzanne ve Stephen, 2003:317-318) Bu bütünlük durumu sağlanamazsa yani aidiyetin yeniden tesisi sağlanamadığı haldeki bireylerde ise güvensizlik ve başarısızlık hissi artmakta, umutsuzluk, kaygı ve stres duyguları kapsamlı bir şekilde gelmektedir (Duru, 2007:87). (Yılmaz, 2019)

Bireyin iyilik hali için sadece fiziksel sağlık durumunun yetmemesi psikolojik ve sosyal halinin de iyiliği gerekmektedir ve bu basamaklarda iyi olma durumlarının da sağlanabilmesi için aidiyet sağlanması gerekmektedir. Çünkü eğer kişi bulunduğu çevre içinde uyum içinde yaşayamazsa sosyal sağlıktan bahsedebilmek mümkün değildir ayrıca kişi aidiyet duyamadığı yerde kaygı, stres hislerine kapılmakta bu durumda kişinin psikolojik sağlığını olumsuz etkilemektedir. Kişinin psikolojik sağlığını ve toplumun en küçük yapısı olan aile içindeki sosyal sağlığını sağlama durumunda ekonominin de önemi yadsınamaz.

Bimay ve Çetin (2023)'in yapmış olduğu araştırmada entegrasyon sürecinde göçmen aile yapısındaki değişimler incelenmiş ve göçmen kadınlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerde kadınların işsizlik ve maddi olanakların yetersizliği gibi sebeplerle aile içi ilişkilerin gerildiğini ifade ettikleri bulgularına ulaşılmıştır. Araştırmanın katılımcısı

olan bazı kadın göçmenlerin menşe ülkelerinde yaptıkları mesleklerini ve icra ettikleri işlerini burada yapamadıkları öğrenilmiştir. Sosyal hayatta varlığını sağlamış kadınların göç sonrası ekonomik özgürlüklerinden yoksunluğu ve eski toplumsal dahiliyeti sağlayamadıkları araştırmadan çıkan sonuçlardır.

GÖÇMEN KADINLARIN İSTİHDAMI

Yaşanan toplumsal olayların birçoğunda olduğu gibi göç sürecinde de kadınlar aktif öznelerdir. Anaakım sosyal bilim araştırmalarında emek göçünün öznesi esas olarak erkeklerdir, kadınların daha çok erkeklerin kararlarına uyan, onu geriden izleyen aile bireyleri olarak göç hareketlerine katıldığı varsayılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, Suriye Arap Cumhuriyeti'nde 2011 yılında başlamış olan yaşanan iç savaş sonrası yaşanan ülkeye giriş yapmış olan kişileri 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunca geçici koruma statüsünde değerlendirilmiştir.

Mülteci Derneği'nin 2024 yılında yayınlamış olduğu verilere göre toplam geçici koruma statüsüne sahip kişi sayısı 3.096.157 kişidir bu kişilerin içinde 1.487.286 kişisi kadındır yani Türkiye'deki sadece geçici koruma statüsüne sahip göçmenlerin %48'ini kadınlar oluşturmaktadır.

İç savaş kaynaklı gerçekleşen göç dalgasında tek bir sınıftan göç yaşanmamıştır toplumun her sınıfından insanın göç ettiği bilinmektedir. Türkiye'ye yapılan göçlerde öngörülenin aksine eğitim almış, tecrübeli, nitelik sahibi, kent hayatını tecrübe eden bireyler bulunmaktadır (Gökmen, 2011, 224).

Göçmenlerin çalışma hayatına entegrasyonu, bir dizi engel ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu engeller arasında, akreditasyon problemleri önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle, göçmenlerin mezun oldukları üniversitelere erişim sağlamakta zorluk çekmeleri, bu engellerin başında gelmektedir. Suriye iç savaşı gibi kriz dönemlerinde, muhalif bölgelerden çıkışın zor olması ve belgelere ulaşımın engellenmesi, bu sorunu daha da derinleştirmiştir. Ayrıca, dil bariyerleri ve ticaretle uğraşan göçmenlerin sermayelerinin göç esnasında harcanması gibi faktörler de, çalışma hayatına tam katılımı engellemektedir. Dolayısıyla, bu zorluklar göz önünde bulundurulduğunda, göçmenlerin çalışma hayatına katılımı konusunda olumlu bir durumdan bahsetmek oldukça güçtür (Piper, 2006; Yılmaz, 2019).

Kadın göçmenler için bu süreç daha dezavantajlı bir hal almıştır çünkü yeni yaşam yerlerinde ve ataerkil düzende tekrar sosyal yaşama ve istihdama erişimde önlerinde erkeklerden daha fazla bariyer mevcut durumdadır. Toplumdaki algı ve kabuller göçmen kadınların sadece enformel alanlarda

çalışabileceği yönündedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha derin ve dezavantajlı boyutu kadın göçmenler için geçerli olmaktadır.

Buz (2007) yaptığı çalışmasında, göçmen kadınların istihdam süreçlerinde karşılaştıkları sorunları şu başlıklarla ifade etmektedir: “ayrımcılık, eşit olmayan ücret, yetersiz sağlık bakımı ve genel sağlık hizmetleri, yetersiz eğitim, sınırlı kaynak, çocuk bakımı ve ev işleri sorumluluğu...” İstihdama erişim sağlayabilen göçmen kadınlar için de riskler devam etmektedir (Buz, 2007). (Canoglu, 2018)

Toksöz’ün 2023 yılındaki çalışmasında göçmen kadınların çalışma yaşamı sorunları hakkındaki görüşleri “Öte yandan aynı fabrikada çalışsalar da, yerli ve göçmen kadınlar arasında bir tabakalaşma vardır ve kendini iş ve ücret koşulları farklılaşan değişik bölümlerde; göçmenlerin özellikle çalışma şartlarının daha ağır olduğu bölümlerde istihdam edilmeleriyle göstermektedir” (Phizacklea, 1983:110; Toksöz, 1991:46-47) şeklinde olmuştur.

Göçmen kadınların entegrasyonları, aidiyetleri ve istihdamları arasında kuvvetli bir korelasyon olduğu düşünülmektedir. Çünkü birey bulunduğu grup içinde iş gücüne katılarak sosyal yaşama dahil olur ve bağlı bulunduğu gruba aidiyet geliştirebilir. Kendisini ait hissettiği grup ile paylaşımlarda bulunabilir ve bu etkileşim entegrasyon için temelleri oluşturabilmektedir.

3. İSTİHDAMIN KADIN GÖÇMENİN RUH SAĞLIĞINA ETKİSİ

Engel tarafından 1977 yılında geliştirilen biyopsikososyal model, sağlığı yalnızca biyolojik ve fizyolojik süreçlerle ilişkilendirmeyerek, aynı zamanda psikolojik ve sosyal süreçlerin de sağlık ve hastalık süreçleri üzerinde etkileyici faktör olduğunu öne sürülmektedir. Bu modelle, bireylerin sağlık olgusunu dahageniş bir perspektifte ele almayı amaçlanmaktadır. Ancak, biyopsikososyal modele yönelik çeşitli eleştiriler de mevcuttur. Bu eleştirilerde, modelin uygulama boyutunda sosyal faktörlere yeterince yer verilmediği ve genellikle psikolojik ile sosyal faktörlerin, biyolojik faktörlerin sağlık üzerindeki etkisini düzenleyici değişkenler olarak ele alındığı belirtilmektedir (Haslam ve ark., 2019; Spicer ve Chamberlain, 1996). Uygulamada biyopsikososyal modelin bu eksikliklerini giderme amacı güden eleştirel sağlık psikolojisi, sosyal sınıf, sosyal eşitsizlikler, grup aidiyeti ve ekonomik-politik yapılar gibi sosyal değişkenlerin, sağlıkla ilgili süreçlere daha fazla odaklanılarak incelenmesi gerektiğini savunmaktadır (Haslam ve ark., 2019; Marks, 2002). Bu sebeple bu bölümde istihdamın biyopsikososyal boyutlarda etkisi ve göçmen kadın özelinde değerlendirmesi yapılacaktır.

İşsizlik, ruhsal bozukluklar için önemli bir risk faktörü olarak tanımlanmaktadır. Choi'ye (2010, s. 45) göre, iş sahibi olmak bireylerin özsaygısını artırarak ruh sağlıklarını olumlu yönde etkilemektedir. Literatürde işsizlik oranının artmasıyla birlikte depresif semptomların (Paul & Moser, 2009, s. 102), psikolojik sıkıntının, psikosomatik belirtilerin ve anksiyete düzeyinin yükseldiği gösterilmiştir (Paul & Moser, 2009, s. 108; Price vd., 2002, s. 76).

İstihdamın ruh sağlığına etkisi üzerine yapılan çalışmalar, ruh sağlığı engeli bulunan bireylerde dahi istihdamın özgüvenin teşvik edilmesine, başkalarına duyulan saygının artmasına, kişisel gelir elde edilmesine ve topluma entegrasyonun sağlanmasına katkıda bulunduğunu göstermektedir (Drake & Wallach, 2020, s. 57). Bu etkilerin kısa vadeli bir müdahale olmadığı, aksine uzun vadeli ve sürdürülebilir bir süreç olduğu düşünülmektedir. Drake ve Wallach (2020, s. 63), istihdamın kritik bir ruh sağlığı müdahalesi olduğunu belirtmekle birlikte, insanların değerli gördükleri bir hayatları olduğunda semptomlara tahammül etmeyi ve onlarla baş etmeyi öğrenebildiklerini ifade etmektedir.

Göçmen istihdamı konusundaki çalışmalarda elde edilen bulgular, göçmenlerin daha çok kayıt dışı ve enformel ilişkiler yoluyla istihdama dahil edildiklerini göstermektedir. Haile (2023, s. 112) çalışmasında, standardı bulunmayan çalışma düzeni içinde çalışan bireylerin istihdam şekilleri ile sağlık sonuçlarının kötüleşmesi arasında bir ilişki olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, güvencesiz istihdamın bağımlılıklara yatkınlığı artırdığı, psikolojik iyilik halini zorlaştırdığı, bedensel semptomlara neden olduğu ve bireyin kendisini tükenmiş ve depresif hissetmesine sebep olduğu bilinmektedir (Haile, 2023, s. 118). Güvencesiz istihdam ve kişilerin depresif belirtileri arasındaki korelasyonu inceleyen bir çalışmada ise süreli sözleşmeler ile çalışmanın, belirsiz süreli sözleşme ile çalışmaya kıyasla depresyon belirtileri ve yorgunluk güçlü bir ilişki içinde olduğu bulunmuştur (Hünefeld, Gerstenberg & Hüffmeier, 2020, s. 85).

4. GÖÇMEN KADIN İSTİHDAMINDA PREKARİZASYON VE PRESENTEEİZM KAVRAMLARININ BİYOPSİKOSOSYAL SAĞLIK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Göçmen kadınların istihdam sürecinde karşılaşması olası risk durumları vardır. Dil bariyeri en sık karşılaşılan engeldir. Dil bilmemek istihdam fırsatlarını sınırlayabilmekte veya iletişimde yaşanacak güçlüklerin iş yaşamını iş bulma sürecini sekteye uğratabilme riski bulunmaktadır. Göçmen kadınlar, ırk, etnik köken veya cinsiyet temelli ayrımcılıklara maruziyet riski taşımaktadır.

Sosyal hizmetlere erişim zorluğu ya da kısıtı göçmen istihdamını sekteye uğratabilmektedir. Göçmen kadının sosyal hizmetler hakkındaki bilgi düzeyi düşüklüğü ya da erişim kısıtlılığı halinde sosyal hizmet aracılığıyla kurulan toplumsal bağlara ve destek mekanizmalarına ulaşamaması sonucu olacaktır. Göçmen kadının istihdam süreçlerinde haklarını savunma ve ayrımcılıkla baş etme süreçlerinde sosyal hizmet desteğinin önemi yadsınamamaktadır.

Sosyal hizmet süreçleriyle bireyin iş bulma, kariyer danışmanlığı, kendi eğitim ve yeteneklerine yönelik mesleki eğitimlere yönlendirme programları ile göçmen kadının ev sahibi toplumdaki yerli kadınla arasındaki farkı minimize etmeye yarayacaktır.

Coşkun, göçmen kadınlar üzerine odaklanmış olduğu çalışması doğrultusunda göçmen kadınlara yönelik yapılan cinsel tacizin, hak ihlallerinin, emek istismarının önüne geçebilmek adına geniş içerikli koruyucu sosyal politikaların oluşturulması gerektiğini ifade etmektedir. (Coşkun, 2017; Gökbayrak, 2009,78).

Göçmen istihdamında kayıt dışılığın da bireyleri zorunda bırakmış olduğu enformelleşme ve prekarizasyon süreçlerinin getirisi olan olumsuz deneyimlere sessiz kalma haline göçmen kadınlar cinsiyet nedeniyle daha fazla maruz kalmaktadır. Kadın oldukları için maruz kaldıkları “...*cinsel tacize ve tecaviize karşı sıfır tolerans politikası ile cezai yaptırım uygulanması...*” yüksek önem taşımaktadır (Coşkun, 2017, 1310).

Devletlerin sivil toplum kuruluşlarının ve halkın eşgüdüm ile hareket etmesinin göçmenlerin sosyal hayata entegrasyonu açısından önemi büyüktür. Bu bağlamda geliştirilecek sosyal hizmet politikalarına ve sosyal politikaların uygulanması sürecinde göçmenlerin sosyal hizmetlere erişimi gerekmektedir. Sosyal içermeyi hedefleyen politikalar ile göçmenlerin ihtiyaçları olan “Göçmen ve mülteci kadınlar için yasal danışma, sağlık hizmetlerine erişim ve sosyal destek gibi çok daha yapısal ve kapsamlı sosyal destek hizmetleri...” (Coşkun, 2017, 1310) için alanında uzman kişiler tarafından verilecek sosyal hizmet destekleri ve psikososyal destekler ile uzun vadeli geri dönüşler alınabilmektedir.

5. SONUÇ

Göçmen kadınlar bağlamında bu bilgiler incelendiğinde travmatik bir olgu olan göçün ardından bireyin kendi yaşamını anlamlandırabilme ve ekonomik gelire sahip olabilmesi açısından istihdam önemli ve elzem bir rol oynamaktadır. Sonuç olarak göçmen kadınların istihdamının olumsuz ve olumlu etkileri bulunmaktadır. Çalışmada bahsedilen olumsuz etkilerin olumluya dönüştürülebilmesi mümkündür.

Göçmen kadınlar için işsizlik durumu, sosyal destek sistemlerine erişimlerini de olumsuz etkilemekte ve bu durum psikolojik sorunlara yol açabilmektedir. Göçmen kadınların prekarizasyon ve presenteizm bağlamındaki deneyimleri, ruh sağlıkları üzerinde derin ve kalıcı ve yaralayıcı etkiler bırakmaktadır. Mevcut tablo, bireylerle sınırlı kalmamakta; toplumun genel dinamiklerini de etkilemektedir. Daha kapsayıcı politikaların geliştirilmesi, bu kadınların iş güvencesini artırmak ve sağlık hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırmak adına önemlidir. Böylece, ruh sağlığını destekleyici bir ortam yaratılabilir ve göçmen kadınların toplumsal hayata katılımları teşvik edilebilir.

Göçmen kadınlar için eğitim ve farkındalık çalışmalarının daha görünür hale gelmesi, yerel yönetimler sivil toplum tarafından istihdam süreçlerini destekler programların gerçekleştirilmesi ve yaygın hale getirilmesi, ayrımcılıkla mücadelenin bir politika haline getirilmesi cinsiyet, ırk, etnik kimlik fark etmeksizin eşit işe eşit ücret anlayışının hakim kılınması gerekmektedir.

Kadın göçmenlerin işsizlik durumu, çok boyutlu bir sorundur ve toplumsal, ekonomik ve kültürel faktörlerden etkilenmektedir. Bu alanda daha fazla araştırma yapılması, göçmen kadınların karşılaştıkları engelleri anlamak ve bu engelleri aşmak için etkili stratejiler geliştirmek açısından kritik önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Aslan, A. E. (2023). Güvencesiz İstihdamın Psikolojik Ve Fiziksel Sağlık Sonuçları Üzerindeki Etkisi (Yüksek lisans tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. "Toplum Ve Sosyal Hizmet", 18(2), 201-231.
- Canoğlu, N. (2018). Savaş, Patriyarka Ve Kapitalizm: Türkiye’de Bulunan Suriyeli Kadınlar Örneği (Yüksek lisans tezi, Bolu).
- Coşkun, E. (2017). Türkiye’de Kağıtsız Göçmen Kadınlar Ve Sosyal Hizmetler. "Çalışma Ve Toplum", (3).
- <https://www.calismatoplum.org>
- Dönmez, E. (2023). Prekarizasyon Bağlamında Gerçekliğin İnşası Ve Öznel Deneyimde Medyanın Rolü. 102-109.
- Duran, H. (2022, Eylül 7). Göçün Feminizasyonu Ve Göç Politikalarının Kadınlara Etkisi. [https://\[https://sosyalhizmetteyiz.com/2022/09/07/gocun-feminizasyonu-ve-goc-politikalarinin-kadnlara-etkisi/\]](https://[https://sosyalhizmetteyiz.com/2022/09/07/gocun-feminizasyonu-ve-goc-politikalarinin-kadnlara-etkisi/])
- Duru, E. (2007). Sosyal Bağlılık Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması. "Eğitim Araştırmaları Dergisi", (26), 85-94.
- Erder, S. (1986). "Refah Toplumunda "Getto" Ve Türkler". İstanbul: Teknografik Matbaacılık.
- Ghatak, S., & Singh, S. (2019). Examining Maslow’s hierarchy need theory in the social media adoption. *FIIB Business Review*, 8(4), 292-302. <https://doi.org/10.1177/2319714519882830>
- Gökmen, Ç. E. (2011). Türk Turizminin Yabancı Gelinleri: Marmaris Yöresinde Turizm Sektöründe Çalışan Göçmen Kadınlar. "Çalışma ve Toplum", (1), 28, 201-231.
- Hünefeld, L., Gerstenberg, S., & Hüffmeier, J. (2020). Job Satisfaction And Mental Health Of Temporary Agency Workers In Europe: A Systematic Review And Research Agenda. **Work and Stress**, 34(1), 82-110.
- IOM. (2013). Göç terimleri sözlüğü. R. Perruchoud & J. R. Cross (Eds.), "Uluslararası Göç Hukuku" (S. 85). 2. Baskı, No: 31.
- Jabbar, S. A., & Zaza, H. I. (2014). Impact Of Conflict In Syria On Syrian Children At The Zaatarı Refugee Camp In Jordan. "Early Child Development And Care", 184(9-10), 1507-1530.
- Jørgensen, M. B. (2016). Precariat-What It Is And Isn’t-Towards An Understanding Of What It Does. "Critical Sociology", 42(7-8), 959-974. <https://doi.org/10.1177/0896920515608925>
- Levett, J. T., Lathlean, J., Maguire, J., & Mcmillan, M. (2007). Belongingness: A Critique Of The Concept And Implications For Nursing Education. "Nurse Education Today", 27, 210-218.

- Mollard, B. (2010). Kadın Ve Göç: Göç Deneyimi Boyunca Sağlığın Geliştirilmesi. “Göç Ve Kadın Sempozyumu”, 11 Mart.
- Radu, G.E. (2019). Türkiye’de Hizmet Sektöründe Göçmen İstihdamı: Sağlık Turizmi Örneği. (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi).
- Sümer, N., Solak, N., & Harma, M. (2013). İşsiz Yaşam: İşsizliğin Ve İş Güvencesizliğinin Birey Ve Aile Üzerindeki Etkileri. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, K., & Çapar, M. (Eds.). (2022). Arafta Ve Mobil: Göç Olgusuna Disiplinlerarası Bir Yaklaşım. Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Şahin, M., & Katran, E. (2024). Engelli Çocuk Sahibi Kadınların Yaşam Deneyimleri: Farklılaşan Sorumluluklar, Zorluklar ve Toplumsal Destek Beklentileri. (Studies on Social Science Insights) 4(3), 64-87.
- Tansu, Y. Emre, & Canbolat, N. Türkiye’de Bulunan Göçmen Kadınların İstihdama Erişim Durumlarının İncelendiği Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme. Türk Dünyası Kadın Araştırmaları Dergisi.
- Toksöz, G. (2023). Kapitalizmin İşgücü Talebi Ve Göçmen Kadın Emeği. “Çalışma ve Toplum”, 4, 79, 3049-3072.
- Toksöz, G. (2021). Emanet Emek- Göç Yollarında Kadınlar. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Turan, N. (1992). Sosyal Kişisel Çalışma Birey Ve Aile İçin Sosyal Hizmet. Ankara: MN Ofset.
- Uğur, S, & Yanık, E. C. (2016). Ev Hizmetlerinde Göçmenlerin İstihdamına Yönelik Sorunlarının Değerlendirilmesi. “Çalışma İlişkileri Dergisi”, 7(2), 65-77.
- Phizacklea, A. (1983). In the front line. In A. Phizacklea (Ed.), “One Way Ticket: Migration and Female Labour” (pp. 95-116). London, Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Yılmaz, A. (2019). Göç Ve Kadın: “Göçün Feminizasyonu” Ve Kadın Göçmenlerin Durumu. CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi

Evolving Roles and Regulations: The Role of International Ngos in Türkiye's Response to the Syrian Crisis

Merve Es¹

Abstract

Dating back to 2011, the Syrian civil war caused one of the greatest crises in modern history, with over 3 million Syrians seeking refuge in Türkiye. Through an open-door policy, Türkiye guided the crisis with emergency relief response, which later resulted in more emerging needs; structured, long-term integration strategies. International non-governmental organizations (INGOs) were one of the main actors who took their roles during this shift. With their increasing involvement, particularly in education, healthcare, and employment, Türkiye took this as an opportunity. Intensification of the crisis introduced the society in Türkiye new legal and administrative frameworks to regulate INGO operations. Türkiye paved a way for INGOs to formalize their participation through *2013 Law on Foreigners* and *International Protection and the Temporary Protection Law*. Through these actions, partnerships with government institutions like the Directorate General of Migration Management (DGMM), now the Presidency of Migration Management (PMM) were initiated. Followed by these steps, the *2015 Regional Refugee and Resilience Plan (3RP)* and the *2016 EU-Türkiye Deal* significantly expanded INGO engagement. These initiatives created a new phase for the humanitarian efforts in Türkiye, merging it with development goals together with the public institutions, emphasizing resilience and integration. Being emergency actors, INGOs found themselves as key partners in Türkiye's refugee response. Considering regulatory barriers and political sensitivities, INGOs have still created an atmosphere where their vital role in managing both short-term humanitarian needs and long-term integration efforts solidified their place in Türkiye's migration governance framework.

1 Merve ES is a Programs and Policy Development Coordinator specializing in humanitarian response to the Syrian crisis. She holds a Master's degree in Migration Studies from TED University and has experience working with international NGOs in Türkiye. Contact: merve.es@tedu.edu.tr

1. INTRODUCTION

No one could have predicted that the escalation of the crisis in Syria in 2011 would evolve into one of the most protracted and complex crises in the modern history. With the involvement of regional and international actors, Syria found itself in a never-ending multidimensional quagmire. As of 2014, more than 3 million Syrian people plunged into a huge displacement perplexity by seeking refuge in mostly neighboring countries, such as Türkiye, Lebanon and Egypt. While those neighboring countries proceeded to carry on the biggest responsibility on this unpredictable refugee influx, Türkiye's open-door policy allowed Syrian people to cross border with relative ease. While the numbers kept increasing, it grew into Türkiye's realization into its need in specialized policies and a more organized structure to manage the refugee influx in terms of longer-term support mechanisms and their integration into the Turkish society. Recognizing the severe conditions, international non-governmental organizations (INGOs) launched several projects and programs through different initiatives to address humanitarian challenges posed by large scale displacement. The European Union (EU), in particular, was one of the key actors in this regard as it took its major part in For Refugees in Türkiye (FRIT) Agreement, known as EU-Türkiye Deal². The 6 billion Euro Funding Deal between the EU and Türkiye was directed at the enhancement in the situations of Syrian people in Türkiye by supporting refugee-related programs, specifically taking into consideration the integration and basic needs matters and the enhanced border controls to prevent irregular migration to Europe.

In this article, I will delve into Türkiye's evolving regulations regarding the INGOs by addressing the multifaceted needs as well as taking into consideration the Turkish Government's main role as a primary actor which was to manage the refugee influx through DGMM, currently known as the Presidency of Migration Management (PMM). In the later stage, I would like to take more time on the increasing role of international NGOs after the Regional Refugee and Resilience Plan (3RP) and EU-Türkiye³ Deal.

2. TÜRKİYE'S EVOLVING REGULATIONS REGARDING THE INGOS

It is a well-established fact that international non-governmental organizations have stood as a crucial part of society as an auxiliary role to governments. The increasing number and effect of INGOs across world

2 Carriages preview | Legislative Train Schedule

3 It is now recognized as Türkiye.

in international relations and world politics are a strong validation to the above-mentioned point. Beyer (2007) highlights this importance, noting that while there were about 1,000 international NGOs in the 1950s, there were roughly 30,000 worldwide then.

In this regard, I would like to reflect on the early years of the Syrian refugee crisis, where Türkiye's response was most notably marked by emergency relief efforts to elevate the urging needs through the provision of shelter, food, and healthcare by the efforts of Turkish government who had taken the lead since then. In due course, with the escalation of the crisis, support from the international organizations grew as one of the priorities in specifically access to education, employment, and social services as it became discernible that there was intensifying urgencies in the country since INGOs not only focused on immediate humanitarian needs but joined in the long-term plannings together with the governmental organizations as well. Despite initial apprehension, Türkiye eventually acknowledged the need for INGOs' resources in critical sectors like healthcare, education, and livelihoods.

INGOs increasingly contributed to long-term planning and capacity building alongside governmental institutions. Their involvement in sectors such as education and employment reflected a recognition that the Syrian refugee crisis was not a temporary emergency but a protracted situation requiring comprehensive, sustainable solutions. The Turkish government's recognition of a more sustained international support paved a way to a shift in Türkiye's policy toward international NGOs. As MDPI (2024) shows that the Turkish government has demonstrated an ambivalent policy response, shaped by a preference for controlling its own borders and limiting the influence of external actors like the EU and international organizations. This ambivalent approach may be a sign for sovereignty concerns, perceived risk to national security and an increasing focus on localization efforts. Nevertheless, Türkiye's austere approach had been mitigated by time, leading to an acknowledgement the value of the external expertise and recourses, notably in the education, healthcare and livelihoods sectors. Due to the integration of the iNGOs, Türkiye orchestrated a series of regulatory frameworks in addition to the existing ones. Alongside this, another critical point here is Türkiye's snap audit activities, making instant interviews with the iNGOs' staff in order to ascertain that money going to Syria in an informal way was made in the right way possible since there was no formal oversighting tool due to the absent banking system in Syria (Heller, 2017). Even though there has been a law in force since 2004 under the name of Associations Law, it remained concise during the early years of Syrian crisis

with respect to the iNGOs. To cover the persisting gaps in the Associations Law, Türkiye both facilitated and restricted the activities of iNGOs. State-led approach became Türkiye's main objective during this period. While simultaneously prioritizing the national interest, the local authorities directed the iNGOs to align their projects with the current context of Türkiye.

To strengthen its proposition, in 2013, Türkiye put in force the Law on Foreigners and International Protection, which further legitimized the role of international organizations in the refugee response. Under this law, iNGOs were obligated to have formal cooperation agreements with the governmental agencies in place to affirm that their activities were in conformity with national development and humanitarian goals. In recognition of this policy, iNGOs were encouraged to work with the governmental institutions through a more structured partnership model rather than independently. Their direct partner in this regard was the DGMM which oversaw the legal and administrative procedures for refugees. Not only they were subject to governmental audits, but they needed necessary permits and authorizations to operate in Türkiye as well. Their money transactions were audited by more than one institution, Ministry of Interior and Ministry of Foreign Affairs. Through the *Guide to the Auditing of Associations (Derneklerin Denetlenmesine Dair Rehber)*⁴ published by the General Directorate of Civil Society Relations, Turkish Government have adopted an organized and formal procedures and principles on how associations should be monitored and to ensure transparency in their operations.

Moreover, Temporary Protection Law enacted in 2013 is another critical point regarding the management of iNGOs and their operations in Türkiye, specifically addressing the status and rights of Syrians seeking refuge in Türkiye. Beneficiaries of temporary protection were to be provided with protection and assistance in Türkiye, which included the right to stay in Türkiye until a more permanent solution was found for the situation, protection against forcible returns to Syria, as well as access to the most fundamental rights and needs (UNHCR, n.d.). Besides, the law inherently engaged iNGOs through collaboration opportunities in the provision of services to refugees, which aligned with Türkiye's proposition of the Syrian crisis mandate thanks to both governmental and non-governmental efforts.

4 Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü: Derneklerin Denetlenmesine Dair Rehber - Sivil Sayfalar

3.THE INCREASING ROLE OF INTERNATIONAL NGOS
AFTER THE REGIONAL REFUGEE AND RESILIENCE
PLAN (3RP) AND THE EU-TURKIYE DEAL

As time progressed, the international community conceived a new approach to develop humanitarian responses and combine the aid to meet the challenges faced in the host countries. As a result, in 2015, the Regional Refugee and Resilience Plan (3RP), an integrated humanitarian and development plan in response to the Syria Crisis⁵, was implemented in 2015 and continues to be in effect to this day. Under the lead of UNHCR and UNDP, this strategic plan synthesized humanitarian and development objectives with the components of resilience, stabilization and development needs of impacted people and institutions. The 3RP has two interconnected components, protection and humanitarian, addressing the needs of refugees apart from the resilience, stabilization and development needs aiming to strengthen the capacities of national actors (UNHCR, n.d.). In Turkiye, the 3RP has been a part of the efforts to mobilize resources and collaborate across internal and external partners, where iNGOs have located in regions heavily affected by the influx of refugees. In this case, the 3RP, which is a comprehensive framework regarding the need of refugees and host communities, enables a platform to coordinate efforts more effectively through the engagement and collaboration of UN institutions and iNGOs.

Table 1.1: The table shows the distribution of work among the United Nations (UN) agencies.

Table 2
Segments of 3RP Turkey with their leading UN agency, national institution and responsibilities (3RP Turkey Country Chapter, 2020, pp. 17–79).

Sector	Leading UN agency	Main collaborating national institutions	Primary responsibilities
Basic needs	WFP and UNHCR	DGMM, Ministry of Family, Labour and Social Services, Turkish Red Crescent	enhancing the living conditions of the most vulnerable members of refugee and host communities
Protection	UNHCR	DGMM, Ministry of Justice, Ministry of Family, Labour and Social Services	legal protection under the Temporary Protection Regulation; child protection; reduction of sexual and gender-based violence
Education	UNICEF	Ministry of National Education, Ministry of Youth and Sports	providing quality and durable education for both Syrian and Turkish school-aged children;
Livelihoods	UNDP	Ministry of Family, Labour and Social Services, Turkish Employment Agency (ISKUR), Social Security Institution	improving livelihood opportunities both for refugee and host communities
Food security and Agriculture	FAO	Ministry of Agriculture, DGMM, Ministry of Family, Labour and Social Services	promoting food security among Syrian refugees and host communities; promoting self-employment and self-reliance
Health	WHO	Ministry of Health, Ministry of Family, Labour and Social Services	reinforcing national health services; providing access to quality health care with a particular focus on most vulnerable social groups

5 Regional Refugee and Resilience Plan (3RP) | The Global Compact on Refugees | UNHCR

Comparably, the EU-Türkiye Deal, signed in 2016, set out to restrain the irregular migration and expedite the management of the continuous refugee crisis, particularly from Syria. With the fund coming from the EU-Türkiye Deal, specific mechanisms have been available to those in need, such as refugee protection, resettlement and financial support. An important aspect to consider is that iNGOs have also had great opportunities to strengthen their presence in Türkiye aligned with EU objectives. Expanding their operations, iNGOs have increased their participation in humanitarian projects together with the governmental institutions, which also resulted in capacity building opportunities for the local institutions. Within this framework, iNGOs have had a chance to reach out to the impacted regions in Türkiye and increased their impact by securing the critical support and facilitating long-term integration strategies under the Syria Crisis. Extended funding opportunities and involvement of multiple stakeholders enhanced the approach taken by the iNGOs. Not only actors involved in this process conceptualize platforms where host community and refugee population could get engaged in, but they had a chance to improve their coordination among internal and external actors as well as governmental institutions.

INGOs' involvement in Türkiye's refugee response was further solidified by the 3RP and the EU-Türkiye Deal. Development and resilience in addition to humanitarian help, giving INGOs, UN agencies, and the Turkish government developed a platform to work together more successfully. In a similar vein, the EU-Türkiye Deal's financial support mechanisms gave INGOs the means to grow their operations and support long-term refugee integration plans.

4.CONCLUSION

In the light of these events, the role of iNGOs in Türkiye's response to the Syrian refugee crisis has significantly moved from being an external actor to the main responders to the crisis. Initially providing emergency relief, iNGOs evolved into an indispensable actor in the region. Türkiye's efforts to manage the crisis and continuous refugee influx which had become more than 3 million in 2016 demanded more support and assistance from outside. Even though emergency relief such as food, non-food items, shelter and protection were the primary objective of all actors, this increasing demand highlighted the inadequacy of specialized policies and organized structures regarding the long-term support mechanisms.

As the situation escalated, the Turkish government, through its DGMM led the process of the integration of the displaced population into the

Turkish society which also provided iNGOs the opportunity of growth and their involvement in the sectors such as education, employment and healthcare, apart from their emergency relief efforts. Following five years of an open-door policy, Türkiye has reached equilibrium with regards to its Syrian population. With the EU-Türkiye Deal of March 2016, Türkiye had effectively stopped being a transit country (TEPAV, 2016). The understanding that Türkiye's Syrian refugee issue is far from "temporary" was internalized by all actors and institutions, and strategies geared at their long-term and sustainable integration were developed. During this period, iNGOs played a significant role with their expertise and resources necessary to address complicated needs beyond the government could handle. In this regard, the regulatory framework of Türkiye adjusted to the increasing number of iNGOs, acknowledging their significance while tightly regulating their activities to bring them into line with national objectives. This collaboration was codified by laws like the 2013 Law on Foreigners and International Protection, which mandated that INGOs collaborate with government agencies.

In conclusion, iNGOs have emerged as important players in Türkiye's handling of the Syrian refugee crisis, providing vital assistance and services to support government initiatives. iNGOs have successfully navigated Türkiye's complicated political and social environment through changing laws and strategic alliances, enabling them to effectively address both short-term humanitarian crises and long-term development obstacles. iNGOs have been able to significantly improve the integration and well-being of refugees while upholding the nation's sovereignty and development objectives thanks to a combination of foreign assistance, especially through the 3RP and EU-Türkiye Deal, and Türkiye's regulatory framework.

4. References

- Beyer, C. (2007). *Non-Governmental Organizations as Motors of Change*. Government and Opposition, 42(4), 513–535. <http://www.jstor.org/stable/44484110>
- Bermek, S. (2024). *The Turkish government's ambivalent policy response to the new influx of Afghan migrants through the public policy tools*. Social Sciences, 13(9), 487. <https://doi.org/10.3390/socsci13090487>
- Heller, S. (2017, May 3). *Turkish crackdown on humanitarians threatens aid to Syrians*. The Century Foundation. <https://tcf.org/content/report/turkish-crackdown-humanitarians-threatens-aid-syrians>
- Republic of Turkey. (2013). *Law on foreigners and international protection* (No. 6458). Official Gazette. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>
- UNHCR. (n.d.). *Temporary protection in Turkey*. UNHCR. <https://help.unhcr.org/turkiye/information-for-syrians/temporary-protection-in-turkey/>
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (n.d.). *Regional refugee and resilience plan (3RP)*. Global Compact on Refugees. <https://globalcompactrefugees.org/good-practices/regional-refugee-and-resilience-plan-3rp>
- Tepav (2016). *Syrians in Turkey: The economics of integration*. Economic Policy Research Foundation of Turkey (TEPAV). https://tepav.s3.eu-west-1.amazonaws.com/upload/files/1473326257-7.Syrians_in_Turkey____The_Economics_of_Integration.pdf

Göçün Doğasını Anlamak: Avrupa Birliği Ülkeleri İçin Bir Yakınsama Analizi

Sinan Erdogan¹

Özet

Göç olgusu; yüzlerce yıldır insan yaşamını ve iktisadi aktiviteleri doğrudan etkileyen bir olgu olmakla beraber göçün doğasını anlamaya yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmaların sayısı ise oldukça kısıtlıdır. Bu çalışmada 27 Avrupa Birliği ülkesi için göçün dinamikleri, kulüp yakınsaması analizi vasıtasıyla 1960-2024 için araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre yakınsama eğilimi gösteren sekiz alt grup tespit edilmiştir. Elde edilen grupların dinamikleri incelendiğinde net göç hareketlerinde coğrafi koşullar ve iktisadi faktörlerin etkili olduğu ve benzer coğrafyada yer alan ve benzer iktisadi göstergelere sahip ülkelerin net göç hareketlerinin doğasının benzeştiği sonucu çıkarılabilir. Bu hususun göç yönetimi konusunda Avrupa Birliği ülkelerinde ortak iş birliği fırsatlarını doğurduğu ifade edilebilir.

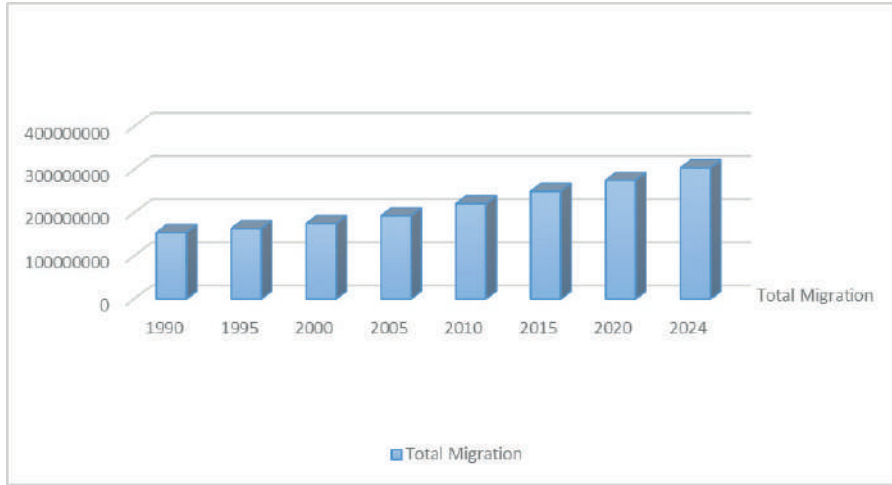
1. Giriş

Göç olgusu insan yaşamının doğal parçalarından birisi olup binlerce yıldır hem tarihsel akışı hem de coğrafyayı şekillendiren hususların başında gelmektedir. Uluslararası Göç Örgütü'nün (2025) 2024 yılı için yayınladığı verilere göre, uluslararası göç hareketlerinin parçası olan birey sayısı son 50 yıldır dramatik bir biçimde artmıştır. Bu bağlamda 1990 yılında doğduğu ülkeden farklı bir ülkede yaşayan birey sayısı yaklaşık 128 milyon dolaylarındayken bu rakam 2020 yılında 281 milyona yaklaşmıştır. Dolayısıyla sadece son 30 yıllık bir periyotta bu rakam üçe katlanmıştır. 2024 yılında ise bu rakam yaklaşık 304 milyon dolayına ulaşmıştır (United Nations, 2025). Dolayısıyla bu rakam toplam dünya nüfusunun yaklaşık %3,6'sına tekabül etmektedir. Göç olgusunun artan trendi, Şekil 1 yardımıyla daha iyi anlaşılabilir. Şekle göre uluslararası göçmen stoku trendinin eğimi,

1 Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisat Bölümü, Hatay/Türkiye. phderdogan@gmail.com

2005 sonrası önceki döneme kıyasla artmıştır. Bu husus global göçmen stokunda artış hızının yükseldiği sonucunu doğurmaktadır.

Şekil 1.1: Yıllara Göre Uluslararası Göç (Göçmen Stoku)

Kaynak: United Nations (2025)

Kimi zaman iktisadi ve politik, kimi zaman sosyal ve beşerî, kimi zaman ise coğrafi nedenlerle ortaya çıkan göç hareketleri konusunda genel bir tanım olmamakla beraber, göç olgusu en yalın haliyle bir ülke içi veya ülkeler arası insan hareketliliği olarak tanımlanabilir. Bu açıdan hedef bölge ve sınırlar itibariyle ele alındığında göç olgusu ülke içi ve uluslararası veya diğer bir değişle ülke içi ve uluslararası göç olmak üzere ikili bir tasnif yapılabilir (Tsegay, 2023). Öte yandan göç kararının alınmasına etki eden sebepler itibariyle bir değerlendirme yapıldığında aile birleşmesi, ekonomik nedenler, politik ve sosyal nedenler, doğal afetler, iklim değişiklikleri, etnik ve dinsel gerilimler, içsel ve dışsal çatışmalar, eğitim, deneyimsel nedenler gibi çok daha geniş bir kavramsal geri plan öne çıkmaktadır (Luthra, Platt, ve Salamońska, 2016). İklim krizinin önümüzdeki yıllarda göç hareketlerinin başta gelen nedenlerinden birisi olacağı göz önüne alındığında, göç olgusunun önemi daha iyi anlaşılabilir. Nitekim Piguet (2022) orijin ülkede hava sıcaklıklarında %10'luk bir değişimin göç hareketlerini %3 artıracak, bu rakamın da yaklaşık 150.000 kişiye tekabül ettiğini vurgulamıştır. Ayrıca doğal afetlerin sayısında yaklaşık %10'luk bir artış ise göç hareketlerini yaklaşık %2 artırmaktadır. Bu hususlar göç olgusunun ilerleyen yıllarda politika yapımcıların gündeminde sıklıkla yer alacağına işaret etmektedir.

Göçe etki eden faktörler göçün itici ve çekici faktörleri olmak üzere iki ayrı başlıkta incelenebilir. Bu bağlamda göçün itici faktörleri göç edilen orijin ülke ile ilgiliyken göçün çekici faktörleri ise göçe ev sahipliği yapan, hedef ülke ile ilgili olup literatürde çekici faktörlerin gelişmiş ülkelere, itici faktörlerin ise az gelişmiş ülkelere özgü nitelikler olduğu sıklıkla ifade edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında göçün itici faktörleri arasında yoksulluk, işsizlik düşük yaşam standartları, eğitim ve sağlık olanaklarının yetersizliği, iklim değişikliği, kuraklık ve kıtlık, çölleşme, iç ve dış çatışmalar, etnik ve dinsel gerilimler gibi hususlar sayılabilir. Diğer taraftan göçün çekici faktörleri ise daha iyi ekonomik koşullar (yüksek gelir, daha iyi ücret, daha gelişmiş bir iktisadi yapı), daha iyi eğitim ve sağlık olanakları, güvenlik, daha iyi demokrasi ve hukuk sistemi, geniş bireysel özgürlükler, yaşanabilir iklim ve çevre koşulları, aile bağları gibi faktörler sayılabilir (Khan, Alharthi, Haque, ve Illiyan, 2023; Krishnakumar ve Indumathi, 2014; Thet, 2014).

Öte yandan göç olgusunun getirdiği fırsatlar ve tehditler araştırmacılar arasında uzun süredir tartışılan konulardan birisi olmuştur. Göçün dezavantajları arasında orijin ülkeden beyin göçü, iş gücü ve nüfus kaybı, iktisadi aktivite kaybı ve durgunluk, ücret itişli enflasyon riski, olarak ifade edilirken hedef ülkede ortaya çıkan zorluklar ise demografik değişim, artan işsizlik riski, varlık ve mülkiyet piyasasında oluşabilecek balonlar, artan çevresel baskılar, güvenlik sorunları artışı riski gibi hususlar sayılabilir. Diğer yandan göçün avantajları arasında orijin ülkeye transfer edilen işçi döviz ve iş fikirleri, artan beşeri sermaye ile geri dönüş, hedef ülkede iş gücü piyasasında arz yanının güçlendirilmesi, ücret nedenli enflasyonist eğilimlerin engellenmesi, göçmenler ile beraber gelen yeni iş, girişim ve istihdam fikirlerinin yerlilere de istihdam alanı açması, nitelikli iş gücü artışı (bilim, teknoloji, sağlık ve mühendislik vb. alanlarda), iş gücü katılım oranlarında artış ve ekonomik olarak bağımlı nüfusta azalış, genç yaşta göç eden bireylerin göç edilen ülkenin sosyal güvenlik sistemine artan katkısı, artan iktisadi aktivite (üretim ve tüketim), nitelikli iş gücü transferi, artan ihracat ve ekonomik performans gibi hususlar ifade edilebilir (Gary, 2002; International Organization of Migration, 2005; Okólski, 2006; Sutherland, 2013).

Yakınsama kavramı iktisat literatüründe sıklıkla kullanılan ve gerisinde oldukça tutarlı ve makul bir paradigma bulunan bir yaklaşım olup Solow (1956) tarafından yapılan öncü çalışmayla beraber literatüre kazandırılmıştır. Bu bağlamda yakınsama kavramı neoklasik büyüme paradigması üzerine inşa edilmiş olup sermayenin marjinal getirisinin sermayenin kıt olduğu bölgelerde daha yüksek olacağını ve bunun da daha yüksek bir iktisadi büyüme performansı ile neticeleneceğini vurgulamaktadır. Böylelikle daha

düşük gelir ve sermaye birikimi düzeylerine sahip ülkeler gelişmiş olanlara kıyasla daha hızlı büyüme performansı göstererek durağan durum dengesine yakınsar. Literatürde yakınsama analizleri iktisadi büyüme, sağlık, eğitim, askeri harcamalar, dış ticaret ve çevresel performans gibi birçok gösterge özelinde yapılmıştır (Erdogan ve Okumus, 2021; Ulucak ve Apergis, 2018). Yapılan analizlerde yakınsama analizi olarak sigma yakınsaması, beta yakınsaması, stokastik yakınsama ve kulüp yakınsaması olmak üzere farklı paradigmlar benimsenmiştir.

Sigma yakınsaması serilerin dağılım karakteristiği ile ilgili olup kıyaslanan ülkelerde incelenen zaman aralığında dağılım zaman içerisinde benzer değerlere yaklaşıyorsa sigma yakınsamasının varlığından söz edilir. Öte yandan beta yakınsaması genel olarak şu spesifikasyon kullanılarak incelenebilir: $g_t = \alpha + \beta\gamma_{0i} + \varepsilon_t$. Burada g_t yakınsamaya konu göstergenin ilgili ülkede ortalama büyüme hızı olup γ_{0i} ise ilgili verinin görece başlangıç (initial relative) değeridir. Burada negatif ve istatistiksel olarak anlamlı beta katsayısı mutlak yakınsama fenomeninin varlığına işaret eder. Mutlak beta yakınsaması kimi zaman açıklayıcı değişkenler eklenmek suretiyle koşullu yakınsama konseptine dönüştürülebilir. Öte yandan kulüp yakınsaması mevhumu ise çoklu denge yaklaşımından hareketle türetilmiş olup birden fazla durağan durum dengesinin varlığı fikri üzerine kurulu bir yaklaşımdır. Bu açıdan ilgili araştırma alanında benzer ortak özelliklere sahip ülkelerin, benzer denge durumlarına yakınsayacağı değerlendirilir. Son olarak stokastik yakınsama ise serilerin durağanlık/birim kök özelliklerinin incelenmesi ile ilintili olup, serilerin durağan çıkması noktasında yaşanacak şokların geçici olduğu ve uzun dönem trend ve ortalama patikasına dışsal müdahale olmaksızın geri döneceği çıkarımı yapılır. Bu açıdan seriler durağan ise yakınsak, birim kök içeriyor ise iraksak olduğu kabul edilir (Barro ve Sala-i-Martin, 2003; Erdogan ve Okumus, 2021; Islam, 2003).

Yakınsama analizi eğitim, iktisadi büyüme, çevresel performans gibi birçok konu için uygulanmıştır. Ancak göç alanında yakınsama analizleri ise diğer iktisadi göstergelere kıyasla daha az ilgi çeken bir çalışma alanı olmuştur. Bu açıdan ilgili literatür incelendiğinde yapılan ampirik çalışmaların sayısının oldukça kısıtlı olduğu ve çoğunlukla göçün gelir yakınsamasına etkisi, gelir yakınsamasına bağlı göç, göç ve ücret yakınsaması vb. konulara yoğunlaştığı görülmektedir (Boroza, 2017; Cashin ve Loayza, 1995; Decressin, 1994; Faini, 1996; Fischer ve Pfaffermayr, 2018; Fratesi ve Percoco, 2014; Helliwell, 1996; Huber ve Tondl, 2012; Kırdar ve Saracoğlu, 2008; Larramona ve Sanso, 2006; Shumway ve Otterstrom, 2015). Öte yandan net göçün benzer niteliklere sahip ülkelerde farklı dinamikler sergileyeceği, bir diğer ifadeyle benzer ülkelerde net göç olgusunun benzer durağan

durum dengesine yakınsayıp yakınsamadığı hususu ise literatürde göz ardı edilen çalışma alanlarından birisi olmuştur. Bu bağlamda literatürde bir boşluk olduğu ifade edilebilir. Buradan hareketle bu çalışma, dünyada en önemli hedef göç destinasyonları arasında sayılan Avrupa Birliği ülkelerinde net göç hareketlerinin yakınsama dinamiği sergileyip sergilemediğini kulüp yakınsaması analizi çerçevesinde 1969-2024 dönemi için Phillips ve Sul (2007) ve Phillips ve Sul (2009) tarafından geliştirilen log-t testi ile araştırmaktadır. Bu yönüyle çalışma literatürde özgün bir katkı yapma potansiyeli taşımaktadır.

Çalışmanın takip eden bölümlerinde sırasıyla kullanılan veriler ve istatistiksel detaylar açıklanmış, ampirik metodolojinin geri planı verilmiş ve ampirik bulgular raporlanarak tartışılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise bulgulara ilişkin politika önerilerine yer verilmiştir.

2. Veri, Metodoloji, Ampirik Bulgular

2.1. Veri

Çalışmada Avrupa Birliği ülkelerinde yaşanan net göç hareketlerinin benzer ülkeler için benzer dinamiklere sahip olup olmadığının test edilmesi amacıyla 27 Avrupa Birliği ülkesi için kulüp yakınsaması analizi 1960-2024 dönemi için gerçekleştirilmiştir. Net göç hareketleri bilindiği üzere kimi ülkeler için göç veren pozisyonunda bulunduğu takdirde negatif değerler alabilmektedir. Bu durum ise serilerin logaritma işlemi ile ölçeklendirilmesini olanaksız kılmaktadır. Bu nedenle tüm göç serileri, ilgili dönem için ilgili ülkede var olan -754.469 gözleminin elimine edilerek 0 ve daha büyük değerler alması ve logaritma işlemi yapılabilmesi adına -754.469 ile toplanılmış ve böylece 1755 adet verinin en küçük gözlem değeri 0 olacak şekilde yeniden düzenlenmiş, daha sonra doğal logaritması alınarak ölçeklendirilmiştir. Ölçeklendirilen veriye ilişkin tanımlayıcı istatistikler ve veri kaynakları Tablo 1 de raporlanmıştır

Tablo 2.1: Veri Seti için Tanımlayıcı İstatistikler ve Veri Kaynağı

Değişken	Ortalama	Std. Hata	Min.	Max.	Gözlem Sayısı	Veri Kaynağı
Net Göç	13,555	0,206	6,274	14,457	1755	World Bank (2025)

2.2. Metodoloji

Çalışmada göç hareketlerinin yakınsamasına ilişkin yapılan analiz kapsamında Phillips ve Sul (2007) ve Phillips ve Sul (2009) tarafından geliştirilen kulüp yakınsaması yaklaşımı kullanılmıştır. Kulüp yakınsaması yaklaşımının ampirik geri planı şöyle açıklanabilir (Erdogan ve Okumus, 2021):

$$y_{it} = \theta_{it} v_t \quad (1)$$

Burada θ_{it} ve v_t zamana bağlı değişen bileşenleri ve v_t ise y_{it} bileşeninin toplam ortak değişimini ve θ_{it} ise i 'inci ülkenin zamana bağlı değişen ve ortak faktör (v_t) tarafından belirlenen ortak patikadan sapmayı gösteren özgün bileşendir. Bu açıdan analize dahil tüm ülkeler veya bir kısım ülkeler, ülkelerin durağan duruma göreli uzaklıkları fark etmeksizin şu koşul sağlandığında durağan durum patikasına yakınsayacaktır: $\lim_{t \rightarrow \infty} \theta_{it+p} = \theta$ bütün i 'ler için. Kulüp yakınsaması yaklaşımı θ_{it} ile θ arasındaki farkın her i için $1/(t \wedge \zeta (\log(t)))$ for $\zeta \geq 0$ ve $\theta_{it} = \theta$ oranına kadar azalan farkların ortalaması fikrine dayanmaktadır. Bu yaklaşım faktör yüklerinin yakınsayıp yakınsamadığını test ederek yakınsamayı tespit etmemize fırsat verir (Phillips ve Sul, 2007, 2009; Ulucak, Kassouri, İlkey, Altıntaş, ve Garang, 2020). θ_{it} parametresini hesaplamak için Phillips ve Sul (2007) 1 numaralı denklemi kesit ortalamaları ile yeniden ağırlıklandırarak v_t ifadesini elimine eder:

$$h_{it} = \frac{y_{it}}{\frac{1}{N} \sum_{k=1}^N y_{kt}} = \frac{\theta_{it}}{\frac{1}{N} \sum_{k=1}^N \theta_{kt}} \quad (2)$$

Burada h_{it} parametresi, kesit ortalamasına kıyasla geçiş patikasını gösteren bir göstergedir. Kesitsel değişim oranı 3 numaralı denklemde yer alan spesifikasyon vasıtasıyla tahmin edilebilir:

$$H_t = \frac{1}{N} \sum_i^N (h_{it} - 1)^2 \quad (3)$$

Burada kulüp yakınsamasına ilişkin yokluk ve alternatif hipotezler sırasıyla şöyle ifade edilebilir: $H_0 = \theta_i = \theta$ ve $\zeta \geq 0$, ve $H_1 = \theta_i \neq \theta$ ve $\zeta < 0$. Bu hipotezler, log-t konsepti ile şöyle test edilebilir:

$$\begin{aligned} \text{Log}(H_1/H_t) - 2\text{Log}L(t) &= a + b \log t + \varepsilon_{2t} \\ \text{for } t &= [\phi T], [\phi T] + 1, \dots, T > 0 \end{aligned} \quad (4)$$

Burada $L(t) = \log(t)$ şeklinde ifade edilebilir. Phillips ve Sul (2007) ϕ parametresinin $[0.2, 0.3]$ aralığında olmasını önermektedir ve bu aralık

örneklemeden elde edilen atılmış fraksiyonu gösterir. Bu çalışmada bu rakam 0,3 olarak alınmıştır.

Log-t yaklaşımı, tek taraflı bir t-testi kullanır ve t istatistiğinin %5 anlamlılık düzeyinde -1,65'ten küçük olması durumunda yakınsama sıfır hipotezi reddedilir. Phillips ve Sul'un (2007) yakınsak kulüpleri belirlemek için uyguladığı kümeleme süreci şu şekilde özetlenebilir (Ulucak vd., 2020; Erdogan ve Okumus, 2021):

- Veri seti son gözlemlerin değerlerine göre sıralanır,
- İlk k en yüksek ülkeyi seçerek tüm olası gruplar belirlenir ve her k boyutlu alt grupta yakınsamanın olup olmadığını tespit etmek için log-t testini uygulanır,
- Panel üyelerinin tamamının çekirdek grubu (G^*) takip ederek benzer sabit durum patikasına yakınsayıp yakınsamadığı test edilir ve bu aşama örneklemedeki ilk yakınsama kulübünü gösterir.
- Prosedür, bir sonraki yakınsama grubunu belirlemek için örneğin kalan kısımları için tekrarlanır ve bu prosedür, örneğin kalan üyeler yakınsamayı başaramayana kadar tekrarlanır.

Ayrıca, log-t yaklaşımının heterojenlik ve durağanlık durumunda da sağlam sonuçlar verdiği ifade edilebilir (Burnett, 2016; Erdogan ve Okumus, 2021).

2.3. Ampirik Bulgular

Araştırmacılar, kulüp yakınsamasını test etmek için ampirik analizlere göç hareketleri serisine Hodrick-Prescott filtreleme prosedürünü uygulayarak başlamıştır. Hodrick-Prescott filtreleme prosedürünü takiben log-t yaklaşımı kullanılarak kulüp yakınsaması araştırılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 2'de raporlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre Avrupa Birliği ülkelerinde göç hareketleri için sekiz yakınsak kulüp belirlenmiştir.

Tablo 2.2.: Log-t Test Sonuçları

Kulüpler	İstatistik	Standart Hata	t-istatistiği
Kulüp 1 (2 Üye)	-1,4931	1,5579	-0,9584
Kulüp 2 (2 Üye)	-0,6587	2,3198	-0,2840
Kulüp 3 (3 Üye)	0,7100	0,1703	4,1690
Kulüp 4 (4 Üye)	0,1466	0,4675	0,3135
Kulüp 5 (3 Üye)	0,0367	0,5989	0,0612
Kulüp 6 (6 Üye)	0,6167	0,2027	3,0427
Kulüp 7 (2 Üye)	0,2995	2,0197	0,1483
Kulüp 8 (2 Üye)	-1,6982	1,1050	-1,5369
Kulüp 9 (3 Üye)	-6,1167	0,3649	-16,7642*
Kulüp 1+2	-2,1797	0,2772	-7,8630*
Kulüp 2+3	-0,0975	0,0827	-1,1787
Kulüp 3+4	-0,0610	0,2934	-0,2079
Kulüp 4+5	0,5359	0,5891	0,9096
Kulüp 5+6	0,6961	0,5709	1,2194
Kulüp 6+7	-0,2487	1,1077	-0,2245
Kulüp 7+8	-0,8663	0,3460	-2,5040*
Kulüp 8+9	-4,5143	0,0780	-57,8552*

Not: * ifadesi yakınsama hipotezinin ret edildiğini göstermektedir

Phillips ve Sul (2009), komşu kulüpler arasında daha büyük grup oluşturma ihtimalinin olup olmadığını tespit etmek için olası kulüp birleşiminin araştırılmasını önermektedir. Bu nedenle, komşu kulüplerin birleşme ihtimali araştırılmış olup sonuçlar Tablo 2’te raporlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre 1 ve 2., 7 ve 9. ve 8 ve 9. kulüplerin bir araya gelmesi suretiyle birleşen kulüp varlığının doğrulanamadığı, diğer kulüpler içinse birleşen kulüp varlığının doğrulandı görülmüştür. Ayrıca hangi kulüpte hangi Avrupa Birliği üyesi ülkenin yer aldığı ise Tablo 3’te detaylıca raporlanmıştır.

Tablo 2.3.: Kulüp Üyeleri

Kulüpler	Ülkeler
Kulüp 1	Almanya, İspanya
Kulüp 2	Fransa, Hollanda
Kulüp 3	Belçika, Polonya, İsveç
Kulüp 4	Danimarka, Finlandiya, İrlanda, Portekiz
Kulüp 5	Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan
Kulüp 6	Güney Kıbrıs, Estonya, Lüksemburg, Malta, Slovakya, Slovenya
Kulüp 7	Letonya, Romanya
Kulüp 8	Litvanya, Hırvatistan
Kulüp 9	Avusturya, Yunanistan, İtalya

Not: Tablo elde edilen kulüplere göre yazar tarafından oluşturulmuştur.

3. Sonuç

Göç hareketleri, her ne kadar olumsuz yanları ile daha çok anılsa da insanlık tarihinin en yalın gerçekliklerinden birisi olmuştur ve insanlık tarihini biçimlendirmiştir. Getirmiş olduğu fırsat ve tehditler ile hem göç alan hem de göç veren bölgeler için hem iktisadi ve hem de sosyolojik açıdan birçok tartışmanın odağında yer almıştır. Bu açıdan bakıldığında göç olgusu salt politik ve iktisadi tartışmaların yanı sıra, birçok akademik araştırmaya da konu olmuştur. Özellikle dünya ekonomisinde gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler gibi ikili yapı olduğu müddetçe bu göç hareketliliğinin devam edeceği, hatta iklim krizi beraber derinleşme ihtimalinin de bulunduğu ifade edilebilir. Bu hususlar ışığında bu çalışmada dünyada önemli hedef göç destinasyonlarından birisi olan Avrupa Birliği ülkelerinde net göç rakamlarında bir yakınsama olup olmadığı araştırılmış olup bulgulara göre tespit edilen dokuz alt kulübün sekizinde bir yakınsama mevhumunun tespit edildiği ifade edilebilir.

Net göç hareketlerinde oluşan kulüpler incelendiğinde; söz gelimi birbirine coğrafi olarak yakın (Fransa ve Hollanda, Danimarka ve Finlandiya vb.), benzer kişi başı milli gelire sahip (Litvanya, Hırvatistan, Romanya ve Letonya vb.) ve buna benzer ortak özelliklere sahip ülkelerin aynı kulüpler içinde yer aldığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında net göç hareketlerinde coğrafi koşullar ve iktisadi faktörlerin etkili olduğu ve benzer coğrafyada yer alan ve benzer iktisadi göstergelere (örneğin kişi başı gelir) sahip ülkelerin net göç hareketlerinin doğasının benzeştiği sonucuna erişilebilir. Bu olgular göz önüne alındığında, benzer kulüplerde yer alan ülkelerin net göç akımlarını yönetebilmek adına ilgili ülkelerde iş birliği mekanizmalarının kurulması ve var olan göç yönetişimi mekanizmaları ve kurumların etkinliğinin artırılması noktasında bir iş birliği fırsatının mevcut olduğu ifade edilebilir. Bu açıdan ilgili ülkelerde politika yapıcılar, net göç hareketlerine istikrar kazandırmak ve etkin göç yönetişimi yapabilmek adına ortak göç yönetim mekanizmaları oluşturma noktasında aksiyon almalıdır.

Bu çalışmada yer alan kısıtlar, veri yöntem ve bulgular açısından şöyle sıralanabilir. Çalışmada 1960-2024 arası net göç hareketleri gözlemlerinin kullanılma nedeni ilgili yıllar için kesintisiz gözlem bulunmasıdır. Bu açıdan gelecek çalışmalar, ilerleyen yıllarda çalışmanın bulgularının geçerliliğini veri seti genişledikçe tekrar test edebilir. Öte yandan bu çalışma yöntemsel açıdan kulüp yakınsaması paradigmasını benimsemiş olup gelecek çalışmalar ise sigma yakınsaması, beta yakınsaması ve stokastik yakınsama konsepti altında bu hususları ele alabilir. Son olarak elde edilen bulgular coğrafi ve iktisadi açıdan değerlendirilmiştir. Gelecek çalışmalar net göç hareketlerinde ortaya çıkan kulüplerin gerisinde ilgili ülke göç mevzuatı, ortak soy bağı, dil, din, siyasi iklim gibi hususların etkili olup olmadığını ele alabilir.

4. Kaynakça

- Barro, R. J., ve Sala-i-Martin, X. I. (2003). *Economic growth*: MIT press.
- Borožan, D. (2017). Internal migration, regional economic convergence, and growth in Croatia. *International Regional Science Review*, 40(2), 141-163.
- Burnett, J. W. (2016). Club convergence and clustering of US energy-related CO2 emissions. *Resource and Energy Economics*, 46, 62-84.
- Cashin, P., ve Loayza, N. (1995). Paradise lost? Growth, convergence, and migration in the South Pacific. *Staff Papers*, 42(3), 608-641.
- Decressin, J. W. (1994). Internal migration in West Germany and implications for East-West salary convergence. *Review of World Economics*, 130(2), 231-257.
- Erdogan, S., ve Okumus, I. (2021). Stochastic and club convergence of ecological footprint: an empirical analysis for different income group of countries. *Ecological Indicators*, 121, 107123.
- Faini, R. (1996). Increasing returns, migrations and convergence. *Journal of Development Economics*, 49(1), 121-136.
- Fischer, L. B., ve Pfaffermayr, M. (2018). The more the merrier? Migration and convergence among European regions. *Regional Science and Urban Economics*, 72, 103-114.
- Fratesi, U., ve Percoco, M. (2014). Selective migration, regional growth and convergence: evidence from Italy. *Regional Studies*, 48(10), 1650-1668.
- Gary, F. (2002). 'Winners and Losers: Politics and the Costs and Benefits of Migration', West European Immigration and Immigrant Policy in the New Century. *Westport: Praeger*, 77-96.
- Helliwell, J. F. (1996). Convergence and migration among provinces. *The Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'Economie*, 29, S324-S330.
- Huber, P., ve Tondl, G. (2012). Migration and regional convergence in the European Union. *Empirica*, 39(4), 439-460.
- International Organization of Migration. (2005). World Migration-Costs and benefits of international migration 2005. Retrieved from <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2005-costs-and-benefits-international-migration>
- International Organization of Migration. (2025). World Migration Report 2024. Retrieved from <https://worldmigrationreport.iom.int/msite/wmr-2024-interactive/>
- Islam, N. (2003). What have we learnt from the convergence debate? *Journal of economic surveys*, 17(3), 309-362.
- Khan, M. I., Alharthi, M., Haque, A., ve Illiyan, A. (2023). Statistical analysis of push and pull factors of migration: A case study of India. *Journal of King Saud University-Science*, 35(8), 102859.

- Kırdar, M. G., ve Saracoğlu, D. Ş. (2008). Migration and regional convergence: An empirical investigation for Turkey. *Papers in Regional Science*, 87(4), 545-567.
- Krishnakumar, P., ve Indumathi, T. (2014). PULL AND PUSH FACTORS OF MIGRATION. *Global Management Review*, 8(4).
- Larramona, G., ve Sanso, M. (2006). Migration dynamics, growth and convergence. *Journal of economic dynamics and control*, 30(11), 2261-2279.
- Luthra, R., Platt, L., ve Salamońska, J. (2016). Types of migration: The motivations, composition, and early integration patterns of “new migrants” in Europe. *International Migration Review*.
- Okólski, M. (2006). *Costs and benefits of migration for Central European countries*. Retrieved from
- Phillips, P. C., ve Sul, D. (2007). Transition modeling and econometric convergence tests. *Econometrica*, 75(6), 1771-1855.
- Phillips, P. C., ve Sul, D. (2009). Economic transition and growth. *Journal of applied econometrics*, 24(7), 1153-1185.
- Piguet, E. (2022). Linking climate change, environmental degradation, and migration: An update after 10 years. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 13(1), e746.
- Shumway, J. M., ve Otterstrom, S. M. (2015). Income migration and income convergence across US states, 1995–2010. *Growth and Change*, 46(4), 593-610.
- Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *The quarterly journal of economics*, 70(1), 65-94.
- Sutherland, P. (2013). Lowering the costs and amplifying the benefits of migration. *UN Chronicle*, 50(3), 4-7.
- Thet, K. K. (2014). Pull and push factors of migration: A case study in the urban Area of Monywa Township, Myanmar. *News from the World of Statistics*, 1(24), 1-14.
- Tsegay, S. M. (2023). International migration: definition, causes and effects. *Genealogy*, 7(3), 61.
- Ulucak, R., ve Apergis, N. (2018). Does convergence really matter for the environment? An application based on club convergence and on the ecological footprint concept for the EU countries. *Environmental Science ve Policy*, 80, 21-27.
- Ulucak, R., Kassouri, Y., İlkey, S. Ç., Altıntaş, H., ve Garang, A. P. M. (2020). Does convergence contribute to reshaping sustainable development policies? Insights from Sub-Saharan Africa. *Ecological Indicators*, 112, 106140.
- United Nations. (2025). International Migrant Stock. Retrieved from <https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock>

World Bank. (2025). World Development Indicators. Retrieved from <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#>

Avrupa Birliği Ülkelerinde Göç, Dijitalleşme, Teknoloji ve İstihdam Üzerine Değerlendirme

Ercan Kılınç¹

Özet

Dijitalleşme ve dijital ekonomi, ekonomik faaliyetlerin, ticari işlemlerin ve mesleki etkileşimlerin dijital platformlar aracılığıyla gerçekleştirilmesini sağlayarak ekonomik büyüme ve sosyal dönüşümü desteklemektedir. Bu çalışma kapsamında Avrupa Birliği'nde yaşanan dijital dönüşüm, göç hareketleri ve iş gücü yapısındaki değişimlerin genel çerçevesi sunulmaktadır. AB ülkeleri, dijital teknolojilerin yaygınlaşması, yaşlanan nüfus yapısı ve artan göç akımları nedeniyle eş zamanlı yapısal değişimlerle karşı karşıyadır. Bu çalışma, üç temel alanın (göç, dijitalleşme ve istihdam) nasıl kesiştiğini analiz etmektedir. AB'de dijital dönüşüm, göç hareketleri ve iş gücü yapısındaki değişimlerle birlikte ele alınmaktadır. Dijital teknolojiler, iş gücünü yeniden şekillendirirken, göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştırmakta ve ekonomik kaynakların etkin kullanımına katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak, yüksek teknoloji ihracatı ve dijitalleşme, AB ülkelerinin sürdürülebilir ekonomik büyüme ve küresel rekabet gücünü artırmada merkezi öneme sahiptir.

1. Giriş

Dijitalleşme, göç ve istihdam ilişkisi; insan sermayesi teorisi, yapısal iş gücü dönüşüm kuramları ve küresel hareketlilik bağlamında ele alınmaktadır. Göç iş gücü arzını etkilerken, dijitalleşme işin doğasını değiştirmekte ve yeni beceriler talep etmektedir. Bu durum hem yerel halk hem de göçmenler açısından fırsatlar ve eşitsizlikler oluşturmaktadır. Küreselleşme süreciyle birlikte ülkeler, kısa, orta ve uzun vadeli ekonomik hedeflere ulaşmak ve uluslararası alanda daha güçlü bir konuma sahip olmak amacıyla karşılıklı etkileşimlerini artırmaktadır. Ekonomik, sosyal ve politik düzeylerde yaşanan bu karşılıklı bağımlılık, teknolojik gelişmelerin etkisiyle giderek daha dinamik bir nitelik kazanmıştır. İletişim, ulaştırma ve üretim alanlarında ortaya çıkan

1 Dr. Ercan Kılınç, Uluslararası Ticaret ve Lojistik, e-mail: kilincercan27@gmail.com

yenilikler, yalnızca toplumsal dönüşümlerin hızını belirlemekle kalmamakta, aynı zamanda ülkelerin rekabet kapasitelerini doğrudan etkilemektedir. Ancak bu dönüşüm sürecinde ülkeler arasındaki farklılıklar, sahip olunan ekonomik kaynakların, altyapıların ve beşerî sermayenin düzeyine bağlı olarak derinleşmektedir.

İktisadi büyümenin belirleyicileri, ekonomi literatürünün uzun süredir temel tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Neoklasik büyüme modelleri olarak bilinen Solow (1956) ve Swan'ın (1956) çalışmalarında, ekonomik büyümenin temel unsurları sermaye ve emek olarak ele alınmış, teknolojik gelişmeler ise dışsal bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım, Romer (1986) ve Lucas'ın (1986) geliştirdiği içsel büyüme teorileriyle genişletilmiş; böylece yalnızca fiziksel sermayenin değil, beşerî sermayenin de ekonomik büyümede kritik bir rol oynadığı ortaya konmuştur. İçsel büyüme modelleri, teknoloji, Ar-Ge faaliyetleri, internet kullanımı, bilgi ve iletişim teknolojileri gibi unsurları ekonomik büyümenin temel bileşenleri arasında değerlendirmiştir (Choi ve Yi, 2009; Niebel, 2018; Barro ve Sala-i-Martin, 2004; Barro, 2013; Gökmen ve Turen, 2013; Usman, 2017).

Bu bağlamda, uluslararası ticaretin ve özellikle yüksek teknoloji ihracatının ekonomik büyümedeki rolü giderek artmaktadır. Bir ülkenin üretim kapasitesindeki değişim, refah düzeyini belirleyen temel göstergelerden biri olup, ülkeler arasındaki farklılıklar çoğunlukla sahip olunan doğal kaynaklara, nitelikli iş gücüne ve ileri teknoloji kapasitesine dayanmaktadır. Rekabet avantajı elde etmek isteyen ülkeler, eğitim ve Ar-Ge yatırımlarına ağırlık vererek yüksek katma değerli ve ikamesi zor ürünler üretmeye yönelmektedir. Bu tür ürünler, yalnızca ekonomik büyümeyi desteklemekle kalmamakta, aynı zamanda uluslararası piyasalarda ülkelerin konumunu güçlendirmektedir. GSYİH içindeki yüksek teknoloji ihracat payının giderek artması, bu ilişkinin önemini daha da görünür kılmaktadır. Günümüzde birçok ülke, ekonomik politikalarında Ar-Ge yatırımlarını artırarak yüksek teknolojiye dayalı sektörlerde daha fazla gelir elde etmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla, yüksek teknoloji ihracatı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, geleceğe yönelik ekonomi politikalarının şekillendirilmesinde önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

1.1. Ekonomik Büyüme ve Kavramsal Çerçevesi

Ekonomik büyüme, her gelişmişlik düzeyindeki ülkenin üzerinde önemle durduğu ve ulusal ekonomiler için kişi başına düşen gelirin sürekli artışını sağlayacak biçimde sayı ve hacim oranındaki değişiklikleri ifade etmektedir (Eğilmez ve Kumcu, 2018). Genel anlamda GSYH'nin zaman

içerisinde sürekli olarak artmasını ifade eden olgu, bir ülkenin ekonomik performansının kritik göstergelerinden biridir (Ünsal, 2007). Bu bağlamda, ekonomik büyüme yalnızca üretim hacmindeki artışı değil, aynı zamanda toplumsal kalkınma, gelir dağılımı, istihdam ve sosyal refah gibi alanlardaki gelişmeleri de kapsamaktadır (Seyidoğlu, 2006; Özel, 2012; Sungur, Aydın ve Eren, 2016).

Gelişmiş ekonomilerde ekonomik büyüme genellikle GSYH'deki artış ile ölçülürken, gelişmekte olan ülkelerde bu olgu ekonomik kalkınma ile iç içe değerlendirilmekte, gelir düzeyinin yükselmesi ve iş fırsatlarının çoğalması gibi unsurları da içermektedir (Dinler, 2010; Parasız, 2008). Ekonomik büyüme aynı zamanda yaşam standartlarını artırmakta, vergi gelirlerini çoğaltmakta ve yeni iş alanlarının oluşturulmasına katkı sağlamaktadır (Çakır, 2019; Kaya ve Şahin, 2015).

Ekonomik büyümenin teorik temeli, tarihsel olarak farklı yaklaşımlar çerçevesinde incelenmiştir. Klasik ve Keynesyen büyüme yaklaşımları, Neo-Keynesyen (Harrod-Domar) ve Neo-Klasik (Solow-Swan) modeller, Romer-Lucas içsel büyüme teorileri ve politik ekonomi perspektifleri bu çerçevede önemli katkılar sunmuştur. Özellikle Solow (1956) ve Swan (1956) modelleri, sermaye ve emek girdilerini ekonomik büyümenin temel belirleyicisi olarak ele alırken; teknolojik gelişmelerin dışsal bir unsur olarak etkisini vurgulamıştır. Romer (1986) ve Lucas (1986) ise, beşerî sermayenin ve teknolojik ilerlemenin ekonomik büyümeyi şekillendiren içsel faktörler olduğunu ortaya koymuştur (Choi ve Yi, 2009; Niebel, 2018; Barro ve Sala-i-Martin, 2004; Barro, 2013; Gökmen ve Turen, 2013; Usman, 2017).

Ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği açısından kamusal ve özel sektör yatırımları kritik bir rol oynamaktadır. Barro'ya (1966) göre, kamusal altyapı yatırımlarının artması özel sektör fiziki yatırımlarını teşvik etmekte ve verimliliğe katkı sağlayarak ekonomik büyümeyi desteklemektedir (Tok, 2019). Günümüzde ise yüksek teknoloji ürün geliştirme kapasitesine sahip ülkeler, rekabet avantajı elde ederek ekonomik büyümelerini hızlandırabilmektedir. Bu çerçevede, ekonomik büyüme yalnızca makroekonomik bir gösterge olarak değil, aynı zamanda dijitalleşme, göç ve istihdam dinamikleri ile bütünleşik bir şekilde değerlendirildiğinde AB ülkelerinin ekonomik ve toplumsal kalkınma stratejilerinin merkezi bir bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3. Ekonomik Büyümeyi Belirleyen Unsurlar

Ekonomik büyüme, mal ve hizmetlerin üretiminde temel rol oynayan faktörlerin etkinliği ile doğrudan ilişkilidir. İnsan ihtiyaçlarının büyük bir

kısmı doğada hazır halde bulunmadığından, bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için sermaye (fiziki ve beşerî sermaye), emek, doğal kaynaklar ve teknolojik gelişme gibi unsurlara ihtiyaç duyulmaktadır. Üretimin gerçekleştirilmesi bu unsurların birbirini tamamlayıcı katkılarıyla mümkün olur ve toplumun refah seviyesini belirleyen mal ve hizmet tüketim düzeyi üzerinde doğrudan etkiye sahiptir (Almammadov, 2020).

Ekonomik büyümeyi etkileyen temel unsurlar genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- Sermaye birikimi,
- Makroekonomik istikrar,
- Nüfus ve işgücü artışı,
- Teknolojik ilerleme (Köksal, 2016).

1.3.1. Sermaye

Sermaye, “insan tarafından üretilen üretim malları” olarak tanımlanır. Günlük yaşamda mali sermaye (hisse senedi, tahvil vb.) olarak anlaşılan sermaye kavramı, iktisadi açıdan mal bazında reel büyüklükleri ifade eder. Sermaye malları, üretimde bir defa kullanılan ara mallar ve uzun süre kullanılan makineler gibi farklı türlerde sınıflandırılır (Ünal, 2018). Sermaye birikimi, halihazırdaki gelirin tasarruf edilip yatırıma dönüştürülmesiyle gerçekleşir ve üretim artışında kritik bir role sahiptir. İşgücünün mevcut olması, ancak fiziki sermayenin yetersiz bulunması durumunda üretkenliğin sınırlı kalması, sermayenin büyüme için vazgeçilmez bir kaynak olduğunu göstermektedir (Özden, 2014; Çolak ve Öztürkler, 2012). Sermaye, fiziki sermaye, beşerî sermaye ve sosyal sermaye olarak üç ana unsurdan oluşur ve ekonomik büyümede üretim kapasitesinin artırılmasında temel rol oynar (Özcan, 2019; Üzümcü, 2015).

1.3.2. Emek

Emeğin ekonomik büyümeye katkısı, işgücünün niceliği ve niteliği ile doğrudan ilişkilidir. İşgücünün niteliği, beşerî sermaye ve teknoloji ile birleşerek toplam üretim fonksiyonunu yukarı doğru hareket ettirir. Adam Smith’e göre iş bölümü, emeğin verimliliğini artıran temel faktördür. Ekonomik büyüme, işgücü miktarına, beşerî sermayenin kalitesine ve teknolojik ilerlemeye bağlı olarak şekillenir (Ünal, 2018; Karagül, 2003; Özden, 2014). İşgücünün niceliksel artışı, pazar büyüklüğünü artırırken, nitelikli işgücü ve eğitim, üretkenliği yükseltir. Emek unsurunun kalitesindeki artış, yalnızca bireysel beceri ve bilgi düzeyinin yükselmesiyle mümkün olur

ve ekonomik büyümede belirleyici bir faktör olarak öne çıkar (Çakır, 2019; Doğru ve Şiriner, 2005; Özcan, 2019).

1.3.3. Doğal Kaynaklar

Doğal kaynaklar, ekonomik büyüme için temel girdilerden biridir ve üretimde etkin bir şekilde kullanılmaları gerekmektedir. Toprak, su, orman, maden ve hayvan varlıkları başlıca doğal kaynakları oluşturur ve sınıflandırmaları “yaşayan-yaşamayan” ve “yenilenebilir-yenilenemez” biçiminde yapılır (Almammadov, 2020; Bal, 2011; Penpeci, 2019). Doğal kaynakların varlığı tek başına büyümeyi garanti etmez; etkin ve sürdürülebilir kullanım, ekonomik kalkınma açısından kritiktir. Brezilya veya Bolivya gibi doğal kaynak zenginliğine sahip ülkelerde ekonomik büyümenin sınırlı olması, Japonya örneğinde olduğu gibi kaynakların sınırlı ancak etkin kullanıldığı ülkelerde ise yüksek büyümenin sağlanabilmesi, bu durumu açıkça göstermektedir (Başol, Durman ve Çelik, 2005; Özcan, 2019).

1.3.4. Teknolojik Gelişme

Teknolojik gelişme, üretim süreçlerini iyileştirerek verimliliği artırır ve ekonomik büyümenin hızlanmasını sağlar. Ülkelerin AR-GE faaliyetleri ve patent sayıları, teknolojik gelişimin bir göstergesi olarak kabul edilir (Çelebi, 2002; Konak, 2018; Usman, 2017). Teknolojik ilerlemeler, sermaye yatırımlarıyla birlikte üretimde çeşitlilik ve kaliteyi artırırken, gelişmiş ülkelerin ekonomik üstünlüğünün temel kaynaklarından biri olarak öne çıkar (Karakayalı ve Dilber, 2010; Braja ve Gemzik-Salwach, 2020; Taban ve Şengür, 2014). Teknolojik gelişmeler, üretimde verimliliği artırmak, emek ve sermayeden tasarruf sağlamak ve yeni ürünlerin ortaya çıkmasını sağlamak gibi işlevlerle ekonomik büyümeye doğrudan katkı sağlar. Gelişmekte olan ülkelerde ise beşerî sermaye eksikliği, altyapı yetersizliği ve finansal kısıtlar, teknolojik gelişimin önündeki temel engelleri oluşturur (Karataş ve Bekmez, 2005; Çelebi, 2002; Köksal, 2016). Sonuç olarak, ekonomik büyüme, sermaye birikimi, işgücü ve beşerî sermaye, doğal kaynakların etkin kullanımı ve teknolojik ilerleme unsurlarının bütünleşik etkisiyle gerçekleşir. Bu unsurlar, özellikle sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki büyüme farklarını açıklamada temel faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

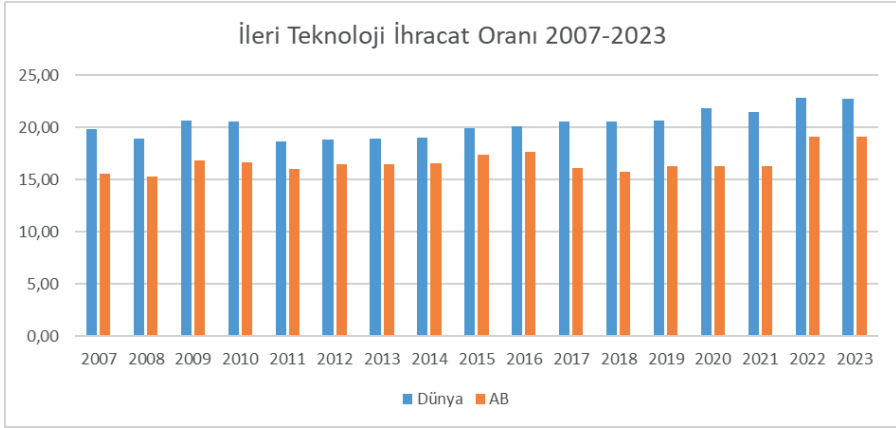
1.4. Avrupa Birliği Ülkelerinde Büyüme, Yüksek Teknoloji İhracatı ve Dijitalleşme

Bir ülkenin ekonomik büyüme kapasitesi, çeşitli faktörlerle doğrudan ilişkilidir. Bu faktörler arasında yüksek teknoloji sektörlerine sahip olmak ve katma değeri yüksek ürünleri ihraç etme kapasitesine sahip olmak kritik

öneme sahiptir (Gökmen ve Turen, 2013). Özellikle ihracata dayalı büyüme stratejilerini uygulayan ülkelerde, yüksek teknoloji ürünlerinin üretimi ve ihracatı, ekonomik büyümenin temel tetikleyicilerinden biri olarak kabul edilmektedir (Hobday, 2001).

Yüksek teknoloji ihracatının payının artırılması, üretkenliği yükseltmek ve yeni teknoloji sektörlerinde rekabeti sağlamak açısından önemlidir. Yapılan araştırmalar, yüksek teknoloji ihracatı ile ekonomik performans göstergeleri arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Eaton ve Kortum, 2001; Spulber, 2008; Yoo, 2008; Zhang, 2007; Falk, 2009). Örneğin, Yoo (2008) ve Falk (2009) çalışmalarında, yüksek teknoloji ihracatının GSYİH üzerindeki kritik etkisine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, yüksek teknoloji ihracat hacmi, bir ülkenin inovasyon kapasitesinin ticari ürünlere dönüştürülmesinin göstergesi olarak kullanılmaktadır (Furman, Porter ve Scott, 2002).

Dünya Bankası, yüksek teknoloji ihracatını havacılık, bilgisayar, eczacılık, bilimsel aletler ve elektrikli makineler gibi yüksek Ar-Ge yoğunluğuna sahip ürünler olarak tanımlamaktadır. Bu ürünler, modern ekonomilerde hem katma değeri yüksek üretim hem de küresel rekabet gücü açısından stratejik öneme sahiptir. Bununla paralel olarak, dijitalleşme ve dijital ekonomi, ekonomik büyüme ve yüksek teknoloji ihracatı ile doğrudan ilişkilidir. Dijital ekonomi kavramı, farklı literatürlerde “tekonomi”, “enformasyon ekonomisi (information economy)”, “ağ ekonomisi (network economy)”, “bilgi ekonomisi (knowledge economy)”, “ağırlıksız ekonomi (weightless economy)” ve “yeni ekonomi (new economy)” gibi ifadelerle tanımlanmaktadır (Artar, 2016). Dijital ekonomi, “bilgi ve iletişim teknolojileri tarafından sağlanan ekonomik faaliyetlerin, ticari işlemlerin ve mesleki etkileşimlerin dünya çapında oluşturduğu ağ” olarak ifade edilmektedir (Rouse, 2017).

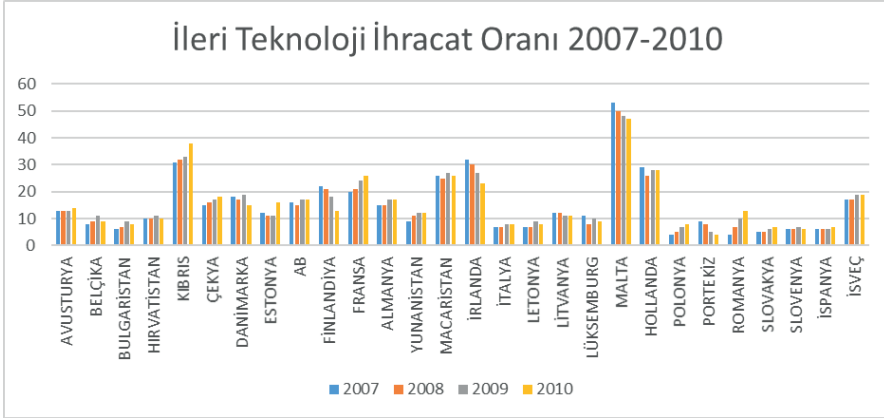
Şekil1: Yıllara göre Avrupa Birliği ve Dünyada Yüksek Teknoloji İhracatı Ortalaması

Kaynak: Dünya Bankası verileri ile hazırlanmıştır.

Şekil 1 de Avrupa Birliği üve Dünya genelinde ülkelerinin 2007 ile 2023 yılları arasındaki yüksek teknoloji ihracatı oranları yer almaktadır. Avrupa Birliği genelindeki yüksek teknoloji ihracatı oranlarına baktığımızda 2007 yılında %15,59 oranında büyüme gerçekleşirken, 2023 yılında ise %19,15 oranında büyüme gerçekleştirmiştir. Büyüme oranları son yıllarda oransal olarak önemli bir artış göstermektedir. Dünya genelindeki yüksek teknoloji ihracatı oranlarına baktığımızda 2007 yılında %19,84 oranında büyüme gerçekleşirken, 2023 yılında ise %22,71 oranında büyüme gerçekleştirmiştir. Büyüme oranları son yıllarda oransal olarak önemli bir artış göstermektedir. Günümüzde birbiri ile tam olarak entegre bir hal alan piyasalarda teknoloji kullanımı rekabet ve pazar payı açısından değerlendirdiğimizde ekonomik büyümenin en önemli itici gücü olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yüksek teknoloji ihracatı ekonomik büyüme ve gelişmenin önemli bir sonucu olduğu ortaya çıkmaktadır. Dijitalleşme ile birlikte yeni bir dönüşüm içine giren piyasalarda teknolojik ve dijital değişime uyum sağlamak çok önemli bir unsur haline gelmektedir.

Dünya ortalaması her yıl AB'den daha yüksek olmak ile birlikte aradaki fark genelde 2–4 puan arasınd seyretmektedir. AB'nin oranı Dünya ortalamasının altında seyrediyor, fakat son yıllarda yükseliş eğilimi var.

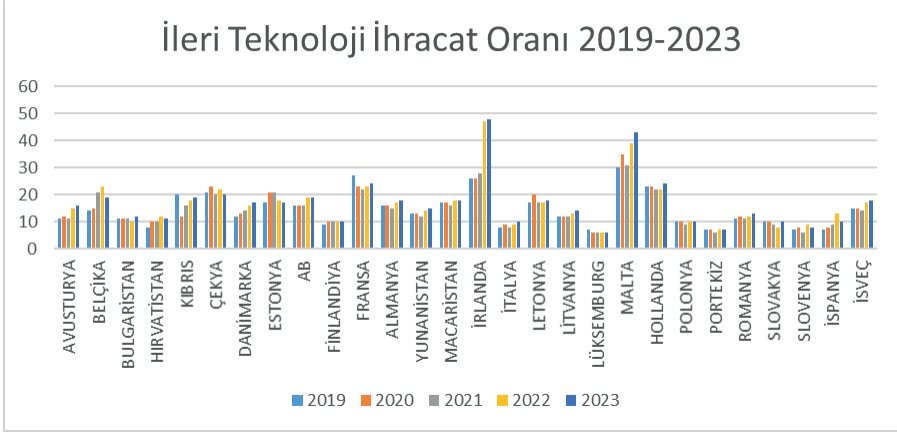
Şekil2: Avrupa Birliği üye ülkelerde İleri Yüksek Teknoloji İhracatı Ortalaması 2007-2010

Kaynak: Dünya Bankası verileri ile hazırlanmıştır.

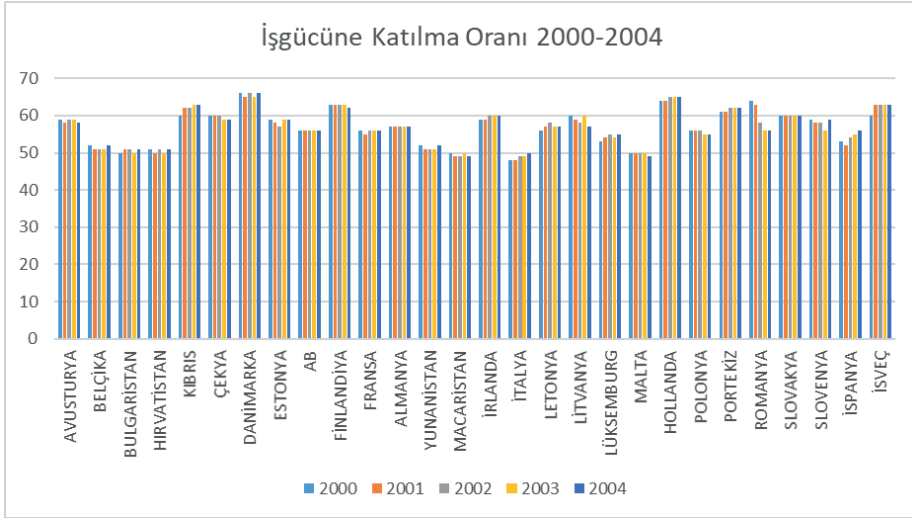
Şekil 2’de 2007-2010 yılları arasında Avrupa Birliği ülkelerinin toplam ihracatları içindeki ileri teknoloji ürünlerinin payını gösteriyor. Bu dönem, 2008 küresel ekonomik krizini kapsadığı için, ülkelerin teknoloji sektörlerinin bu krize nasıl tepki verdiğini görmek açısından önem arz etmektedir. Grafik incelendiğinde, Malta’nın ileri teknoloji ihracatında açık ara lider olduğu görülüyor. 2007’de %50’nin üzerinde olan oranı, 2010’a doğru hafif bir düşüş yaşasa da hala çok yüksek seviyede. Bu durum, Malta’nın ekonomisinin teknoloji sektörüne bağımlılığını ve bu alandaki uzmanlığını gösteriyor. Yine özellikle İrlanda, Macaristan ve Finlandiya istikrarlı bir performans göstermektedir. Ayrıca Yunanistan, İtalya, Portekiz ve İspanya gibi ülkelerde ileri teknoloji ihracat oranları oldukça düşük seviyelerde kalıyor ve krizden önceki dönemde de önemli bir yükseliş göstermiyor. Bu durum, ekonomilerinin daha çok geleneksel sektörlere dayandığını gösteriyor. Grafiğe genel olarak bakıldığında, 2008 krizi öncesi ve sonrası dönemde ileri teknoloji ihracat oranlarında büyük bir düşüş yaşanmadığı görülüyor. Hatta bazı ülkelerde (örneğin Avusturya, Belçika, Almanya) oranlarda hafif artışlar bile var. Bu durum, teknoloji sektörünün diğer sektörlere göre krizlere daha dirençli olabileceğini düşündürüyor. Sonuç olarak, bu grafik, Avrupa ülkelerinin teknolojik gelişmişlik ve ihracat kapasiteleri açısından önemli farklılıklar gösterdiğini ortaya koyuyor. Malta, İrlanda ve Macaristan gibi ülkeler, ekonomilerini teknolojiye dayandırırken, Güney Avrupa ülkeleri bu alanda geride kalıyor. Ayrıca, ileri teknoloji sektörünün 2008 krizine karşı dayanıklılık gösterdiği de dikkat çekiyor.

Şekil3: Avrupa Birliği üye ülkelerde İleri Yüksek Teknoloji İhracatı Ortalaması 2019-2023

Kaynak: Dünya Bankası verileri ile hazırlanmıştır.

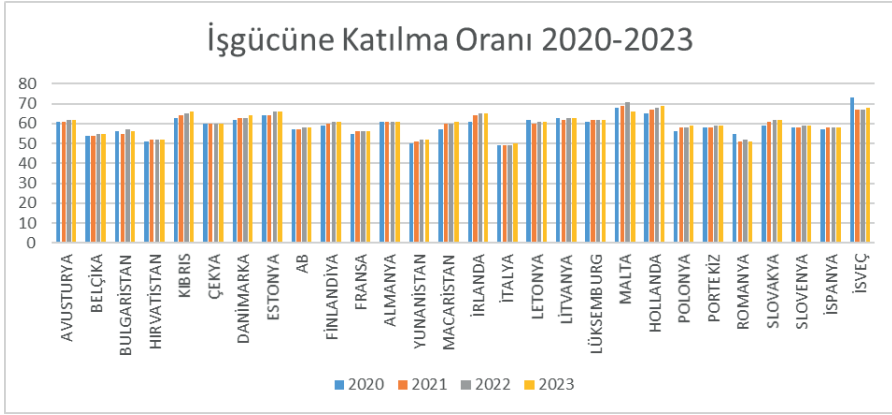
Şekil 3 üzerinde 2019-2023 yılları arasındaki Avrupa Birliği üye ülkelerinin ileri teknoloji ürünlerinin toplam ihracat içindeki payını gösteriyor. Bu dönem, COVID-19 pandemisi ve sonrasında yaşanan küresel tedarik zinciri sorunlarını kapsadığı için oldukça önem arz etmektedir. Grafik incelendiğinde, İrlanda ileri teknoloji ihracatında lider olduğu görülüyor. Önceki dönemlerin lideri olan Malta, bu dönemde yerini İrlanda'ya bırakıyor. 2022'de %45'in üzerine çıkarak zirveye oturan İrlanda, bu alandaki gücünü kanıtlıyor. Bu yükseliş, ülkenin teknoloji ve ilaç sektörlerindeki yatırımlarının karşılığını aldığını gösteriyor. Finlandiya ve Macaristan: Bu iki ülke, önceki dönemlerde olduğu gibi teknoloji ihracatında güçlü performanslarını sürdürüyor. Oranları 20'nin üzerinde seyrediyor. Bulgaristan, Çekya, Estonya: Bu ülkelerde ileri teknoloji ihracat oranlarında genel bir yükseliş gözlemleniyor. Yunanistan ve İspanya: Bu ülkeler, teknoloji ihracatında hala düşük oranlara sahip olsalar da, 2023'te oranlarında hafif bir artış görülüyor. Sonuç olarak, bu grafik, Avrupa ülkeleri arasındaki teknolojik gelişmişlik farkının devam ettiğini, ancak bazı ülkelerin (özellikle İrlanda) bu alanda belirgin bir yükseliş sergilediğini gösteriyor. Pandemi döneminde bile teknoloji sektörünün ihracattaki payını koruduğu, hatta bazı ülkelerde artırdığı görülüyor.

Şekil4: Avrupa Birliği üye ülkelerde İşgücüne Katılma Oranı Verileri 2000-2004

Kaynak: Dünya Bankası verileri ile hazırlanmıştır.

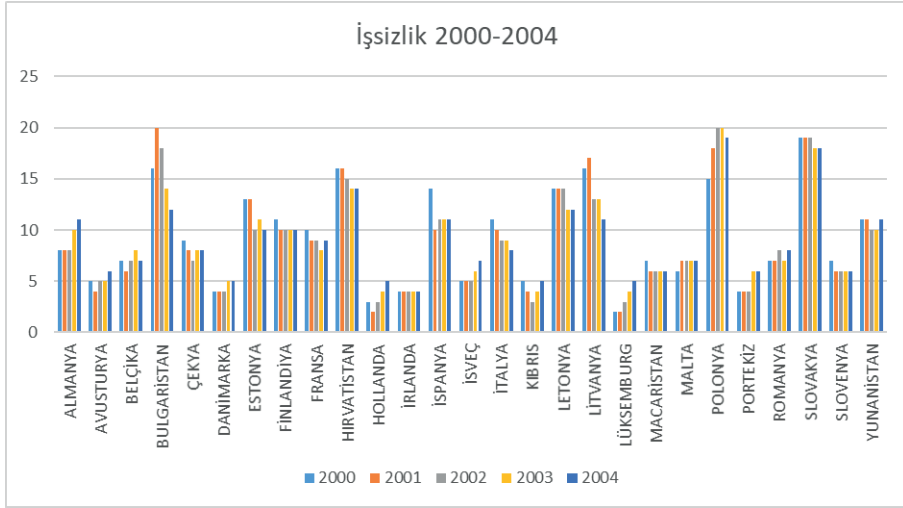
Şekil 4 üzerinde 2000-2004 yılları arasında çeşitli Avrupa ülkelerindeki işgücüne katılım oranlarını gösteriyor. Bu oran, çalışma çağındaki nüfusun ne kadarının işgücünde (çalışan ya da iş arayan) olduğunu ifade eder. Yüksek Katılım Oranları: Danimarka, Kıbrıs ve İsveç gibi ülkeler, bu dönemde en yüksek işgücüne katılım oranlarına sahip. Bu ülkelerin oranları sürekli olarak %60'ın üzerinde seyrediyor. Bu durum, ekonomilerinin dinamik olduğunu ve geniş bir nüfus kesiminin aktif olarak iş hayatına katıldığını gösteriyor. Orta Seviye Katılım Oranları: Almanya, Fransa, Finlandiya ve Hollanda gibi ülkeler, %55 civarında seyreden orta seviyede işgücüne katılım oranlarına sahip. Düşük Katılım Oranları: İtalya ve Malta gibi bazı ülkelerde işgücüne katılım oranları %50'nin altında kalıyor. Bu, bu ülkelerde daha az kişinin iş aradığı veya çalıştığı anlamına geliyor. Bu durum, nüfus yapısı, kültürel faktörler veya ekonomik zorluklardan kaynaklanabilir. AB Ortalaması: Avrupa Birliği (AB) ortalaması, %55 civarında seyrediyor. Bu da çoğu ülkenin bu ortalamaya yakın bir performans sergilediğini gösteriyor. Sonuç olarak, bu grafik, 2000-2004 döneminde Avrupa ülkeleri arasında işgücüne katılım oranları açısından önemli farklılıklar olduğunu ortaya koyuyor. Özellikle Danimarka ve İsveç gibi İskandinav ülkeleri yüksek katılım oranlarıyla dikkat çekerken, İtalya ve Malta gibi bazı ülkeler bu alanda geride kalıyor.

Şekil5: Avrupa Birliği üye ülkelerde İşgücüne Katılma Oranı Verileri 2020-2023

Kaynak: Dünya Bankası verileri ile hazırlanmıştır.

Şekil 5 üzerinde 2020-2023 yılları arasındaki Avrupa ülkelerinin işgücüne katılım oranlarını gösteriyor. Bu dönem, COVID-19 pandemisinin etkilerini ve sonrasındaki ekonomik toparlanmayı yansıtıyor. Pandemiye Rağmen Artış: Pandeminin başlangıcı olan 2020 yılında işgücüne katılım oranlarında ciddi bir düşüş yaşanmıyor. Tam tersine, 2020'den sonra birçok ülkede işgücüne katılım oranları yükseliş eğilimine giriyor. Bu, insanların pandemi sonrası dönemde aktif olarak iş aramaya veya çalışmaya başladığını gösteriyor. Yüksek Oranlar: İsveç, Hollanda, Danimarka ve Almanya gibi ülkeler bu dönemde de yüksek işgücüne katılım oranlarını koruyor. Özellikle İsveç ve Hollanda'da oranlar %70'e yaklaşıyor. Düşük Oranlar: İtalya ve Romanya gibi bazı ülkeler, diğerlerine kıyasla daha düşük işgücüne katılım oranlarına sahip olmaya devam ediyor. Bu, bu ülkelerin işgücü piyasasında tam potansiyelini kullanamadığını gösteriyor. AB Ortalamasının Üzerine Çıkanlar: Avrupa Birliği (AB) ortalaması bu dönemde de yükseliyor ve birçok ülke bu ortalamanın üzerinde bir performans sergiliyor. Bu durum, Avrupa genelinde işgücü piyasasının güçlenmeye devam ettiğini gösteriyor. Sonuç olarak, bu grafik, COVID-19 pandemisinin küresel krizlerden farklı olarak işgücüne katılım üzerinde kalıcı bir olumsuz etki yaratmadığını gösteriyor. Hızlı ekonomik toparlanma ve devlet teşvikleri sayesinde, Avrupa'da işgücüne katılım oranları istikrarlı bir şekilde artarak rekor seviyelere yaklaşıyor.

Şekil6: Avrupa Birliği üye ülkelerde İşsizlik Verileri 2000-2004

Kaynak: Dünya Bankası verileri ile hazırlanmıştır.

Şekil 6 üzerinde 2000-2004 yılları arasındaki Avrupa ülkelerinin işgücüne katılım oranlarını gösteriyor. İstikrarlı ve Düşük İşsizlik: Avusturya, Danimarka, Lüksemburg ve Norveç gibi ülkeler, tablo boyunca genellikle düşük ve istikrarlı işsizlik oranlarına sahip. Bu durum, ekonomilerinin güçlü ve sağlam olduğunu gösteriyor. Örneğin, Lüksemburg'un işsizlik oranı 2000'de 2 iken, 2004'te 6'ya yükselse de, diğer ülkelere kıyasla hala oldukça düşük seviyededir. İşsizlik Artışı Yaşayan Ülkeler: Almanya, Fransa, Finlandiya ve İsveç gibi büyük ekonomilerde 2000-2004 yılları arasında işsizlik oranlarının arttığı gözlemleniyor. Bu artış, bu ülkelerin o dönemde ekonomik zorluklarla karşılaştığını veya işgücü piyasasında yapısal sorunlar yaşadığını işaret edebilir. Yüksek İşsizlik Oranları: Polonya ve İspanya gibi ülkeler, tablo boyunca en yüksek işsizlik oranlarına sahip. Özellikle Polonya'da 2000-2004 yılları arasında işsizlik oranı 15'ten 19'a kadar yükseliyor. Bu durum, bu ülkelerde işsizliğin ciddi bir sorun olduğunu ve işgücü piyasasında önemli yapısal reformlara ihtiyaç duyulduğunu gösteriyor. İrlanda ve Hollanda gibi ülkelerde işsizlik oranları, 2000'den 2004'e doğru yükseliş eğilimi gösteriyor. Öte yandan, İspanya gibi yüksek işsizlik oranına sahip bir ülkede, 2003'ten 2004'e hafif bir düşüş görülmesi (20'den 19'a), olumlu bir gelişme olarak yorumlanabilir. Genel olarak Batı ve Kuzey Avrupa ülkeleri (Hollanda, Danimarka, İrlanda, Lüksemburg) düşük işsizlik oranlarıyla öne çıkıyor. Doğu Avrupa ülkeleri (Slovakya, Litvanya, Bulgaristan, Hırvatistan) yüksek işsizlik oranlarıyla mücadele ediyor, ama bazı ülkelerde (Litvanya,

Bulgaristan) iyileşme var. Büyük ekonomiler (Almanya, Fransa, İtalya, İspanya) orta düzeyde işsizlik oranlarına sahip; İtalya ve İspanya’da azalma görülürken Almanya’da artış var.

Şekil7: Avrupa Birliği üye ülkelerde İşsizlik Verileri 2020-2023

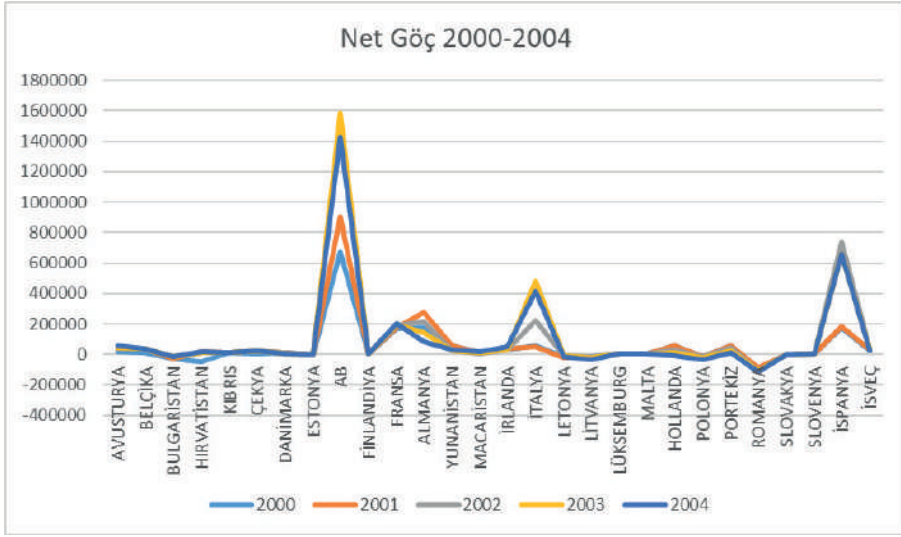
Kaynak: Dünya Bankası verileri ile hazırlanmıştır.

Şekil 7 üzerinde 2000-2004 yılları arasındaki Avrupa ülkelerinin işgücüne katılım oranlarını gösteriyor. Pandeminin Etkisi: 2020 yılı, pandeminin ekonomik etkilerinin en yoğun hissedildiği dönem oldu. Birçok ülkede işsizlik oranlarında hafif bir artış gözlemlense de, bu artış önceki büyük krizlere kıyasla daha sınırlı kaldı. Bunun temel nedeni, hükümetlerin işsizliği önlemek için uyguladığı kısa çalışma ödeneği gibi destek programları olabilir. Almanya: İşsizlik oranını %4-5 seviyelerinde tutarak ekonomik gücünü bir kez daha kanıtıyor. Hızlı Toparlanma: 2021 ve 2022 yıllarında birçok ülkenin ekonomisi hızla toparlandı. Bu toparlanma, işsizlik oranlarının 2020 seviyelerinin altına inmesine yol açtı. Grafiğin genel eğilimi, 2020 sonrası işsizlik oranlarının düşüş trendine girmesi yönünde. Yüksek İşsizlik Sorunu Devam Eden Ülkeler: İspanya ve Yunanistan: Bu iki ülke, önceki yıllarda olduğu gibi 2020-2023 döneminde de en yüksek işsizlik oranlarına sahip olmaya devam ediyor. Ancak, bu oranlarda da gözle görülür bir düşüş yaşanıyor. İspanya’da 2020’de %16 civarında olan işsizlik oranı, 2023’te %12’ye düşüyor. Yunanistan’da ise 2020’deki %16’dan 2023’te %11’e geriliyor. Bu düşüşler, iki ülkenin de ekonomik toparlanma yolunda olduğunu gösteriyor. En Düşük İşsizlik Oranları: Çekya, Macaristan ve Polonya: Bu ülkeler, istikrarlı bir şekilde Avrupa’daki en düşük işsizlik oranlarına sahip

olmaya devam ediyor. Özellikle Çekya, 2020-2023 boyunca işsizliği %5'in altında tutarak dikkat çekiyor.

Sonuç olarak, bu grafik, COVID-19 pandemisinin küresel krizlerden farklı olarak işsizlikte daha kısa süreli ve sınırlı bir etki yarattığını gösteriyor. Çoğu Avrupa ülkesi, pandemi sonrası hızlı bir ekonomik toparlanma sergileyerek işsizlik oranlarını düşürmeyi başarmıştır. Bununla birlikte, İspanya ve Yunanistan gibi ülkeler, hala diğer Avrupa ülkelerine kıyasla yüksek işsizlik oranlarıyla mücadele etmeye devam ediyor.

Şekil8: Avrupa Birliği üye ülkelerde Net Göç Verileri 2000-2004

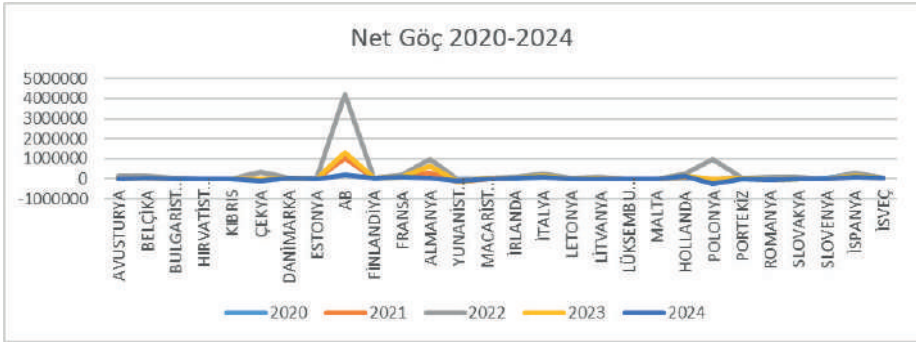

Kaynak: Dünya Bankası verileri ile hazırlanmıştır.

Şekil 8 üzerinde 2000-2004 yılları arasındaki net göç rakamları gösterilmektedir. Grafik, yıllara ve ülkelere göre net göçün (gelen göçmen sayısı ile giden göçmen sayısı arasındaki fark) nasıl değiştiğini ortaya koyuyor. Almanyanın Zirvesi: Grafikteki en dikkat çekici nokta, Almanyanın (Almanya) özellikle 2003 yılında yaşadığı büyük göçmen akınıdır. Bu dönemde Almanya, Avrupa'da en yüksek pozitif net göçü kaydeden ülkelerden biri olmuştur. İspanya'da Yükseliş: İspanya (İspanya), bu dönemde net göç rakamlarında önemli bir artış sergilemiştir. Yıllar geçtikçe yükselen bir trend izleyerek gelecekteki büyük göç dalgasının sinyallerini vermektedir. İtalya'daki Artış: İtalya (İtalya) da bu dönemde pozitif net göç almıştır. Grafik, göçmenlerin Avrupanın güneyine doğru da yöneldiğini göstermektedir. Doğu Avrupa'da Negatif Eğilim: Romanya (Romanya)

ve Bulgaristan (Bulgaristan) gibi ülkeler, bu dönemde net göçte genellikle negatif rakamlara sahiptir. Bu, bu ülkelerden başka yerlere doğru bir nüfus çıkışı yaşandığı anlamına gelmektedir. İstikrarlı Ülkeler: Avusturya, Belçika ve Danimarka gibi diğer bazı ülkeler, bu dönemde daha istikrarlı, düşük pozitif net göç rakamlarına sahip olmuşlardır. Sonuç olarak, 2000-2004 dönemi, Avrupa'daki göç hareketliliğinde bir geçiş dönemini yansıtmaktadır. Almanyanın başı çektiği bu dönemde, İspanya gibi ülkeler de giderek daha fazla göçmen çekmeye başlamıştır.

Şekil 9: Avrupa Birliği üye ülkelerde Net Göç Verileri 2020-2024

Kaynak: Dünya Bankası verileri ile hazırlanmıştır.

Şekil 9 üzerinde 2020-2024 yılları arasındaki net göç rakamları gösterilmektedir. Bu dönem, COVID-19 pandemisi ve Rusya-Ukrayna Savaşı gibi küresel olayların etkilerinin açıkça görüldüğü yakın bir zaman dilimidir. Birçok ülkede net göç rakamları düşüş göstermektedir. Bu, COVID-19 pandemisinin getirdiği seyahat kısıtlamaları ve ekonomik belirsizliklerin doğrudan bir sonucudur. 2022 ve Sonrası: Polonya (Polonya) gibi ülkelere yoğun göçmen akını yaşanmıştır. Grafikteki büyük zirve, 2022 yılında Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan kaçan mültecilerin Polonya'ya olan kitlesel göçünü yansıtmaktadır. Bu, o dönemdeki en önemli göç hareketliliğidir. Almanyanın Süregelen Göçü: Almanya (Almanya), bu dönemde de yüksek ve pozitif net göçü sürdürmektedir. Özellikle savaşın etkisiyle Ukraynalı mültecilerin önemli bir kısmı Almanya'ya da yönelmiştir. İtalya (İtalya) ve İspanya (İspanya) gibi ülkeler, pandeminin ilk yıllarında göçte düşüş yaşasa da, sonraki yıllarda toparlanarak pozitif göçü korumuştur. Çekya (Çekya) gibi bazı Doğu Avrupa ülkeleri de, Ukraynalı mültecilerin göçü nedeniyle net göçlerinde önemli artışlar görmüştür. Bu grafik, küresel olayların ve krizlerin göç dinamikleri üzerindeki ani ve büyük etkilerini net bir şekilde

ortaya koymaktadır. 2020'deki pandemi kaynaklı yavaşlamanın ardından, 2022'deki savaş, özellikle Polonya ve Almanya gibi ülkelerde büyük bir göç dalgasına neden olmuştur.

Avrupa Birliği ülkeleri, yüksek teknoloji üretimi ve dijitalleşmeyi stratejik öncelik olarak benimseyerek, ekonomik büyümede sürdürülebilirliği ve rekabetçiliği artırmayı hedeflemektedir. Ar-Ge ve teknoloji yatırımları, ülkelerin rekabet kapasitesini güçlendirirken, üretimde etkin kaynak kullanımı ve yaşam kalitesinin yükselmesine katkı sağlamaktadır (Özkan ve Yılmaz, 2017; Taban ve Şengür, 2014). Bu kapsamda, AB ülkeleri için yüksek teknoloji ihracatı ve dijitalleşme, yalnızca ekonomik büyümenin değil, aynı zamanda küresel rekabet gücünün ve inovasyon kapasitesinin artırılmasında da merkezi bir rol oynamaktadır.

1.4.1. Dijital Ekonomi Kavramı ve Kapsamı

İletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, insanların küresel ağın birer parçası haline gelmesini sağlayarak günlük yaşam ve ekonomik faaliyetlerde dönüşümlere yol açmıştır (Armağan, 2018). Dijitalleşme, çalışma biçimlerini, tüketim alışkanlıklarını, sosyal hizmetleri, güvenlik ve sosyo-kültürel ortamı dönüştürerek ekonomik ve sosyal yapıyı etkilemektedir (Kalaycı, 2013; Dilek, 2016). Teknolojik yenilikler, araştırma-geliştirme süreçlerinden geçtikten sonra ekonomik faaliyetlerde kullanılmaya başlanır ve üretim süreçlerinde iş bölümü ve süreleri üzerinde değişiklikler yaratır (Sümer, 2007).

Dijitalleşme, ekonomik girdilere katkı sağlayacak yeni içeriklerin üretimini önemleştirir (Erkayhan, 2015). Bu süreç, dijital dönüşüm politikalarının geliştirilmesini, inovasyon ve sosyal refah alanlarında faydaların maksimize edilmesini ve devlet düzeyinde entegre bir politika çerçevesi oluşturulmasını gerektirmektedir (OECD, 2018).

Dijital ekonomi kavramı, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla gerçekleşen ekonomik faaliyetler, ticari işlemler ve mesleki etkileşimler ağı olarak tanımlanmaktadır (Rouse, 2017). Literatürde dijital ekonomi, teknoloji, enformasyon ekonomisi, ağ ekonomisi, bilgi ekonomisi, ağırlıksız ekonomi ve yeni ekonomi gibi terimlerle de ifade edilmektedir (Artar, 2016). İlk olarak Don Tapscott'un 1995'te yayımladığı *The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence* kitabıyla literatüre girmiştir.

Dijital ekonomi; e-ticaret, sanal para (bitcoin), online uygulama mağazaları, internet reklamcılığı, bulut bilişimi ve üç boyutlu baskı gibi bilgi ve iletişim teknolojileri temelli faaliyetleri kapsamaktadır (Miçooğulları, 2018; Sağ, 2017). Bu ekonomiyi destekleyen temel teknolojik altyapılar

arasında entegre devreler, bilgisayarlar, fiber optik kablolar, kablosuz iletişim teknolojileri ve ağ sistemleri yer almaktadır (Baştan, 2004).

Dijital ekonominin temel özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

- Hareketlilik
- Verilere ve kullanıcı katılımına olan güven
- Ağ etkisi
- Çok taraflı iş modeli
- Monopol veya oligopole eğilim
- Değişkenlik (Artar, 2018:2177)

Gelişmiş ülkeler, dijital ekonominin sunduğu değeri ölçmek için veri üretmekte ve bu verileri politika geliştirmede kullanmaktadır. Dijital teknolojilerin ekonomik faaliyetlerde artan kullanımı, 2020 yılına kadar dünyanın en büyük 10 ekonomisine yaklaşık 1,36 trilyon dolar katkı sağlamış ve Dijital Yoğunluk Endeksi'ndeki her 10 puanlık artışın GSYH'nin yıllık büyüme hızını 0,25–0,5 puan artırabileceği öngörülmüştür (Sağ, 2017).

Dijital dönüşüm, ekonomi ve sosyal etkileşimlerde iş modellerini ve ürünleri dönüştüren bilgi teknolojilerini içerir. Dijital ekonomi ölçümünde yaşanan zorluklar; net tanım eksikliği ve internet platformları ile ilgili endüstri ve ürün sınıflandırmalarının eksikliğinden kaynaklanmaktadır (IMF, 2018). Küresel dijitalleşmeyle birlikte e-ticaret hacmi ve akıllı cihaz kullanım oranları artmış, teknoloji trendleri tüketici deneyimlerini ve bilgi seviyesini yükseltmiştir (TÜSİAD, 2017).

Dijitalleşmenin önemi, güçlü dijital altyapılara sahip ülkelerin ekonomik ve sosyal dönüşümü hızlandırmasıyla ortaya çıkmaktadır. Dijital teknolojileri benimseyen ülkeler, ekonomik büyüme ve rekabetçilik avantajı elde ederken, benimsemeyen ülkeler fırsatları kaçırmaktadır (Digital Europe, 2018; Akkaya ve Gerçek, 2019).

1.5. AB'de Dijital Dönüşüm, Göç ve İş Gücü

Avrupa Birliği'nde dijital dönüşüm, göç hareketleri ve iş gücü yapısındaki değişimlerin genel çerçevesi, günümüzdeki toplumsal ve ekonomik dinamiklerin anlaşılması açısından kritik bir öneme sahiptir. Dijital dönüşüm, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla evrilmesiyle, iş gücü yapılarında önemli değişiklikler yaratmaktadır. Bu dönüşüm, işletmelerin verimliliğini artırma ve yeni iş olanakları yaratma potansiyeline sahipken, aynı zamanda mevcut iş gücünün yeniden şekillenmesini de zorunlu kılmaktadır (Konu, 2020).

Avrupa Birliği ülkelerinde dijital ekonominin yükselişi, iş gücü piyasasında meydana gelen değişimleri belirgin hale getirmiştir. Bilgi teknolojileri alanındaki ilerlemeler, birçok sektörde iş yapma biçimlerini dönüştürerek nitelikli iş gücüne olan talebi artırmıştır. Çalışmalar, dijital dönüşümün eğitim ve öğretim süreçlerini de etkilediğini göstermektedir; öğretmenlerin dijital teknolojileri etkin kullanımı, öğrenci ve öğretmenlerin öğrenme deneyimlerini geliştirmekte ve iş süreçlerini daha verimli hale getirmektedir (Kurt et al., 2023). Bunun yanı sıra, dijitalleşme, sağlık hizmetleri gibi sektörlerde de rollerin yeniden tanımlanmasını sağlamaktadır; bu süreç, sağlık çalışanlarının yetkinliklerini de etkileyerek iş gücü dinamiklerini değiştirmektedir (Çetinkaya, 2024).

Göç hareketleri ise, Avrupa Birliği'nin iş gücü yapısını doğrudan etkileyen bir diğer önemli faktördür. Özellikle farklı ülkelerden gelen göçmenler, iş gücü talebini karşılamada önemli bir rol oynamaktadır. Göçmenlerin geliştirdiği çeşitli ekonomik stratejilerle, mevcut kaynakların etkin bir şekilde kullanılması sağlanmaktadır. Ancak, bu durum bazı sosyal sorunlara da yol açabilmektedir; sosyal uyum ve entegrasyon süreçlerinde zorluklar görülebilmektedir (Doğan et al., 2022; Karaboğa, 2019).

Bu çerçevede, dijital dönüşüm ve göç hareketlerinin bir arada düşünülmesi, Avrupa Birliği'nde ortaya çıkan sosyal ve ekonomik dinamiklerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Dijital teknolojilerin etkisiyle birlikte sürekli değişen iş gücü ihtiyaçları, yeni göç akımlarını teşvik etmekte ve böylelikle toplumsal yapıda önemli dönüşümlere sebep olmaktadır (Konu, 2020). Hem dijitalleşme hem de göç süreçleri, sürdürülebilir ekonomik kalkınma hedefleri doğrultusunda, Avrupa'nın geleceğini şekillendiren unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Avrupa Birliği'nde yaşanan dijital dönüşüm, göç hareketleri ve iş gücü yapısındaki değişimlerin bir bütün olarak analiz edilmesi, günümüz toplumunun dinamiklerini ve gelecekteki gelişmeleri öngörmek açısından hayati önem taşımaktadır. Dijital teknolojilerin entegre edilmesi, iş gücünün evrimi ve göçmenlerin katkıları, sürdürülebilir bir ekonomik yapının oluşturulmasına olanak sağlayacaktır.

1.6. Dijital Dönüşüm ve Göç İlişkisi

Avrupa Birliği (AB) içindeki dijital dönüşüm ve göç hareketleri arasındaki etkileşim, dijital teknolojideki gelişmeler ve değişen sosyo-politik ortamlardan etkilenen dinamik bir süreçle karakterize edilir. AB'deki dijital dönüşüm, hizmet sunumunu ve vatandaş katılımını iyileştirmeyi amaçlayan hükümet ve kurumsal operasyonlar için gerekli olan internet, mobil iletişim

ve büyük veri analitiği de dahil olmak üzere çok çeşitli teknolojileri kapsar. AB, toplumsal çerçeveleri geliştirmek ve göç süreçlerini kolaylaştırmak için stratejik girişimler uygulayarak dijital dönüşümü bir öncelik haline getirmiştir (Nosratabadi vd., 2023; Piętkowski ve Misztal, 2022).

Göç deneyimi, dijital araçların artan etkisiyle önemli ölçüde evrimleşmiştir. Bu araçlar, özellikle Akdeniz'i geçen zorunlu göçmenlere, Avrupa'ya "dijital geçit" kavramını yansıtarak yolculuklarında yol almaları için gerekli araçları sağlar. Göçmenler, haklarını savunmak, isteklerini ifade etmek ve hem yurt içinde hem de yurt dışında topluluklarla bağlantılarını sürdürmek için iletişim teknolojilerinden yararlanır (Leurs ve Ponzanesi, 2018). Bu dijital altyapılar bir paradoks sunar: Daha fazla bağlantı sağlarken, göçmenleri devlet yetkililerinin sıkı kontrol önlemlerine de maruz bırakır ve bu da hareket özgürlüğü ile düzenleyici denetim arasındaki gerilimi gösterir (Leurs ve Ponzanesi, 2018; Erokhina ve Maksimenko, 2021). Sonuç olarak, göçmenler kendilerini sıklıkla hareketlerini yöneten dijital çerçevelerin içine entegre edilmiş bulurlar ve bu da dijitalite ile mobilite arasındaki karmaşık etkileşimleri vurgular.

Üstelik COVID-19 salgını, göç modellerini desteklemede dijital teknolojinin hayati rolünü vurguladı. Dijital göç hizmetleri ve iletişim platformlarında önemli bir artış oldu ve göçmenlerin bilgiye ve destek ağlarına erişim biçimleri değişti; bu da salgının katalize ettiği daha geniş sosyoekonomik bozulmalarla paralellik gösterdi (Durán, 2022; Ayaz vd., 2022). Krizin getirdiği sistemik değişiklikler, özellikle AB içindeki işçi göçünde, ekonomik zorunluluk ve üye devletler arasında sosyal hizmetler ve istihdam fırsatlarındaki boşlukları kapatan dijital çözümlerin entegrasyonu tarafından yönlendirilen devam eden göç eğilimlerini sürdürdü (Fischer-Souan, 2019; Durán, 2022). Pandemi, etkili göç yönetimi için dijital dönüşümü hayati öneme sahip olarak konumlandıran politikalarda değişime yol açan bir katalizör görevi gördü.

Siyasi faktörler de bu ilişkinin ayrılmaz bir parçasıdır. AB'nin göçe verdiği yanıt, salt takip ve yönetimin ötesine geçen dijital teknolojilerden etkilenmektedir. Yükselen popülizmin şekillendirdiği siyasi söylem, göçmenlere ve teknolojinin birleşmesine ilişkin algıları yeniden şekillendirerek dayanışma ve kapsayıcılık etrafındaki söylemlere meydan okumuştur (Jones, 2019). Dijital dönüşüm yeni vatandaşlık ve katılım biçimleri yaratırken, teknolojik ilerleme ile insan hakları arasındaki dengeye dair kritik soruları gündeme getirerek kapsayıcı yaklaşımların gerekliliğini vurgulamaktadır (de Pablos, 2024).

Özetle, AB'deki dijital dönüşüm ve göç hareketleri arasındaki ilişki karmaşıktır ve teknolojik, sosyal ve politik boyutlarla iç içe geçmiştir. Dijital teknolojiler, göç akışlarını kolaylaştırıp düzenleyerek ikili bir rol oynarken, aynı zamanda göçe yönelik çağdaş tutumları yansıtırıp şekillendirmektedir. Bu gelişen ilişkinin, hem göçmenler hem de ev sahibi toplumlar üzerindeki daha geniş etkilerini anlamak için sürekli olarak araştırılması zorunludur.

Sonuç

Avrupa Birliği ülkelerinde ekonomik büyüme, yüksek teknoloji üretimi ve ihracatı ile dijital dönüşüm süreçleri arasında karşılıklı ve güçlü bir ilişki gözlemlenmektedir. Yüksek teknoloji ürünlerinin üretimi ve ihracatı, yalnızca ekonomik büyüme göstergelerini yükseltmekle kalmayıp, ülkelerin uluslararası rekabet gücünü ve inovasyon kapasitelerini artıran stratejik bir araç olarak öne çıkmaktadır. Araştırmalar, yüksek teknoloji ihracatının GSYH üzerindeki etkisinin kritik düzeyde olduğunu ve ekonomik performans göstergeleriyle pozitif ilişkiler içerdiğini göstermektedir. Bu durum, AB ülkelerinin sürdürülebilir ekonomik büyüme stratejilerinde yüksek teknoloji sektörlerine ve Ar-Ge faaliyetlerine verdikleri önemin doğruluğunu ortaya koymaktadır.

Dijitalleşme ise ekonomik ve toplumsal yapıyı dönüştüren temel bir unsur olarak AB'nin büyüme stratejilerinde merkezi bir rol oynamaktadır. Dijital ekonomi, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla ekonomik faaliyetleri hızlandırmakta, üretkenliği artırmakta ve iş yapma biçimlerinde köklü değişiklikler yaratmaktadır. Ayrıca dijital dönüşüm, iş gücünün niteliğini artırarak nitelikli iş gücüne olan talebi yükseltmekte ve iş süreçlerinde etkinliği sağlamaktadır. Bu bağlamda, dijital teknolojilerin ekonomik faaliyetlerde yoğun olarak kullanılması, AB ülkelerinin küresel rekabette avantaj elde etmesini ve sürdürülebilir büyümeyi gerçekleştirmesini desteklemektedir.

Göç hareketleri, dijital dönüşümle birlikte AB'nin iş gücü yapısında önemli bir etki yaratmaktadır. Dijital altyapılar, göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştırmakta, bilgiye erişim ve sosyal hizmetlerden yararlanma imkânlarını artırmakta, ekonomik kaynakların daha etkin kullanılmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte, dijital göç uygulamaları, göçmenlerin hareketlerini izleyen devlet politikalarıyla etkileşimli bir şekilde çalışmakta ve dijitalleşmenin sosyal ve politik boyutlarını da gözler önüne sermektedir. COVID-19 pandemisi ise dijital hizmetlerin ve iletişim platformlarının göç süreçlerindeki önemini artırarak bu sürecin kritik bir parçası haline gelmesini sağlamıştır.

Sonuç olarak, Avrupa Birliği ülkelerinde yüksek teknoloji ihracatı ve dijitalleşme, ekonomik büyümenin ve rekabetçiliğin ötesinde toplumsal

dönüşümü de yönlendiren temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır. AB ülkeleri, dijital dönüşüm ve yüksek teknoloji yatırımlarını stratejik öncelik olarak benimseyerek hem ekonomik hem de sosyal kalkınmayı desteklemekte, küresel piyasalarda sürdürülebilir bir rekabet avantajı elde etmektedir. Bu bağlamda, yüksek teknoloji ve dijitalleşme, AB'nin gelecekteki ekonomik politikalarının, iş gücü stratejilerinin ve toplumsal uyum politikalarının şekillenmesinde belirleyici rol oynayacaktır.

Kaynakçalar

- Konu, A. (2020). Sürdürülebilir kalkınma ve dijital ekonomi ilişkisi: ab ülkeleri için bir araştırma. Akademik İncelemeler Dergisi, 15(2), 655-678. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.738292>
- Kurt, S., Ceylan, E., Bodur, A., & Yüksel, G. (2023). Digital transformation and its impact on student values: a research based on teachers' views. The Journal of Academic Social Resources, 8(Cilt 8 Sayı 49), 2652-2662. <https://doi.org/10.29228/asrjournal.69444>
- Çetinkaya, L. (2024). Sağlıkta dijitalleşme sürecinde tıp fakültesi öğrencilerinin dijital teknoloji yeterlilikleri: algıları ve isteklilikleri. STED / Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi. <https://doi.org/10.17942/sted.1318766>
- Doğan, O., KUTLU, D., & Seçkin, Z. (2022). Sosyal medya kullanan üniversite öğrencilerinin siber insani değerler düzeyleri üzerine bir araştırma. Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(25), 524-548. <https://doi.org/10.36543/kauibfd.2022.022>
- Karaboğa, M. T. (2019). Dijital medya okuryazarlığında anne ve baba eğitimi. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi. <https://doi.org/10.26466/opus.601942>
- Nosratabadi, S., Atobishi, T., & Hegedűs, S. (2023). Social sustainability of digital transformation: empirical evidence from eu-27 countries. Administrative Sciences, 13(5), 126. <https://doi.org/10.3390/admsci13050126>
- Piątkowski, M. and Misztal, J. (2022). The impact of digitalization on society in the context of public services in poland. Studies of the Industrial Geography Commission of the Polish Geographical Society, 36(4). <https://doi.org/10.24917/20801653.364.10>
- Leurs, K. and Ponzanesi, S. (2018). Connected migrants: encapsulation and cosmopolitanization. Popular Communication, 16(1), 4-20. <https://doi.org/10.1080/15405702.2017.1418359>
- Erokhina, E. and Maksimenko, E. (2021). Actual issues of information and digital regulation of migration processes. Proceedings of the 1st International Scientific Conference "Legal Regulation of the Digital Economy and Digital Relations: Prob. <https://doi.org/10.2991/acbmr.k.210318.002>
- Durán, C. A. (2022). Intention to migrate due to covid-19: a study for el salvador. Journal of International Migration and Integration, 24(1), 349-368. <https://doi.org/10.1007/s12134-022-00952-3>
- Ayaz, İ. S., Bucak, U., Mollaoğlu, M., & Esmer, S. (2022). Resilience strategies of ports against covid-19 in terms of chaos theory. Marine Policy, 146, 105323. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2022.105323>
- Fischer-Souan, M. (2019). Between 'labour migration' and 'new european mobilities': motivations for migration of southern and eastern europe-

- ans in the eu. *Social Inclusion*, 7(4), 7-17. <https://doi.org/10.17645/si.v7i4.2334>
- Jones, E. (2019). Populism in europe: what scholarship tells us. *Survival*, 61(4), 7-30. <https://doi.org/10.1080/00396338.2019.1637125>
- de Pablos (2024). Editorial: human capital, leadership and creativity: understanding how intellectual capital reinforces competitiveness. *International Journal of Learning and Intellectual Capital*, 21(1), 1-5. <https://doi.org/10.1504/ijlic.2024.136644>

2024 GÖÇ OKULU YAZ AKADEMİSİ: GÖÇ VE İSTİHDAM ÜZERİNE ÇALIŞMALAR

Editörler: Prof Dr. Yücel Karadaş & Doç. Dr. Sinan Erdoğan & Dr. Ercan Kılınç

 ÖZGÜR
YAYINLARI

